КРИМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК-ДОВІДНИК

Чернігів
2019

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК-ДОВІДНИК

Чернігів
Десна Поліграф
2019

УДК 343.9
К 82

Обговорено і схвалено на засіданні кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби від 02 травня 2019 р., протокол № 5

Рецензенти:

Бабенко А.М. – завідувач кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

Житний О.О. – завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

Сердюк П.П. – головний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення організації роботи в органах прокуратури Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, професор

К 82 Кримінологічний словник-довідник / автори-упорядники: *С.Ф. Денисов, М.В. Пузиревський.* Чернігів: Десна Поліграф, 2019. 392 с.

ISBN 978-617-7833-07-8

У словнику-довіднику висвітлено категоріально-понятійний апарат сучасної кримінологічної науки. Запропоноване видання містить понад 770 кримінологічних категорій, понять і термінів, алфавітний покажчик, перелік рекомендованих для вивчення джерел та додатки.

Для курсантів і студентів юридичних закладів вищої освіти та факультетів, аспірантів, викладачів, наукових і практичних працівників правоохоронних органів, а також всіх тих, хто цікавиться питаннями кримінології.

УДК 343.9

ISBN 978-617-7833-07-8

© С.Ф. Денисов, М.В. Пузиревський, 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....**5**
ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ, ПОНЯТЬ, ТЕРМІНІВ.....**12**
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....**223**
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК.....**258**
ДОДАТКИ

Додаток А. *Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття*..... ***283***
Додаток Б. *Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні в першій третині XXI століття*..... ***298***
Додаток В. *Структура перспективної тематики наукових досліджень з проблем кримінології*..... ***306***
Додаток Г. *Тематика наукових досліджень з проблем кримінології на перше десятиріччя XXI століття*..... ***308***
Додаток Ґ. *Кількість виявлених злочинів в Україні за 1990-2018 рр.*..... ***317***
Додаток Д. *Профессиональный кодекс криминолога (извлечение из проекта)*..... ***319***
Додаток Е. *Програма навчальної дисципліни «Кримінологія» (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна)*..... ***324***
Додаток Є. *Программа учебной дисциплины «Криминология» (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова, г. Москва, Российская Федерация)*..... ***331***
Додаток Ж. *Типовая учебная программа дисциплины «Криминология» по специальности 1–24 01 02 «Правоведение» (Учебно-методическое объединение вузов Республики Беларусь по гуманитарному образованию, г. Минск, Республика Беларусь)*..... ***344***
Додаток З. *Програма вступного випробування до аспірантури за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (витяг) (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна)*..... ***355***
Додаток И. *Програма для підготовки та складання кандидатського іспиту зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (витяг) (Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, м. Сєвєродонецьк, Україна)*..... ***361***
Додаток І. *Програма кандидатського іспиту з кримінології (спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право) (Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса, м. Харків, Україна)*..... ***368***
Додаток Ї. *Программа кандидатского экзамена по направлению подготовки 40.06.01 «Юриспруденция» по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право (извлечение) (Московский государственный юридический университет имени О.Е. Кутафина (МГЮА), г. Москва, Российская Федерация)*..... ***375***
Додаток Й. *Паспорт спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (витяг) (Україна)*..... ***379***
Додаток К. *Примірний перелік та опис предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право» (витяг) (Україна)*..... ***381***

Додаток Л. *Паспорт специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право (извлечение) (Республика Беларусь)* ***383***
Додаток М. *Паспорт специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право (извлечение) (Российская Федерация)* ***384***
Додаток Н. *Паспорт специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право (извлечение) (Республика Узбекистан)* ***385***
Додаток О. *Паспорт специальности 12.00.08 – Уголовное право (со спецификацией: уголовное право; криминология; уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза; уголовно-исполнительное право; теория оперативно-розыскной деятельности) (извлечение) (Республика Молдова)* ***386***
Додаток П. *Перелік закладів вищої освіти та наукових установ в яких функціонують спеціалізовані вчені ради з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право* ***387***
Додаток Р. *Універсальна десяткова класифікація з кримінології* ***390***

Присвячується світлій пам'яті
видатного українського кримінолога
Анатолія Петровича Закалюка

ПЕРЕДМОВА

«Хороша та книга, яку відкриваєш – смакуючи, а закриваєш – збагатившись»
Амос Олкотт (1799–1888), англійський письменник, філософ

«Наука є не тільки знання, але й усвідомлення, тобто вміння користуватися тими знаннями так як слід»
Василь Ключевський (1841–1911), російський історик

«Уточніть значення слова, і ви позбавите світ від половини непорозумінь та помилок»
Рене Декарт (1596–1650), французький вчений, філософ

Процес розбудови української державності зумовлює докорінні зміни в економічній, політичній та соціальній сферах суспільного життя. Одним із стратегічних пріоритетів цього процесу є послідовне утвердження демократичних засад функціонування суспільного устрою, конституційних прав і свобод людини та громадянина в усіх їхніх проявах, комплексне здійснення економічних, організаційних, правових, соціальних та інших заходів, рішуча протидія будь-яким проявам злочинності в реаліях сьогодення.

Надзвичайно актуальним за цих умов постає розвиток вітчизняної кримінологічної науки, зокрема, її категоріально-понятійного апарату. Так, кожен, хто приступає до викладу тієї чи іншої науки, не може обійтися без визначення тих категорій, понять, термінів, якими він буде оперувати. Попереднє встановлення їх обсягу та змісту підпадає під

безумовні вимоги логіки: без цього неможливо здійснити правильну побудову наукової системи. Не є винятком й кримінологічна наука.

Кримінологія – самостійна комплексна правова наука, яка вивчає злочинність, розглядає її причини та умови, стан, структуру й динаміку, особу злочинця, а також шляхи й засоби запобігання злочинності, набуваючи все більшого значення останнім часом. Вказане відображає серйозність та значущість проблеми пізнання, запобігання та протидії злочинності на національному та міжнародному рівнях. Так, на початку XXI століття проблема злочинності набуває планетарного значення. Користуючись розвитком сучасних технологій, транспортних комунікацій та можливостями нелегального переказу грошових коштів, сучасні світові злочинні угрупування, за оцінками міжнародних експертів, отримують понад два трильйони доларів щорічного прибутку від злочинної діяльності. Постійно зростаюча злочинність загрожує національній безпеці, безпеці громадян та їх родин, підриває основи демократії в державі та соціальної справедливості у суспільстві, слугує знаряддям перерозподілу національного доходу, підриваючи економіку кожної держави.

Слід відзначити, що злочинність, як і суспільство – живе, постійно змінюване явище. Для сучасного українського суспільства проблема злочинності є найбільш гострою та актуальною на часі. Глибоке розуміння соціальної природи злочинності, знання причин і умов вчинення різних злочинів, специфічних рис осіб, які вчинили злочини, і механізму індивідуальної злочинної поведінки важливі не тільки для успішної запобіжної діяльності. Кримінологічні знання дозволяють не допустити злочину, полегшують роботу з виявлення вже вчинених злочинів, допомагають встановити й викрити злочинців, правильно визначити міру покарання кожному з них, знайти найбільш ефективні шляхи та засоби їх індивідуального виправлення. Кримінологічна освіта юристів озброює їх необхідними вміннями й навичками аналізу інформації про злочинність та інші правопорушення, оцінки кримінологічної ситуації на певній території, знанням об'єктів профілактичної роботи, обліку та оцінки її результатів.

Варто наголосити, що за часів незалежності в Україні видано значну кількість підручників, посібників та монографій з кримінологічної проблематики, але навчально-довідкових (наукових) видань, котрі б містили чіткий виклад кримінологічних категорій, понять, термінів, спостерігається явна недостатність.

Так, у 1991–2018 рр. кримінологічному категоріально-понятійному апарату було присвячено такі вітчизняні наукові праці, як: *Василевич В.В., Джужа О.М., Моісеєв Є.М. та ін. Стислий словник кримінологічних термінів: навчальний посібник. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2000. 55 с.; Кальман А.Г., Христич И.А. Словарь криминологических и статистических терминов. Харьков: Гимназия, 2001. 94 с.; Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под общей редакцией В.В. Голины. Харьков: Издательство ООО ТО «Гимназия», 2005. 272 с.; Колб О.Г., Крикунов О.В., Яцишин М.М. Кримінологія: довідник термінів, основні визначення, рекомендовані джерела: навчальний посібник. Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2007. 467 с.; Моісеєв Є.М., Тацій В.Я., Шемшученко Ю.С. та ін. Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т.4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. 968 с.; Словник кримінологічних термінів для курсантів, студентів та слухачів / упорядники: Денисов С.Ф., Чебикіна Т.С. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2012. 190 с.; Бандурка О.М., Джужа О.М., Литвинов О.М. та ін. Кримінологічний довідник: довідкове видання. Харків: Діса плюс, 2013. 412 с.; Бандурка О.М., Джужа О.М., Литвинов О.М. та ін. Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. 804 с.*

Аналіз вітчизняних кримінологічних науково-довідникових видань показує, що їхні автори та упорядники в якості кримінологічних дефініцій включають велику кількість запозичених наукових категорій, понять і термінів, причому доволі часто серед них зустрічаються дефініції не наукового, а відомчого характеру, тобто ті, що вживаються в сфері професійної (економічної, криміналістичної, оперативно-розшукової, педагогічної, політичної, психологічної та ін.) діяльності. Зрозуміло, кримінолог має право використовувати будь-яке слово (маємо на увазі з нормативної лексики) для вираження своїх власних думок, але в словник-довідник необхідно включати саме ті категорії, поняття й терміни, що здебільшого позначають саме кримінологічний категоріально-понятійний апарат.

Запропонований до Вашої уваги «Кримінологічний словник-довідник» має сприяти, насамперед, підготовці висококваліфікованих фахівців, які матимуть глибокі знання з кримінологічної науки та зможуть правильно використовувати їхні положення у вітчизняній правозастосовній та правоохоронній діяльності. Наведений у даному

виданні *перелік кримінологічних категорій, понять і термінів*, звичайно, не є вичерпним. Він містить переважно ті дефініції та категорії, що визначають найбільш значущі поняття й ті, що найчастіше використовуються в практичній діяльності правоохоронних та правозастосовчих державних органів. Кожному із них надано визначення максимально необхідне і достатнє як за формою, так і за змістом. Терміни, що складаються з двох або більш слів наводяться, як правило, в звичайному порядку їх вживання.

У даному словнику-довіднику використано такі *загальноприйняті скорочення*: ***від англ.*** – від англійського терміну; ***від араб*** – від арабського терміну; ***від грец.*** – від грецького терміну; ***від італ.*** – від італійського терміну; ***від лат.*** – від латинського терміну; ***від франц.*** – від французького терміну; ***ГПУ*** – Генеральна прокуратура України; ***див.*** – дивіться; ***ЄДРСР*** – Єдиний державний реєстр судових рішень; ***ЄРДР*** – Єдиний реєстр досудових розслідувань; ***ЄС*** – Європейський Союз; ***ЗМІ*** – засоби масової інформації; ***ЗУ*** – Закон України; ***ін.*** – інші (інше); ***КПК України*** – Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.; ***м.*** – місто; ***МВС України*** – Міністерство внутрішніх справ України; ***напр.*** – наприклад; ***ООН*** – Організація Об'єднаних Націй; ***р.*** – рік; ***рос.*** – російською мовою; ***ст.*** – стаття, століття; ***США*** – Сполучені Штати Америки; ***ЦОВВ*** – центральний орган виконавчої влади; ***у т. ч.*** – у тому числі; ***ч.*** – частина.

Для зручності пошуку того чи іншого поняття видання містить *алфавітний покажчик* понять і термінів зі вказівками сторінок.

Перелік рекомендованих джерел включає законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, що є обов'язковими при вивченні кримінології, науково-практичні коментарі, вітчизняні та зарубіжні (видані після 1991 р.) підручники, посібники та монографії, термінологічні словники, довідники та енциклопедії.

Додатки призначені, насамперед, для курсантів, студентів, слухачів та аспірантів, і містять: **а)** Концепцію розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття; **б)** Концепцію розвитку кримінологічної науки в Україні в першій третині XXI століття; **в)** Структуру перспективної тематики наукових досліджень з проблем кримінології; **г)** Тематику наукових досліджень з проблем кримінології на перше десятиріччя XXI століття; **ґ)** Статистичну інформацію, щодо загальної кількості виявлених злочинів в Україні за 1990–2018 рр.; **д)** Витяг із проекту «Професійного кодексу кримінолога» *(рос.)*; **е)** Програму

навчальної дисципліни «Кримінологія» (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна); **є)** Програму навчальної дисципліни «Кримінологія» (Московський державний університет імені М.В. Ломоносова, м. Москва, Російська Федерація) *(рос.)*; **ж)** Типову навчальну програму з дисципліни «Кримінологія» за спеціальністю 1-24-02 «Правознавство» (м. Мінськ, Республіка Білорусь) *(рос.)*; **з)** Витяг із Програми вступного випробування до аспірантури за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна), у частині напрямів досліджень у галузі науки кримінології; **и)** Витяг із Програми для підготовки та складання кандидатського іспиту зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, м. Сєвєродонецьк, Україна), у частині напрямів досліджень у галузі науки кримінології; **і)** Програму кандидатського іспиту з кримінології (спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право) (Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса, м. Харків, Україна); **ї)** Витяг із Програми кандидатського іспиту з напряму підготовки 40.06.01 «Юриспруденція» за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія, кримінально-виконавче право (Московський державний юридичний університет імені О.Є. Кутафіна) *(рос.)*, у частині напрямів досліджень у галузі науки кримінології; **й)** Витяг із Паспорту спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (Україна), у частині напрямів досліджень у галузі науки кримінології; **к)** Витяг із Примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право» (Україна), у частині напрямів досліджень у галузі науки кримінології; **л)** Витяги з чинних паспортів спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія, кримінально-виконавче право Республіки Білорусь, Російської Федерації, Республіки Узбекистан та Республіки Молдова *(рос.)*, у частині напрямів досліджень у галузі науки кримінології; **м)** Перелік закладів вищої освіти та наукових установ в яких функціонують спеціалізовані вчені ради з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 –

кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право; **н)** Універсальну десяткову класифікацію з кримінології.

У розробці даного словника-довідника використовувалися вітчизняні та зарубіжні підручники, навчальні посібники, монографії та інші матеріали, зокрема, праці відомих вчених-кримінологів: *Г.А. Аванесова, Ю.В. Александрова, В.Ф. Антипенка, Ю.М. Антоняна, А.М. Бабенка, О.М. Бандурки, В.С. Батиргареєвої, В.М. Бесчастного, В.М. Бурлакова, Ф.Г. Бурчака, Я.І. Гілінського, В.О. Глушкова, В.В. Голіни, Б.М. Головкіна, Г.М. Горшенкова, Л.М. Давиденка, І.М. Даньшина, Т.А. Денисової, О.М. Джужі, А.І. Долгової, В.М. Дрьоміна, В.Є. Емінова, В.П. Ємельянова, В.І. Женунтія, А.П. Закалюка, В.С. Зеленецького, А.Ф. Зелінського, П.О. Кабанова, О.Г. Кальмана, М.П. Клейменова, Т.В. Корнякової, О.М. Костенка, В.М. Кудрявцева, Н.Ф. Кузнецової, О.Г. Кулика, О.М. Литвака, О.М. Литвинова, В.Г. Лихолоба, В.В. Лунєєва, О.А. Мартиненка, М.І. Мельника, П.П. Михайленка, Ю.В. Нікітіна, С.С. Овчинського, В.М. Орлова, В.І. Поклада, В.М. Поповича, Б.Г. Розовського, П.П. Сердюка, О.В. Старкова, Є.Л. Стрельцова, С.А. Тарарухіна, В.О. Тулякова, І.К. Туркевич, Н.С. Юзікової, В.І. Шакуна, Д.А. Шестакова, О.Ю. Шостко, Н.С. Юзікової* та інших.

Робота присвячена світлій пам'яті академіка Національної академії правових наук України, доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України ***Закалюка Анатолія Петровича (22.07.1930 – 05.05.2010)***. Видатний кримінолог є автором понад 150 наукових праць з теоретико-правової, кримінологічної та кримінально-правової проблематики, зокрема, «Громадський вплив і попередження правопорушень» (*рос. мовою*) (1975 р.), «Прогнозування і попередження індивідуальної злочинної поведінки» (*рос. мовою*) (1986 р.), «Досвід створення і застосування методики прогнозу індивідуальної злочинної поведінки» (*рос. мовою*) (1988 р.), «Злочини, вчинювані з особливою жорстокістю» (*рос. мовою*) (1989 р.), «Правове регулювання профілактики злочинів осіб з аномаліями психіки» (*рос. мовою*) (1990 р.), «Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання» (у співавторстві, 2006 р.), «Курс сучасної української кримінології: теорія та практика» (у 3–х книгах, 2007–2008 рр.) та багатьох інших. Вчений десятки років займався теоретичними й практичними проблемами запобігання та протидії злочинності зробивши неоціненний внесок у розвиток вітчизняної кримінологічної науки. Під його науковим

керівництвом та консультуванням було підготовлено 10 докторів і 15 кандидатів юридичних наук.

Автори-упорядники висловлюють глибоку повагу та щиру вдячність шановним рецензентам даної праці: доктору юридичних наук, доценту ***Бабенку Андрію Миколайовичу,*** доктору юридичних наук, професору ***Житному Олександру Олександровичу,*** доктору юридичних наук, професору ***Сердюку Павлу Павловичу*** – за слушні поради, справедливі зауваження та розумні пропозиції під час підготовки видання, та з вдячністю приймуть подальші зауваження й рекомендації щодо удосконалення його змісту чи структури.

А

Абсолютне зростання (зниження) злочинності (від лат. *absolutus* – безумовний, необмежений) – показник динаміки злочинності, що характеризує зростання (зниження) її обсягу за певний період на певній території. Вивчення стану злочинності та проведення заходів профілактики злочинів неможливе без зіставлення абсолютних показників, що їх відображають у різні проміжки часу. Аналіз динаміки злочинності передбачає, по перше, дати уявлення про зміни показників за минулий період, виявити закономірності й тенденції цих змін та підготувати на цій підставі пропозиції для управлінських рішень; по друге, на основі виявлених закономірностей і тенденцій скласти статистичний кримінологічний прогноз злочинності на найближче майбутнє.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 6; Джужа О.М. Абсолютне зростання (зниження) злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 39–40.*

Абсолютні показники злочинності (від лат. *absolutus* – безумовний, необмежений) – один з основних показників злочинності, що є підгрунтям для здійснення будь-якого статистичного кримінологічного аналізу злочинності. До абсолютних показників стану злочинності належать дані, які характеризують злочинність в цілому, та її основні елементи, а саме: кількість зареєстрованих злочинів; кількість виявлених осіб, що вчинили злочини; кількість осіб, засуджених за вчинення злочинів; кількість осіб, які потерпіли від злочинів; обсяг матеріальних збитків завданих внаслідок вчинення злочинів.

Літ.: *Ковальський В.С., Костенко О.М., Семаков Г.С. та ін. Кримінологія. Підручник. Практикум. Київ: Юрінком Інтер, 2018. С. 61; Королева М.В. Абсолютные данные о преступности // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 1.*

Абсолютні показники кримінально-правової статистики (від лат. *absolutus* – безумовний, необмежений) – величини, що кількісно характеризують загальний обсяг статистичної сукупності, показують існуючий на певний момент загальний стан суспільного (правового) явища. Абсолютні показники мають зна-

чення як теоретичне, так і практичне. Знання абсолютних статистичних показників необхідне для якісного прогнозування та планування правоохоронної діяльності. Абсолютні показники в правовій статистиці показують кількість вчинених злочинів на певній території, за певний період часу, тобто ті величини, що беруться зі статистичних таблиць без будь-якого перетворення. За допомогою абсолютних показників характеризують злочинність, особу злочинця, результати діяльності правоохоронних органів.

Літ.: *Джужа О.М. Абсолютні показники кримінально-правової статистики // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 40–41.*

Автобіографічний метод (від грец. *autos* – сам; грец. *grapho* – пишу) – спосіб кримінологічного вивчення особистості злочинця, що полягає в аналізі вільно написаних чи формалізованих автобіографій, щоденників, листів суб'єктів злочину з метою вивчення умов їх несприятливого морально-психологічного та соціального формування і життєдіяльності.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 6; Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 10.*

Авторитет карний (від лат. *auctoritas* – гідність, сила) – особа, що належить до злочинного світу і посідає високе становище в неформальному середовищі правопорушників. У житті авторитет карний керується так званим злодійським кодексом честі.

Літ.: *Кузьмин С.И. «Авторитет» уголовный // МВД России. Энциклопедия / Под ред. В.Ф. Некрасова. Москва: Издательский дом «ОЛМА-ПРЕСС», 2002. С. 23–24; Кузьмін С.І. Авторитет карний // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 12.*

«Авторитети» кримінальні (від лат. *auctoritas* – гідність, сила) – особлива категорія професійних злочинців, яка займає чільне місце в кримінальному середовищі та справляє значний вплив на представників злочинного світу – *криміналітету*.

Літ.: *Джужа О.М. «Авторитети кримінальні» // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 12; Кузьмін С.І. Авторитет кримінальний // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 43.*

Авторитети злочинного середовища – *див. Криміналітет.*

Агресія кримінальна (від лат. *aggressio* – приступ, напад) – індивідуальна або колективна поведінка, протиправна дія

(або загроза такої дії), що спрямована на умисне заподіяння фізичної чи психічної шкоди, спричинення майнового збитку або пов'язане із знищенням іншої людини чи групи людей; цілеспрямований напад, який передбачає бажання та готовність спричинити шкоду, травму або фізичне знищення; мотивована настановами, рисами особистості, потребами біологічного рівня агресивна поведінка, що має антисоціальний, деструктивний (руйнівний) характер; суспільно небезпечна форма прояву десоціалізації особи, яка пов'язана із протиправним заподіянням шкоди з метою спричинення фізичних, психічних страждань, тілесних ушкоджень або позбавлення життя; форма усвідомленої руйнівної поведінки індивіда (групи індивідів), за якої зневажаються загальноприйняті норми та правила співіснування людей у суспільстві, заподіюється психологічна, фізична чи матеріальна шкода об'єктам нападу. Об'єктом кримінальної агресії може бути людина (декілька людей), предмети або природнє середовище існування людей.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 6–7; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 2–3; Храмцов О.М. Агресія // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 49.*

Адаптація (від лат. *adaptatio* – пристосування, приладжування) – пристосування індивіда до умов життєдіяльності в навколишньому соціальному середовищі, що врегульовані соціальними нормами. Важливе кримінологічне значення має вивчення порушень соціальних зв'язків, що можуть бути викликані: відбуттям покарання в місцях позбавлення волі, примусовим лікуванням від алкоголізму та наркоманії, маргінальністю, бродяжництвом та ін.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 7; Кушнарьов С.В. Адаптація (поняття та види) // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 50–51.*

Адиктивна поведінка (від лат. *addictikus* – схильний) – одна з форм деструктивної поведінки особи, для якої притаманне прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану завдяки прийому різноманітних хімічних речовин чи постійні фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних емоцій.

Літ.: *Ніколенко Д.Ф., Сюравчик В.Г. Адиктивна поведінка // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 51–53.*

Адміністративний нагляд (від лат. *administrare* – управляти, керувати, завідувати) – система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюються органами Національної поліції. Адміністративний нагляд встановлюється з метою запобігання вчиненню злочинів окремими особами, звільненими з місць позбавлення волі, і здійснення виховного впливу на них.

Літ.: *Королева М.В. Административный надзор // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 16–17; Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01.12.1994 р. № 264/94–ВР. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 52. Ст. 455.*

Азійсько-тихоокеанський тип кримінологічної системи – сукупність історично сформованих світоглядних позицій, в яких відображаються релігійні та філософські традиції Сходу, азіатський менталітет в підходах до розуміння злочинності і заходів боротьби з нею, що надає вирішальне значення в попередженні злочинів не праву, а традиційним нормам і звичаям, сусідськи-сімейному колективізму, повазі до старшого, почуттям обов'язку та честі (Японія, Південна Корея та ін.).

Літ.: *Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью: британская криминологическая модель: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2001. С. 31.*

Акцентуації характеру (від лат. *accentus* – наголос) – недоліки характеру індивіда, що відображають крайні варіанти норми, які межують з ознаками психопатії, підвищену чутливість особи до окремих психологічних травмуючих факторів, нестійкість настрою. Акцентуація характеру завжди передбачає посилення прояву певної риси характеру (у межах норми) на фоні інших особливостей характеру суб'єкта.

Літ.: *Хохліна О.П. Акцентуації характеру // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 53.*

Алібі кримінальне (від лат. *alibi* – в іншому місці) – достовірний факт місцезнаходження особи (підозрюваного, обвинуваченого) на момент злочину поза місцем його події. Головна мета створення кримінального алібі – описати власну неправильну поведінку без загрози дискредитації своєї приналежності до нормальних членів суспільства й уникнути ідентифікацію себе з осуджуваними суспільством злочинцями.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 21; Образцов В.А. Алиби // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 23.*

Алкоголізм (від араб. *al-kuhl* – тонкий порошок) – тяжке захворювання, що настає у зв'язку зі зловживанням спиртними напоями; характеризується нестримним потягом до алкоголю, залежністю від нього. Алкоголізм є найбільш розповсюдженим видом наркотичної залежності, що розвивається на молекулярному рівні фізіологічної життєдіяльності організму і, що призводить до порушень соціальних норм поведінки. Зловживання алкоголем є гострою не лише медико-психологічною та соціальною проблемою, що не одержала до сьогодні належного вирішення, а й кримінологічною, оскільки вживання алкоголю продовжує залишатися однією з основних детермінант учинення багатьох злочинів.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 8; Харченко В.Б. Алкоголізм // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 54–57.*

Американська кримінологічна модель – особливий вид кримінологічної системи, теоретичним підґрунтям якої є перевага соціологічних концепцій причин злочинної поведінки. Практична реалізація боротьби зі злочинністю в даній моделі забезпечується шляхом прийняття комплексних нормативних актів, а здійснюється з використанням сукупності форм і методів, які визначаються потребами досягнення суспільної безпеки в конкретних історичних умовах. Фундаментальними основами американської моделі попередження злочинності виступають уявлення про злочинність як про загрозу національній безпеці держави, в теоретичному відношенні модель спирається на теорію утилітаризму та американські кримінологічні підходи, вкорінені в теоріях раціонального вибору. Характерною ознакою американської кримінологічної моделі є визнання вирішальної ролі кримінально-правового контролю над злочинністю в системі заходів боротьби зі злочинністю.

Літ.: *Гуринская А.Л. Англо-американская модель предупреждения преступности: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Санкт-Петербург, 2018. С. 431.*

Аморальна поведінка (від грец. *а* – [заперечна частка]; лат. *moralis* – моральний) – дії (діяльність) суб'єктів суспільних відносин, пов'язані з неприйняттям моральних підвалин суспільства, нігілістичним відношенням до моральних норм, що тягне духовну руйнацію особистості. Аморальна поведінка характерна *такими етапами*: а) деформація сфери потреб особистості; б) фо-

рмування на основі деформованих потреб негативних звичок і якостей особистості; в) мотивація аморального вчинку; г) боротьба мотивів; ґ) прийняття та виконання конкретного рішення, здійснення вчинку.

Літ.: *Сюравчик В.Г. Аморальна поведінка // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 58–60.*

Аналіз документів (від грец. *analysis* – розклад, розбір, розчленування) – метод кримінологічного дослідження, заснований на вивченні матеріальних об'єктів, призначених для збереження, відтворення і передачі інформації. *Документами* в кримінології є не тільки офіційні (матеріали кримінального провадження, особисті справи засуджених, статистичні картки), але і неофіційні (фотографії, відеозапис, листи, рукописи, щоденники).

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 9.*

Аналіз кримінологічний (від грец. *analysis* – розклад, розбір, розчленування) – процес вивчення, зіставлення, порівняння кримінологічно-значимих явищ і процесів, статистичних даних і даних отриманих у результаті вибіркових кримінологічних досліджень, з реальними криміногенними процесами в суспільстві в цілях установлення закономірностей і тенденцій в розвитку злочинності та розробки заходів для її попередження. Ґрунтовний кримінологічний аналіз, як правило, має такі стадії: підготовчу; безпосередньо аналітичну; узагальнення аналітичної інформації; формування пропозицій та рекомендацій, зокрема щодо реалізації останніх. На *підготовчій стадії* визначаються завдання, цільова (функціональна) спрямованість, часовий вимір та форма результату аналізу, нормативні вимоги, які регламентують його проведення, види та обсяг інформації, джерела її отримання, виконавці та, за потреби, план (або програма) проведення аналізу, а також перелік питань, що мають бути піддані аналізу. На підготовчій стадії проводиться відбір та збирання потрібної інформації. Вирішуються за необхідності питання ресурсного забезпечення проведення аналізу. На *стадії безпосереднього аналізу* виконуються всі аналітичні процедури згідно із завданням, планом (програмою) проведення аналізу та переліком передбачених для нього питань. На *стадії узагальнення* формуються висновки з питань, що підлягали аналізу, за окремими його розділами та загальні висновки;

визначається відповідність повноти та якості аналізу вимогам нормативних актів та цілям його проведення. На *останній стадії* визначаються та формулюються пропозиції і рекомендації. На підставі роботи, проведеної на цій стадії, виготовляється документ за результатами аналізу, як правило, аналітична довідка. В останній описується робота, проведена на всіх стадіях, викладаються висновки з кожного питання, а також пропозиції за результатами аналізу. Останні можуть включати пропозиції щодо форми обговорення результатів, видання управлінських документів, внесення коректив у практичну діяльність, стосовно доцільності зміни та доповнення нормативно-правових актів, проведення навчальних та інструктивних занять з особовим складом тощо.

Літ.: *Долгова А.И. Преступности анализ // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 569–570; Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 55, 58–59.*

Аналіз статистичний (від грец. *analysis* – розклад, розбір, розчленування) – науковий організаційний процес вивчення статистичних даних про явища або процеси з метою виявлення притаманних їм рис, закономірностей розвитку та їх взаємозв'язків.

Літ.: *Іванов Ю.Ф. Аналіз статистичний // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 61–62.*

Анархізм (від грец. *anarchia* – безначальність, безвладдя) – великий самостійний плин суспільно-політичної думки, що має антиавторитарну й антидержавну криміногенну спрямованість. Його представники висували концепції, що орієнтуються на скасування держави, закону й усунення будь-якої влади, що володіли правом примушувати індивіда до дотримання правових розпоряджень.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 6–7.*

Англо-американський тип кримінологічної системи – базується на ідейних цінностях західної цивілізації; характерний для високорозвинених країн, що належать до правової сім'ї загального права (Великобританія, Ірландія, США, Канада, Австралія); кримінологічні концепції детермінації злочинної поведінки носять переважно соціологічний характер; в кримінальній політиці сучасного періоду переважають неокласичні методи кримінально-правового контро-

лю в поєднанні з широкими програмами загально-соціальної та спеціальної профілактики злочинів. Прийнято виділяти два основні різновиди: *американська кримінологічна модель* і *британська кримінологічна модель*.

Літ.: *Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью: британская криминологическая модель: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2001. С. 30.*

Анкета (від франц. *enquete* – розслідування) – один з різновидів статистичного формуляра, що використовується при опитуванні. Буває у вигляді опитувального листа для збирання певних даних про тих осіб, які його заповнюють, чи спеціально складеного дослідником переліку питань для визначеного контингенту, відповіді на які збираються. Дані анкет є вихідним емпіричним матеріалом, використовуваним надалі для узагальнення й аналізу інформації про явище, що цікавить дослідника.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 9.*

Анкетування у кримінологічних дослідженнях – один з основних засобів конкретно-соціологічного методу пізнання, шляхом письмового чи усного опитування значної кількості людей за певною анкетою чи опитувальним листком.

Літ.: *Королева М.В. Анкетирование в криминологии // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 27–28.*

Аномія (від франц. *anomie* – відсутність закону, організації) – термін, введений у науковий обіг Е. Дюркгеймом, що означає стан, свідомо викликаний безвихідністю і неможливістю досягти мети і задоволення потреб законними засобами в зв'язку із соціальною дезорганізацією суспільства, суперечливістю його моральних установок. Аномічна особистість відрізняється соціальною безвідповідальністю і девіантною поведінкою.

Літ.: *Иншаков С.М. Аномия // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 28–29.*

Антикорупційна експертиза – діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією. *Видами антикорупційної експертизи* є: 1) обов'язкова антикорупційна експертиза нормативно-правових актів; 2) необов'язкова антикорупційна екс-

пертиза нормативно-правових актів; 3) громадська антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів. Повноваження здійснювати антикорупційну експертизу мають Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції, Міністерство юстиції України та Національне агентство з питань запобігання корупції.

Літ.: *Банчук О.А., Дудоров О.О., Хавронюк М.І. та ін. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції». Київ: Ваіте, 2018. С. 34, 380–381; Клименко О.І., Ковальський В.С., Миколенко О.І., Стрельцов Є.Л. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». Київ: Юрінком Інтер, 2019. С. 8–9.*

Антикорупційна політика – постійно здійснювана, систематична, цілеспрямована діяльність держави у тісній співпраці з інститутами громадянського суспільства, що полягає у розробці, удосконаленні та реалізації стратегічних засад і тактичних заходів, спрямованих на усунення або блокування причин та умов корупції, удосконалення юридичної відповідальності за корупційні правопорушення та формування антикорупційної культури.

Літ.: *Василевич В.В., Расюк Е.В., Савченко А.В. та ін. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, НАДУ, 2016. С. 17.*

Антикорупційна програма – комплексний документ, що містить перелік антикорупційних заходів, стандартів, процедур, правил щодо виявлення, запобігання і протидії корупції, розроблених з урахуванням особливостей діяльності юридичної особи та спрямованих на забезпечення ефективної реалізації антикорупційної політики в юридичній особі. До *таких заходів* відносять: періодичну оцінку корупційних ризиків у діяльності юридичної особи; антикорупційні стандарти і процедури діяльності юридичної особи.

Літ.: *Банчук О.А., Дудоров О.О., Хавронюк М.І. та ін. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції». Київ: Ваіте, 2018. С. 411; Клименко О.І., Ковальський В.С., Миколенко О.І., Стрельцов Є.Л. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». Київ: Юрінком Інтер, 2019. С. 238–239.*

Антикорупційне законодавство – сукупність нормативно-правових актів, що визначають правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень. *Джерелами вітчизняного антикорупційного законодавства* є Конституція України,

міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, закони, а також прийняті на їх виконання інші нормативно-правові акти.

Літ.: *Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Офіційний вісник України. 2014. № 87. Ст. 2474.*

Антикорупційне просвітництво – система поширення суб'єктами державної політики запобігання корупції в будь-який спосіб, в будь-якій формі, в тому числі з використанням інформаційних комунікативних засобів, достовірної інформації, спрямованої на формування в суспільстві в цілому та в окремих соціальних груп або індивідів антикорупційного світогляду, антикорупційної поведінки, антикорупційної свідомості та антикорупційної культури.

Літ.: *Бикеев И.И., Кабанов П.А. Антикоррупционное просвещение: вопросы теории и практики. В 3 т. Т. 3. Казань: Изд-во «Познание» Казанского инновационного университета, 2019. С. 43.*

Антикорупційний моніторинг – професійна діяльність уповноважених на те органів, посадових осіб та інших суб'єктів антикорупційної політики по вимірюванню реального стану корупції та / або окремих форм її прояву, причин корупції (корупційних і / або корупціогенних чинників), результатів реалізації антикорупційної політики відповідно до встановлених методикою і правилами її здійснення на певній території в певний період часу.

Літ.: *Кабанов П.А. Антикоррупционный мониторинг в субъектах Российской Федерации: вопросы теории и практики правового регулирования: монография. Нижний Новгород: Нижегородская академия МВД России, 2015. С. 27.*

Антикриміналізм політичний – доктринальна складова кримінологічної політики, що виражається у комплексі ідей, принципів, світоглядних диспозицій щодо політики, які забезпечують науково-обґрунтовану зорієнтованість її інститутів на досягання загальносоціальних цілей кримінально-превентивного значення.

Літ.: *Орлов Ю.В. Антикриміналізм політичний // Українська криміно-логічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 66–67; Орлов Ю.В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків: Діса полюс, 2016. С. 481.*

Антикриміногенна мотивація – спонукання, основані на усвідомленні внутрішньої необхідності протистояти злочинним проявам і мотивам діяльності. Формування антикриміногенної мотивації є однією з головних завдань правового виховання громадян як суб'єктів запобіжної діяльності.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии.*

Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 20.

Антикриміногенна система – якісне, стійке інтегративне утворення в соціумі, функціонування якого полягає у протидії державними органами чи окремими громадянами криміногенній системі, шляхом охорони законності, боротьби зі злочинністю, її попередження.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 6.*

Антисемітизм (*«юдофобство»*) – криміногенна, реакційна, антисоціальна доктрина національної, расової і релігійної нетерпимості до осіб єврейської національності, в основі якої лежить пропаганда насильства і знищення єврейського етносу.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 21.*

Антисуспільна (антигромадська) поведінка – сукупність вчинків індивідуума, скоєних у процесі своєї життєдіяльності всупереч кримінально-правовим, адміністративно-правовим заборонам та елементарним нормам моралі.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 208.*

Антисуспільна (антигромадська) установка особи – сукупність поглядів, ідей, уявлень, моральних орієнтацій, у яких виражається протиставлення інтересів і потреб конкретної особистості соціальним цінностям суспільства, правам і свободам його громадян. Антисуспільна установка особи реалізується в антигромадській (антисуспільній) поведінці.

Літ.: *Долгова А.И. Антиобщественная установка личности // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 30; Іванов Ю.Ф. Антисуспільна установка особи // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 28–29.*

Антитерористична діяльність – діяльність центральних органів виконавчої влади щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності, що охоплює: 1) планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів; 2) підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях; 3) організацію незаконних збройних фо-

рмувань, злочинних угруповань (злочинних організацій); 4) вербування, озброєння, підготовку та використання терористів; 5) пропаганду і поширення ідеології тероризму; 6) фінансування завідомо терористичних груп (організацій) або інше сприяння їм. Однією з основних форм антитерористичної діяльності є *антитерористична операція*.

Літ.: *Ліпкан В.А. Антитерористична діяльність // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 71; Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 16. Ст. 697.*

Антитерористична операція – комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення безпеки населення, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичної діяльності.

Літ.: *Ліпкан В.А. Антитерористична діяльність // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 71; Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 16. Ст. 697.*

Антитерористичне законодавство – сукупність законодавчих та інших нормативних актів, які тією чи іншою мірою спрямовані на запобігання та протидію тероризму, визначення суб'єктів боротьби з тероризмом та їх компетенції, встановлення відповідальності за вчинення терористичних діянь чи регулювання інших питань з цієї проблематики. *Джерелами антитерористичного законодавства* є Конституція України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, кодекси, закони, а також прийняті на їх виконання інші нормативно-правові акти.

Літ.: *Ємельянов В.П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення: монографія. Харків: Право, 2016. С. 35; Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 16. Ст. 697.*

Антропологічна (біологічна) школа в кримінології (від грец. *anthropos* – людина; грец. *logos* – вчення) – науковий напрям, який виник на початку 70-х рр. XIX століття в Італії. Його поява була пов'язана зі становленням наук про людину і соціальних наук, пошуком нових заходів у боротьбі зі зростанням злочинності у суспільстві. Засновником антропологічного (біологічного) напрямку в кримінології був італійський вчений *Чезаре Ломброзо (1835–1909).* Ч. Ломброзо під час своїх наукових спостережень дійшов висновку, що злочинна поведінка заздалегідь зумовлена, тим що типового зло-

чинця можна ідентифікувати за безпосередніми фізичними характеристикам, наприклад такими, як скошене чоло, витягнуті чи, навпаки, нерозвинуті вуха, масивне підборіддя, зморшки на обличчі, великі надбрівні дуги, глибоко посаджені очі тощо. Проте, теорія Ч. Ломброзо не витримала перевірки часом, але її об'єктивний підхід і наукові засоби поклали початок застосуванню більш точних методів у кримінології. Пізніше він переглянув свою теорію й включив у причинне пояснення злочинності соціальний та економічний фактори й навколишнє середовище індивіда. Ще за життя Ч. Ломброзо висунуті ним теоретичні положення уточнили й доповнили його учні *Енріко Феррі (1856–1929)* й *Рафаель Гарофало (1851–1934)*. Е. Феррі, який надрукував свою працю «Теорія неосудності і заперечення вільної волі», заперечував вільну волю та підтримував теорію причинності. Енріко Феррі розрізняв три види факторів схильності до злочинів: антропологічні (фізична будова тіла, психічний стан, особливості статі, віку, сімейного становища, виховання, освіти); фізичні (клімат, особливості ґрунту, температуру повітря, сезонні коливання); соціальні (щільність населення, мораль, релігію, стан промисловості, політичний устрій тощо). Біологічні причини він поєднав із соціальними, економічними та політичними факторами. Учений вважав, що держава має стати тим основним інструментом, за допомогою якого можна досягти поліпшення умов життя людей. Рафаель Гарофало, вважав, що злочин – це аморальний вчинок, який завдає збитків суспільству. Підтримував психологізм у поясненні злочинності. Р. Гарофало сформулював правила адаптації та усунення тих, хто не може пристосуватися до умов соціально-природної селекції. Він пропонував: 1) позбавляти життя осіб, чиї злочинні дії випливають з неусунутих психічних аномалій, що роблять їх нездатними до життя в суспільстві; 2) частково усувати чи піддавати тривалому ув'язненню тих, хто віддає перевагу бродячому (кочовому) способові життя; 3) примусово виправляти осіб, у яких недостатньо розвинуті альтруїстичні почуття чи які скоїли злочин за надзвичайного збігу обставин. До представників антропологічного (біологічного) напрямку в кримінології відносять також *Деберре* і *Ля Бона* – у Франції, *Г. Курела* – у Німеччині, *Дмитра Дриля*, *Параскевію Тарновську* – у Росії.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижего-*

родский госу-дарственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 6–9; Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Шеремет О.С. та ін. Кримінологія. Загальна частина. Альбом схем. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2015. С. 90–91; Иншаков С.М. Антропологическое направление в криминологии // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 31–36.

Арго (від франц. *argot* – жаргон) – таємна мова (жаргон) у замкнутому криміногенному середовищі, яка є не зрозумілою для сторонніх і визначає приналежність до цього злочинного середовища.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 209; Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 24.*

Артефакт (від лат. *artefactum* – штучно зроблений) – штучне створення криміногенної ситуації і умов для провокації вчинення злочинів особами, яким в природних умовах не властива така поведінка.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 24.*

Архітектурна кримінологія – напрямок кримінологічних досліджень запобігання злочинності, в основі якого знаходиться твердження про те, що архітектурний стиль великих міст сприяє збільшенню кількості злочинів, полегшуючи тим самим їх вчинення. Архітектурна кримінологія зосереджує дослідження на комплексному аналізі місць скоєння злочинів, що можуть вчинятися в міських житлових масивах, всередині будівель, квартир, магазинів, інших приміщень, з метою підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ, можливості попередження вчинення злочинів і оперативного реагування на такі випадки.

Літ.: *Орлов Ю.В. Напрями кримінологічної думки: електронна довідникова стаття. URL: https://visnikkau.webnode.com.ua/news/napryami-kriminologichnoji-dumki/*

Асоціальний тип особистості – індивідуум, який протиставляє свої інтереси і потреби суспільним, без чітко вираженого негативного відношення до кримінально-правових заборон. Асоціальний тип особистості є вихідною передумовою до формування її криміногенності.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 10–11.*

Аутоагресія кримінальна – деструктивні дії, спрямовані індивідом на самого себе, що мають інші кримінально-правові наслідки. До найбільш поширених форм кримінальної аутоаг-

ресії можна віднести: а) *суїцидальну кримінальну аутоагресію*, пов'язану з іншими правопорушеннями (дії, спрямовані на позбавлення себе життя і, разом з тим, що заподіюють шкоду третім особам); б) *діяння у формі різного роду самопошкоджень, що тягнуть збитки для третіх осіб і охоронюваних законом суспільних відносин* (провокування викидня, нанесення тілесних ушкоджень на прохання потерпілого та ін.).

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 30–31.*

Афект (від лат. *affectus* – душевне хвилювання, пристрасть) – короткочасне, сильне душевне хвилювання, що викликає імпульсивні, не досить продумані дії, котрі суперечать основам ціннісної орієнтаціям та установкам особистості, що виявляється в підвищеній агресивності чи неконтрольованих емоційних спалахах у ситуації вчинення злочину (гнів, жах, розпач, раптова радість).

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 11–12; Джужа О.М. Афект // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 83–84; Евланов О.А. Аффект // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 40–41.*

Афера (від франц. *affaire* – справа) – шахрайський спосіб придбання майна, темна справа.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 25.*

Аферист (від франц. *affaire* – справа) – професійний злочинець, який спеціалізується на шахрайських способах придбання майна (аферах).

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 25.*

Б

Банда (від італ. *banda* – загін, зграя) – різновид організованої збройної злочинної групи, створеної з метою вчинення злочинів за допомогою нападу на підприємства, установи, організації або на окремих громадян з різноманітних мотивів, найчастіше, насильницько-корисливих. Бандам властиві усі сутнісні ознаки характерні для організованих форм злочинності: 1) чисельність членів

банди; 2) структурована побудова функціональних взаємовідносин між членами банди (наявність лідера, розподіл ролей); 3) конструктивно-атрибутивна побудова системи взаємовідносин (дисципліна, табу-заборони, ритуали, ідеологія, власні закони та норми, система покарань); 4) скоєння нападів як джерело засобів існування та забезпечення фінансування діяльності банди; 5) зв'язок з кримінальним середовищем; 6) стійкість видів злочинної діяльності та її взаємообумовленість ореолом функціонування банди, сферою її діяльності, наявністю специфічних знань та навичок у членів банди.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 12; Ванюшкин С.В. Банда // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 42; Джужа О.М. Банда // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 87–88.*

Бандитизм (від італ. *bandito* – вигнання, висланий) – соціально-правовий феномен, один із проявів організованої злочинності, що поєднана з насильством та пов'язана з організацією збройної банди, створеної з метою вчинення злочинів за допомогою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді чи вчиненому нею нападом. Бандитизм, як один із найнебезпечніших проявів організованої злочинності, у більшості випадків посягає на цілий комплекс найбільш значимих соціальних цінностей, таких як життя і здоров'я людей, державна і приватна власність, нормальне функціонування органів виконавчої влади та правосуддя.

Літ.: *Литвинов О.М., Щербакова А.К. Бандитизм // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 88–89; Суханов В.Н. Бандитизм // МВД России. Энциклопедия / Под ред. В.Ф. Некрасова. Москва: Издательский дом «ОЛМА-ПРЕСС», 2002. С. 40–41.*

Бездомність – відсутність постійного житла, що не дозволяє особі перебувати в стані осілості, повноцінного соціального функціонування. Бездомність є одним із негативних соціальних факторів (бідність, безробіття, знедоленість тощо), що впливають на криміногенну ситуацію в державі.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 410; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 18–19.*

Безпритульність – соціальне явище, що характеризується поневірянням дітей і неповнолітніх протягом тривалого часу, що часто пов'язане з бездомністю. Безпритульність є тією формою

соціальної девіації, що виступає індикатором загального неблагополуччя в суспільстві.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 261; Малынин А.Я. Беспризорность // МВД России. Энциклопедия / Под ред. В.Ф. Некрасова. Москва: Издательский дом «ОЛМА-ПРЕСС», 2002. С. 46–48.*

Безробіття – негативне складне суспільне явище, що безпосередньо впливає на стан злочинності, при якому частина економічно активного населення не має роботи й стабільного заробітку. Безробіття є одним із негативних соціальних факторів (бездомність, бідність, знедоленість тощо), що впливають на криміногенну ситуацію в державі.

Літ.: *Бытко С.Ю. Безработица – локомотив преступности в России// Вестник Казанского юридического института МВД России. 2016. № 2 (24). С. 41–45; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 16–17.*

Бідність – соціальне положення, що характеризується відсутністю необхідних матеріальних засобів для того, щоб провадити «нормальне» (мінімальний стандарт) життя, наприклад, неможливість прогодувати свою родину, дати освіту дітям чи забезпечити сім'ю якісним медичним обслуговуванням. Бідність є одним з негативних суспільних факторів (бездомність, безробіття, знедоленість тощо), що впливають на криміногенну ситуацію в державі.

Літ.: *Гурницкий А.В. Бедность с позиций криминологии // Общество и право. 2015. № 1 (51). С. 174–181; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 12–13.*

Білокомірцева злочинність – термін, введений у науковий обіг Е. Сатерлендом, для позначення найменування сукупності економічних злочинів, вчинених посадовими особами з представників вищих прошарків суспільства, уповноважених на виконання державних функцій, а також функцій щодо керування підприємствами різних форм власності. До них відносяться особи з відносно високим соціальним і професійним стату-сом, що використовують його для незаконного особистого збагачення у сферах бізнесу або політики.

Літ.: *Долгова А.И. Беловоротничковая преступность // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 71–72; Кондратов Д.Ю. «Білокомірцева» злочинність // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 97–98.*

Біографічний метод (від грец. *bios* – життя; грец. *grapho* – пишу) – спосіб дослідження психічних особливостей індивіда шляхом аналізу його життєвого шляху. При цьому встановлю-

ються життєві умови формування ієрархії ціннісних орієнтацій, домінуючих мотивів поведінки, установок особи, а також способи реагування особистості в типових ситуаціях.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 13.*

Біхевіоризм (від англ. *behaviour* – поведінка) – один з напрямків американської кримінології, що трактує психіку людини, як сукупність визначених механічних реакцій індивідуального організму на стимули зовнішнього середовища, а не як результат свідомого вибору. Помилковим є приниження ролі свідомості, як регулятора людської поведінки. Позитивним є твердження можливості формування певних навичок поведінки, що диктуються впливом зовнішнього середовища.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 14; Давиденко В.Л. Біхевіоризм // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 100–101.*

Близнюкова теорія – один з різновидів генетичної теорії причин злочинності, відповідно до якої в основі індивідуальної злочинної поведінки лежать генетичні задатки. Основне її положення полягає в тому, що однояйцеві близнюки в окремих вчинках і в цілому в життєвій ситуації, більш схильні до вчинення злочинів, ніж різнояйцеві. Ця теорія була заснована на результатах абсолютного репрезентативного вибіркового дослідження злочинності близнюків, тому носить характер лише абстрактної приватної гіпотези.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 14; Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 12.*

Боротьба зі злочинністю – термін вживається для позначення спеціальних заходів, спрямованих на скорочення рівня злочинності, за допомогою використання переважно заходів кримінально-правового характеру, що спрямовані на усунення (послаблення) факторів, що сприяють вчиненню злочинів, на попередження, припинення, реєстрацію, розкриття (розшук злочинців) і розслідування злочинів, на здійснення кримінального правосуддя, виправлення осіб, які вчинили злочин, і контроль за їх поведінкою після відбуття покарання, а також на відшкодування негативних наслідків злочинів. Боротьба зі злочинністю охоплює три сфери: 1) загаль-

ну організацію боротьби зі злочинністю; 2) правоохоронну діяльність та 3) запобігання злочинності.

Літ.: *Долгова А.И. Борьба с преступностью // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 80–81; Литвинов О.М. Боротьба зі злочинністю // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 103–104.*

Британська кримінологічна модель – історично сформований вид організації кримінологічної системи, якому властивий т. н. «державний» підхід до впливу на злочинність і злочинців. Характерними рисами даного підходу є неокласичні методи протидії злочинності за допомогою заходів кримінально-правового впливу і вдосконалення каральної політики в поєднанні з заходами загально-соціальної і спеціальної профілактики злочинів, що здійснюються, перш за все, за організаційної та фінансової підтримки держави.

Літ.: *Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью: британская криминологическая модель: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2001. С. 66, 367.*

Бродяжництво – соціальне явище, що характеризується поневірянням осіб без певного місця проживання протягом тривалого часу, що часто пов'язане з бездомністю. Такі особи відчувають фізичні страждання, моральні та матеріальні страждання, перебувають в екстремальних умовах виживання, вимушена антисанітарія робить їх джерелом розповсюдження інфекційних хвороб, з метою прогодувати себе вони можуть вчиняти корисливі злочини, тому потребують соціальної допомоги і підтримки.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 409–410, 411; Джужа О.М. Бродяжництво // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 104; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 18–19.*

Булінг – діяння учасників освітнього процесу, що полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві (цькуванні), у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого. Типовими ознаками булінгу (цькування) є: систематичність (повторюваність) діяння; наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); дії або бездіяльність кривдника, нас-

лідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

Літ.: *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018 р. № 2657-VIII. Офіційний вісник України. 2019. № 8. Ст. 255.*

Бутлегерство – термін, що використовується в американській кримінології для позначення кримінальної діяльності, пов'язаної з організацією, виготовленням, придбанням, реалізацією алкогольних напоїв поза сферою державно-правового контролю.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 210; Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 29.*

Бюрократизм (від франц. *bureau* – бюро, контора; грец. *kratos* – влада, могутність) – форма організації соціальних зв'язків у державі при здійсненні функцій управління. Характеризується тим, що центри виконавчої влади фактично незалежні від їхніх суб'єктів, що сформували (народу, представницьких органів), а реальна повнота влади зосереджується в руках вузького привілейованого прошарку державних чиновників – бюрократів. Бюрократизм характеризується формалізмом і пріоритетом інструкцій, перевагою відомчості й адміністративної сваволі.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 30.*

Бюрократія (від франц. *bureaucratie* – верховенство адміністрації) – соціальний шар привілейованого чиновництва, що мають ієрархічну і субординаційну систему побудови, котрі здійснюють функції управління, що зосереджує у своїх руках реальну владу в державі, керуючись при цьому не інтересами розвитку суспільства, а сформованим окремо від народу переважно власними, корпоративними інтересами.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 30.*

В

Вайолентологія – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає насильницьку злочинність, її кількісні та якісні характеристики, особу насильницького злочинця, а також чинники, що її детермінують.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 14.*

Валеологія (від лат. *vale* – бути здоровим; грец. *logos* – вчення, наука, теорія) – наука про закономірності та механізми збереження здоров'я людини, способи гармонічного фізичного та духовного розвитку.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 30.*

Вандалізм (від лат. *vandali* – кочівники) – безцільне і нерозважливе руйнування культурних цінностей і інших матеріальних об'єктів, створених для задоволення і реалізації соціально-значимих потреб членів суспільства. Виявляється у різноманітних формах: знищення пам'ятників, спалення об'єктів, що мають історичну цінність, псування майна і т. ін.

Літ.: *Ванюшкин С.В. Вандализм // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 89; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 20–21.*

Варіаційні групування (від лат. *variatio* – зміна, різновид) – статистичні відомості про злочинність та інші пов'язані з нею явища, що використовуються для вивчення структури аналізованої сукупності за якоюсь змінною ознакою.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 15; Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 210.*

Ведення паразитичного способу життя – довготермінове проживання працездатної особи на тимчасові доходи з уникненням суспільно корисної праці.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 210.*

Величина – кількісна характеристика розмірів явищ, їхніх ознак, показників, співвідношення, ступеня зміни, взаємозв'язку.

У залежності від методу числення В поділяються на абсолютні й узагальнюючі. Індивідуальні абсолютні В характеризують розмір ознаки в окремих одиниць сукупності. Наприклад, вік людини, строк позбавлення волі засудженого, матеріальна і моральна шкода, заподіяна злочином. Їх одержують безпосередньо в процесі проведення статистичного спостереження і фіксують в документах первинного обліку.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 31–32.*

Верховенство права – взаємозумовлене існування та взаємоузгоджена реалізація основоположних прав і обов'язків (тобто природних соціальних – точніше, соціально-природних – можливостей і необхідностей) людини, а також людських спільнот, об'єднань й усього суспільства.

Літ.: *Добрянський С.П., Рабінович П.М., Рабінович С.П. та ін. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: монографія. Львів: Сполом, 2016. С. 125.*

Взаємодія (міжособистісна) – особистий контакт двох чи більше людей, наслідком якого є зміна їх діяльності, поведінки, поглядів і установок, система взаємообумовлених дій, у яких поведінка кожного з учасників виступає як стимул і як реакція на поведінку інших. Здійснюється у формі співробітництва чи конкуренції, зіткнення протилежно спрямованих інтересів.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 15.*

Вибірка випадкова – вибіркова сукупність, з використанням ймовірних (випадкових, статистичних) методів відбору з генеральної сукупності.

Літ.: *Александровська А., Буга Є., Ткачук Ю. та ін. Тематичний словник-довідник з соціології. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. С. 100.*

Вибіркова сукупність – певна кількість елементів генеральної сукупності, відібраних за певними правилами. Під час дослідження вибіркова сукупність повинна становити своєрідну *мікромодель генеральної сукупності*; виокремлення з поміж більшості населення певної частки осіб або життєвих випадків, що досліджуються як характерні для цього населення загалом; відбір індивідуумів з більш широкої сукупності, призначений для відображення характеристик цієї сукупності у всіх істотних відношеннях. *Ціль вибірки* – детальніше дослідити особливості насе-

лення шляхом генеральної сукупності та зробити висновки.

Літ.: *Александровська А., Буга Є., Ткачук Ю. та ін. Тематичний словник-довідник з соціології. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. С. 100; Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 22; Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 121–122.*

Вивчення кримінальних проваджень, інших документів – один із методів кримінологічного та соціологічного дослідження, за якого вивчаються кримінальні провадження, вироки щодо яких набрали чинності. Вивчення матеріалів кримінального провадження завжди здійснюється за чотирьома напрямками: 1) питання про злочин, характер злочину, обставини скоєння, кваліфікація; 2) питання про особу злочинця, її соціально-демографічні, соціально-ролеві та морально-психологічні особливості, стан здоров'я; 3) питання про мету та мотиви злочинних дій, джерела, умови та процеси їх формування, у тому числі про минулу поведінку злочинця, використовувані раніше щодо нього засоби профілактики та впливу; 4) отримання інформації про реалізацію виховного впливу судочинства, про повноту з'ясування причин та умов скоєння злочину, про міру покарання та профілактичну роботу за матеріалами кримінального провадження.

Літ.: *Джужа О.М. Вивчення кримінальних проваджень, інших документів // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 110.*

Виклики української кримінології – *див.* ***Додаток А.*** *«Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття» та* ***Додаток Б.*** *«Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні в першій третині XXI століття».*

Викорінення злочинності — ліквідація злочинності на основі усунення її причин та умов.

Літ.: *Долгова А.И. Преступности искоренение // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 574.*

Вимірювання інформації – процедура, через яку об'єкти інформації, інформація про їх ознаки відображуються певними числами у певній числовій системі показників із визначенням кількісного відношення між ними.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 31.*

Випадковий необережний злочинець – це особа, яка вперше несвідомо вчинила необережний злочин під впливом провокуючої (нестандартної) ситуації або під впливом особливого психофізіологічного стану, і в цілому характеризується позитивною спрямованістю і раніше правопорушень не вчинювала.

Літ.: *Джужа О.М. Випадковий необережний злочинець // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 111; Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 210–211.*

Виховання (кримінологічний аспект) — один з різновидів цілеспрямованого, організованого педагогічного процесу, тобто виховання, у вузькому сенсі цього слова, що має антикриміногенний вплив. При цьому антикриміногенний виховний вплив зумовлений завданнями, поставленими державою та суспільством перед окремими суб'єктами суспільних відносин (правоохоронними органами). Кримінологічне виховання формує систему поглядів, навичок, звичок, мислення, що зумовлюють формування громадської думки, необхідної для успішної антикримінальної діяльності. Підготовлена кримінологічною пропагандою та освітою громадська думка є самостійним позитивним фактором забезпечення ефективного соціально-правового контролю над злочинністю.

Літ.: *Симоненко А.В. Криминологические проблемы воспитания и его роль в предупреждении преступлений: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2005. С. 293–295.*

Відділення кримінально-правових наук Національної академії правових наук України – відділення Національної академії правових наук України, що проводить дослідження проблем вдосконалення кримінального законодавства, приведення його у відповідність до міжнародних зобов'язань України, удосконалення практики застосування чинного кримінального законодавства, проблем злочинності в сфері економічних відносин і боротьби з тероризмом, проблем теорії кримінально-виконавчого права, проблем імплементації міжнародних стандартів у діяльність органів та установ виконання покарань, питань реформування кримінально-виконавчої системи країни.

Літ.: *Офіційний веб-сайт Національної академії правових наук України: URL: http://www.aprnu.kharkiv.org/viddilenna_krim.html.*

Відносні показники злочинності – один з основних показників злочинності, що охоплює *коефіцієнти (індекси) інтен-*

сивності злочинності й злочинної активності населення.

Літ.: *Ковальський В.С., Костенко О.М., Семаков Г.С. та ін. Кримінологія. Підручник. Практикум. Київ: Юрінком Інтер, 2018. С. 62.*

Війна зі злочинністю – термін, що вживається у вітчизняній та іноземній кримінології, соціально-політичній практиці для позначення необхідності застосування сукупності невідкладних екстраординарних заходів, спрямованих на протидію найбільш небезпечним злочинам в умовах загального різкого загострення криміногенної небезпеки, що загрожує умовам стабільного існування суспільства і держави.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 18–19; Долгова А.И. Война с преступностью // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 116.*

Військова злочинність – сукупність злочинів, що посягають на встановлений законодавством порядок несення чи проходження військової служби, вчинених військовослужбовцями або військовозобов'язаними особами під час проходження служби, навчальних чи спеціальних зборів.

Літ.: *Иншаков С.М. Преступность воинская // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 586–587.*

Військова кримінологія – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає прояви злочинності в збройних силах, її причини та умови, з метою вироблення ефективних заходів протидії їй.

Літ.: *Иншаков С.М. Военная криминология // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 310–313.*

Вік – проміжок часу, що пройшов із дня народження до дати обліку. Звичайно вимірється числом років, що виповнилися на останній рік дати народження. Особа вважається такою, що досягла певного віку, не в день народження, а починаючи з наступної доби після дати народження.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 34.*

Віктимізація (від лат. *victima* – жертва) – процес підвищення ступеня кримінальної уразливості соціальних суб'єктів, що сприяє вчиненню проти них злочинів за певних обставин. Об'єктом віктимізації виступають охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, учасниками яких є особи, блага, права та інтереси яких поставлені під загрозу злочинних посягань. Суб'єктом віктимізації є особи, благам,

правам чи інтересам яких реально заподіяно злочином шкоду. Йдеться про так звані потенційні жертви, коло яких визначено сферою кримінально-правової охорони. Об'єктивна сторона віктимізації включає ситуацію, за якої відбувалося посягання (місце, час, спосіб заподіяння шкоди), а також поведінку жертви. Суб'єктивною стороною віктимізації є «вина» жертви, мотиви і цілі її віктимної поведінки.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 58; Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 131.*

Віктимізація колективна — процес перетворення в жертву злочинних посягань підприємств, в основному малих, національних меншин, расових груп тощо.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 211.*

Віктимна безпека – такий стан захищеності особи та суспільства від створюючих небезпеку загроз, за якого відповідний рівень віктимності не здійснює істотного впливу на їх життєво важливі інтереси.

Літ.: *Воронин Ю.А., Майоров А.В. Виктимная безопасность: терминологическая интерпретация // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. 2014. № 1. С. 46–47.*

Віктимна поведінка – дії або бездіяльність особи, що зумовили вибір її у ролі жертви і стали приводом для вчинення злочину в конкретній життєвій ситуації.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 45.*

Віктимність – підвищена здатність людини в силу численних властивих їй моральних, фізичних характеристик, якостей і станів, виконання соціальних ролей при певних об'єктивних обставинах і суб'єктивних особливостях поведінки ставати жертвою злочинних посягань. Віктимність є соціальним, психічним і моральним відхилення від норм безпеки.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 36; Туляков В.О. Віктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми): монографія. Одеса: Юридична література, 2000. С. 275.*

Віктимність групова – прояви окремої категорії людей за певних обставин наражатися на небезпеку заподіяння злочинної шкоди.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 42–43; Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний*

Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 13.

Віктимність індивідуальна – сукупність фізіологічних, психічних та соціальних ознак, які створюють певні умови і мотивують особу наражатися на небезпеку стати жертвою злочину.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 35–36; Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 13.*

Віктимність корпоративна – *див. Віктимність групова.*

Віктимність масова – загальний стан людини у соціумі, захищеності її прав у державі шляхом поширення у різних сферах суспільного життя криміналізації нових суспільно небезпечних діянь значною частиною латентних злочинів та їх жертв.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 43; Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 13.*

Віктимність рольова – віктимність характеристик певних позицій у соціумі, соціальних ролей, котрі займає та виконує людина.

Літ.: *Черных Н.С. Виктимность ролевая // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 101.*

Віктимність соціальна – віктимність певних соціальних прошарків населення та соціальних груп.

Літ.: *Черных Н.С. Виктимность социальная // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 101.*

Віктимологічна вина – недостатньо розсудливе відношення до своїх вчинків, що стали приводом для вчинення злочину. Може бути соціально-психологічною, моральною, дисциплінарною, адміністративною й у виняткових випадках, передбачених законом, кримінально-правовою.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 33.*

Віктимологічна обстановка – життєва ситуація, що складається у зв'язку з особистими якостями чи поведінкою потенційної жертви за виникнення можливості спричинення їй шкоди.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 212.*

Віктимологічна поведінка – вчинки або дії у конкретних ситуаціях, що впливають на

мотивацію та рішення злочинців, а також об'єктивно створюють небезпеку заподіяння шкоди діючому суб'єкту.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 128.*

Віктимологічна профілактика злочинів – сукупність заходів і рекомендацій, спрямованих на підвищення рівня захищеності і безпеки матеріальних об'єктів і особи від злочинних посягань, попередження віктимної поведінки і віктимізації населення в певних криміногенних ситуаціях.

Літ.: *Черных Н.С. Виктимологическая профилактика преступлений // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 101–102.*

Віктимологічна ситуація – ситуація, викликана недостатньо завбачливою, провокуючою чи протиправною поведінкою потерпілих, у зв'язку з чим вони стають жертвами злочину. Дана ситуація виникає як результат зв'язку і відносин між злочинцем та жертвою до вчинення злочину, або створюється за ініціативою жертви. Втім, навіть несприятливий для уникнення небезпеки перебіг ситуації залишає жертві вибір: чинити опір, позвати на допомогу інших осіб, спробувати перехитрити злочинця і покинути місце події, не провокувати заподіяння тяжкої шкоди неадекватними діями. Віктимологічна ситуація виконує роль приводу до злочинного посягання проти жертви, яка попередньо привернула до себе увагу поведінкою, особистісними рисами або їх сполученням.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 127–128; Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 14.*

Віктимологічне запобігання – самостійний напрям запобігання злочинності, що охоплює комплекс заходів та діяльність, спрямовану на зниження рівня групової (масової) та індивідуальної віктимності, а також зменшення кількості жертв злочинів у суспільстві. Залежно від цілей і завдань, віктимологічне запобігання здійснюється на загальносоціальному, спеціальному та індивідуальному рівнях. Об'єктом віктимологічного запобігання є детермінанти масової (групової) та індивідуальної віктимності, віктимогенні ситуації, особа потенційної жертви. Методами віктимологічного запобігання є переконання, надання допомоги, застереження, забезпечення особистої і майнової безпеки, нейтралізація віктимогенно небе-

зпечних ситуацій. Кінцевою метою такого запобігання є зменшення кількості жертв злочинів та убезпечення людей, що мають схильність наражатися на небезпеку злочинних посягань.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 138; Джужа А.О. Теоретичні та практичні засади віктимологічного запобігання злочинам в Україні: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2018. С. 407.*

Віктимологічне запобігання загальносоціальне – заходи, що передбачають зниження віктимологічного потенціалу суспільства, виявлення та обмеження дії детермінант масової віктимізації.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 138.*

Віктимологічне запобігання індивідуальне – заходи, спрямовані на конкретну особу, неправомірна поведінка якої свідчить про високу вірогідність стати жертвою злочину, а також роботу із потенційними злочинцями, що перебувають із жертвою у різного роду зв'язках та відносинах та урегулювання віктимогенних ситуацій, з метою недопущення стосовно неї злочинного посягання.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 138.*

Віктимологічне запобігання спеціальне – заходи зниження рівня віктимності найбільш вразливих соціальних груп (неповнолітніх, молоді, осіб похилого віку, представників професій, пов'язаних з ризиком).

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 138.*

Віктимологічний рівень – абсолютна кількість осіб певних соціальних груп, що піддалися злочинним зазіханням за певний проміжок часу на певній території. Відносні величини коефіцієнта віктимності можна розрахувати як співвідношення кількості постраждалих певної соціальної групи до числа представників цієї соціальної групи, помноженому на відповідну кількість населення (10 або 100 тис.).

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 16–17.*

Віктимологія (від лат. *victima* – жертва; лат. *logos* – наука) – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає особливості моральні, психофізіологічні і соціальні характеристики потерпілих від злочинних посягань і їхньої поведінки у відповідній криміногенній ситуації. Сучасна кримінологічна віктимологія розвивається за такими на-

прямками: а) загальна «фундаментальна» теорія віктимології; б) приватні теорії віктимології середнього рівня; в) прикладна віктимологія. *Предметом вивчення віктимології* є: а) віктимологічна характеристика жертв (потерпілих) від злочинних посягань, як на соціальному (статистичному), так і на індивідуальному (фізичному) рівнях, згідно з їх класифікаційними ознаками і властивостями віктимності певних груп ризику; б) соціальні та особистісні (об'єктивні і суб'єктивні) причини й умови, що сприяють становленню потерпілих; їх роль у генезисі й механізмі злочину; в) особистісно-ситуаційна природа взаємодії злочинця і жертви під час вчинення злочину (віктимологічна ситуація); г) комплекс запобіжних (профілактичних) заходів, спрямованих на потерпілого та потенційну жертву на різних соціальних, у тому числі на індивідуальному (фізичному) рівнях; д) шляхи, засоби та способи захисту і відшкодування збитків, заподіяних потерпілому (жертві) внаслідок злочинного посягання.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 15; Василевич В.В., Джужа О.М., Моісєв Є.М. та ін. Кримінологічна віктимологія: посібник. Київ: Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. С. 25; Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 11–12; Туляков В.О. Віктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми): монографія. Одеса: Юридична література, 2000. С. 275–276.*

«Вісник Кримінологічної асоціації України» – збірник наукових праць, що видається з метою наукового забезпечення практичної діяльності органів внутрішніх справ, сприяння реалізації правоохоронними органами державної політики у сфері протидії злочинності, налагодження творчих зв'язків з міжнародними кримінологічними організаціями та вивчення досвіду їх роботи, здійснення кримінологічного прогнозування, а також розвитку вітчизняної кримінології. Засновником видання є Кримінологічна асоціація України, спільно з Харківським національним університетом внутрішніх справ (м. Харків, Україна).

Літ.: *Офіційний веб-сайт фахового видання «Вісник Кримінологічної асоціації України»: URL: https://visnikkau.webnode.com.ua.*

Волеологія – окрема психологічна теорія, що вивчає питання розвитку вольової регуляції й здатності до вольових зусиль в особливих життєвих ситуаціях.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 35.*

Воля (від лат. *voluntas* – воля, свобода) – свідома саморегуляція

суб'єктів своєї поведінки, що забезпечує подолання труднощів при досягненні цілей. Вона є одним з елементів психічного складу особистості поряд з інтелектом і емоціями та виконує функцію дії. Воля являє собою найважливіший компонент суб'єктивної сторони правової поведінки.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 35.*

Вплив – процес та результат зміни індивідом чи соціальною групою поведінки інших осіб, їх позицій, оцінок, установок. Механізмом направленого впливу є переконання та навіювання; ненаправленого впливу є наслідування.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 21.*

Вулична злочинність – термін, що застосовується для класифікації злочинів американськими кримінологами, що охоплює собою злочини, вчинені поза приміщеннями на вулиці: хуліганства, грабежі, розбійні напади, викрадення автомобілів і т.ін.

Літ.: *Прозументов Л.М., Рачкова Н.М. Уличная преступность: понятие, характеристика и профилактика // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. 2013. № 2. С. 22–27.*

Вчинок – свідомий поведінковий акт, що пов'язаний з моральним самовизначенням особи.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 104.*

Г

Галузі кримінології – відносно самостійні частини – напрямки кримінологічних досліджень. У новітній кримінологічній теорії прийнято виділяти такі галузі: архітектурна кримінологія, вайолентологія, військова кримінологія, віктимологія, геронтологічна кримінологія, екологічна кримінологія, етнологічна кримінологія, кримінальна армалогія (кримінологія зброї), кримінологічна прогностика, кримінологія жіночої злочинності, кримінологія масових комунікацій (комунікативна кримінологія), кримінологія національної безпеки, кримінопенологія, кримінотеологія (релігійна кримінологія), кримінофамілістика (сімейна кримінологія), медична кримінологія, міжнародна кримінологія, наркокримінологія,

пенітенціарна кримінологія, податкова кримінологія, політична кримінологія, порівняльна кримінологія, спортивна кримінологія, ювенальна кримінологія та ін.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 14–15; Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 17–18; Кабанов П.А. Современная криминология: структура, методика и тенденции развития: учебное пособие. Нижний Новгород: Нижегородская академия МВД России, 2018. С. 20–49.*

Гангстеризм (від англ. *gang* – банда; англ. *gangster* – бандит) – бандитизм, стійка організована злочинна діяльність, пов'язана зі збройним нападом на громадян, підприємства, установи з метою заволодіння їх майном. Термін, розповсюджений у США.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 22; Ільчук Л.І. Гангстеризм // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кри-мінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 155.*

Гемблінг – ігрова індустрія, яка контролюється організованою злочинністю.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 212.*

Гендерні дослідження в кримінології (від англ. *gender* – стать, рід; грец. *genos* – народження) – напрямок кримінологічних досліджень, що вивчає проблеми жіночої злочинності, правового статусу жінок у системі кримінального правосуддя, особливості організації і проведення профілактичної роботи.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 38–39.*

Генезис злочинності (від грец. *genesis* – народження, походження, джерело) – процес виникнення і розвитку злочинності, її видів і груп в певних соціально-економічних умовах.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 39.*

Генеральна сукупність (від лат. *generalis* – загальний) – певна сукупність об'єктів, що мають відношення до досліджуваної проблеми (в соціологічному дослідженні у якості генеральної сукупності частіше всього виступають сукупності індивідів – населення (міста, держави тощо) соціальна група (молодь, безробітні) аудиторія засобів масової комунікації); вся множина соціальних об'єктів, які є предметом вивчення в межах, окреслених

програмою конкретно-соціологічного дослідження.

Літ.: *Александровська А., Буга Є., Ткачук Ю. та ін. Тематичний словник-довідник з соціології. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. С. 100; Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 121–122.*

Генетична теорія злочинності (від грец. *genetikos* – той, що відноситься до народження, походження) – концепції причин злочинності, що основані на припущенні про спадкування злочинних генів, хромосомних та інших біологічних порушень, що ведуть до психопатизації особистості і її деградації, що обумовлюють вчинення злочинів.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 23; Иншаков С.М. Генетическая теория преступности // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 130–133.*

Генотип (від грец. *genos* – рід, походження, плем'я, *typos* – форма, зразок, образ) – генетична конституція, сукупність генів даного організму, отримана ним від батьків. Всередині кожного виду організми відрізняються за своїм генотипом.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 23; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 311–322.*

Географія злочинності (від грец. *geographia* – опис землі) – кількісна характеристика поширення і прояву злочинності й окремих її видів і груп в різних регіонах і країнах світу. Нерівномірність у розподілі злочинності за регіонами України пояснюється: а) природно-географічними та кліматичними особливостями регіону; б) історичними та соціально-економічними умовами його розвитку; в) національним складом, традиціями, культурою, структурою населення; г) демографічною ситуацією, міграційними процесами; д) рівнем депресивності регіону (безробіття, ступень урбанізації, соціальне розшарування населення, стан медичного, культурно-побутового, науково-освітнього його обслуговування); е) ефективністю діяльності правоохоронних органів і громадськості щодо запобігання та протидії злочинності та ін.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 61; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 37–46.*

Геометрія злочинної поведінки (від грец. *geometria* – землеміряння) – індивідуальний показник, що розглядає, як фізичні характеристики середовища,

місце, час, спосіб, обстановка впливають на вчинення злочину.

Літ.: *Дрьомін В.М., Мандриченко Ж.В., Стрелковська Ю.О. та ін. Кримінологія. навчально-методичний посібник. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. С. 19.*

Геронтологічна злочинність (від грец. *gerontos* – старий; грец. *logos* – поняття) – злочинність осіб похилого (60 років для чоловіків, 55 – для жінок) віку, а також злочинність щодо цих осіб. Характерні особливості геронтологічної злочинності: 1) негативна динаміка даного виду злочинності; 2) найпоширенішим мотивом вчинення таких злочинів є корисливий мотив; 3) поширеним явищем є усвідомлений вибір злочинцем в якості жертви осіб похилого та старечого віку та ін. В основі злочинності стосовно осіб похилого віку загалом та геронтологічного насильства зокрема, лежать прогресуюча бездуховність суспільства, зниження загального рівня його моральності, переоцінка багатьох фундаментальних цінностей, розрив духовних та моральних зв'язків між поколіннями, трансформація соціально-економічних відносин, зміна демографічної ситуації, що призводить до серйозної соціальної напруги, безкарність, інертність державних органів у вирішенні кризових ситуацій в сімейній сфері тощо.

Літ.: *Андрушко А.В. Геронтологічна злочинність: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: монографія. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2011. С. 69, 156, 201.*

Геронтологічна кримінологія (від грец. *gerontos* – старик; грец. *logos* – поняття) – приватна кримінологічна теорія, що вивчає особливості злочинної поведінки осіб похилого віку, причини злочинної поведінки літніх людей, їх жертв і заходи щодо стримування злочинності цієї категорії осіб.

Літ.: *Антонян ЮМ. Криминальная геронтология // Актуальные проблемы советской криминологии и исправительно-трудового права: сборник научных трудов. Москва, 1989. С. 25–35; Разумнов П.В. Криминологическая характеристика геронтологической преступности и меры ее предупреждения: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Ставрополь, 2005. С. 13–15.*

Гібридна війна (від англ. *hybrid* – поєднання різнорідних елементів у цілісному фізичному об'єкті, явищі, або дії) – війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором у державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч і конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які досягаються звичайною війною. Гібридні війни поєднують у собі низку різних режимів ведення війни, включаючи звичайні можливості, іррегуляр-

ну тактику і формування, терористичні акти, зокрема, невибір кове насильство і примушення, кримінальний безлад.

Літ.: *Hoffman, F.G. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars / Potomac Institute for Policy Studies. Arlington, VA, 2007. P. 14.*

Гібридний опонент (від англ. *hybrid* – поєднання різнорідних елементів у цілісному фізичному об'єкті, явищі, або дії) – будь-який противник, який одночасно і адаптивно застосовує тісно об'єднаний набір звичайних озброєнь, іррегулярної тактики, тероризму і кримінальних дій на бойовому просторі для досягнення бажаних політичних цілей.

Літ.: *Hoffman, F.G. Perspectives on the Future Security Environment, statement before the Subcommittee on Intelligence and Emerging Threats and Capabilities / House Armed Services Committee. U.S. House of Representatives. 2012. February 13. P. 3.*

Глибина статистичного аналізу – оптимальне співвідношення конкретних кримінологічних потреб у статистичному кримінологічному аналізі та інформаційно-методичних, людських і інших забезпечувальних можливостей реалізації цих потреб.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 66.*

Глобалізація злочинності (від франц. *global* – всесвітній; лат. *globus* – куля) – процес інтенсивної криміналізації суспільних відносин в умовах глобалізації політичних, економічних, інформаційних і комунікативних процесів. Виражається в розповсюдженні злочинності у світі на національному і міжнародному рівні за допомогою розмивання політико-правових кордонів і економічних ринків транснаціональними злочинними співтовариствами, що займаються торгівлею людьми, наркотиками, зброєю, відмиванням грошей, вчиненням комп'ютерних злочинів, терористичною діяльністю і т.ін.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 42.*

Глобальна американізована злочинність (від франц. *global* – всесвітній; лат. *globus* – куля) – кримінологічна категорія, яка характеризує встановлений до початку третього тисячоліття стан національного та зовнішньодержавного рівнів злочинності (відтворення економічних злочинів, а також злочинів проти людства та військових злочинів), за якого помітну роль відіграють транснаціональні кор-

порації американського походження.

Літ.: *Термины, введённые в научный оборот Д.А. Шестаковым // Криминология: вчера, сегодня, завтра. 2008. № 2 (15). С. 189.*

Глобальна олігархічна влада (від франц. *global* – всесвітній; лат. *globus* – куля) – неформальна влада чисельно обмеженої групи найбільш фінансово багатих олігархів над залежними від них владних інститутів держав, що контролює в планетарному масштабі фінансові потоки та найбільш дохідні галузі промисловості, засоби масової інформації з метою одержання надприбутку, зміцнення та розширення свого економічного і політичного панування. Глобальна олігархічна влада координує свою діяльність за допомогою напівзакритих і прихованих організацій, спираючись на транснаціональні, перш за все, фінансові корпорації, наддержави, їх збройні сили та військові блоки.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 41.*

Глобальна олігархічна злочинність (від франц. *global* – всесвітній; лат. *globus* – куля) – властивість глобальної олігархічної влади відтворювати масу найнебезпечніших для людства злочинів, пов'язаних з недопущенням до рівноправної участі в економіці особливо експлуатованих, так званих «країн, що розвиваються», з насиченням світової фінансової системи певною валютою, організацією гігантських шахрайських «фінансових пірамід», банківських криз, а також за допомогою військового чи іншого втручання в державний суверенітет незалежних країн, що сприяє встановленню тотального панування олігархічної влади над людством.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 42.*

Господарська злочинність – сукупність вчинених злочинів на певній території за певний період і осіб, які їх вчинили, в сфері господарської діяльності в процесі її здійснення суб'єктами, що господарюють.

Літ.: *Расюк Е.В. Господарська злочинність // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 157–158.*

Група соціальна – група людей, які об'єднані загальними інтересами, метою, ціннісними орієнтаціями, і яка функціонує на підставі соціальних норм та в умовах соціально-групового контролю (сім'я, трудовий колектив та ін.).

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 25.*

Групова злочинність – сукупність кримінально-караних діянь, вчинених двома і більше особами без попередньої змови чи за попередньою змовою між особами.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 53–55.*

Групове прийняття рішень – вибір, що здійснюється групою з ряду альтернатив у процесі взаємного обміну інформацією при вирішенні загальних для групи задач досягнення мети злочинної поведінки.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 45.*

Д

Дебют кримінальний (від франц. *debut* – вперше) – вчинення першого злочину в низці наступних.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 44.*

Девіант (від лат. *deviatio* – відхилення) – особа, схильна до відхилення поведінки від суспільно-прийнятної до девіантної. До девіантів відносять: а) осіб, які вчинили злочин; б) осіб, які можуть вчинити злочин; в) осіб з антисоціальною (антигромадською) поведінкою та г) потерпілих від злочинів та винних осіб.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 21.*

Девіантна поведінка (від лат. *deviatio* – відхилення) – поведінка, вчинок, дія людини (групи осіб), що не відповідає офіційно встановленим або ж фактично сформованим у даному суспільстві (культурі, групі) нормам і очікуванням більшості. Слугує для характеристики порушень правових норм, норм моралі, звичаїв, традицій.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 21–22; Долгова А.И. Девиантное поведение // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 153.*

Девіантологія (від лат. *deviatio* – відхилення; грец. *logos* – вчення) – напрямок соціології, що вивчає соціальні девіації (від-

хилення) і реакцію суспільства на них (соціальні впливи). Розрізняють три основні підходи до визначення девіантності: а) як поведінки, що порушує норми; б) як «реагуючої конструкції»; в) як порушення прав людини.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 47.*

Девіація (від лат. *deviatio* – відхилення) – соціальне явище, яке виражається у відносно масовому та стійкому відхиленні поведінки людини від встановлених в суспільстві і державі норм поведінки. Девіації розглядають на трьох рівнях: фізичному, біологічному, соціальному.

Літ.: *Долгова А.И. Девиация // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 153.*

Деградація особистості (від лат. *degredatio* – зниження) – процес нагромадження сукупності негативних моральних і біопсихологічних якостей, властивостей і особливостей людини, що виражається в поступовому зниженні соціально прийнятних форм поведінки.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 47.*

Дезадаптація (від франц. *des* – від; лат. *adaptatio* – прикладення, пристосування) – характерна для багатьох правопорушників (зокрема, рецидивістів) нездатність до нормального соціального поводження та виконання нормативних розпоряджень і покладених на нього соціальних функцій, обумовлене ослабленням чи повною відсутністю здатності пристосовуватися до умов життєдіяльності в соціальному середовищі.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 26–27.*

Декаданс кримінального права (від. франц. *decadence* – занепад, розклад) – стан кримінального законодавства, за якого, з одного боку, існує диференційований підхід до покарання й інших заходів, що застосовуються до осіб, які вчинили злочини, а з іншого боку, постає очевидною неспроможність застосування репресивного підходу до проблеми злочинності.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 22; Термины, введённые в научный оборот Д.А. Шестаковым // Криминология: вчера, сегодня, завтра. 2008. № 2 (15). С. 189.*

Декриміналізація (від лат. *de* – [префікс, що означає

скасування, припинення]; лат. *criminalis* – злочинність) – скасування злочинності діяння (повне або часткове усунення кримінальної караності діянь і переведення їх у розряд адміністративних, дисциплінарних і інших правопорушень), підставою для чого є його нездатність заподіювати істотну шкоду об'єктам кримінально-правової охорони та/або суспільних відносин.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 27; Долгова А.И. Декриминализация // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 158; Міллер А.Й. Декриміналізація // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 167.*

Делікт (від лат. *delictum* – провина, правопорушення) – провина, правопорушення, тобто незаконна дія, проступок, злочин.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 27.*

Деліктна відповідальність – юридична відповідальність за причинення шкоди у результаті вчинення деліктного правопорушення.

Літ.: *Фролов С.Н. Деликтная ответственность // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 159.*

Деліктологія (від лат. *delictum* – провина, правопорушення; лат. *logos* – навчання, наука) – напрямок кримінологічних досліджень, обсягом яких є адміністративні правопорушення, їхні причини, умови і заходи запобігання. Складовими предмету деліктології є питання, що стосуються змісту правопорушення, як юридичного факту та суспільно шкідливого явища, сутності й правового регулювання юридичної відповідальності, порядку застосування юридичних санкцій тощо.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 62–63; Шемшученко Ю.С. Деліктологія // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 173.*

Делінквент (від лат. *delinquentis* – винний, правопорушник, який скоює провину, злочинець) – неповнолітня особа правопорушник, яка своєю поведінкою порушує правові норми, що діють у даному суспільстві у даний час, в результаті чого виникають правовідносини відповідальності.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 22; Джужа О.М. Делінквент // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 168–170.*

Делінквентна кар'єра (від лат. *delinquentis* – винний, правопорушник, який скоює провину) – самоствердження і

підвищення власної репутації делінквентом в певному середовищі, шляхом вчинення антигромадських вчинків, правопорушень і в тому числі злочинів.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 22–23.*

Делінквентна поведінка (від лат. *delinquens* – проступок, провина) – неодноразові дії конкретної особи, які відхиляються від встановлених в даному суспільстві і в даний час правових норм, і є загрозливими для суспільного порядку.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 23; Гребенюк М.О., Сюравчик В.Г. Делінквентна поведінка // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 170–171.*

Делінквентна субкультура (від лат. *delinquentis* – винний, правопорушник, який скоює провину) – система специфічних цінностей, які обслуговують переважно кримінальні верстви суспільства і які мають переважно в основному асоціальну, аномативну орієнтованість. Вона відрізняється негативними відношенням до офіційних владних структур, правових інститутів, системи органів охорони правопорядку.

Літ.: *Буймістер А.І. Делінквентна субкультура // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 172.*

Делінквентність (від лат. *delinquentis* – винний, правопорушник, який скоює провину) – кримінологічне поняття, що охоплює не лише частково злочинність, а й сукупність суспільних правопорушень загалом (адміністративних, дисциплінарних, цивільно-правових). Як правило, дане поняття використовується коли йде мова про неповнолітніх правопорушників.

Літ.: *Долгова А.И. Делинквентность // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 159.*

Дельфі метод (Дельфійський метод) – метод колективної експертної оцінки об'єкта кримінологічного дослідження.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 28.*

Демографічна структура злочинності (від грец. *demos* – народ; грец. *grapho* – пишу) – склад злочинців, розподілених за демографічними ознаками: статі, віку, походження, сімейного стану, освіти, місця проживання та ін.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 28.*

Демографія (від грец. *demos* – народ; грец. *grapho* – пишу) – наука про населення в його суспільному розвитку, що розглядає закономірності зміни чисельності складу населення, процесів відтворення населення, переміщення між територіями, що обумовлюють їхні фактори, та витікаючі з цього наслідки.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 48.*

Демпінг (від англ. *dumping* – скидання) – вивіз товарів з однієї країни в іншу за цінами більш низьким, ніж всередині країни чи на світовому ринку. До нього удаються, як правило, великі монополісти і міжнародні злочинні угруповання з метою усунення конкурентів і захоплення зовнішніх ринків.

Літ.: *Фролов С.Н. Демпинг // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 159.*

Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України – державна бюджетна неприбуткова науково-дослідна установа, що належить до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України і здійснює наукове та науково-технічне забезпечення діяльності МВС та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ. Інститут створено згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2005 р. № 880 «ПІро реорганізацію вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ Міністерства внутрішніх справ» та наказом Міністерства внутрішніх справ України від 27 вересня 2005 р. № 827 «Про реорганізацію вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ МВС України». *Основними завданнями Інституту* є: 1) наукове, науково-технічне та науково-методологічне забезпечення діяльності МВС та ЦОВВ; 2) дослідження актуальних проблем діяльності МВС та ЦОВВ у сфері охорони суспільних відносин, пов'язаних із захистом та охороною прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави, протидії злочинності, забезпеченням публічної безпеки і порядку, безпеки дорожнього руху, а також у сферах захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, цивільного захисту та міграції (імміграції та еміграції); 3) виявлення значущих для МВС та ЦО-

ВВ тенденцій науково-технічного прогресу, проведення єдиної наукової та науково-технічної політики у сфері управління МВС (за закріпленими напрямами діяльності); 4) створення та впровадження нової техніки спеціального призначення для МВС та ЦОВВ; 5) підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації. *Пріоритетними напрямами діяльності Інституту* є: 1) проведення кримінологічних і соціологічних досліджень стосовно моніторингу й аналізу факторів соціально-економічного та політичного характеру, стану, структури, динаміки злочинів та інших правопорушень, визначення основних тенденцій і розроблення заходів щодо запобігання злочинам та іншим правопорушенням та їх протидії; 2) дослідження проблем діяльності МВС та ЦОВВ у сфері охорони суспільних відносин, пов'язаних із захистом та охороною прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави, протидії злочинності, забезпеченням публічної безпеки і порядку, безпеки дорожнього руху, а також у сферах захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, цивільного захисту та міграції (імміграції та еміграції); 3) дослідження проблем боротьби з економічною злочинністю; 4) дослідження проблем організації оперативно-розшукової діяльності; 5) дослідження проблем психологічного забезпечення діяльності МВС та ЦОВВ; 6) дослідження проблем правового забезпечення діяльності МВС та ЦОВВ; 7) проведення за дорученням відповідних органів кримінологічних експертиз проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, а також інших видів наукових і науково-технічних експертиз, у тому числі на госпрозрахункових засадах та ін.

Літ.: *Офіційний веб-сайт ДНДІ МВС України. URL: http://dndi.mvs.gov.ua.*

Деструктивна поведінка (від лат. *destructivus* – руйнуючий) – реалізація агресивних або інших антисоціальних проявів.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 48.*

Детінізація економіки (теорія) – окрема кримінолого-економічна теорія, об'єктом дослідження якої є фактори, що обумовлюють тінізацію економічної життєдіяльності суспільства в різних соціальних сферах і заходи, спрямовані на усунення й протидію їх проявам. Детінізація

економіки містить в собі сукупність макрорівневих і мікрорівневих економічних, організаційно-управлінських, технічних, технологічних та правових державних заходів щодо створення економічних передумов та організаційно-правової інфраструктури повернення підприємницьких відносин з нелегального у легальний сектор економічної діяльності.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 48; Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: монографія. Ірпінь: НВЦ АДПСУ, 2001. С. 8.*

Детектор брехні (від лат. *detector* – відкриваючий) – набір приладів для дослідження фізіологічних показників, що характеризують афектно-емоційний стан людини за допомогою дослідження шкірно-гальванічних реакцій на психологічні подразники.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 49.*

Детермінанти злочинності (від лат. *determinare* – той, що визначає, обмежує) – конкретні фактори, що породжують й обумовлюють появу різних злочинних явищ, процесів, станів і визначають їхню певну антисуспільну спрямованість розвитку.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 150–151; Орлов Ю.В. Детермінанти злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 176–178.*

Детермінація (від лат. *determinare* – той, що визначає, обмежує) – зв'язок, що включає різні функції та залежності: спричинення, опосередкування і обумовлення. Серед детермінантів важливішими щодо впливу є *причини* (спричинення) та *умови* (обумовлення). Розділяють детермінацію ***причинну***, ***обумовлюючу***, ***корелятивну***, ***функціональну***, ***зв'язок станів*** та ін. Виділяють причинну та непричинну детермінацію. До останньої відносять статистичну, кореляційну, зв'язок станів, системно-структурну та ін. Диференціація детермінації можлива й за інших підстав. Так, за *ступенем*, *мірою залежності* виокремлюють: 1) ***жорстку*** – однозначний зв'язок; 2) ***корелятивну***, коли зв'язок не має визначеного змісту; 3) ***ймовірну***, якщо залежність, у тому числі її зміст, можливі за певних умов; 4) ***розпливчасту*** детермінацію, за якої залежність існує, проте вона чітко

та однозначно не виявляється. За *часом* детермінацію поділяють на ***минулу***, ***нинішню*** та ***майбутню***. За *способом* вона може бути однозначною та статистичною, тобто багатозначною, ймовірною . За *формою*: інформаційною, речовою, фізичною.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 186, 191.*

Детермінація злочинності (від лат. *determinare* – той, що визначає, обмежує) – процес спричинення, обумовлення чи реалізації іншого зв'язку певного явища, процесу чи їх сукупності із появою, відтворенням, зміною злочинності або окремим злочином. Криміногенна детермінація, таким чином, визначає залежність злочинності від визначених явищ, процесів. Охарактеризувати детермінацію злочинності (окремого її виду чи злочину) означає визначити набір факторів, з якими вона пов'язана та з'ясувати їх роль, вид зв'язку у механізмі появи, відтворення, зміни злочинності.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 150–151; Долгова А.И. Детерминация преступности // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 161–163; Орлов Ю.В. Детермінація злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 178–180.*

Детермінізм (від лат. *determinare* – той, що визначає, обмежує) – вчення про об'єктивний закономірний взаємозв'язок і причинну обумовленість всіх явищ, зокрема, злочинних.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 29; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 64–65.*

Джерела кримінологічної інформації – будь-які носії необхідної для протидії злочинності соціальної інформації, яку можна отримати за допомогою наукових методів пізнання, про кількісно-якісні характеристики злочинності, супутні їй фактори, напрями та форми протидії. За носіями інформації можна виділити два види джерел кримінологічної інформації: особистісні та документальні. *Особистісні джерела кримінологічної інформації* – особи, факти свідомості або діяльність яких за допомогою наукових методів пізнання можуть бути використані для отримання інформації, необхідної для протидії злочинності. *Документальні джерела кримінологічної інформації* – це утворені в ході цілеспрямо-

ваної людської діяльності матеріальні носії спеціальним способом зафіксованої в них інформації, необхідної для протидії злочинності, які дозволяють отримувати, використовувати, зберігати та передавати цю інформацію у часі та просторі.

Літ.: *Одинцова О.В. Джерела кримінологічної інформації // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 182–183.*

Динаміка злочинності (від грец. *dynamikos* – той, що стосується сили, силовий) –зміна усіх кількісних та якісних показників (властивостей) злочинності у цілому або їх окремих елементів протягом певного часу. Час вимірювання динаміки злочинності залежить від стану стабільності політичної і соціально-економічної обстановки в країні. Рух злочинності за кілька років дає можливість виявити закономірності і тенденції (напрями) її розвитку (зростання, зниження, стабільність).

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 59; Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 151–152.*

Документ (від лат. *documentum* – повчальний приклад, спосіб доведення) – матеріальний носій інформації, що містить у зафіксованому вигляді дані, оформлені у встановленому порядку, що мають у відповідності з діючим законодавством правове значення. Документом може бути офіційний документ: статистичні обліки, кримінальні провадження (справи), заяви про вчинення злочинів та рішення по них, скарги, матеріали контролюючих органів, бюро судово-медичних експертиз тощо. Документи як носії кримінологічної інформації можуть бути і неофіційними – матеріли засобів масової інформації, неофіційні папери (записи, листи, книжки, рукописи) тощо.

Літ.: *Герасимец А.И. Документ // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 174.*

Документальний аналіз – кримінологічний метод, що полягає у дослідженні змісту документів в контексті теоретичних завдань. Особливістю цього наукового методу є той факт, що інформація, яка міститься в документах зібрана з іншою метою, а не з метою здійснення кримінологічного дослідження певної проблеми. Дослідник не може на власний розсуд змінювати, доповнювати інформацію, яка міститься у них. Для вивчення документів розробляються відповідні програми. Результати дослі-

дження аналізуються та обробляються, на підставі чого робляться висновки про існування певних закономірностей злочинності, окремих злочинів, їх причин та умов, особливостей особистості злочинця тощо. Виділяються два основних способи вивчення, аналізу та обробки інформації, яка отримана з документів: традиційний (класичний) та формалізований (контент-аналіз). *Традиційний аналіз* полягає в огляді документу (зовнішнє дослідження), вивченні його змісту (внутрішнє дослідження) та інтерпретації. Метою зовнішнього дослідження є встановлення виду документу, часу та місця його появи, авторство та мета створення, надійності документу, його контексту. Внутрішній аналіз складається зі змістовного, юридичного та психологічного аналізу документу. *Формалізований (контент-аналіз)* – це якісно-кількісний метод вивчення документів, який полягає у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів. Аналіз документу здійснюється за заздалегідь розробленою програмою. Його сутність полягає у з'ясуванні змістових одиниць, які можна однозначно фіксувати та перекладати у кількісні показники (цифри). Змістові одиниці відображають провідну ідею тексту. Ними можуть бути окремі поняття, явища, події, імена людей тощо. Кількісна оцінка здійснюється за допомогою одиниць обчислювання. Як одиниці обчислювання використовують частоту з'явлення ознак у тексті, обсяг тексту, який містить одиницю.

Літ.: *Фіалка М.І. Документальний аналіз // Кримінологічний довідник. Харків, 2018. URL: https://visnikkau.webnode.com.ua/kriminologichnij-dovidnik/kriminologichna-terminologiya/d/.*

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Розрізняють такі види домашнього насильства: 1) ***економічне*** – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або мож-

ливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру; 2) ***психологічне насильство*** – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи; 3) ***сексуальне насильство*** – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності; 4) ***фізичне насильство*** – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру (ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

Літ.: *Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229–VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. Ст. 35.*

Досвід злочинний – сукупність негативних звичок і норм поведінки. що ґрунтуються на анти суспільній моралі, на основі яких у окремих осіб формуються професійні навички вчинення злочинів.

Літ.: *Джужа О.М. Досвід злочинний // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 190.*

Дослідження кримінологічне – цілеспрямований процес отримання наукових знань про злочинність, її причини та умови, особу злочинця, заходи протидії злочинності, шля-

хом збору і аналізу даних, уявлень про ті явища, процеси, які мають криміногенне і антикриміногенне значення.

Літ.: *Фіалка М.І. Дослідження кримінологічне // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 190–191.*

Доходи населення реальні – узагальнюючий показник рівня життя населення, задоволення його матеріальних і духовних потреб. Реальні доходи населення характеризують кількість матеріальних благ, що може бути придбано на ці доходи і використано в процесі отримання оплачуваних і безкоштовних послуг.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 55.*

Дромоманія (від грец. *dromos* – біг, шлях; грец. *mania* – пристрасть) – нездоланне бажання до безцільного блукання, бродяжництва, бажання втекти з дому, подорожувати, нестримне прагнення змін. Така поведінка виражає глибоке переживання образи, страх перед покаранням, протест, прагнення висловлювати власну думку тощо.

Літ.: *Беляев С.А. «Психологическая дромомания» в типологии феномена бродяжничества // Психологический журнал. 2008. № 3. С. 84–88.*

Духовність – категорія людського буття, що виражає його здатність до творення культури та самотворення. Духовність постає як інтеґральна категорія, що виражає теоретико-пізнавальну, художньо-творчу та морально-аксіологічну активність людини.

Літ.: *Бистрицький Є.К., Йолон П.Ф., Поліщук Н.П. та ін. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. С. 179.*

Е

Едіпів комплекс – статевий потяг дитини до одного з батьків протилежної їй статі. Крайня форма едіпова комплексу – прагнення фізично усунути іншого з батьків, однакового з нею за статтю. Може бути мотивотворюючим фактором вчинення сексуальних чи інших тяжких насильницьких злочинів.

Літ.: *Буймістер А.І. Едіпов комплекс // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 196–197.*

Екзистенціальний аналіз (від лат. *existentia* – існування) – метод аналізу особистості у всій повноті й унікальності її проявів та потреб.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины.*

Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 232.

Еклектизм (від грец. *eklektikos* – той, що вибирає) – механічне об'єднання в кримінологічних теоріях різнорідних, часто протилежних методологічних принципів, світоглядних позицій, схоластичних оцінок причин злочинної поведінки і заходів протидій.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 185.*

Екологічна злочинність (від грец. *oikos* – дім, житло, батьківщина; грец. *logos* – поняття, вчення) – соціальне явище, що має небезпечний для суспільства об'єк-тивно-функціональний, соціально-конструктивний характер і проявляє себе в поведінці, яка заборонена кримінальним законодавством та посягає на навколишнє природне середовище чи його окремі об'єкти, екологічну безпеку та природні ресурси, створюючи небезпеку біологічним основам існування людства..

Літ.: *Турлова Ю.А. Протидія екологічній злочинності в Україні: кримінологічні та кримінально-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2018. С. 354–355.*

Екологічна кримінологія (від грец. *oikos* – дім, житло, батьківщина; грец. *logos* – поняття, вчення) – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає злочинність, яка посягає на екологічну безпеку в суспільстві, її причини, особу екологічного злочинця й заходи протидії злочинності в цій сфері, пов'язані із збереженням здоров'я нації від руйнування екосистеми, зараження навколишнього природного середовища.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 15; Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 17.*

Екологічна статистика (від грец. *oikos* – дім, житло, батьківщина; грец. *logos* – поняття, вчення) – галузь статистики, що включає дані про стан навколишнього середовища і забруднення природних об'єктів.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 233.*

Екологія злочинності (від грец. *oikos* – дім, житло, батьківщина; грец. *logos* – поняття, вчення) – характеризує вплив на її рівень, структуру, динаміку різного роду екологічних факторів (стан навколишнього середовища, природні катастрофи і т. ін.).

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины.*

Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 233–234.

Економіка правоохоронної діяльності (від грец. *oikonomia* – управління господарством) – напрямок досліджень кримінологічної науки, в основі яких лежить проведення економіко-правового аналізу фінансового і ресурсного забезпечення діяльності правоохоронних і правозастосовчих органів у сфері охорони правопорядку, запобігання злочинності, її економічної ефективності.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 365–366.*

Економічна злочинність (від грец. *oikonomia* – управління господарством) – сукупність передбачених кримінальним законом діянь і осіб, які їх вчинили, основним безпосереднім об'єктом яких виступають відносини в сфері господарської діяльності, вчинених у зв'язку з її скоєнням. До цієї групи злочинів відносяться злочини проти власності, господарські і корисливі посадові злочини.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 367–370.*

Економічна кримінологія (від грец. *oikonomia* – управління господарством) – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає злочинність і заходи для її запобігання в сфері легальної та нелегальної економічної діяльності (кредитно-банківській, зовнішньоекономічній, бюджетній сфері, у сфері приватизації), а також інші корисливі злочини економічної спрямованості, що детермінуються економіко-правовим факторним комплексом.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 185–187; Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 17.*

Економічна статистика (від грец. *oikonomia* – управління господарством) – галузь статистики, що вивчає кількісну сторону масових суспільних явищ і процесів, що відбуваються в сфері матеріального виробництва, обміну і розподілу з метою виявлення пропорцій, тенденцій і закономірностей.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 236.*

Економічні теорії злочинності (від грец. *oikonomia* –

управління господарством) – концепції злочинності та її запобігання, в основі яких лежить економічний аналіз умов життєдіяльності суспільства, його інститутів, правових норм і економічних можливостей реформування соціальних взаємодій у боротьбі зі злочинністю.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 311–322.*

Експедиційний спосіб спостереження (від лат. *expeditio* – відправка) – спосіб одержання даних, що здійснюється спеціально підготовленими для цієї мети особами, які з метою реєстрації фактів, що спостерігаються, вступають у безпосередній контакт з одиницями спостереження (при переписі населення) і записують дані в статистичний формуляр.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 239.*

Експеримент кримінологічний (від лат. *experimentum* – спроба, дослід) – метод одержання інформації про злочинність, особистість злочинця, факторах злочинності, заходах запобігання за допомогою штучного відтворення життєвих ситуацій, шляхом моделювання відповідних умов для виявлення, виміру зв'язків і взаємозалежності між різними явищами соціального життя. Вітчизняним законодавством заборонено створювати криміногенну ситуацію і тим самим провокувати вчинення злочину з науковою метою. Тому в кримінології експеримент застосовується виключно для розробки конкретних запобіжних заходів.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 187.*

Експерт-кримінолог (від лат. *expertus* – дослідний) – фахівець, який володіє спеціальними знаннями, має наукову кваліфікацію з кримінології або досвід у провадженні правоохоронної чи організаційно-управл-інської діяльності, що є предметом регулювання проекту, одержав у встановленому порядку свідоцтво на право проведення кримінологічної експертизи, не брав участі у розробленні проекту, поданого на експертизу, або особисто не заінтересований в результатах кримінологічної експертизи.

Літ.: *Про кримінологічну експертизу проектів нормативно- правових актів: проект Закону України від 04 липня 2005 року № 7755. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7755&skl=5.*

Експертиза кримінологічна (від лат. *expertus* – дослід-

ний) – результат оцінки спеціалістами характеру та ступеня впливу досліджуваного об'єкта (або окремих його сторін) на злочинність, особу злочинця, а також заходів боротьби зі злочинністю. Експертно-кримінологічне дослідження спрямоване на виявлення кримінологічних значущих факторів, виникнення чи зміни яких пов'язані з об'єктом дослідження, а також розроблення рекомендацій щодо їх усунення, запобігання або стимулювання в майбутньому. Одним із найбільш затребуваних різновидів експертизи є кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проектів (напр., антикорупційна експертиза).

Літ.: *Алексеев А.И. Экспертиза криминологическая // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 795–796.*

Експертна профілактика (від лат. *expertus* – дослідний) – діяльність експертних установ, підрозділів та окремих судових експертів щодо виявлення причин кримінальних правопорушень і умов, що сприяють їх вчиненню, з метою вжиття на цих підставах заходів щодо запобігання їм у майбутньому.

Літ.: *Степанюк Р.Л. Експертна профілактика // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 206.*

Експертний метод кримінологічного прогнозування (від лат. *expertus* – дослідний) – метод, оснований на даних опитування наукових і практичних працівників про розвиток криміногенної ситуації в країні, стані злочинності і факторів що її обумовлюють та імовірних засобах протидії.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 239–240.*

Експертно-кримінологічна установа (від лат. *expertus* – дослідний) – науково-дослідна установа, заклад вищої освіти або інша організація, акредитована на проведення кримінологічної експертизи.

Літ.: *Про кримінологічну експертизу проектів нормативно- правових актів: проект Закону України від 04 липня 2005 року № 7755. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7755&skl=5.*

Експрес-інформація (від лат. *expressus* – виразний, ясний, чіткий, посилений) – форма розробки і представлення державними органами, оперативної інформації з найбільш важливих питань розвитку країни та її регіонів.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины.*

Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 240.

Екстраполяція – визначення показників ряду динаміки у майбутньому на основі величин рівнів ряду, що складається зі значної кількості інтервалів. Такий ряд динаміки може містити як абсолютні, так і відносні величини, що відображають відносну стабільність (сталість) тенденцій розвитку злочинності.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 188; Василевич В.В. Екстраполяція // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 207–208.*

Екстремізм (від лат. *extremus* – крайній) – певне діяння, спрямоване на насильницьке захоплення чи утримання влади, а також на насильницьку зміну конституційного ладу держави або насильницьке посягання на громадську безпеку, в тому числі організація у зазначених цілях незаконних збройних формувань та участь у них. Екстремізм за своєю суттю є схильністю до крайніх радикальних заходів у політичній діяльності та ідеології.

Літ.: *Горбатенко В.П. Екстремізм // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 208; Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 260–261; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 376–378.*

Електоральна злочинність (від лат. *elector* – що вибирає) – протиправна діяльність суб'єктів політики, що має на меті досягнення, в першу чергу, саме, політичних цілей, інші цілі також можуть мати місце, але вони є другорядними або проміжними.

Літ.: *Кабанов П.А., Свигузова А.П. Электоральная преступность в России: понятие, сущность, причины, предупреждение: лекция. Нижнекамск: Нижнекамский филиал МГЭИ, 2005. С. 8.*

Ендокринологічні (ендокринні) теорії злочинності (від грец. *endon* – всередині; грец. *krinos* – відділяю; грец. *logos* – поняття, вчення) – медико-кримінологічні концепції злочинності та її запобігання, в основі яких лежить пояснення злочинної поведінки особи під впливом особливостей розвитку та функціонування ендокринної системи.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 261–262.*

Епатаж (від франц. *epatage* – скандальний) – випадкова скандальна витівка, що порушує загальноприйняті норми і правила поведінки, що часто має кримі-

ногенне значення при вчиненні насильницьких злочинів проти особи.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 189.*

Ескапізм – прагнення людини позбутися від дійсних проблем, «сховатися» у світі ілюзій, найчастіше знаходить своє вираження в алкоголізмі, наркоманії.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 240.*

Етапи кримінологічного дослідження (від франц. *etape* – перехід) – логічна послідовність усього кримінологічного дослідження. Будь-яке закінчене кримінологічне дослідження складається з *таких етапів*: 1) підготовчого; 2) збору кримінологічної інформації; 3) аналізу отриманої інформації та її математико-статистична обробка; 4) формулювання висновків і рекомендацій; 5) підготовки узагальнення результатів дослідження і направлення його у відповідні органи чи для публікації в ЗМІ; 6) оцінки результатів.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 241.*

Етіологія злочинності (від грец. *aitia* – причина; грец. *logos* – вчення) – сукупність науково обґрунтованих теорій, концепцій про причини й умови виникнення злочинності чи окремих її видів. Етіологія злочинності встановлює генетичні закономірності злочинності, виявляє криміногенні ситуації, зокрема криміногенні фактори й мотиви вчинення злочину, тобто закономірності у взаємодії та залежності соціального середовища, культури, громадської дисципліни й особистості правопорушника.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 262.*

Етнічна злочинність (від грец. *ethnikos* – приналежний до певного народу) – сукупність злочинів і осіб, які їх вчинили, об'єднаних спільною територією проживання, економічними зв'язками, особливостями культури, наявністю етнічно споріднених племен і народів, з метою дотримання антигромадських традицій і звичаїв свого етносу, що виражає етнічні стереотипи поведінки представників такої групи.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 262–263.*

Етнічні стереотипи (від грец. *ethnikos* – приналежний до певного народу) – відносно стійкі уявлення про моральні, розумові, фізичні властивості та якості, притаманні певним етнічним групам, що відображають можливість кримінальної поведінки відносно певних національностей і народностей, етносів.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 241.*

Етнологічна кримінологія (від грец. *ethnikos* – приналежний до певного народу) – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає особливості злочинної поведінки осіб певної національності, причини злочинної поведінки етнічної групи та заходи протидії етнозлочинності.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 15; Кабанов П.А. Современная криминология: структура, методика и тенденции развития: учебное пособие. Нижний Новгород: Нижегородская академия МВД России, 2018. С. 40.*

Етнорелігійний тероризм (від грец. *ethnikos* – приналежний до певного народу) – різновид агресивно-насильницької злочинності, підставою відтворення якої є релігійно-світоглядне та/або етнічне домінування в системах соціально-політичної практики, що досягається через залякування як результат вчинення вбивств, знищення або пошкодження майна, об'єктів природи та злочинів забезпечувального характеру (фінансове, кадрове, інформаційне та інше забезпечення) (*у вузькому розумінні*). У *широкому розумінні* ***етнорелігійний тероризм*** – феномен сучасної цивілізації, специфічний сегмент антигуманного дискурсу, що відтворюється у системі ідеології протистояння, ворожнечі, ненависті до релігійно-світоглядної та/або етнічної, втіленої у соціальній (що має політичний вихід), діяльності іншого ґатунку, а також у відповідних асоціальних, кримінальних практиках, що функціонально виражають прагнення до ціннісно-нормативної гомогенізації соціального буття, утвердження етнічної ідентичності та визнання її політичної претензійності.

Літ.: *Степанченко О.О. Протидія етнорелігійному тероризму: кримінологічний, віктимологічний та геополітичний аналіз: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. Кривий Ріг, 2018. С. 371.*

Ефективність правоохоронної діяльності (від лат. ef*fectus* – результат, продук-

тивний) – система критеріїв оцінки результатів діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, розслідування, запобігання, припинення і профілактики злочинних проявів і стану правопорядку в країні.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 242.*

Ефективність профілактики (запобігання) злочинності (від лат. ef*fectus* – результат, продуктивний) – сукупність економічних і правових критеріїв оцінки стану правопорядку в суспільстві. У кримінологічних дослідженнях ефективність аналізується у *двох взаємопов'язаних напрямках*: 1) як співвідношення між фактичним результатом дії запобіжних заходів, який проявляється у зменшенні рівня злочинності чи окремих її видів або груп злочинів, у мінімізації дії її негативних тенденцій, та соціальними цілями, для досягнення яких ці заходи були здійснені; 2) як внутрішня властивість, спроможність системи чинити сприятливий вплив на злочинність у заданому напрямку обмеження рівня злочинності до певної межі. Показниками ефективності профілактики злочинності є: рівень злочинності і рівень судимості в регіоні, кількість відвернених злочинів, рівень рецидивної злочинності, відвернені майнові збитки.

Літ.: *Литвинов О.М., Іщук О.С. Ефективність запобігання злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 209–211.*

Є

Євгеніка (від грец. *eugenes* – породистий, гарного роду) – теорія про спадковий стан здоров'я людини і шляхах його поліпшення. Основоположником її був Ф. Гальтон у 1869 р., який запропонував вивчати те, що впливає на поліпшення спадкоємних якостей майбутніх поколінь (здоров'я, розумові здібності, обдарованість).

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 34–35.*

ЄВРОПОЛ – Європейське поліцейське інформаційно-координаційне агентство – європейська організація по зміцненню законності, метою якої є підвищення ефективності відповідних компетентних органів країнчленів ЄС і зміцнення співробіт-

ництва з ними в запобіганні тероризму і боротьбі з ним, незаконної торгівлі наркотиками й іншими небезпечними формами міжнародної організованої злочинності. Створення ЄВРОПОЛУ було передбачено Маастрихтською Угодою про Європейський Союз від 7 лютого 1992 р. Знаходячись у м. Гаазі, Нідерландах, ЄВРОПОЛ почав свою діяльність 3 січня 1994 року в рамках Відділу боротьби з Наркотиками (ВБН), а пізніше до цьому минулому поступово додані й інші важливі сфери боротьби зі злочинністю. Конвенція про ЄВРОПОЛ була ратифікована всіма країнами-членами ЄС і набрала сили 1 жовтня 1998 р., а ЄВРОПОЛ приступив до виконання своїх обов'язків повною мірою з 1 липня 1999 р.

Літ.: *Иванов Э.А. ЕВРОПОЛ // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 187; Колеснік А.В. Європол // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 213–214; Офіційний веб-сайт організації: URL: https://www.europol.europa.eu.*

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС) – державна судова інформаційна телекомунікаційна система, що функціонує у судах, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Державній судовій адміністрації України, їх органах та підрозділах, з метою забезпечення: 1) ведення електронного діловодства, в тому числі рух електронних документів у межах відповідних органів та установ та між ними, реєстрацію вхідних і вихідних документів та етапів їх руху; 2) централізованого зберігання процесуальних та інших документів та інформації в єдиній базі даних; 3) захищеного зберігання, автоматизованої аналітичної і статистичної обробки інформації; 4) збереження справ та інших документів в електронному архіві; 5) обміну документами та інформацією (надсилання та отримання документів та інформації, спільної роботи з документами) в електронній формі між судами, іншими органами системи правосуддя, учасниками судового процесу, а також проведення відео-конференцій в режимі реального часу; 6) автоматизації роботи судів, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації України, їх органів та підрозділів; 7) формування і ведення суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді) в електронній формі; 8) віддаленого доступу користувачів цієї системи до будь-якої інформації, що в ній зберігається, в електронній формі відповідно до диференційованих прав дос-

тупу; 9) визначення судді (судді-доповідача) для розгляду конкретної справи у порядку, визначеному процесуальним законом; 10) добору осіб для запрошення до участі у здійсненні правосуддя як присяжних; 11) розподілу справ у Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Вищій раді правосуддя, її органах; 12) аудіо- та відео-фіксації судових засідань, засідань Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя, її органів, їх транслювання в мережі Інтернет у порядку, визначеному законом; 13) ведення ЄДРСР; 14) функціонування офіційного вебпорталу судової влади України, веб-сайтів Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 15) функціонування єдиного контакт-центру для управління запитами, іншими зверненнями; 16) можливості автоматизованої взаємодії цієї системи з іншими автоматизованими, інформаційними, телекомунікаційними системами органів та установ системи правосуддя, органів правопорядку, Міністерства юстиції України та підпорядкованих йому органів та установ; 17) можливості учасникам справи, які мають намір взяти участь у судовому засіданні в режимі відео-конференції, завчасно перевіряти в тестовому режимі зв'язок із судом (ст. 15-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Літ.: *Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402–VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.*

Єдиний державний реєстр судових рішень (ЄДРСР) – державна інформаційна система, що входить до складу Єдиної судової інформаційної системи і забезпечує збирання, облік (реєстрацію), накопичення, зберігання, захист, пошук та перегляд інформаційних ресурсів ЄДРСР та їх образів. З дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи ЄДРСР переходить до її складу.

Літ.: *Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень: рішення Вищої ради правосуддя від 19.04.2018 р. № 1200/0/15-18. Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1200910-18.*

Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР) – створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до ЄРДР, з

дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким врегульовано питання захисту персональних даних та доступу до інформації з обмеженим доступом. ЄРДР утворений та ведеться відповідно до вимог КПК України з метою забезпечення: реєстрації кримінальних правопорушень (проваджень) та обліку прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження; оперативного контролю за додержанням законів під час проведення досудового розслідування; аналізу стану та структури кримінальних правопорушень, вчинених у державі; 4) інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів. Держателем ЄРДР є ГПУ. Вона здійснює: 1) розробку засобів організаційного, методологічного та програмного технічного ведення ЄРДР; 2) виконання функцій адміністратора електронної бази даних (технічне і технологічне створення та супроводження програмного забезпечення ЄРДР, адміністрування та моніторинг використання системи, зберігання та захист даних ЄРДР, контроль права доступу тощо); 3) організацію взаємодії з іншими державними інформаційними системами, реєстрами та базами даних; 4) розробку та удосконалення нормативних документів щодо створення, ведення та користування даними ЄРДР.

Літ.: *Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: Наказ Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 р. № 139. Офіційний вісник України. 2016. № 46. Ст. 1674.*

Ж

Жаргон злочинний (від франц. *jargon* – незрозуміла мова, пташина мова) – лінгвістичний елемент кримінальної субкультури (*«злодійська мова»*, *«блатняк»*, *«феня»*), що включає в себе систему своєрідних професійних виразів, термінів й умовних позначень, які необхідні для ідентифікації особи, як учасника злочинного співтовариства, яке є відособленою частиною суспільства, що протиставляє себе законослухняним громадянам і відділяє власний кримінальний світ від оточуючого.

Літ.: *Байлов А.В. Жаргон злочинний // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 218; Подшибякин А.С. Жаргон // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 191.*

Жебрацтво (*«жебракування»*) – проживання особи на доходи, що добуваються шляхом збирання милостині, випрошування у сторонніх громадян грошей, продуктів харчування, одягу та інших матеріальних цінностей.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 126.*

Жертва злочину – окрема людина чи група людей, яким злочином прямо чи опосередковано заподіяна фізична, моральна чи матеріальна шкода. У віктимологічному аспекті поняття жертви охоплює два основні питання: 1) жертва як можливий чинник, що впливає на хід подій у вчиненні злочину; 2) жертва як певна сукупність внаслідок спричинення злочином шкоди. Жертва злочину може бути: агресивною, винною, випадковою, латентною, некритичною, необачливою, пасивною, рецидивною, ризикованою, ситуативною.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 73; Долгова А.И. Жертва преступления // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 193.*

Жертва злочину агресивна – особа, яка, будучи об'єктом злочинних посягань, ініціює конфлікти, вдається до образ, насильства.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 128.*

Жертва злочину активна – особа, поведінка якої не пов'язана з нападом або поштовхом у формі конфліктного контакту, але заподіяння шкоди їм відбувається за їх активного сприяння: підбурювачі, самоушкоджувачі.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 82.*

Жертва злочину винна – особа, яка, будучи об'єктом злочинних посягань, виявляє негативне ставлення до інтересів суспільства та окремих осіб.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 78.*

Жертва злочину випадкова – особа, яка зазнала злочинного посягання вперше в житті за випадкових обставин.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 78, 81.*

Жертва злочину ініціативна – особа, поведінка якої призводить до заподіяння їй шкоди: ініціативна за посадою, суспільним становищем, в силу особистісних якостей.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 82.*

Жертва злочину латентна – особа, яка потерпіла від злочину, але з певних причин цей факт залишився невідомим або прихованим від офіційного обліку.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 77.*

Жертва злочину некритична – особа, яка нездатна адекватно оцінити ризики, спрогнозувати наслідки своєї поведінки.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 128.*

Жертва злочину необачлива – особа, яка недбало ставиться до власної безпеки.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 128.*

Жертва злочину пасивна – особа, яка веде себе нейтрально.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 128.*

Жертва злочину рецидивна – особа, яка була об'єктом злочину більше одного разу.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. С. 83.*

Жертва злочину ризикована – особа, яка вирізняється авантюризмом, лихою вдачею.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 128.*

Жертва злочину ситуативна – особа, яка своїми діями сприяє виникненню та розвитку ситуації злочинного посягання.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 128.*

Життєва ситуація конкретна – сукупність життєвих обставин, які сприяють виникненню у конкретної людини за певних умов рішучості вчинити злочин, спонукаючи її до вчинення злочину та діяти на власний розсуд.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 303, 306.*

Жіноча злочинність – сукупність кримінально-караних діянь, учинених на певній території за певний проміжок часу особами жіночої статі.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 515; Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г.,*

Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 35–36.

Жорстокість – різка негативна властивість характеру особи, що виявляється у заподіянні іншій особі (групі осіб), а також тваринам фізичних чи моральних страждань.

Літ.: *Кулакова Н.В. Жорстокість // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 227.*

З

Забезпечення протидії злочинності (аналітичне) – процес осмислення різноманітних даних (окремих властивостей кримінологічної інформації – об'єктивності, вірогідності, своєчасності, зрозумілості), що дозволяють приймати своєчасні рішення в ході здійснення діяльності щодо запобігання злочинам, та забезпечують їх ефективність. *Основними етапами аналітичного забезпечення протидії злочинності* є: а) розгляд проблеми загалом; б) встановлення кола фахівців експертів-кримі-нологів; в) розроблення ключових та виключення другорядних питань; г) визначення кола джерел інформації; г) вироблення оцінки та предметної класифікації отриманих зв'язків; д) оцінка й тлумачення наявних даних.

Літ.: *Юхно О.О. Забезпечення протидії злочинності (аналітичне) // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 229–230.*

Забезпечення протидії злочинності (інформаційне) – послідовність дій і операцій, обумовлених суб'єктом інформаційного забезпечення, спрямована на збір, одержання, накопичення, передачу та використання інформації, з метою протидії злочинності.

Літ.: *Юхно О.О. Забезпечення протидії злочинності (інформаційне) // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 229.*

Завдання кримінології – комплексний аналіз процесів і явищ, з якими пов'язане існування злочинності і розробка рекомендацій, спрямованих на її запобігання. Правильна постановка завдань перед кримінологією є гарантом її ефективності в розумінні тих суспільних процесів, що протікають у суспільстві. *Основними завданнями вітчизняної кримінології* є: 1) вивчення об'єктивних і суб'єктивних факторів, які впливають на рівень, структуру, динаміку, характер

злочинності, її регіональні особливості; 2) вивчення особи злочинця, дослідження механізму вчинення конкретного злочину, класифікація видів злочинних проявів і типів особи злочинця; 3) вивчення особи потерпілого від злочинів, взаємозв'язку між жертвою та злочинцем; 4) визначення основних напрямків і заходів протидії злочинності, правове регулювання профілактичної діяльності; 5) наукова розробка заходів, пов'язаних із виявленням осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, вивчення цих осіб і вжиття дієвих профілактичних заходів упливу на них; 6) отримання достовірних даних про елементи, що є предметом кримінології; 7) розробка наукових рекомендацій щодо усунення чи нейтралізації явищ, які спричиняють антисоціальну злочинну поведінку; 8) соціально-кримінологічне дослідження деяких видів злочинності для визначення способів боротьби з ними. Таким чином, головним завданням кримінології є дослідження питань про те, що таке злочинність, яка її сутність, закономірності. Вкрай актуальними при цьому є дослідження проблеми природи злочинності, де її витоки та які перспективи розвитку в майбутньому.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 13–14; Ковальський В.С., Костенко О.М., Семаков Г.С. та ін. Кримінологія. Підручник. Практикум. Київ: Юрінком Інтер, 2018. С. 12.*

Загальна теорія антисоціальної поведінки (від грец. *theoria* – розглядаю, досліджую) – комплекс поглядів, уявлень, ідей, направлених на тлумачення, пояснення причин і умов існування, функціонування різноманітних форм антисоціальної поведінки окремих індивідів, соціальних груп, громадських і державних утворень, що дає цілісне уявлення про закономірності їх проявів і систем заходів запобігання й протидії.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 126.*

Зайнятість – сукупність економічних відносин, пов'язаних з участю населення у всіх видах діяльності. Частка зайнятих у працездатному населенні країни й в загальній кількості трудових ресурсів характеризує міру використання трудового потенціалу країни.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 60–61.*

Закон великих чисел – соціологічний принцип, який лежить в основі статистичних методів і згідно з яким закономірності соціального явища можуть бути виявлені тільки при вивчені великої кількості фактів, які його складають.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 36.*

Закон насиченості суспільства злочинністю – сформульований Е. Феррі закон, суть якого полягає в наявності певної пропорційності між чисельністю населення, що проживає у певному середовищі, і кількістю злочинності. Відповідно до нього в кожному суспільстві існує своя межа насичення злочинністю. І тому головна енергія суспільства в протидії злочинності повинна бути сконцентрована не на загальній і спеціальній превенції, а на захисті суспільства від соціально небезпечних елементів.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 36–37; Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 215.*

Законність – основний принцип функціонування правової держави, що виражається в режимі панування права і закону у взаєминах особистості і держави, громадянина і посадової особи (органу держави). Сутність законності як режиму полягає в неухильній вимозі до всіх органів держави і посадових осіб при виконанні ними своїх повноважень найсуворішого дотримання закону, з іншого боку – створення обстановки (атмосфери) упевненості кожного громадянина в недоторканості своєї особистості.

Літ.: *Джужа О.М. Законність // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 234–235.*

Законодавча злочинність – властивість законодавства породжувати криміногенні і злочинні закони.

Літ.: *Термины, введённые в научный оборот Д.А. Шестаковым // Криминология: вчера, сегодня, завтра. 2008. № 2 (15). С. 189.*

Закономірність (динамічна та статистична) – два основних типи опису (виразу) регулярностей (причинних зв'язків, залежностей, відношень, кореляцій), що виявляються в природному та соціальному світі. Закономірності динамічна та статистична характеризують різні типи розуміння причинних відношень, різні способи пояснення та передбачення явищ. *Динамічний закон* реалізує ідею однозначного (необхідного) причинного зв'язку: певна причина «А» необхідно зумовлює певний наслідок «Б».

Тобто для даного об'єкта (явища, сутності) за даних умов здійснюються точно визначені ситуації (події, явища). В кількісній формі динамічний закон фіксує однозначний зв'язок значень деяких величин: точне значення одних величин зумовлює точне значення інших величин. *Статистичні закони* в свою чергу стосуються опису т. зв. «масових» (колективних) явищ, істотно обмежуючи поняття однозначної причинності: сукупність подій масового явища розглядають як наслідок багатоманітності комплексу причин, у якій поряд з причинами загальними, сталими (вони визначають саме існування масової сукупності як деякої цілісності) діють випадкові причини, що визначають індивідуальність окремих елементів сукупності. Статистичний опис спирається на т. зв. «*закон великих чисел*»: чим більша чисельність елементів спостережуваного масового явища, тим з більшою повнотою і необхідністю виявляється деяка загальна закономірність, спільна для всієї сукупності подій даного типу, у той час як відхилення окремих індивідуальних випадків «компенсують» одне одного. Свого точного виразу «закон великих чисел» набуває за допомогою математичного апарату теорії ймовірностей. Статистичний закон не дає однозначних передбачень, що стосуються окремих елементів масового явища (напр. злочинності), і визначає імовірнісний розподіл значень певної величини в індивідуальних випадках. Тому статистичні закони розглядають як «імовірнісні закономірності».

Літ.: *Бистрицький Є.К., Йолон П.Ф., Поліщук Н.П. та ін. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002, С. 220–221.*

Законослухняність – свідоме підпорядкування суб'єктами правових відносин нормам права, що виражається в поважному відношенні до закону, найсуворішому його дотриманні в кожній життєвій ситуації.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 59–60.*

Запобігання вчинення злочинів засудженими (спеціальна превенція) – мета кримінального покарання, що являє собою такий вплив покарання на засудженого, котрий позбавляє його можливості вчиняти нові злочини, що може бути досягнуто самим фактом його засудження і тим більше – виконанням покарання, коли засуджена особа поставлена в такі умови, які значною мірою перешкоджають або повністю позба-

вляють її можливості вчинити новий злочин.

Літ.: *Денисова Т.А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2007. С. 88; Джужа О.М., Савченко А.В., Чернєй В.В. та ін. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ: Юрінком Інтер, 2017. С. 12, 147.*

Запобігання вчиненню злочинів іншими особами (загальна превенція) – мета кримінального покарання, що являє собою такий його вплив, котрий забезпечує законослухняну поведінку усіх інших (крім засудженого) осіб, що досягається: невідворотністю покарання; наявністю в кримінальному законодавстві санкцій; судовим розглядом провадження про злочин; публічністю вироку; правовою пропагандою; високим рівнем правової культури громадян; оприлюдненням законів, санкції яких попереджають про покарання тих, хто порушить ці закони.

Літ.: *Денисова Т.А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2007. С. 88; Джужа О.М., Савченко А.В., Чернєй В.В. та ін. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ: Юрінком Інтер, 2017. С. 12, 147.*

Запобігання домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються (ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

Літ.: *Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229–VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. Ст. 35.*

Запобігання злочинності – складне, узагальнююче, базове кримінологічне поняття, різновид суспільної соціально-профілактичної діяльності, функціональний зміст та мета якої полягає у перешкоджанні дії детермінантів злочинності та її проявів, передусім причині умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливістю – ус-

унення їхньої дії. Виокремлюють такі три рівні діяльності щодо запобігання злочинності: 1) ***загальносуспільний*** – здійснюється стосовно причин і умов злочинності загальносуспільного рівня; 2) ***груповий*** – здійснюється стосовно причин і умов злочинних проявів певної соціальної групи, що виділена за соціальною чи соціально-демографічною ознакою (злочинність робітників, службовців, жінок, неповнолітніх та ін.) або належністю до спільного середовища (за місцем проживання, праці, навчання, дозвілля тощо); 3) ***індивідуальний*** – спрямовується щодо причин і умов конкретного злочинного прояву. Через взаємозв'язок причин і умов злочинності різних рівнів попереджуюча дія стосовно них на одному рівні, зокрема вищому, чинить свій вплив на причини та умови нижчих рівнів і навпаки. Залежно від спрямування обумовлюючого впливу детермінантів на злочинність взагалі або на її окремі види (різновиди), запобіжна діяльність також поділяється та здійснюється стосовно детермінантів злочинності в цілому або щодо чинників, які обумовлюють її окремі види (різновиди). Поряд із рівневою та видовою диференціацією запобіжну діяльність поділяють за масштабом (межами поширеності) здійснення на: а) ***загальнодержавну*** – в межах усієї країни; б) ***регіональну*** або ***галузеву*** – в межах регіону, міста, району, мікрорайону, галузі суспільних відносин; в) ***об'єктову*** – на конкретному об'єкті (підприємство, навчальний заклад); г) ***індивідуальну*** – стосовно конкретної особи та її мікросоціальних умов. Запобіжний вплив на причини та умови злочинності та злочинних проявів здійснюють, як відомо, не лише заходи, що мають запобіжне цільове спрямування саме стосовно запобігання злочинності, а й ті, що мають інші цілі, але посередньо чинять вплив на детермінанти, пов'язані зі злочинністю кореляційним або іншим зв'язком. За цільовим призначенням запобіжні заходи в теорії поділяють на: 1) ***цільові*** або ***спеціальні (спеціально-кримінологічні)***, що мають спеціальну мету запобігання злочинності; 2) ***загальносоціальні (інші профілактично значущі)***, здійснення яких спрямовується на вирішення інших соціальних проблем, але побічно має ефект і щодо запобігання злочинності.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 324, 326–328.*

Запобігання злочинності (завдання) – забезпечують дотримання вимог, що пред'являються як щодо додержання запобіжного впливу так і постійного впровадження даного впливу у відповідності з визначеними вимогами, при цьому сприяють практичному досягненню цілей запобігання злочинності. *Завданнями запобігання злочинності* є: 1) систематичне виявлення та аналіз факторів, причин, умов, що виступають детермінантами злочинів; 2) вивчення чинників, що впливають на формування та реалізацію злочинних намірів та особистість злочинця; 3) встановлення кола осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, і цілеспрямований профілактично-виховний вплив на них; 4) усунення або нейтралізація криміногенних факторів, що детермінують антисуспільну поведінку. Ці завдання конкретизуються залежно від рівнів, видів, форм та методів запобіжної діяльності.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 150–151.*

Запобігання злочинності (об'єкти) – окремі або сукупність різних (за ґенезою, сферою, формами та інтенсивністю прояви) негативних явищ та процесів реальної дійсності матеріального чи духовного характеру, які призводять до виникнення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів. *Для* окремо узятого об'єкта характерні такі властивості: *криміногенність* (саме вона виділяє його із сукупності негативних явищ); *динамічність*, що зумовлює постійну мінливість його кількісно-якісних показників; *потенційність* – нею пояснюється те, що окремі явища можуть швидко досягти високого ступеня криміногенності; *латентність* – криміногенність, яка прихована від спостерігача-дослідника.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 148.*

Запобігання злочинності (принципи) – сукупність керівних положень, вимог, яким повинна відповідати кримінологічна політика, реалізовані заходи і вся діяльність щодо запобігання злочинам. До них відносяться: законність, гуманність, демократизм, відповідність міжнародним стандартам і рекомендаціям, обґрунтованість, економічна доцільність, радикальність, науковість і прогресивність, комплексний та диференційований підхід, реальність, конкретність.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 167–169.*

Запобігання злочинності (суб'єкти) – державні органи, громадські організації, соціальні групи, службові особи чи громадяни, які спрямовують свою діяльність на розроблення і реалізацію заходів, пов'язаних з випередженням, обмеженням, усуненням криміногенних явищ та процесів, що породжують злочинність і злочини, а також на їх недопущення на різних злочинних стадіях, у зв'язку з чим мають права, обов'язки і несуть відповідальність. За специфікою запобіжної діяльності розрізняються *такі суб'єкти*, які: 1) визначають її основні напрями, завдання, форми (політику боротьби зі злочинністю), планують, спрямовують та контролюють її, забезпечують її правове регулювання; 2) здійснюють безпосереднє управління і координацію окремими напрямами і учасниками запобігання злочинності; 3) виявляють та пізнають об'єкт запобіжного впливу та інформують про них інших суб'єктів; 4) виконують запобіжні заходи щодо випередження, обмеження, усунення криміногенних явищ та процесів, захисту соціальних благ і особи; 5) реалізують заходи щодо відвернення та припинення злочинів і злочинності. Множинність суб'єктів запобіжної діяльності становить систему суб'єктів, що зумовлено різноманітністю об'єктів запобіжного впливу. Під ***системою суб'єктів запобігання злочинності*** слід розуміти сукупність з'єднаних єдиною метою суб'єктів, які здійснюють свої повноваження у взаємозв'язку та за узгодженням у часі й просторі. Систему суб'єктів запобігання злочинності складають юридичні і фізичні особи, які внаслідок своїх повноважень, соціального статусу або громадянського обов'язку виконують дану роботу. Це законодавчі органи, органи виконавчої і судової влади, органи державного і господарського управління, культурно-виховні, навчальні заклади, адміністрації установ, підприємств, фірм, трудові колективи, громадські організації і товариства, охоронні та приватні розшукові установи, сім'я, громадяни.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 150–151.*

Запобігання злочинності (цілі) – а) виявлення та усунення або послаблення і нейтралізація негативних соціальних факторів, а також умов, які їм сприяють; б) вплив на причини

злочинних проявів, що безпосередньо мотивують або провокують вчинення злочинів; в) запобіжний вплив на негативні фактори безпосереднього соціального оточення особи, що формують антисоціальну установку та мотивацію злочинної поведінки індивіда; г) виявлення осіб здатних завдяки антисуспільному способу життя здійснити злочин або продовжити злочинну діяльність.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 150.*

Засоби масової інформації (кримінологічний аспект) – кримінологічний феномен, об'єктний фокус якого зосереджується на триєдинстві: ЗМІ як засіб (носій) інформаційно-комунікативного контенту, що має криміногенний та антикриміногенний потенціал та ефект; ЗМІ як соціальний інститут, здатний формувати громадську думку щодо кримінологічно-значущих питань; ЗМІ як суб'єкт превентивного впливу (без ознак спеціалізованості). Феноменологію ЗМІ у кримінології слід розглядати на трьох рівнях: *теоретичний* (концептуальне обґрунтування, вироблення та узагальнення ідей та парадигм); *методологічний* (вироблення інструментарію для перевірки (підтвердження або спростування) гіпотез); *емпіричний* (надання практичних рекомендацій щодо посилення антикриміногенного впливу ЗМІ та стримання криміногенного). Контент ЗМІ з кримінологічної точки зору розподіляється на види: а) ***нейтральна інформація*** (контент немає прямого відношення до предметної сфери кримінології та практики протидії злочинності); б) ***кримінологічно-релевантна інформація*** (висвітлення обставин, дій та подій на підставі об'єктивних даних про окремі злочини, злочинність та її стан; причини та умови злочинності; осіб, які вчиняють злочини, та їх жертв; заходи та суб'єкти протидії злочинності тощо); в) ***кримінологічно-відхилена інформація*** (заперечення або замовчування подій, дій чи обставин попри їх очевидність; перебільшення, надлишкове емоційне забарвлення значення злочину або фактору злочинності; прямі чи опосередковані заклики до вчинення злочину або інших дій, які обумовлюють злочинність чи є її фоновими явищами; агресивна пропаганда кримінальної субкультури, явна

романтизація злочинності, формування настанови на вчинення злочину, некомпетентні правові та фактичні оцінки дій, подій чи обставин, неетичні подробиці, зокрема про особистість жертв тощо).

Літ.: *Д'ячкова М.О. Засоби масової інформації як кримінологічний феномен: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2018. С. 163, 164.*

Західноєвропейський (континентальний) тип кримінологічної системи – характеризується переважаючим розумінням причин злочинності і шляхів боротьби з нею, що склалися у індустріально-розвинених країнах романо-германської правової сім'ї. Виділяються два основні різновиди континентальної кримінологічної системи: *південноєвропейська модель* (Франція, Італія), що характеризується переважним розвитком клінічної кримінології, акцентує увагу на медико-психіатричних аспектах впливу на особистість злочинця, індивідуальних заходах звертання і профілактики злочинної поведінки, і *північноєвропейська модель* (Норвегія, Швеція, Данія, Ісландія, Фінляндія).

Літ.: *Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью: британская криминологическая модель: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2001. С. 30–31.*

Збитки – сукупність несприятливих наслідків, що настають у зв'язку з фактом вчинення злочину, зареєстрованих у документах статистичного обліку і звітності. Збитки можуть бути фізичними, майновими і моральними. У кримінології збитки аналізуються скрізь призму поняття «ціна злочинності».

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 342–343.*

Зловживання алкоголем – вживання алкоголю у великій кількості, що спричинює стан яскраво вираженої інтоксикації з порушенням координації рухів, мовлення, змін у поведінці.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 215.*

«Злодій в законі» – статус в ієрархії злочинного середовища, що присвоюється на спеціальній злочинній «сходці» професійним злочинцям, які користуються авторитетом серед злочинців, які мають значний злочинний досвід, володіють здатністю керувати злочинцями, дотримуються і зберігають традиції злочинного середовища або внесли великі суми в грошовий фонд злочинного співтовариства.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 21; Скобликов П.А. «Вор в законе» // МВД России. Энциклопедия / Под ред. В.Ф. Некрасова. Москва: Издательский дом «ОЛМА-ПРЕСС», 2002. С. 91–92.*

«Злодійська сходка» – колегіальний орган управління, на якому злодії в законі вирішують найважливіші питання, з якими зіштовхується злочинне середовище. Найбільші «сходки» представляють собою «злодійські з'їзди», де розробляється загальна стратегія діяльності злочинного співтовариства.

Літ.: *Бараш Є.Ю. «Злодійська сходка» // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 243; Скобликов П.А. Воровская сходка // МВД России. Энциклопедия / Под ред. В.Ф. Некрасова. Москва: Издательский дом «ОЛМА-ПРЕСС», 2002. С. 92.*

«Злодійський закон» (*«злодійська ідея»*) – сукупність антигромадських морально-психологічних норм, відповідно до яких особи зі стійкою антигромадською установкою не вправі брати участь у соціально-позитивних формах діяльності.

Літ.: *Бараш Є.Ю. «Злодійська сходка» // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 242–243.*

«Злодійські традиції» – сукупність правил поведінки, що реалізуються в різних життєвих ситуаціях і регламентують діяльність злодіїв. Вони культивуються в середовищі організованих і професійних злочинних груп. Знаходять своє відображення в дотриманні певних правил поведінки й ієрархії цінностей у злодійському середовищі.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 35.*

Злочинець насильницький – особа, яка вчинила злочин за допомогою використання фізичного, психічного насильства чи безпорадного стану потерпілої особи без корисливої мети заволодіння майном, права на майно, або його використання у своїх інтересах чи інтересах третіх осіб (убивства, заподіяння тілесних ушкоджень і т. ін.).

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 163.*

Злочинець насильницько-корисливий – особа, яка застосовує різні способи насильства для досягнення корисливої мети шляхом вчинення вбивств, нанесення тілесних ушкоджень, грабежів, розбійних нападів й інших корисливих злочинів, пов'язаних з фізичним чи психічним насильством.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии.*

Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 162–163.

Злочинна діяльність – система окремо мотивованих цілеспрямованих неодночасних злочинних, інших протиправних і не протиправних діянь суб'єктів злочину та інших суб'єктів, причетних до нього, вчинених з прямим умислом, підкорених у кінцевому рахунку спільному мотиву та єдиній меті забезпечення умов здійснення і підтримання цієї діяльності, її подальшого розвитку

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 155.*

Злочинна організація – стійке, ієрархічно побудоване об'єднання трьох і більше осіб, що об'єдналися для спільної злочинної діяльності з метою вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів, пособництва чи координації злочинної діяльності інших осіб і забезпечення функціонування злочинної організації чи інших злочинних груп.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 162.*

Злочинна субкультура – сукупність особливих правил поведінки, звичаїв, моралі, що склалися в злочинному середовищі та відрізняються антисуспільною спрямованістю.

Літ.: *Глушков В.О. Злочинна організація // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 247–249.*

Злочинне співтовариство – термін, що використовується в кримінології для позначення злочинних організацій, як правило, міжнародного рівня і створених для здійснення масштабної злочинної діяльності. Найбільш відомими злочинними співтовариствами в світі є: ***китайські тріади***, ***колумбійські картелі*** (Медельїнський та Кальський картелі, картель де ла Коста, Норзен Валле дель Кока), ***мексиканські картелі «Мексиканська федерація»*** (Галфський, Тіхуанський, Сонорський та Хуарезький картелі), ***італійська мафія*** (сицилійська мафія «Коза Ностра», неополітанська мафія «Каморра», калабрійська мафія «Ндрангета», апулійська мафія «Сакра Корона Уніта»), ***ірландська мафія***, ***японська якудза «борйокудон»***, ***турецька мафія*** *(турецько-курдські клани)*, ***американська мафія*** («Ля Коза Ностро»), ***російські*** та ***кавказькі злочинні угрупування***.

Літ.: *Савченко А.В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: монографія. Київ: КНТ, 2007. С. 566–572.*

Злочинний вчинок – одноразове винне суспільно-небезпечне діяння (дія або бездіяльність).

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 155.*

Злочинні воєнізовані формування – організаційно-структуровані, збройні підрозділи злочинних організацій, створені з метою безпосереднього вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів, забезпечення функціонування, як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп. До злочинних воєнізованих формувань відносяться бандитські, терористичні й інші, не передбачені законом воєнізовані збройні формування військового типу.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 172.*

Злочинність – феномен суспільного життя у виді неприйнятної та небезпечної для суспільства масової, відносно стійкої, різнообумовленої кримінальної активності частини членів цього суспільства. Проявами злочинності є: 1) злочинні вчинки та/або 2) злочинна діяльність. ***Злочинним вчинком*** є одноразове винне суспільно-небезпечне діяння (дія або бездіяльність). ***Злочинна діяльність*** – система окремо мотивованих цілеспрямованих неодночасних злочинних, інших протиправних і не протиправних діянь суб'єктів злочину та інших суб'єктів, причетних до нього, вчинених з прямим умислом, підкорених у кінцевому рахунку спільному мотиву та єдиній меті забезпечення умов здійснення і підтримання цієї діяльності, її подальшого розвитку. Оскільки злочинність є мінливим, динамічним, суспільно-небезпечним явищем, вона потребує постійного поточного всебічного моніторингу, що надає можливість державі і суспільству мати уявлення про масштаби і особливості проявів злочинності. Моніторинг первинної про них інформації здійснюється за допомогою ***кількісно-якісних показників злочинності***. До них відносяться: рівні злочинності та її проявів, рівень судимості, коефіцієнти злочинності, структура та динаміка злочинності, латентність злочинності, територіально-часова її поширеність в Україні,

характер, ціна злочинності та ін. показники.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 56; Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 139, 155.*

Злочинність імпульсивна – схильність особи до деструктивної соціальної активності, яка представлена імпульсивними поведінковими актами – ***імпульсивними злочинами*** (*імпульсивні злочинні вчинки* та *імпульсивні злочинні акти*), які є її складовими. ***Імпульсивні злочинні вчинки*** здійснюються особою, отримуючи із зовнішнього середовища стимулюючий імпульс (економічний, політичний, правовий, соціокультурний і т. д.), і пропускаючи його через свою психіку. ***Імпульсивні злочинні акти*** – одиничні дії. Головною їх ознакою є швидкоплинність кримінального етапу злочину, який характеризується згорнутим процесом мотивації, прийняття та виконання рішення, та який вимірюється, як правило, в секундах.

Літ.: *Прижбило О.В. Імпульсивна злочинність: кримінологічні проблеми вивчення та запобігання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2018. С. 43, 44.*

Злочинність інституційна – сукупність злочинів, в основі вчинення яких полягають економічні інтереси, потреби і вигоди.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 70.*

Злочинність інтрузивна (від лат. *intrusion* – впровадження) – здатність злочинності проникати у всі сфери суспільного життя та відігравати в них суттєву роль.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 177–178.*

Злочинність корисливо-насильницька – антисоціальне явище відносно масового насильницького збагачення, що проявляється у вчиненні корисливих злочинів, поєднаних із застосуванням чи погрозою застосування насильства.

Літ.: *Головкін Б.М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання: монографія. Харків: Право, 2011. С. 19.*

Злочинність корисливо-ненасильницька – сукупність передбачених кримінальним законом суспільно-небезпечних діянь, які вчиняються у формах прямого незаконного заволодіння чужим майном, з ко-

рисливих мотивів, в цілях безпідставного збагачення, без використання суб'єктами свого становища, а також без застосування фізичного чи психічного насильства.

Літ.: *Казначеєва Д.В. Злочинність корисливо-ненасильницька // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 264–267.*

Злочинність латентна (прихована) – сукупність вчинених за окремий період кримінально-караних діянь, які не мали наслідком кримінально-правових заходів реагування та впливу з боку компетентних органів, що здійснюють досудове розслідування та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Літ.: *Васильєв А.А. Злочинність латентна (прихована) // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 267–268.*

Злочинність мігрантів – сукупність, передбачених законом про кримінальну відповідальність, злочинів, що вчиняються у визначеному часовому проміжку та певній території особами, які відповідно до ратифікованих Україною міжнародно-правових актів і національного законодавства визнаються мігрантами.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 366.*

Злочинність молодіжна – самостійне соціальне явище, що пов'язане з девіантофільними схильностями, закріпленими в процесі невдалої соціальної та правової соціалізації осіб у віці від 14 до 35 років. Молодіжна злочинність охоплює своїм змістом сукупність вчинених на визначеній території за визначений час злочинів молоді та їх учасників з їх кількісною і якісною характеристикою.

Літ.: *Блага А.Б. Злочинність молодіжна // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 268–269; Денисов С.Ф. Детермінанти злочинності і моделі кримінологічної превенції злочинів молоді: монографія. Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2010. 396 с.*

Злочинність насильницька – сукупність усіх умисних злочинів, учинених шляхом фізичного або психічного насильства на певній території за певний обліковий проміжок часу.

Літ.: *Ігнатов О.М. Злочинність насильницька // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 269–271.*

Злочинність необережна – сукупність усіх злочинів, учинених з необережності, що вчинені на певній території за певний період часу.

Літ.: *Литвинов О.М. Злочинність необережна // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 271–274.*

Злочинність неповнолітніх – сукупність злочинів,

відповідальність за які настає у віці від 14 років, і кількість осіб, які вчинили злочини у віці від 14 до 18 років, за певний період часу на певній території.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 493; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 248–253.*

Злочинність працівників правоохоронних органів – сукупність злочинів, що характерні відносно масовою, системною, протиправною поведінкою частини працівників правоохоронних органів, за певний період часу на певній території.

Літ.: *Гладкова Є.О. Злочинність працівників правоохоронних органів // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 283.*

Злочинність у сфері економіки – соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, що проявляється у вчиненні умисних корисливих злочинів у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності, основним і безпосереднім об'єктом якої є майнові відносини і відносини в сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів і послуг з метою одержання злочинних доходів.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 367–370.*

Злочинність у сфері службової діяльності – сукупність суспільно-небезпечних та протиправних діянь, що посягають на встановлений порядок реалізації службовими особами своїх повноважень (управлінських функцій) в межах наданих їм прав та покладених на них обов'язків (компетенції), якими заподіюється шкода правам, свободам чи правоохоронюваним (законним) інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, а також авторитету органів влади, об'єднань громадян, суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб, від імені та/або в інтересах яких діють службові особи.

Літ.: *Кришевич О. В., Савченко А.В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг. Науково-практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України. Київ: Алерта, 2012. С. 6.*

Злочинності вид – кримінологічна категорія, яка визначає оцінку і характеристику злочинності у відповідності з будь-якою її істотною особливістю.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижего-*

родский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 148–149.

Злочинності озброєність – ознака сучасної злочинності, яка виражає неординарний характер суспільної небезпеки з огляду її науково-технічної забезпеченості: сучасними засобами пересуваннями. зв'язку, комп'ютерною технікою, підслуховуючи ми та іншими електронними пристроями, оснащеність вогнепальною, ракетною, холодною зброєю, вибуховими засобами.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 149.*

Змішаний тип кримінологічної системи – система протидії злочинності, що об'єднує риси декількох кримінологічних систем. До даного типу відносяться, наприклад, країни Британскої співдружності, що представляють собою безліч правових систем, що існують у сучасному світі: загальне право, мусульманське право, романо-германське право та ін.

Літ.: *Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью: британская криминологическая модель: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2001. С. 33.*

І

Іммігрaція (від лат. *immigrare* – вселятися) – вселення (в'їзд) населення в дану країну на постійне чи довгострокове проживання з іншої країни. У сучасних умовах глобалізації злочинності незаконна імміграція має важливе криміногенне значення і пов'язана з торгівлею людьми, заняттям проституцією, вчиненням різних злочинів.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 62.*

Імовірність – математичний термін, число, що характеризує ступінь можливого настання події. Імовірність достовірної події приймається рівній одиниці, а неможливої події – нулю. Як при достовірній, так і неможливій події її випадковий характер відсутній. Імовірність події, характер настання якої не визначився, виміряється деяким числом, що лежить між нулем і одиницею. Імовірність має цілком

об'єктивний зміст, що полягає в об'єктивності самої випадковості. Наприклад, вчинення злочину через необережність завжди має ймовірний характер, стати жертвою також. Імовірний аналіз широко застосовується при прогнозуванні індивідуальної злочинної поведінки.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 32.*

Інверсія ролей (від лат. *inversio* – перевертання, перестановка) – ситуація, при якій потенційна жертва злочинця стає злочинцем.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 38.*

Індекс злочинності – *див. Коефіцієнт злочинності.*

Індекс латентності злочинності – показник, що становить співвідношення незареєстрованої злочинності до зареєстрованої її частини.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 216.*

Індекс судимості – показник, що характеризується кількістю осіб, засуджених до кримінального покарання, за певний період на певній території у розрахунку на 100 тис. осіб віком понад 14 років, які мешкають на цій території.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 216.*

Індивідуальна профілактика – сукупність заходів спеціально-кримінологічного попередження, що застосовуються відносно схильних до вчинення правопорушень і злочинів з метою нейтралізації усунення наявних у них негативних властивостей і якостей, змістом якої є завчасна корекція особистості та виховання законослухняної поведінки.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 69.*

Індивідуальність – неповторне сполучення генетичних програм і соціальних властивостей індивідуума, що виявляються в соціально значимих формах поведінки. І виявляється в рисах темпераменту, характеру, специфіці інтересів, якостей, інтелекту, потреб і здібностей, особливостей сприйняття, що породжують широку варіантність проявів.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 40.*

Індивідуум («індивід») (від лат. *individuum* – неподільне) – окремо узята людина, представник людського роду, який володіє своєрідними психофізіологічними особливостями, що відрізняють його від інших індивідуумів. Найбільш загальна характеристика індивідуума полягає в цілісності психофізіологічної організації, стійкості у взаємодії з навколишнім світом, соціальної і біологічної активності.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 69.*

Інстинкт (від лат. *instinctus* – спонукання) – сукупність вроджених психічних поведінкових реакцій тварин і людини, що активізуються при впливі зовнішніх чи внутрішніх подразників. Виділяються наступні основні інстинкти: харчовий, оборонний, статевий, батьківський і груповий. І мають обмежене самостійне значення в детермінації злочинної поведінки і розглядаються в якості внутрішніх її умов.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 40.*

Інституціоналізація кримінальних практик – динамічний процес виникнення, встановлення та передачі соціального порядку шляхом функціонування злочинних інститутів у суспільстві. *Інституціоналізовані кримінальні практики* належать до неформальних (нелегальних) соціальних інститутів. Перший етап інституціоналізації кримінальних практик – ***типізація***. Необхідною умовою типізації є *габітуалізація* (узвичаєння) злочинної діяльності. Другий етап інституціоналізації – ***об'єктивація***, що передбачає перетворення інститутів в об'єктивну соціальну реальність. Третій етап інституціоналізації – ***легітимація***, тобто когнітивні та нормативні інтерпретації інституційного порядку, що сприймаються в процесі соціалізації. Злочинність не є всеосяжним соціальним інститутом. Слід виокремлювати злочини, які можуть бути інституціоналізовані (наприклад, економічні, корупційні, організовані), і злочини, які не можуть бути інституціоналізовані (необережні, насильницькі, статеві тощо).

Літ.: *Дрьомін В.М. Інституціональна теорія злочинності та криміналізації суспільства: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2010. С. 361.*

Інституціональна кримінологія – один із напрямів

науки кримінології, предметом дослідження якого є злочинність у її інституціоналізованих формах і соціальне середовище, що їх формує. Об'єктом кримінологічних досліджень у рамках інституціональної теорії злочинності повинні стати кримінальні практики, що становлять ядро сучасної злочинності та забезпечують збереження і розширене відтворення злочинності, руйнують соціум «ізсередини».

Літ.: *Дрьомін В.М. Інституціональна концепція злочинності // Вісник Асоціації кримінального права України. 2013. № 1 (1). С. 406.*

Інтенсивність злочинності (від лат. *intensio* – напруга, інтенсивність) – поширеність злочинності серед всіх чи окремих груп населення на певній території за певний період часу.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 216.*

Інтервальний прогнозний показник – найменше та найбільше кількісні значення, між якими може знаходитись кількісне значення прогнозного показника.

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. С. 3.*

Інтерв'ю (від англ. *interview* – зустріч, побачення) – конкретно-соціологічний метод збору первинної кримінологічної інформації, за допомогою опитування за заздалегідь розробленими питаннями у процесі вільної бесіди шляхом безпосереднього звертання дослідника (інтерв'юера) до опитуваної особи (респондента) про кількісно-якісні характеристики злочинності, супутні їй фактори, напрями та форми протидії.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 41; Одинцова О.В. Інтерв'ювання // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 297.*

ІНТЕРПОЛ – неурядова міжнародна організація кримінальної поліції, основним завданням якої є міжнародне співробітництво (координація) у боротьбі із загально-кримінальною злочинністю. ІНТЕРПОЛ було створено у 1923 р. як Міжнародну комісію кримінальної поліції (МКПП) з центром у м. Відні (Австрія). У 1938 р. вона практично припинила своє існування через окупацію Австрії фашистською Німеччиною. У сучасному вигляді відтворена у 1946 р. Штаб-квартира організації знаходиться у м. Ліоні (Франція). Вона також є регіональним центром для країн Європи та Середземномор'я, країн Північної Америки та Близько-

го Сходу. Інші центри ІНТЕРПОЛ-у розквартировані у м. Найробі (для Східної Африки), м. Абіджані (для Західної Африки), м. Буенос-Айресі (для Південної Америки), у м. Токіо (для Азії) та м. Пуерто-Рико (для країн Карибського басейну та Центральної Америки). З 1982 р. ІНТЕРПОЛ отримав в ООН статус Міжнародної Міжурядової Організації. Основними цілями організації є: 1) взаємне забезпечення та розвиток співробітництва всіх органів (установ) кримінальної поліції у рамках існуючого законодавства країн-членів та в дусі Загальної декларації прав людини; 2) створення та розвиток установ, які можуть успішно сприяти запобіганню та боротьбі з загальною кримінальною злочинністю. Організації заборонено будь-яке втручання у діяльність політичного, воєнного, релігійного або расового характеру країн-членів. Станом на 1 квітня 2019 р. членами організації є 194 країни. Україну було прийнято до Міжнародної організації кримінальної поліції у 1992 р. на 61-й сесії Генеральної асамблеї ІНТЕРПОЛ-у. Повноправним членом цієї міжнародної організації Україна стала в 1993 р. після створення Національного центрального бюро ІНТЕРПОЛ-у.

Літ.: *Иванов Э.А. ИНТЕРПОЛ // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 229; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 87–88; Офіційний веб-сайт організації: URL: https://www.interpol.int; Плугатир Т.В. ІНТЕРПОЛ // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 310–311.*

Інтерполяція (від лат. *interpolatio* – зміна, підновлення) – відшукання проміжних значень всередині ряду динаміки, що характеризують правові явища, що відсутні через будь-які причини.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 71.*

Інтерпретація факторів (від лат. *interpretatio* – пояснення, трактування; лат. *factor* – що робить) змістовний науковий опис отриманих результатів кримінолого-статистичного аналізу.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 71.*

Інтуїція (від лат. *intueri* – пильно, уважно дивитись) – пізнавальне передчуття, осяяння, раптове розуміння істини без розгорнутої системи попередніх міркувань і доказів, результат ви-

сокого узагальнення і напруги пізнавальної діяльності у певному напрямку.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 71.*

Інфантилізм (від лат. *infantilis* – дитячий) – збереження у дорослої людини особливостей дитячої поведінки.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 41.*

Інформатизація в галузі кримінології (від лат. *informare* – зображати, складати уявлення) – сукупність взаємопов'язаних видів суспільної діяльності, спрямованої на забезпечення інформаційних потреб кримінології шляхом створення сучасної інформаційної інфраструктури (інформаційних систем, мереж, ресурсів, технологій) кримінологічних знань.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 48.*

Інформаційна злочинність (від лат. *informare* – зображати, складати уявлення) – умовний термін, що позначає істотне перекручування даних про реальну злочинність засобами масової інформації. За обсягом і характеристикою суспільної небезпеки може бути набагато перебільшеною чи применшеною, ніж реальний стан злочинності.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 41–42.*

Інформаційна кримінологія – *див. Кримінологія масових комунікацій (комунікативна кримінологія).*

Інформаційна модель злочинності (від лат. *informare* – зображати, складати уявлення) – узагальнений кількісно-якісний вимір стану злочинності, що виражений статистичними оцінками елементів і властивостей злочинності.

Літ.: *Сметаніна Н.В. Теоретичне уявлення про злочинність в пострадянській кримінології: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2014. С. 178.*

Інформаційний масив прогнозування кримінальних правопорушень (від лат. *informare* – зображати, складати уявлення) – систематизована сукупність даних, які відображають стан, структуру та динаміку кримінальних правопорушень та факторів, які на них впливають.

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. С. 2.*

Інформація (від лат. *informare* – зображати, складати уявлення) – засіб отримання уявлення (відомостей) стосовно об'єкта, залежно від якостей якого цей процес перетворюється у соціальну пізнавальну діяльність суб'єкта з більшою чи меншою мірою активності останнього. Корисна інформація, зокрема, кримінологічна, характеризується адекватністю, мінімальністю, достатністю та репрезентативністю. ***Адекватність інформації***. Проблема адекватності інформації є однією з найважливіших у сфері інформаційного забезпечення. Через поняття адекватності відображується відповідність дійсного змісту об'єкта інформації отриманому уявленню про нього. ***Мінімальність інформації*** передбачає обмеження її збору лише тією кількістю об'єктів, без якої неможливо отримати необхідне уявлення. ***Достатність інформації*** визначає ту її кількість, яка може дати вичерпне і повне уявлення щодо узагальненого об'єкта в цілому. ***Репрезентативність інформації*** – це показник, який має не лише кількісний вимір, але й інші ознаки, які, зокрема, забезпечують відповідність, адекватність якості (властивостей) відібраної сукупності безпосередніх об'єктів інформації дійсній (генеральній) сукупності узагальненого об'єкта.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 12–15.*

Іррегулярність злочинності (від лат. *irregularis* – неправильний, не підпорядкований певному порядку) – відсутність внутрішніх зв'язків, тобто нові події злочинів не пов'язані з раніше вчиненими у часі й просторі. Іррегулярні злочини являють собою індивідуальні акти злочинної поведінки, які входять до загальної кількості злочинів, що здійснюються незалежно один від одного, і які з точки зору їх сукупності мають випадковий характер.

Літ.: *Кондратов Д.В. Злочинність: електронна довідникова стаття. URL: https://visnikkau.webnode.com.ua/news/zlochinnist/.*

Істерія – психічне захворювання, що проявляється в схильності особи відповідати на складні ситуації різними реакціями, які мають захисний характер.

Літ.: *Арсенюк Т.М. Істерія // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 312; Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 42.*

Історичний метод – сукупність способів, прийомів і

процедур, що використовуються для ретроспективного вивчення проблем кримінології, закономірностей і тенденцій у розвитку злочинності і факторів, що її детермінують.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 42.*

Історія кримінології в Україні – ряд послідовних етапів становлення, розвитку та функціонування вітчизняної кримінології. До 1917 р. вітчизняна кримінологія розвивалась у межах кримінального права. У період між 1918 р. і до початку 1930-х рр. у СРСР спостерігався бурхливий розвиток кримінології. Створювалися кабінети з вивчення злочинності та особи злочинця, проводилися цікаві дослідження мотивації злочинної поведінки, узагальнювалися дані соціологічних і психологічних спостережень стосовно різних категорій злочинців, видавалися збірники статей і монографії. Для наукових праць того часу характерною була відносна незалежність від ідеологічних догм. Однак на початку 1930-х рр., у зв'язку з перетворенням країни у диктаторський комуністичний режим, кримінологію було знищено. Її відродження почалось із кінця 1950-х – початку 1960-х рр. З 1963 р. кримінологію почали викладати в юридичних вузах. У кримінології часів СРСР домінував марксистський класовий підхід до вивчення злочинності, що розглядав це явище як наслідок в основному класових і суспільних суперечностей. Злочинність визнавалася обов'язковим атрибутом лише капіталістичного суспільства. Незважаючи на це, в Україні проводились ґрунтовні прикладні дослідження таких українських кримінологів. Найбільш розробленими в теоретичному плані були розділи про особу злочинця, детермінацію та запобігання як злочинності в цілому, так і її окремим видам: розкраданню державного і суспільного майна, злочинам проти особи, крадіжкам, грабежам, розбоям; хуліганству; злочинам, пов'язаним з порушенням правил безпеки руху на автотранспорті; злочинам неповнолітніх і молоді; також досліджувалися проблеми взаємозв'язку алкоголізму, наркоманії із злочинною поведінкою. Із набуттям незалежності українська кримінологія почала активно розвиватися. Набули розвитку актуальні проблеми сьогодення: загальнотеоретичні і прикладні проблеми запобігання злочинності, економічній злочинності, методологічні проблеми пізнання злочинної пове-

дінки на основі принципу натуралізму, зв'язку злочинності й урбанізації, тіньової економіки, віктимології. Відомим в Україні та за її межами став створений у Харкові в 1995 р. Інститут вивчення проблем злочинності Академії правових наук України (нині – Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України). На початку XXI ст. вітчизняна кримінологія отримала значну базу нових знань та нових спеціалістів, вийшла на новий етап свого розвитку.

Літ.: *Валуйська М.Ю., Голіна В.В., Даньшин І.М. та ін. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник. 2-ге вид. перероб. і доп. Харків: Право, 2009. С. 12–14; Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 42–88.*

Ітумологія – міждисциплінарний напрямок досліджень, мета якого полягає у виявленні та доведенні ефекту третьої сторони в генезі злочинної поведінки особи, а саме який вплив мали ті чи інші люди на виконавця (співучасника) і вчинене ним діяння.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 48.*

К

Календар кримінологічний – розроблений на рік календар, у якому відображені місяці року, що з найбільшою ймовірністю є криміногенними з конкретних видів злочинів.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 217.*

Кібернетика кримінологічна (від грец. *kibernetis* – мистецтво управління) – моделювання складних кримінологічних систем з метою забезпечення автоматизованого управління впливом на злочинність та кримінологічну ситуацію засобами математики та інформатики.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 34.*

Кіднепінг (від англ. *kidnap* – викрадати) – різновид злочинної діяльності, пов'язаної з викраденням дітей з метою одержання викупу.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 75.*

Кількісні показники злочинності — характеризують загальні обсяги злочинності та мають кількісне вираження. До них відносять *рівень злочинності*, *рівень судимості*, *ціну злочинності*, *коефіцієнти (індекси) злочинності* та *динаміку злочинності*.

Літ.: *Ковальський В.С., Костенко О.М., Семаков Г.С. та ін. Кримінологія. Підручник. Практикум. Київ: Юрінком Інтер, 2018. С. 61; Фіалка М.І. Показники злочинності // Вісник Асоціації кримінального права України. 2016. № 2 (7). С. 361.*

Класифікація злочинців (від лат. *classis* – розряд; лат. *facere* – робити) – метод кримінологічного дослідження, шляхом виокремлення груп осіб, що вчинили злочини, за їх окремими ознаками. Класифікація злочинців може бути побудована за соціально-демографічними (стать, вік, рівень освіти, соціальний стан, рід занять, місце проживання) та правовими ознаками (характер, ступінь тяжкості злочинів, вчинення злочину вперше чи вдруге, у групі чи самостійно, тривалість злочинної діяльності, об'єкт посягання, форма вини тощо).

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 34–35.*

Класифікація кримінальних правопорушень (від лат. *classis* – розряд; лат. *facere* – робити) – поділ кримінальних правопорушень на групи (класи) на підставі будь-якої істотної ознаки (критерію) для встановлення їх загальних властивостей та відмінностей, що розділяють діяння, які класифікуються. Класифікація кримінальних правопорушень дозволяє вивчити типові ознаки кожної з групи діянь, типові кваліфікуючі ознаки та з'ясувати тенденції диференціації кримінальної відповідальності. Відповідно до набуття чинності змін до ст. 12 КК України (01.01.2020 р.), кримінальні правопорушення поділятимуться на кримінальні проступки і злочини. Кримінальним проступком є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі. Нетяжким злочином є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого перед-

бачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років. Тяжким злочином є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років. Особливо тяжким злочином є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі. Ступінь тяжкості злочину, за вчинення якого передбачене одночасно основне покарання у виді штрафу та позбавлення волі, визначається виходячи зі строку покарання у виді позбавлення волі, передбаченого за відповідний злочин.

Літ.: *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 р. № 2617–VIII. Офіційний вісник України. 2019. № 34. Ст. 1198.*

Класифікація причин злочинності (від *лат.* *classis* – розряд; *лат.* *facere* – робити) – їх розподіл за найсуттєвішими ознаками. Причини злочинності поділяються за різними критеріями: а) рівнем їх функціонування (причини злочинності в цілому, причини різних груп злочинів, причини окремих видів злочинів); б) змістом (політичні, економічні, ідеологічні, організаційно-управлінські та ін.); в) напрямком (одні з них детермінують негативне формування особи, інші пов'язані з зовнішніми щодо індивіда умовами та ситуаціями, що сприяють проявам антисоціальних .поглядів та спонукань).

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 217.*

Класична школа в кримінології (від *лат.* *classicus* – першокласний) – науковий напрям, який виник наприкінці XVIII – на початку XIX століття. Серед основних положень, що висуваються прихильниками цієї школи, можна назвати визнання кримінального закону єдиним актом, який може встановлювати злочинність і караність діянь, а також проголошення рівності всіх перед законом незалежно від станової приналежності і приві-

леїв. Представниками кримінологічної класичної школи в країнах Європи були: *Чезаре Беккаріа* (1738–1794) – Італія, *Джон Говард* (1726–1790) та *Іеремія Бентам* (1748–1832) – Англія, *Пелегріно Россі* (1787–1848) – Франція, *Іммануїл Кант* (1724–1804), *Георг Вільгельм Фрідріх Гегель* (1770–1831), *Людвіг Фейєрбах* (1775–1833), *Карл Грольман* (1775–1829), *Карл Біндінг* (1841–1920) – Німеччина, *Микола Таганцев* (1843–1923) та *Микола Сергеєвський* (1849–1910) – Росія, *Олександр Кістяківський* (1833–1885), *Леонід Владимиров* (1844–1917) – Україна та ін.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 35–38; Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Шеремет О.С. та ін. Кримінологія. Загальна частина. Альбом схем. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2015. С. 85–88; Иншаков С.М. Классическая школа права // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 247–249.*

Клептоманія (від грец. *klepto* – викрадаю; грец. *mania* – пристрасть, захоплення) – хворобливе прагнення людини до крадіжок (зазвичай, імпульсивних і безглуздих). Один із проявів психічного розладу.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 76.*

Клінічна кримінологія – напрямок у кримінології, пов'язаний з дослідженням біологічних і психічних властивостей особистості злочинця та розробкою заходів медико-психологічної профілактики злочинності. Представники цього напрямку пропонують клінічні програми індивідуального впливу на особистість, змішуючи поняття правопорушник і хвора людина.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 98–99; Иншаков С.М. Клиническая теория причин преступности // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 250–253.*

Коефіцієнт (індекс) злочинної активності населення (від лат. *co(n)* – с, спільно; лат. *efficiens* – що виробляє) – показник злочинності, що відображує частоту вчинення кримінальних правопорушень мешканцями регіону, іншими словами, це кількість виявлених осіб, що вчинили злочини, з розрахунку на 10000 або 100000 населення регіону, яке досягло віку кримінальної відповідальності

Літ.: *Ковальський В.С., Костенко О.М., Семаков Г.С. та ін. Кримінологія. Підручник. Практикум. Київ: Юрінком Інтер, 2018. С. 62.*

Коефіцієнт (індекс) інтенсивності злочинності (від лат. *co(n)* – с, спільно; лат. *effi-*

ciens – що виробляє) – математичний показник кількості зареєстрованих злочинів або виявлених злочинів (злочинців) на прийняту в науці «одиницю» населення: 1, 10 чи 100 тис. (в залежності від усього населення регіону) за певний період.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 52–53; Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 56–57.*

Коефіцієнт злочинності неповнолітніх (від *лат. co(n)* – с, спільно; *лат. efficiens* – що виробляє) – показник, який характеризується кількістю вчинених, за певний період на певній території злочинів у розрахунку на 100 тис. осіб віком 14–18 років.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 218.*

Коефіцієнт «ураженості» злочинністю (від *лат. co(n)* – с, спільно; *лат. efficiens* – що виробляє) – відношення частки контингенту злочинців до всього населення, що входить до вікової групи, для якої законом за вчинення злочинів передбачена кримінальна відповідальність.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 218.*

Коливання сезонні – щорічні зміни статистичних показників у певні проміжки часу. Сезонні коливання є результатом впливу природних, соціальних і економічних факторів. Вони властиві більшості правових явищ, у тому числі, і злочинності.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 76.*

Комп'ютерна злочинність (кіберзлочинність) (від. англ. *cyber* – такий, що причетний до інтернету, комп'ютерів, технологій) – термін, що використовується у кримінології для позначення соціально-правового феномена, що проявляється в забороненій законом про кримінальну відповідальність предметній діяльності (кримінальній активності) частини населення, шляхом вчинення злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем і комп'ютерних мереж, предметом посягання яких є інформація, комп'ютерна техніка, інформаційні технології, засоби телекомунікацій і зв'язку.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 391; Кирсанов З.И. Компьютерная преступность // Российская криминологическая энцик-*

лопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 258; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 99–101.

Конвенції про боротьбу зі злочинністю (від лат. *conventio* – договір, умова, угода) – міжнародні акти, що становлять правову основу співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Таке співробітництво стосується запобігання злочинності, розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень (справ), видачі правопорушників та поводження з ними. Конвенції містять положення про боротьбу з різними категоріями злочинів. Передусім, це міжнародні злочини, що загрожують миру та безпеці, та злочини міжнародного характеру, що завдають шкоди міжнародному співробітництву в різних галузях. Конвенції можуть стосуватися питань взаємодії держав у розв'язанні як широкого кола боротьби зі злочинністю в цілому, так і конкретних питань. Існують міжнародні конвенції, лише частина положень яких стосується переслідування і покарання осіб, винних у скоєнні певного роду злочинів. Положення конвенції можуть стосуватися розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень (справ), виконання судових рішень. Ряд конвенцій покликані захищати права осіб, втягнених у кримінальний процес, присвячені поводженню з затриманими та засудженими особами. Крім багатосторонніх (універсальних чи регіональних) конвенцій, можуть укладатися двосторонні договори про правову допомогу в кримінальних провадженнях (справах), а також міжвідомчі угоди.

Літ.: *Яценко С.С. Конвенції про боротьбу зі злочинністю // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 314.*

Конгреси ООН щодо запобігання злочинності та поводження з правопорушниками (від лат. *congressus* – зустріч, збори) – спеціалізовані міжнародні форуми-конференції ООН, на яких спеціалісти (практики та науковці) мають можливість обмінюватися досвідом успішної боротьби із злочинністю, створювати головні напрямки вдосконалення міжнародного публічного права, розробляти міжнародні мінімальні стандартні правила функціонування правосуддя та поводження з особами, які опинилися в його сфері. Правову основу діяльності Конгресів визначають резолюції Генеральної Асамблеї ООН, а також відповідні рішення самого конгресу. Конгреси ООН з попередження злочинності з 1955 р. скликаються Управлінням ООН з наркотиків

та злочинності кожні 5 років. На ***I Конгресі ООН (м. Женева, Швейцарія, 1955 р.)*** обговорювався текст «Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями», статус пенітенціарного персоналу, організація праці засуджених. На ***II Конгресі ООН (м. Лондон, Англія, 1960 р.)*** висвітлювалися проблеми короткочасного позбавлення волі, поводження з неповнолітніми злочинцями, підготовки засуджених до звільнення і надання їм пост пенітенціарної допомоги. На ***III Конгресі ООН (м. Стокгольм, Швеція, 1965 р.)*** на обговорення були винесені питання застосування засобів, не пов'язаних з ізоляцією засудженого від суспільства, виправних мір для молоді та попередження рецидиву. На ***IV Конгресі ООН (м. Кіото, Японія, 1970 р.)*** обговорювалися проблеми застосування і вдосконалення Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями для досягнення пенітенціарної практики. На Конгресі була прийнята «Декларація з попередження злочинності та поводження з правопорушниками». На ***V Конгресі ООН (м. Женева, Швейцарія, 1975 р.)*** були висвітлені питання поводження з правопорушниками, засудженими до мір, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства, була прийнята «Декларація про захист усіх осіб від катування та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання», що відкрило шлях до прийняття Генеральною Асамблеєю ООН у 1986 р. однойменної Конвенції. На підставі зазначеної Декларації був розроблений «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримки правопорядку» (був прийнятий резолюцією Генеральної Асамблеї ООН у 1979 р.). На ***VI Конгресі ООН (м. Каракас, Венесуела, 1980 р.)*** була прийнята «Каракаська декларація», вивчались проблеми застосування смертної кари, а також мір, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства як реальних альтернатив покаранню у вигляді позбавлення волі, обговорювались «Стандартні мінімальні правила відправлення правосуддя по відношенню до неповнолітніх». На ***VII Конгресі ООН (м. Мілан, Італія, 1985 р.)*** обговорювались питання розробки та застосування стандартів ООН в галузі кримінального правосуддя, були прийняті керуючі принципи у сфері попередження злочинності та кримінального правосуддя. На ***VIII Конгресі ООН (м. Гавана, Куба, 1990 р.)*** були розглянуті проблеми стандартизації поводження з неповнолітніми та інші питання пенітенціарної політи-

ки: запропоновано державам стандартні мінімальні правила у відношенні заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, було прийнято більш 50 документів, що сприяють удосконаленню кримінального права («Типовий договір про видачу злочинців та взаємну допомогу кримінальних справ», «Типовий договір про передачу нагляду за правопорушниками, які були умовно засуджені або умовно звільнені»), керуючі принципи, що торкаються ролі посадових осіб, які здійснюють судове переслідування тощо. ***На IX Конгресі ООН (м. Каїр, Єгипет, 1995 р.)*** були розглянуті питання міжнародного співробітництва та практичної технічної допомоги в укріпленні законності, сприяння здійсненню програми ООН в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя, обговорені заходи щодо боротьби з національною та транснаціональною економічною і організованою злочинністю, а також роль кримінального права в охороні навколишнього природного середовища. На ***X Конгресі ООН (м. Відень, Австрія, 2000 р.)*** були розглянуті питання стосовно жінок в системі кримінального правосуддя, а саме: жінки в якості правопорушників та засуджених; жінки в якості жертв та тих, хто зазнав насильства; жінки в системі кримінального правосуддя; закріплення законності та системи кримінального правосуддя; міжнародне співробітництво в боротьбі з транснаціональною злочинністю: нові виклики в XXI ст.; ефективне попередження злочинності; правопорушники й жертви: відповідальність і справедливість в процесі здійснення правосуддя. На цьому Конгресі був прийнятий головний підсумковий документ «Віденська декларація про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики XX ст.» На ***XI Конгресі ООН (м. Бангкок, Таїланд, 2005 р.)*** були розглянуті питання, що стосуються умов утримання ув'язнених та захисту прав жертв злочинів. Представники України виступили на засіданнях форуму з такої тематики: «Зміцнення співробітництва у сфері виконання міжнародних документів, включаючи заходи по екстрадиції», «Стратегія та найкраща практика у сфері попередження злочинів, зокрема, у сфері урбаністичних та ювенальних злочинів», «Заходи по боротьбі з комп'ютерними злочинами». У робочих групах Конгресу обговорювали наступні питання порядку денного: ефективні заходи по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю; міжнародне співробітництво у

боротьбі з тероризмом та зв'язку між тероризмом та іншою злочинною діяльністю у контексті роботи Управління ООН по наркотиках та злочинності; корупція: загрози та тенденції у XXI столітті; економічні та фінансові злочини: виклики стабільному розвитку; забезпечення дієвості стандартів: п'ятдесят років діяльності по встановленню стандартів у сфері попередження злочинності та кримінального правосуддя. На ***XII Конгресі ООН (м. Сальвадор, Бразилія, 2010 р.).*** головною темою було питання розробки комплексної стратегії запобігання злочинності та розвитку кримінального правосуддя, з метою відповіді на глобальні виклики у світі. На Конгресі були розглянуті такі важливі питання на семінарах-практикумах: «Освіта з питань міжнародного кримінального правосуддя на підтримку принципу верховенства права», «Огляд найкращих видів практики ООН та іншої найкращої практики поводження з ув'язненими в рамках системи здійснення кримінального національного правосуддя», «Практичні підходи до запобігання злочинності у містах», «Зв'язки між незаконним обігом наркотиків та іншими формами організованої злочинності», «Стратегії і найкращі види практики із запобігання переповненості виправних установ». Крім цього на Конгресі була прийнята «Сальвадорська декларація про комплексні стратегії для відповіді на глобальні виклики: системи запобігання злочинності і кримінального правосуддя та їх розвиток у світі,. що змінюється». У 55 пунктах цієї декларації перераховані загрози та нові форми злочинності, що існують у державах та викликають занепокоєння у сучасної світової спільноти та заходи подолання негараздів у сфері протидії злочинності. На ***XIII Конгресі ООН (м. Доха, Катар, 2015 р.)*** були винесені на розгляд такі питання: «Успіхи та виклики в реалізації комплексної політики і стратегій в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя, з метою сприяння забезпеченню верховенства права на національному та міжнародному рівнях і підтримки сталого розвитку»; «Міжнародне співробітництво, в тому числі на регіональному рівні, в цілях боротьби з транснаціональною організованою злочинністю»; «Всеосяжні і збалансовані підходи з метою попередження нових, і тих, що вже виникли, форм транснаціональної злочинності та належного реагування на них у майбутньому»; «Національні підходи до участі громадськості в зміцненні

систем попередження злочинності та кримінального правосуддя». Крім цього, за результатами Конгресу було прийнято «Дохійську декларацію» – політичний документ, в якому виділені головні аспекти зміцнення системи кримінального правосуддя та боротьби з транснаціональною організованою злочинністю. Проведення ***XIV Конгресу ООН*** заплановане на ***2020 р.*** у м. Кіото, Японія.

Літ.: *Иванов Э.А. Конгрессы ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 260–261; Офіційний веб-сайт Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків та злочинності: Електронний ресурс. URL: http://www.unodc.org/unodc/en/index.html; Романюк Б.В. Конгреси ООН щодо запобігання злочинності та поводження з правопорушниками // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 315.*

Конституційна схильність до злочину (від лат. *constitutio* – устрій, побудова) – концепція німецького психіатра Е. Кречмера, який обґрунтував зв'язок між фізичними особливостями людини і психологічними рисами, і зробив висновок про те, що антисоціальна поведінка обумовлюється фізичною конституцією людини, та існуванням типу природженого злочинця.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 38–39.*

Контент-аналіз (від англ. *contents* – зміст) – конкретно-соціологічний метод збору інформації про кількісно-якісні характеристики злочинності, супутні їй фактори, напрями та форми протидії їй, шляхом аналізу змісту документальних джерел кримінологічної інформації. При застосуванні контент-аналізу передбачається використання певної стандартизованої процедури, яка нерідко супроводжується виміром або оцінкою інформації у прийнятих показниках. Узагальнена за допомогою контент-аналізу інформація має відповідати передбаченому аналізом (дослідженням) рівню узагальненості. Стандартизована операція при контент-аналізі виконується, як правило, з використанням схеми, опрацьованої дослідником. Схема, що потрібна для накопичення та аналітичного дослідження інформації, має бути диференційована за окремими питаннями, які охоплюють дослідницьку проблему. У схемі контент-аналізу інформація з різних літературних джерел з того самого питання не тільки зосереджується в одному місці (на окремому аркуші), а й переноситься до нього незміненим текстом, який часто відтворюється з використанням прийнятих «ста-

ндартних» термінів, позначень, сутнісних одиниць виміру. При цьому текст відтворюється разом із зазначенням його джерела (автор, назва, місце, рік видання, номер сторінки). Оскільки дослідження, як правило, ставить багато різних питань (великих і малих, загальних і складових), кожному з яких відповідає окремий аркуш схеми, вона загалом більше нагадує блокнот схем (аркушів). Узагальнення інформації за методом контент-аналізу дозволяє аналізувати в обмеженому інформаційному просторі різні погляди з різних джерел з одного питання, за результатами аналізу накреслювати точку зору дослідника.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 38; Одинцова О.В. Контент-аналіз // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 316.*

Контроль злочинності (від франц. *controle* – нагляд) – термін, що використовується переважно в американській і західноєвропейській кримінології для позначення діяльності по боротьбі зі злочинністю і девіантністю, реалізацією системи заходів кримінально-правового, кримінально-виконавчого, адміністративно-правового і цивільно-правового характеру, що здійснюються правоохоронними, іншими державними органами і громадськими організаціями за допомогою притягнення винних до кримінальної, адміністративної відповідальності, розробки і здійснення цивільно-правових заходів впливу на злочинність і рішення задач її профілактики.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 82–85; Долгова А.И. Контроль за преступностью // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 264.*

Контроль соціальний (від франц. *controle* – нагляд) – система заходів впливу суспільства та соціальних груп на особу, з метою регуляції її поведінки у відповідності до соціальних цінностей та норм.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 46.*

Контрольне питання – питання, включені у кримінологічну анкету чи статистичний формуляр з метою логічного контролю відповідей на взаємопов'язані питання. Дані, не відповідні контрольним питанням, статистичному зведенню не підлягають.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 81.*

Конфідент (від лат. *confidentia* – довір'я) – громадяни, що здійснюють на конфіденційній основі (таємно) співробітництво з правоохоронними органами, що займаються оперативно-розшу-ковою діяльністю, з метою боротьби зі злочинністю.

Літ.: *Чувилев А.А. Конфидент// Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 265.*

Конфіденційна інформація (від лат. *confidentio* – довіра) – сукупність статистичних даних про злочинність або діяльності правоохоронних органів, доступ до яких має заздалегідь визначене обмежене коло осіб. Знаходиться у володінні, користуванні і розпорядженні власника інформації, що може поширюватися винятково з його згоди і відповідно до узгоджених умов.

Літ.: *Чувилев А.А. Конфиденциальная основа сотрудничества // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 265.*

Конфлікт (від лат. *conflictus* – боротьба) – зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, бажань і позицій взаємодіючих суб'єктів.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 46.*

Конфліктна ситуація (від лат. *conflictus* – боротьба) – реально сформована сукупність обставин, у якій відбувається гостре зіткнення інтересів, позицій, прагнень, цілей, бажань взаємодіючих суб'єктів суспільних відносин, внаслідок чого з'являються серйозні розбіжності сторін, що тягне складні форми протидії.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 83.*

Конфліктна теорія (від лат. *conflictus* – боротьба) – під цією назвою поєднується значне коло кримінологічних концепцій, що починаються від соціологічних теорій конфлікту, пов'язаних з іменами К. Маркса, Г. Зіммеля, Р. Дарендорфа, Л. Козера. Їх загальний зміст – розкриття конфліктної природи соціального буття на відміну від структурно-функціонального підходу, що схиляється до порядку, рівності, стійкості.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 39–40.*

Конформність (від лат. *conformis* – подібний) – піддатливість індивіда груповому тиску під час прийняття рішення про вчинення злочину, що виявляється в зміні його позицій і устано-

вок з первісно неподілюваними позиціями цієї більшості.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 47; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 101–104.*

Концепція боротьби зі злочинністю (від лат. *conceptio* – сприйняття) – комплекс загальнотеоретичних положень, спрямованих на розкриття сутності боротьби зі злочинністю в конкретних історичних умовах шляхом науково обґрунтованого визначення її мети, завдань, принципів, форм і засобів у практичній діяльності правоохоронних органів.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 48; Долгова А.И. Координация борьбы с преступностью // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 266–267.*

Координація протидії злочинності (від лат. *co(n)* – з, спільно; лат. *ordinatio* – розміщення в порядку) – узгодження дій різних суб'єктів, що полягає в спільній розробці й реалізації заходів, узгоджених за місцем, часом і виконавцями, спрямованих на підвищення ефективності спільної правоохоронної діяльності, зміцнення законності та правопорядку.

Літ.: *Литвинов О.М., Іщук О.С. Координація протидії злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 317–318.*

Корелянт («*корелят*») – вид детермінантів, що породжується кореляцією – багатофакторною детермінацією у масовидних системах, за допомогою якої зміни одних факторів у бік збільшення або зменшення зумовлюють зміни інших факторів.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 185.*

Корелятивний зв'язок (від лат. *correlatio* – співвідношення) – такий зв'язок між подіями, явищами, процесами, за якого зміна одних явищ супроводжується (не спричинюється чи обумовлюється) зміною других.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 189.*

Кореляція (від лат. *correlatio* – співвідношення) — форма спрямованої взаємодії, коли зміни стану одного об'єкта супроводжуються змінами етапу іншого об'єкта. Корелятивні зв'язки не пояснюють природу, походження змін, а лише показують, що

зміни обох об'єктів відбуваються одночасно, за однакових умов.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 185.*

Корупмент – працівник органу поліції, що вчинив правопорушення чи злочин корупційної спрямованості.

Літ.: *Жмуров Д.В., Поклад В.И. Новые термины в криминологии // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. 2015. № 3. С. 463.*

Корупційна діяльність – система пов'язаних між собою єдиною потребою, метою та послідовністю дій, вчинків особи, наділеної публічною владою або посадовими повноваженнями, спрямованих на забезпечення задоволення приватних, здебільшого корисливих інтересів.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. С. 190.*

Корупційна злочинність – сукупність кримінальних правопорушень, учинених на певній території впродовж певного проміжку часу, що полягають у використанні особою, суб'єктом відповідальності за них, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей, метою яких є одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 414; Василевич В.В., Расюк Е.В., Савченко А.В. та ін. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, НАДУ, 2016. С. 312.*

Корупційна мережа – об'єднання людей, які, діючи узгоджено, зловживають довіреною їм владою заради особистої вигоди. Корупційні мережі можуть включати кілька основних компонентів: а) комерційні, фінансові структури, що реалізують отримані в результаті корупційних діянь вигоди та пільги; б) групу державних і недержавних чиновників, які надають за окрему плату зазначені вигоди та пільги й забезпечують прикриття корупціонерів; в) групу захисту корупції, що включає посадових осіб правоохоронних і контролюючих органів.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 53.*

Корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене посадовою або службовою особою, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або

цивільно-правову відповідальність.

Літ.: *Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Офіційний вісник України. 2014. № 87. Ст. 2474.*

Корупційний злочин – винне суспільно-небезпечне діяння, що полягає у використанні особою, уповноваженою на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей у корисливих або інших особистих інтересах, інтересах третіх осіб, наданні такій особі неправомірної вигоди, а також у приховуванні чи потуранні вказаним діянням.

Літ.: *Мельник М.І. Корупційний злочин // Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право. 2017. С. 452–453.*

Корупція (від лат. *corruptio* – псування, розбещення, підкуп, продажність) – суспільно неприйнятна та переважно суспільно небезпечна діяльна активність людей, наділених владними або іншими публічними повноваженнями та пов'язаними з ними можливостями, або тих, що прагнуть скористатися останніми з метою одержання будь-яких благ (переваг, послуг, пільг тощо) для себе чи інших осіб не на основі офіційно визначеного порядку (підстав, норми), а на ґрунті реалізації особистої зацікавленості, що веде до деформації (розкладання) публічних відносин *(соціальне визначення)*; суспільний феномен деформації публічної влади через її підкорення приватним, здебільшого корисливим інтересам; він виконує загальносоціальну визначальну роль стосовно відтворення корупційних зв'язків та відносин, їх прояву у корупційних вчинках і діяльності, зокрема перед-кримінального та кримінального характеру, їх корупційної мотивації, що зумовлює суспільну потребу системної антикорупційної запобіжної діяльності як щодо феномену корупції, так і її проявів, передусім злочинних *(кримінологічне визначення)*.

Літ.: *Долгова А.И. Коррупция // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 267–268; Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. С. 186, 195; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 104–111.*

Корупція політична (від лат. *corruptio* – псування, розбещення, підкуп, продажність) – протиправні та аморальні дії політичних груп (політичних партій, олігархічних груп, організованої злочинності тощо), а також політичних та посадових осіб рі-

зних рангів, що скеровані на здобуття і втримання влади, протиправного збагачення від прийнятих рішень на шкоду інтересам економіки, громадян, суспільства, формування олігархічних та авторитарних політичних систем. Метою суб'єктів політичної корупції є прихід до влади та протиправна монополізація владних ресурсів шляхом шахрайських маніпуляції та усунення механізмів суспільного контролю за діями топ-корупціонерів. Влаштувавши політичну монополію, запускається корупційний механізм отримання економічних надприбутків, які конвертуються у політичні ресурси (законодавчо-юридичні, адміністративні, економічні, організаційні, кадрові, інформаційні), що під час наступних виборів будуть пущені для здобуття влади.

Літ.: *Лозинський О.М. Психологія політичної корупції: монографія. Видання третє, доповнене. Львів: Вид-во «СПОЛОМ», 2018. С. 16, 20–21; Орлов Ю.В. Корупція політична // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 324–325.*

Криміналізація (від лат. *criminalis* – карний, злочинний) – встановлення злочинності діяння, підставою для чого є відповідний ступінь і характер суспільної небезпеки діяння, котрий характеризується його здатністю заподіювати істотну шкоду об'єктам кримінально-правової охорони. Найважливішими критеріями криміналізації є: 1) оцінка поведінки особи як суспільно-небезпечної; 2) визнання поведінки такою, що суперечить нормам моралі та засуджується більшістю громадян; 3) констатація факту, що боротьба з такою поведінкою можлива лише шляхом застосування кримінального покарання та інших заходів кримінально-правового примусу.

Літ.: *Долгова А.И. Криминализация // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 272; Тарарухін С.А. Криміналізація // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 329.*

Криміналізована жертва (від лат. *criminalis* – карний, злочинний) – особа, яка втягнута проти своєї волі (шляхом шантажу, погрози, обману) у вчинення злочину, злочинну діяльність.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 47.*

Криміналітет (від лат. *criminalis* – карний, злочинний) – злочинне співтовариство, яке провадить певного роду «тіньову» кримінальну політику на певній території. Характерними особливостями криміналітету є: 1) керівна роль «злодіїв в законі»; 2) дотримання злодійських зако-

нів (ідей), традицій, 3) проведення злодійських сходок, з'їздів представників злочинного світу; 4) опіка представників злочинного співтовариства над сферами суспільної діяльності; 5) кримінальна трансформація суспільних відносин в сфері організації та управління, інших відносин, що мають важливе правове та соціально-економічне значення.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 47–48; Долгова А.И. Криминалитет // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 290.*

Кримінальна армологія (кримінологія зброї) – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає застосування зброї в злочинних цілях і в процесі протидії злочинності.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 18.*

Кримінальна геронтологія – *див. Геронтологічна кримінологія.*

Кримінальна гіпносугестія (від грец. *hypnos* – сон; лат. *suggestio* – навчаю, навиваю) – напрямок кримінологічних досліджень, що вивчає особливості детермінацій і попередження суспільно небезпечних діянь, вчинених під впливом гіпнозу.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 91.*

Кримінальна економічна діяльність – система суспільно небезпечних діянь, що пов'язані з виробництвом, реалізацією і наданням заборонених у вільному обігу товарів і послуг, і забезпеченням відтворення фінансової бази організованої злочинності. Наприклад, незаконний обіг наркотиків, зброї, контрабанда іммігрантів, торгівля людьми, незаконний гральний бізнес, виготовлення і збут фальшивих документів, легалізація (відмивання) злочинних доходів і т. ін.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 91.*

Кримінальна ідеалізація – надання в суспільній або індивідуальній свідомості образам злочинця та злочину суб'єктивно позитивного, позбавленого незмінних негативних асоціацій, ідеального сенсу.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 58.*

Кримінальна ідентифікація – несвідомо ініційований процес надбання та засвоєння особистістю криміногенних властивостей.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 60.*

Кримінальна ініціація – одна з початкових стадій розвитку злочинної особистості, пов'язана з переживанням подій, що в подальшому формують кримінальне самовідчуття та самовизначення.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 62.*

Кримінальна кар'єра – стійке й усвідомлене функціонування індивіда в асоціальному плані, поєднане з багаторазовим вчиненням злочинів.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 66.*

Кримінальна міфологія (від грец. *mythologia* – сказання про богів, героїв, демонів) – сукупність характеристик, які створюють ірреальний образ злочинності.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 49.*

Кримінальна практика – поширений різновид соціальної активності, специфічного соціального досвіду, який виявляється в учиненні таких діянь, які наразі й у певному соціокультурному просторі заборонені кримінальним законом. Термін «кримінальні практики» є узагальнюючим і включає два види злочинів: зареєстровані правоохоронними органами і латентні. Латентна частина кримінальних практик у своїх окремих видах може значно перевищувати зареєстровану злочинність.

Літ.: *Дрьомін В.М. Інституціональна теорія злочинності та криміналізації суспільства: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2010. С. 357.*

Кримінальна самосвідомість – особливий асоціальний настрій думок, характер схильностей, інтересів, переконань, емоційних реакцій, що призводять в кінцевому підсумку до кримінальних ексцесів, вчинення злочинів.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 71.*

Кримінальна статистика – вивчає кількісну сторону злочинності, судимості та діяльності державних органів по боротьбі зі злочинністю, попередження злочинних проявів та виправлення правопорушників.

Літ.: *Королева М.В. Уголовная статистика // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 733–734.*

Кримінальна субкультура – неформальні норми поведінки, установки, особлива мова (жаргон), манери, пісні, звички, татуювання притаманні кримінальному середовищу і виступають як невідокремлений компонент, стійкість правил протиправної поведінки. Кримінальна субкультура характерна сукупністю особливих правил поведінки, звичаїв, традиції, що складаються в злочинному середовищі, та відрізняються антигромадською спрямованістю та призначені для позначення приналежності до кримінального середовища. Найбільш суспільно-небезпечна форма та прояв кримінальної субкультури – тюремна, яка існує в злочинному світі та в окремих групах засуджених. Спеціалізованими *заходами щодо протидії тюремній кримінальній субкультурі* є: 1) дискредитація кримінальних традицій і звичаїв, кримінального жаргону; 2) впровадження, у тому числі підтримання, серед ув'язнених звичаїв, правил та стандартів поведінки, форм спілкування, що відповідають вимогам закону, загальнолюдським цінностям, нормам моралі; 3) спеціальні системні заходи щодо підвищення рівня правової культури засуджених, передусім у стосунках, де проявляється кримінальна субкультура; 4) використання можливостей церкви, релігійних об'єднань для впровадження у стосунках ув'язнених основних релігійних (біблійних) постулатів щодо поведінки у суспільстві та стосовно осіб навколо; 5) розширення участі організацій громадянського суспільства, правозахисних організацій, національних та міжнародних проектів і програм у проведенні профілактичної роботи та налагодженні антикриміногенної обстановки в органах і установах виконання покарань.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. С. 608; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 306.*

Кримінальна топологія – *див. Геометрія злочинної поведінки.*

Кримінальне ехо – віддалені наслідки будь-чого, що мають криміногенне значення.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 74.*

Кримінальне середовище – кримінологічне поняття,

що означає вид соціально-групового середовища – серед осіб, які вчинили злочини.

Літ.: *Долгова А.И. Уголовная среда // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 733.*

Кримінальний життєвий сценарій – уявлення індивіда про свій кримінальний потенціал, усвідомлення себе як майбутнього злочинця, побудова плану можливої кримінальної кар'єри.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 75.*

Кримінальний ідеал – суб'єктивно привабливий зразок, еталон злочинного життя.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 76.*

Кримінальний почерк – сукупність індивідуальних особливостей злочинної поведінки.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 80.*

Кримінальний професіоналізм – різновид злочинної діяльності, який виступає для злочинця джерелом існування, потребує відповідних знань і навичок для досягнення злочинної мети та зумовлює необхідне спілкування особи із кримінальним середовищем. Виділяються *чотири ознаки кримінального професіоналізму*: а) стійкий вид злочинного заняття (спеціалізація); б) наявність певних знань і навичок (кваліфікація); в) злочин як джерело коштів для існування; г) зв'язок з асоціальної середовищем. Наприклад, квартирний злодій, шулер, «угонщик» автомобілів.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 408.*

Кримінальність (від лат. *criminalis* – карний, злочинний) – сукупність злочинних дій, злочинний характер будь-чого, будь-кого.

Літ.: *Долгова А.И. Криминальность // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 291.*

Кримінально-правові засоби впливу на злочинність – передбачені кримінальним законом засоби, спрямовані на попередження, усунення, нейтралізацію і обмеження (ослаблення) факторів детермінації злочинності. Кримінально-правові засоби є різновидом правових засобів протидії злочинності. Кримінально-правові засоби впливу на злочинність грають безпосередню роль (прямо реалізуються) при здійсненні діяльності, яка охоплює етапи від припинення, виявлення й розкриття

злочинів до виконання кримінального покарання та супроводу, нагляду за особами, звільнених з місць позбавлення волі, тобто становить кримінально-правовий аспект протидії злочинності. Опосередковану роль кримінально-правові засоби грають і на інших етапах протидії злочинності. Так, кримінально-правові засоби служать визначаючим орієнтиром при проведенні кримінологічної експертизи проектів програм соціально-економічних перетворень (законопроектів та проектів нормативно-правових актів). В свою чергу, кримінологічний моніторинг програм соціально-економічних перетворень у державі, кримінологічна експертиза відповідних програм та нормативно-правових актів визначають доцільність та ефективність тих чи інших кримінально-правових засобів, доцільність криміналізації, декриміналізації та пеналізації тих чи інших діянь. Практика ж реалізації кримінально-правових засобів (зокрема у частині, що свідчить про неможливість їх реалізації, їх непотрібність чи неефективність) обумовлює необхідність змін у правовій базі протидії злочинності з метою її вдосконалення.

Літ.: *Ігнатов О.М. Кримінально-правові засоби впливу на злочинність // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 332–333.*

Криміногенез (від лат. *crimen* – злочин; грец. *genos* – походження) – генезис криміналізації соціально-економічних відносин у суспільстві в процесі його історичного розвитку чи деградації, а також процес формування формування індивідуальної злочинної поведінки в конкретних умовах життєдіяльності.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 218.*

Криміногенна девіалізація (від лат. *crimen* – злочин; грец. *genos* – походження) – процес розбалансовування молодих людей щодо кримінально-правових норм, їх фактичної делегітимації як норм чинного законодавства на фоні виявлення нефункціональності (недостатньої функціональності) існуючої моделі кримінально-правової соціалізації та превенції злочинів з боку правоохоронних органів держави й недержавних суб'єктів та інституцій.

Літ.: *Денисов С.Ф. Детермінанти злочинності і моделі кримінологічної превенції злочинів молоді: монографія. Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2010. 396 с.*

Криміногенна детермінація – *див. Детермінація злочинності.*

Криміногенна обстановка (від лат. *crimen* – злочин; грец. *genos* – походження) – сукупність факторів соціальної дійсності, що характеризують прояв злочинності і стан правопорядку на певній території.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 93.*

Криміногенна ситуація (від лат. *crimen* – злочин; грец. *genos* – походження) – інтегрована, змінювана сукупність характерних матеріальних, психічних, інформаційних та інших факторів, що формувалась на момент вчинення злочину, і яка обумовлює прийняття відповідного рішення та вибору способу дії суб'єктів.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 52–53; Литвинов О.М. Криміногенна ситуація // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 333–336.*

Криміногенна сім'я (від лат. *crimen* – злочин; грец. *genos* – походження) – конкретна сім'я, що сприяє або не протидіє здійсненню злочинів її членами або проти її членів; система причин відтворення злочинної множинності, властивих інституту сім'ї.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 82.*

Криміногенна соціальна група в мережі Інтернет – об'єднання людей за спільними суспільно небезпечними та/або протиправними інтересами, що утворюється на платформі віртуальної соціальної мережі (напр., на базі *Facebook*, *Instagram*, *Twitter*, *Telegram* тощо).

Літ.: *Zhmurov D.V. Criminogenic groups on the social networking site «Vkontakte»: the problem statement / Baikal Research Journal. 2019. Vol. 10, No. 1. Електронний ресурс. URL: http://brj-bguep.ru/reader/archive.aspx?id=784.*

Криміногенний ризик (від лат. *crimen* – злочин; грец. *genos* – походження) – характеристика об'єкту (явища, процесу, діяльності), що виражає невизначений характер параметрів його існування у майбутньому (результат діяльності, наслідки перманентного процесу, явища тощо), які пов'язуються з науково обґрунтованим припущенням щодо імовірного настання небажаних наслідків у кримінологічній обстановці (ситуації): інтенсифікація існуючих, поява нових факторів злочинності, ослаблення функцій системи протидії злочинності. Криміногенний ризик є потенційною, не реалізованою, але можливою формою детермінант злочинності.

Літ.: *Шевчук Т.А. Криміногенний ризик // Кримінологічний довідник. Харків, 2018. URL: https://visnikkau.webnode.com.ua/kriminologichnij-dovidnik/kriminologichna-terminologiya/k/.*

Криміногенний фактор (від лат. *crimen* – злочин; грец. *genos* – походження) – чинник, який детермінує злочинність в цілому або окремий її вид.

Літ.: *Долгова А.И. Криминогенный фактор // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 292.*

Криміногенний чинник – причина, що породжує злочин, або умова, яка сприяє його вчиненню.

Літ.: *Про кримінологічну експертизу проектів нормативно- правових актів: проект Закону України від 04 липня 2005 року № 7755. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7755&skl=5.*

Криміноглабалістика (від лат. *criminalis* – кримінальний; франц. *global* – загальний, той, що охоплює землю) – новий напрямок в кримінології, який вивчає суспільно небезпечні наслідки глобалізації світових економічних, політичних, соціальних. культурологічних та інших процесів.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 54–55.*

Кримінологічна асоціація України – громадська організація, що об'єднує кримінологів та інших фахівців, чия професійна діяльність пов'язана з вивченням причин та умов злочинності, протидії та запобігання їй. Основними завдання Кримінологічної асоціації України є: а) сприяння дальшому розвитку вітчизн. кримінології, підвищенню теоретичного рівня і методологічної обґрунтованості кримінологічних досліджень та використанню досягнень науки у протидії та запобіганні злочинам; б) кримінологічного прогнозування стану злочинності, у тому числі латентної; в) участь у розробці нормативних актів, спрямованих на підвищення державного і суспільного контролю над злочинністю, а також проведення кримінологічної експертизи законопроектів. Асоціація бере активну участь у проведенні науково-практичних конференцій, семінарів круглих столів, підготовці наукових видань, підтримує молодих учених, забезпечує висвітлення результатів їх наукових досліджень у відповідних публікаціях. Першочергова увага приділяється розробці наукових обґрунтованих програм запобігання злочинності. Кримінологічна асоціація України розвиває відносини із спорідненими зарубіжними громадськими організаціями, приділяє увагу вивченню

світового досвіду контролю над злочинністю. Асоціація є співзасновником наукового-фахового друкованого видання – «Вісник Кримінологічної асоціації України».

Літ.: *Бандурка О.М. Кримінологічна асоціація України // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 338–339. Офіційний веб-сайт Кримінологічної асоціації України: електронний ресурс. URL: https://visnikkau.webnode.com.ua.*

Кримінологічна безпека – порядок та умова життєдіяльності соціальної системи, що відзначається доброякісністю самостійного здійснення її регулятивних функцій, спроможність цієї системи за наявності зовнішніх і внутрішніх кримінальних впливів підтримувати константний, стійкий стан і вирішувати питання безпеки життєвих процесів у суспільстві; стан, за якого надійно захищено всі життєво важливі інтереси країни (нації), до мінімуму знижено реальні та потенційні кримінальні загрози й найкращим чином забезпечуються можливості прогресивного розвитку особи, суспільства та держави.

Літ.: *Мозоль С.А. Кримінологічна безпека в Україні: феномен та наукові засади забезпечення: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2018. С. 88, 89, 145.*

Кримінологічна герменевтика (від грец. *germeneutike* – мистецтво тлумачення) – термін, що використовується для позначення особливого кримінологічного виду тлумачення злочинності, її розуміння, пояснення, спираючись на кримінологічно значущі тексти, в яких відображена відповідна інформація.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 65.*

Кримінологічна діяльність – рід занять, пов'язаних з вивченням злочинності, її детермінантів, засобів попереджувального впливу на них, розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій у сфері запобігання злочинам.

Літ.: *Горбачевський В.Я. Кримінологічна діяльність // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 339–340.*

Кримінологічна експертиза (від лат. *experetus* – досвідчений) – спеціальне, здійснюване на основі науково обґрунтованої методики кримінологічне дослідження нормативно-правових актів і їх проектів, спрямоване на виявлення, усунення або мінімізацію впливу таких їх положень, що детермінують або ж можуть детермінувати злочинність чи блокують або можуть блокувати дію антикримінальних заходів (засобів), що вживаються суспіль-

ством і державою (*вузьке розуміння*). У *широкому розумінні* кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проектів може розумітися як форма кримінологічного контролю, що реалізується у вигляді наукового забезпечення процесу правотворчості і здійснюється в межах кримінологічної політики держави. В залежності від об'єкту експерно-кримінологічного дослідження обґрунтовується необхідність виділення *двох різновидів* кримінологічної експертизи нормативно-правових актів і їх проектів: обов'язкової та факультативної. *Обов'язкова кримінологічна експертиза* визначає об'єктами свого дослідження проекти нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у фінансово-економічній, природоохоронній, освітній сферах, сферах охорони здоров'я, соціального захисту, раціонального природокористування, судочинства, державної служби, правоохоронної діяльності, кримінальної відповідальності. *Факультативна кримінологічна експертиза* своїм об'єктом має проекти нормативно-правових актів у всіх інших сферах суспільних відносин, а також чинні нормативно-правові акти у разі виявлення криміногенно значущих недоліків у їх правовому регулюванні.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 81–82; Орлов Ю.В. Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проектів: науково-методичне забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2010. С. 183.*

Кримінологічна ергономіка (від грец. *ergon* – працювати; грец. *nomos* – закон) – вчення про людину та її діяльність в умовах сучасного виробництва з метою мінімізації криміногенності засобів, умов та процесу праці; напрям в області вивчення необережної злочинності та її причин.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 82.*

Кримінологічна ефективність нормативного правового акту – комплексне кримінологічне поняття, що визначає анти-кримінальну спрямованість чи криміногенну безпечність положень нормативно-правового акту.

Літ.: *Давиденко В.Л. Кримінологічна ефективність нормативно-правового акту // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 340–341.*

Кримінологічна інформація (від франц. *information* – додаю форму, створюю уявлення про щось, зображую) – кримінологічно значуща інформація про

об'єкти, які є предметом кримінології, тобто про злочинність і окремі злочини, особу злочинця, детермінацію злочинності та окремих злочинів, механізм їх вчинення, включаючи потерпілого, а також запобігання злочинності. *Принципами кримінологічної інформації* є: 1) повнота; 2) всебічність; 3) точність; 4) достовірність; 5) оптимальність; 6) стабільність (співставимість); 7) своєчасність (оперативність); 8) доступність. *Джерелами кримінологічної інформації* є: а) статистична звітність про злочинність та результати боротьби з нею; б) результати наукових кримінологічних досліджень. Розрізняють такі *види* кримінологічної інформації: *офіційна інформація* (надана державними органами, громадськими організаціями, та оформлена відповідно до встановлених правил), *неофіційна інформація* (надана окремими особами), *статистична інформація* (матеріали офіційної державної статистики) та *оперативна інформація* (щодобові оперативні зведення правоохоронних органів або їх відокремлених підрозділів).

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 17; Фіалка М.І. Кримінологічна інформація // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 341–342.*

Кримінологічна карта світу – термін у порівняльній кримінології, котрий маючи в основі «картографічний підход» до проведення наукових досліджень, відображає, як особливості стану злочинності в тій чи іншій країні, так і основні теоретичні та практичні підходи до проблеми боротьби зі злочинністю в окремих державах та регіонах.

Літ.: *Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью: британская криминологическая модель: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2001. С. 25.*

Кримінологічна модель – особливий вид кримінологічної системи, самостійний напрямок розвитку теорії і практики боротьби зі злочинністю, для якого характерні оригінальні концептуальні підходи до проблеми детермінації злочинної поведінки, специфічні методи вивчення злочинності й особистості злочинця, а також своєрідні форми превенції злочинів.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 86–87.*

Кримінологічна наука – *див. Кримінологія (як наука).*

Кримінологічна освіта – необхідна складова частина процесу підготовки юристів, що

повинна охоплювати не тільки вищу педагогічну освіту, а й середню, загальну та спеціальну. Кримінологічна освіта має на меті вироблення у юристів кримінологічного мислення, формування науково обґрунтованих поглядів на злочинність як негативне, об'єктивно обумовлене соціальне явище.

Літ.: *Артемьев Н.С. Криминология: курс лекций. Рязань: Рязанский государственный университет им. С.А. Есенина, 2007. С. 3; Шульга В.И. Новые тенденции в развитии криминологического образования / Юридическое образование, наука, практика: Взаимодействие и перспективы: материалы межрегиональной научно-практической конференции. Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2003. С. 108–113.*

Кримінологічна педагогіка – кримінологічна теорія, що вивчає закономірності впливу педагогічних факторів на злочинність, розробляє та забезпечує засоби, прийоми та умови науково-педагогічної діяльності щодо попередження злочинів.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 70.*

Кримінологічна політика (від грец. *politike* – мистецтво управління державою) – сукупність поглядів, ідей, установок, обумовлених державою в сфері боротьби зі злочинністю в конкретних історичних умовах, у яких виражається державно-правове відношення до змісту і сутності застосовуваних заходів запобігання та протидії злочинності, визначення їх цілей, задач, принципів, форм, жорсткості кримінальної репресії.

Літ.: *Голіна В.В., Колодяжний М.Г. Кримінологічна політика України: сутність та передумови її формування // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. 2012. Вип. 23. С. 53–63; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 328–330.*

Кримінологічна політологія – галузь кримінологічного знання про державну політику (доктрину) боротьби зі злочинністю, як сферу взаємовідносин між державними органами влади та соціальними інституціями, іншими спільнотами людей щодо забезпечення кримінологічної безпеки в державі за допомогою політичної влади.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 72–74.*

Кримінологічна практика – елемент кримінологічної системи, що включає практичну організацію і реалізацію системи заходів для запобігання злочинності, а також кримінологічно значимі аспекти правоохоронної діяльності.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины.*

Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 94.

Кримінологічна прогностика – галузь кримінології, що вивчає методику і закономірності прогнозування стану та динаміки злочинності, окремих її видів, а також заходів боротьби з нею.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 218.*

Кримінологічна профілактика – діяльність держави та суспільства, спрямована на утримання злочинності на можливо мінімальному рівні шляхом усунення її причин та умов, а також на запобігання та припинення конкретних злочинів.

Літ.: *Василевич В.В., Іванов Ю.Ф. Кримінологічна профілактика // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 345–346.*

Кримінологічна публіцистика – напрям кримінології у зв'язку з журналістикою, що описує та пояснює окремі «резонансні» злочини та причини їх вчинення.

Літ.: *Кабанов П.А. Основные тенденции развития современной российской криминологии и некоторые перспективные научные направления её дальнейшего развития: взгляд провинциального оптимиста // Криминология: вчера, сегодня, завтра. 2017. № 4 (47). С. 35.*

Кримінологічна система – сукупність структурно-відокремлених і функціонально взаємозалежних елементів, що визначають теоретичне обґрунтування, нормативне регулювання і практичну організацію протидії злочинності.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 55.*

Кримінологічна ситуація – загальний стан злочинності в сукупності з зовнішніми та внутрішніми детермінантами, що її зумовлюють.

Літ.: *Джужа О.М., Іванов Ю.Ф. Кримінологічна ситуація // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 403–404.*

Кримінологічна служба – система органів, спеціально створених для систематизованої, науково-обґрунтованої діяльності в питаннях боротьби зі злочинністю.

Літ.: *Долгова А.И. Криминологическая служба // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 298.*

Кримінологічна стратегія – система науково обґрунтованих і офіційно прийнятих поглядів і уявлень, принципів і положень про шляхи, засоби і механізм захисту життєво важливих інтересів громадянина, суспі-

льства, держави, законних з точки зору права, від внутрішніх і зовнішніх загроз з боку злочинності. Кримінологічна стратегія характеризується наступними ознаками: по-перше, представляє собою систему теоретичних положень, сукупність політико-правових ідей, розгорнутих на довгострокову перспективу; по-друге, визначає загальну орієнтацію діяльності щодо протидії злочинності, фундаментальні цілі і довгострокові завдання, основні напрямки цієї діяльності; по-третє, виходить із вимог системи об'єктивних законів в сфері протидії злочинності.

Літ.: *Гладкова Є.О. Кримінологічна стратегія // Кримінологічний довідник. Електронний ресурс. Харків: Кримін. асоц. України, 2018. URL: https://visnikkau.webnode.com.ua/kriminologichnij-dovidnik/kriminologichna-terminologiya/k/.*

Кримінологічна таксономія – вчення про класифікацію та систематизацію кримінологічних знань.

Літ.: *Кабанов П.А. Основные тенденции развития современной российской криминологии и некоторые перспективные научные направления её дальнейшего развития: взгляд провинциального оптимиста // Криминология: вчера, сегодня, завтра. 2017. № 4 (47). С. 35.*

Кримінологічна теорія – система наукових концепцій, поглядів та знань, що описують сутність та закономірності детермінації злочинності, характерні ознаки особи злочинця та факторів злочинності, визначають рекомендації щодо їх нейтралізації, а також формують науково-прикладні засади протидії злочинності. Розрізняють такі види кримінологічних теорій злочинності: ***теологічні*** (злочинність – прояв зла, причиною якого є відвернення людини від Бога, перебуваючи під владою диявола), ***класичні*** (злочин є прямим наслідком свідомої поведінки людини, яка, володіючи повною свободою волі, здійснює вибір варіанта власної поведінки), ***антропологічні*** (злочинність обумовлюється антропологічними характеристиками людини, наявністю психічних хвороб та іншими психофізіологічними властивостями злочинної особистості) та ***соціологічні теорії*** (злочинність є соціальною закономірністю, що неминуче веде до визнання її обумовленості соціальними явищами, процесами розвитку суспільства, які сприяють або перешкоджають існуванню злочинності).

Літ.: *Бесчастний В.М. Кримінологічні теорії // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 357–359.*

Кримінологічна типологія (від. грец. *typos* – відбиток, форма; грец. *logos* – вчення) – метод стандартизації основних кримінологічних понять за осно-

вними ознаками істотно значущих критеріїв. Найчастіше це типологія: а) злочинців з поділом їх на однорідні за ознаками групи; б) причин злочинності, об'єднаних за певними суттєвими критеріями; в) криміногенних ситуацій з урахуванням соціальних, правових, психологічних та інших характеристик; г) злочинців, поділених на класифікаційні групи залежно від завдань кримінологічного дослідження.

Літ.: *Лановенко І.І. Кримінологічна типологія // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 404.*

Кримінологічна характеристика – сукупність статистично значимих показників про злочинність (злочини) і особистість злочинців, які відображають їх кількісний та структурний стан, а також ступінь їх суспільної небезпеки.

Літ.: *Кримінологія. Особлива частина /за ред. І.М. Даньшина. Харків, 2001. С. 8–9.*

Кримінологічна характеристика злочинності – сукупність статистично виражених ознак злочинності, окремих її видів і властивостей особистості злочинців, що використовуються для наукового аналізу. Вивчення кримінологічної характеристики злочинності здійснюється за соціально-демографічними, морально-психологічними, кримінально-правовими і кримінологічними ознаками.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 66.*

Кримінологічна характеристика особистості злочинців – система соціально-значимих взаємозалежних рис, що характеризують соціальні ознаки особи, яка вчинила злочин, прямо чи опосередковано пов'язані з антигромадською поведінкою людини, обумовлюючи чи полегшуючи його вчинення, допомагають зрозуміти причини його вчинення. Аналіз кримінологічної характеристики особистості злочинця здійснюється за соціально-демографічними, морально-психологічними, кримінально-правовими ознаками.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 78.*

Кримінологічна школа – основні теоретичні напрямки, в межах яких відбувалось становлення кримінології як науки, шляхом висвітлення певних ідей, поглядів, теорій, концепцій щодо проблем злочинності, осіб, що вчинили злочини, причин та умов, що породжують злочинні

прояви. У кримінології традиційно виділяють три основні школи – ***антропологічну (біологічну)***, ***класичну*** та ***соціологічну*** школи.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 78–81; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 362–363.*

Кримінологічне забезпечення протидії злочинності – створення умов, в результаті яких має настати сприятлива для діяльності суб'єктів протидії злочинності ситуація або їх множина. Інакше кажучи, воно являє собою допоміжну діяльність у вигляді створення сприятливих умов для здійснення відповідними уповноваженими суб'єктами (державними, недержавними органами та установами, громадськими формуваннями і окремими громадянами) впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до певного рівня.

Літ.: *Бесчастний В.М. Теорія та практика кримінологічного забезпечення протидії злочинності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Кривий Ріг, 2018. С. 335.*

Кримінологічне законодавство – система нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини, що стосуються причин, умов злочинів і злочинності, попередження злочинів і злочинності, осіб, які вчиняють злочини та їхніх жертв, а також застосування інших заходів щодо боротьби зі злочинами та злочинністю. Це можуть бути кримінолого-профілактичні акти чи комплексні акти, що об'єднують норми різних галузей права, подібні цільовим програмам по боротьбі зі злочин-ністю.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 85–86; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 74–75.*

Кримінологічне моделювання (від франц. *modeler* – надавати форму) – акт створення кримінологічної моделі та подальшої роботи з нею. Дане моделювання є синтетичною формою елементарної логіки і загальнонаукових методів порівняння, аналізу, синтезу, аналогії та ін. В своїй методичній частині кримінологічне моделювання є основним способом системного дослідження соціальної сфери. Може поєднувати в собі кілька різних процесів: створення, конструю-

вання моделей шляхом відбору інформації відповідного напряму; їхнє використання; проведення різного роду модельних експериментів; формування суджень про досліджуваний реальний об'єкт; одержання нового знання. Цей метод досить ефективно може бути використаний у практиці протидії злочинності для вирішення цілої низки найрізноманітніших кримінологічних завдань. Однак його застосування є доцільним лише в суворо лімітованих випадках, коли в суб'єкта виникає необхідність в одержанні інформації опосередкованим шляхом, а саме: 1) коли об'єкт пізнання існував у минулому і його вже немає на момент дослідження; 2) коли об'єкт пізнання ще тільки буде існувати в майбутньому; 3) коли об'єкт існує реально на момент дослідження, однак він або надмірно складний або зовсім недоступний для пізнання; 4) у тих випадках, коли пізнаваний процес протікає або занадто швидко або ж, навпаки, занадто повільно (окремі види експериментів).

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 86–88; Зелінський А.Ф. Кримінологічне моделювання // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 405.*

Кримінологічне обґрунтування системи кримінальних покарань – встановлення того, наскільки визначення, реалізація і відбиття системи кримінальних покарань у нормах Загальної та Особливої частин Кримінального кодексу, а також у судовій і кримінально-виконавчій практиках сприяють запобіганню злочинності. Систему кримінальних покарань можна визнати кримінологічно обґрунтованою, якщо фактичні результати її впливу на злочинність на всіх рівнях правотворчої і правозастосовчої діяльності максимально збігаються з поставленою кримінологічною метою, тобто є запобіжними.

Літ.: *Денисова Т.А. Кримінальне покарання та реалізація його функцій: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2010. С. 123.*

Кримінологічне планування – цілеспрямований процес розробки плану, в якому на основі цілей і завдань протидії злочинності визначаються шляхи та засоби їх вирішення, нормативне, інформаційне, організаційне, методичне й ресурсне його забезпечення на визначений період часу. За своєю суттю кримінологічне планування є способом розроблення управлінського рішення у сфері протидії злочинності, а сам план – формою тако-

го рішення. В залежності від спрямованості кримінологічне планування та відповідні плани бувають перспективними та поточними. ***Перспективні плани*** складаються на тривалий термін і засновані на середньострокових та довгострокових кримінологічних прогнозах. ***Поточні плани*** складаються на основі короткострокових прогнозів і мають на меті вирішення проміжних, оперативно-тактичних задач протидії злочинності. За строками розрізняють короткострокові, середньострокові і довгострокові плани. ***Короткострокові плани*** розраховані на 1-2 роки. ***Середньострокові*** і ***довгострокові*** – на 3–5 та 10–20 років відповідно. За змістом розрізняють планування комплексне та цільове. ***Комплексне кримінологічне планування*** охоплює заходи, спрямовані на протидію злочинності на всіх (чи принаймні кількох) її рівнях, напрямках із залученням максимальної кількості суб'єктів. ***Цільове кримінологічне планування*** спрямоване на організацію протидії конкретному виду злочинності (наприклад, злочинності неповнолітніх) чи усунення конкретного її фактору (наприклад, дитячої безпритульності). За масштабом та функціональним навантаженням розрізняють ***територіальне***, ***галузеве*** і ***відомче кримінологічне планування***.

Літ.: *Лановенко І.І., Іванов Ю.Ф. Кримінологічне планування // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 405–407.*

Кримінологічне право

(«*право запобігання злочинності*», «*право протидії злочинності*», «*профілактичне право*») – галузь права, предметом дослідження якої є суспільні відносини, що врегульовані нормативно-правовими актами та виникають у зв'язку з: 1) вивченням і аналізом кримінологічною експертизою негативних соціальних явищ, що виникають у законотворчому процесі; 2) встановленням і реалізацією заходів щодо забезпечення заходів безпеки особистості, суспільства і держави від загроз криміногенного характеру; 3) організацією комплексної діяльності правоохоронних органів, громадських організацій, релігійних об'єднань і громадян щодо протидії суспільно небезпечним діянням, негативним соціальним явищам і процесам. ***Наука кримінологічного права*** – це сукупність ідей, поглядів, теорій про закономірності становлення та розвитку кримінологічної політики держави, кримінологічного законодавства, практики його застосування, правового регулю-

вання попередження антигромадської, протиправної, кримінально-віктимної поведінки, злочинності і кримінальної віктимності, а також міжнародного співробітництва в області боротьби зі злочинністю, кримінологічного законодавства зарубіжних країн.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 88.*

Кримінологічне прогнозування – діяльність, спрямована на обробку та аналіз кримінологічної інформації з метою отримання знання про майбутній стан злочинності, окремих її видів і груп, детермінанти злочинності, імовірність вчинення злочину конкретною особою, діяльність щодо запобігання злочинам. Кримінологічне прогнозування, таким чином, розуміється з одного боку як особлива процедура, що входить як стадія до архітектоніки будь-якого кримінологічного дослідження, з другого – як метод досягнення більш віддалених цілей ніж власне передбачення. *Предметом кримінологічного прогнозування* є процес пізнання майбутнього стану явищ, фактів, діяльнісних проявів, що становлять предмет кримінології або мають кримінологічне значення, з метою забезпечення управління діяльністю у сфері їхнього функціонування. *Цілями кримінологічного прогнозування* є: встановлення можливих змін у стані, рівні, структурі, динаміці злочинності в майбутньому; встановлення можливості появи нових видів злочинів та фактичної втрати суспільної небезпечності нині існуючих, а також факторів, що можуть мати вплив на ці процеси; встановлення можливості появи нових видів злочинців; з'ясування імовірності та можливостей вчинення злочину конкретною особою; забезпечення випереджаючою інформацією всіх обставин, що мають суттєве значення для розробки перспективних планів щодо протидії злочинності; забезпечення можливості розроблення загальної концепції протидії злочинності, вибору оптимального шляху розвитку спеціалізованих суб'єктів антикримінальної діяльності. Розрізняють *соціальне* та *індивідуальне* кримінологічне прогнозування та, відповідно, *прогнозування злочинності* і *злочинної активності окремої особи*.

Літ.: *Джужа О.М., Іванов Ю.Ф. Кримінологічне прогнозування // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 407–408; Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та*

історія української кримінологічної науки. С. 392, 393.

Кримінологічний інструментарій – методичні документи для фіксації первинної інформації у вигляді анкет, статистичних листків, бланків чи журналів спостережень, тестових завдань тощо.

Літ.: *Фіалка М.І. Програма кримінологічного дослідження // Кримінологічний довідник. Кримінологічна термінологія. Харків, 2018. URL: https://visnikkau.webnode.com.ua/kriminologichnij-dovidnik/kriminologichna-terminologiya/d/.*

Кримінологічний кодекс – кодифікований нормативно-правовий акт (джерело кримінологічного законодавства), що закріплює на державному рівні вектор здійснення кримінологічної політики.

Літ.: *Никуленко А.В. О задачах криминологического кодекса // Криминология: Вчера. Сегодня. Завтра. 2018. № 1(48). С. 30–33.*

Кримінологічний план – документ, у якому зведено науково обґрунтовану систему заходів протидії злочинності на визначену перспективу та виконавцями. Кримінологічний план має відповідати низці вимог, а саме: бути науково обґрунтованим, реальним, законним, актуальним, конкретним, несуперечливим, своєчасним, інформативним. Найбільш типова структура кримінологічного плану включає в себе загальну та особливу частини. В загальній частині плану містяться в основному заходи організаційного, правового, науково-методичного характеру, а також загально-соціальні заходи протидії злочинності. Особлива частина кримінологічного плану вибудовується за основними напрямками протидії злочинності, що входить до кола проблемних питань планування. Обов'язковою складовою кримінологічних планів також є зазначення виконавчих суб'єктів та строків реалізації прийнятих рішень.

Літ.: *Орлов Ю.В. План кримінологічний // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 525.*

Кримінологічний портрет особи злочинця – описовий процес створення штучного образу конкретної людини зі застосуванням соціологічних, психологічних, криміналістичних прийомів і способів, з метою встановлення об'єктивних індивідуальних рис досліджуваного злочинця, що повинні сприяти розробці конкретних загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів, спрямованих на запобігання злочинним проявам, мінімізацію негативних наслідків у випадку вчинення злочинних діянь, аналіз передзлочинної поведінки особи,

виявлення негативних чинників у соціальному середовищі злочинця та ефективне здійснення процесу ресоціалізації такої особи.

Літ.: *Денисов С.Ф., Пузиревський М.В. Кримінологічний портрет особи злочинця: поняття, зміст і значення для запобігання злочинним проявам // Актуальні питання протидії злочинності у сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 15 березня 2018 р.). Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 29–32.*

Кримінологічний прогноз – науково обґрунтоване ймовірне судження про майбутній стан (рівень, структуру злочинності, її детермінанти і можливості протидії їй через певний період часу), що включає якісну і кількісну оцінку передбачуваних змін або про альтернативні шляхи і терміни досягнення цього стану. Будучи підсумком прогнозування, кримінологічний прогноз є вихідною базою для планування і практичної реалізації заходів щодо протидії злочинності (її окремих видів) або попередженню окремих злочинів, тобто результати кримінологічного прогнозування лежать в основі всієї системи організації протидії злочинності: прийняття відповідних законодавчих рішень, проведення кримінологічних експертиз законопроектів та інших нормативно-правових актів, розробки спеціальних програм та конкретних заходів, матеріально-технічного забезпечення правоохоронної діяльності, кримінологічного інформування населення тощо. Розрізняють такі види кримінологічних прогнозів. ***Короткостроковий.*** Вид кримінологічного прогнозу, розрахованого на строк до 2 років та спрямованого в основному на обслуговування завдань поточного планування протидії злочинності та реалізації окремих її тактичних компонентів. Цей вид прогнозування є найбільш поширеним. Особливо велике практичне значення мають ті короткострокові прогнози, які охоплюють незначні проміжки часу (добу, тиждень, місяць, квартал) та спрямовані на забезпечення оптимального планування діяльності щодо конкретної події. Такі прогнози, зазвичай поширюються на сезонні періоди відпочинку, шкільні канікули, проведення тих чи інших заходів. Наприклад, прогнозування ускладнення кримінологічної обстановки у зв'язку із проведенням футбольного матчу за участю іноземної команди, що обумовлено напливом вболівальників, в тому числі з інших країн. ***Середньостроковий.*** Вид кримінологічного прогнозу, що провадяться на строк від 2 до 5 років і спрямовані на визначення стратегічних засад функціонування системи протидії злочинності. За-

значені види прогнозів забезпечують суб'єктів кримінально-превентивної діяльності відомостями про можливий вплив прийнятих планів, концепцій, програм соціально-економічного, правового розвитку на злочинність. Оперування такою інформацією дозволяє: а) максимально використати профілактичний потенціал цих документів і заходів, що ними плануються; б) вчасно вжити заходи щодо недопущення негативного їх впливу на кримінологічну ситуацію: від корегування ресурсного забезпечення до урегулювання правом певних суспільних відносин інноваційного характеру, як умови їх перспективного захисту від потенційно можливих кримінальних проявів. ***Довгостроковий.*** Вид кримінологічного прогнозу, розрахований на строк 5-10 років і більше. На сьогоднішній день такі прогнози здатні давати оцінки лише в загальних рисах деяких найбільш стійких тенденцій в розвитку злочинності. В нашій державі наразі довгострокове прогнозування майже не використовуються через значну динамічність соціально-економічних, правових перетворень, високий ступінь їх залежності від політичних умов. ***Пошуковий.*** Вид кримінологічного прогнозу, спрямованого на виявлення перспективних кримінологічно значущих проблем, що підлягають вирішенню засобами управління, які реалізуються у системі протидії злочинності. Передбачення в даному випадку має суто умовний характер, що базується на абстрагуванні від можливого і навіть необхідного втручання з боку сфери кримінально-превентивного адміністрування. Таким чином, метою даного прогнозу є виявлення перспективних проблемних аспектів збереження наявних тенденцій та сформованих закономірностей у розвитку соціально-економічних та інших об'єктів, що мають кримінологічне значення. Іншими совами, означений прогноз є пасивним, адже спрямований лише на окреслення потенційних проблем, що пов'язані з погіршенням кримінологічної ситуації без врахування планів щодо протидії злочинності. Зазвичай за пошуковим прогнозом слідує нормативний. ***Нормативний.*** Вид кримінологічного прогнозу, спрямованого на виявлення найбільш оптимальних шляхів, засобів і заходів протидії злочинності у майбутньому з урахуванням загроз, виявлених пошуковим прогнозом. Нормативні кримінологічні прогнози як правило відносяться до категорії так званих активних прогнозів, тобто передбачають, що суб'єкт

запобігання злочинності, може вживати певні заходи, які здатні вплинути на показники, що прогнозуються. Наприклад, якщо спостерігається тенденція до омолодження злочинності, то пошуковий (пасивний) прогноз лише передбачить подальше зростання в ній питомої ваги злочинів, що вчиняються неповнолітніми. Нормативний же (активний) прогноз визначить найбільш ефективні шляхи протидії злочинності неповнолітніх за такою загальною формулою: якщо будуть вжиті заходи наступного характеру, то відбудуться позитивні зміни за заданим критерієм. Даний прогноз виконує орієнтуючу функцію для суб'єкта протидії злочинності і обумовлює стратегію і тактику його діяльності. Також виділяють наступні види кримінологічних прогнозів: 1) ***прогноз щодо злочинності в цілому за показниками***; 2) ***прогноз щодо певного виду злочинності***; 3) ***прогноз щодо можливості вчинення окремого злочину (прогноз індивідуальної злочинної поведінки)***; 4) ***прогноз стану системи протидії злочинності в цілому та окремих її параметрів***; 5) ***прогноз розвитку кримінологічної науки***.

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. 35 с; Литвинов О.М. Кримінологічний прогноз // Кримінологічний довідник. Електронний ресурс. Харків: Кримін. асоц. України, 2018. URL: https://visnikkau.webnode.com.ua/kriminologichnij-dovidnik/kriminologichna-terminologiya/k/.*

Кримінологічний світогляд – система поглядів, ідей, уявлень щодо криміногенного комплексу причин і умов злочинності, основних напрямків протидії злочинності. Кримінологічний світогляд може бути науковим і побутовим.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 96.*

Кримінологічні наслідки – зміна кримінологічної ситуації внаслідок дії чинників, які її визначають.

Літ.: *Про кримінологічну експертизу проектів нормативно- правових актів: проект Закону України від 04 липня 2005 року № 7755. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7755&skl=5.*

Кримінологічні ознаки – сукупність ознак, що характеризують структуру злочинності в її зов-нішніх проявах (обставини, місце, час, умови, розмір збитку і т. ін.)

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 96.*

Кримінологія (як навчальна дисципліна) – навчальна дисципліна, що охоплює комплекс кримінологічних знань щодо злочинності, закономірностей її виникнення, функціонування та запобігання їй.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 21.*

Кримінологія (як напрям практичної діяльності) – діяльність правоохоронних органів із забезпечення і здійснення кримінологічними засобами завдань щодо запобігання, а у загальному плані – й протидії злочинності.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 21.*

Кримінологія (як наука) (від лат. *crimen* (*criminis*) – злочин; грец. *logos* – поняття, вчення) – самостійна теоретико-прикладна суспільна наука про злочинність, а ще ширше – про її природу, сутність, закономірності виникнення, суспільного прояву та запобігання.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 20.*

Кримінологія аболіціоністська – утопічний напрямок кримінологічної думки (окрема кримінологічна теорія), що відстоює позицію про необхідність ліквідації установ виконання закритого типу (тюрем), як закладів, що продукують виключно насильство та загострюють, а не вирішують наявні соціальні та особистісні конфлікти, які мають кримінальні прояви.

Літ.: *Орлов Ю.В. Кримінологія аболіціоністська // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 362–363.*

Кримінологія електоральна – один з напрямків кримінологічних досліджень у сфері політичної кримінології, що вивчає електоральну злочинність, її причини та умови, особистісні характеристики злочинця і його жертви, а також виробляє заходи її попередження.

Літ.: *Кабанов П.А. Электоральная криминология как частная теория российской политической криминологии: определение предметного поля // Следователь. 2003. № 6. С. 52–55.*

Кримінологія жіночої злочинності – галузь кримінології, що вивчає стан жіночої злочинності, її причини та умови, соціально значущі особливості жінок, які вчинили злочин, і заходи її попередження.

Літ.: *Аджиева Л.З. К вопросу о формировании криминологии женской преступности // Следователь. 2003. № 10. С. 30–31; Блага А.Б.*

Про жіночу злочинність // Право України. 1999. № 9. С. 88–89.

Кримінологія закону (*«правотворча»*) – галузь кримінології, що вивчає взаємозумовленість злочинності та законодавства, законодавчу злочинність, фікцію породження законом злочину, криміногенні і злочинні закони.

Літ.: *Термины, введённые в научный оборот Д.А. Шестаковым // Криминология: вчера, сегодня, завтра. 2008. № 2 (15). С. 190.*

Кримінологія інтегративна (*«конститутивна»*) – напрямок кримінологічної думки (окрема кримінологічна теорія), що відстоює позицію, згідно з якою злочинність та антикримінальна система формуються у всій гамі соціокультурного явища і процесів: злочинність є сукупним продуктом функціонування всіх сфер життєдіяльності суспільства, а протидія їй, відтак, має розглядатися як багаторівнева та різноспрямована система, що пронизує свої впливом усе різноманіття соціуму.

Літ.: *Орлов Ю.В. Кримінологія інтегративна // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 364.*

Кримінологія масових комунікацій (*«комунікативна»*) – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає характер зв'язків засобів комунікацій зі злочинністю та злочинною поведінкою (наприклад, комп'ютерна злочинність у сфері зв'язку).

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 17.*

Кримінологія миротворча (*«сутнісна»*) – *див. Кримінологія аболіціоністська.*

Кримінологія національної безпеки – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає забезпечення соціально допустимого контролю щодо злочинності не в змозі бути ефективною без вирішення проблем безпеки людини, громадянина, суспільства, держави.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 17.*

Кримінологія радикальна (*«критична»*) – галузь кримінології, концепція якої базується на усвідомленні причини злочинності у недосконалості політичного та соціального устрою держави та пригнічення з її боку.

Літ.: *Назимко Є.С. Кримінологія радикальна // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 370–372.*

Кримінолого–економічна теорія протидії зло-

чинності – самостійна теорія кримінологічної науки, об'єктом дослідження якої є економіко-правові закономірності функціонування системи запобігання і протидії злочинності, кримінолого-економічний аналіз нормативно-правових актів, фінансове і ресурсне забезпечення діяльності правоохоронних органів і оцінка їх ефективності.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 97.*

Кримінопенологія – вчення про каральну злочинність і пенальну злочинну поведінку, їх закономірності, причини та умови, типи, профілактику та інші форми впливу на них, кримінологопеналогічні параметри покарань і їх типів, а також види пенальної злочинної поведінки.

Літ.: *Орлов В.Н. Предмет криминопенологии // Российский криминологический взгляд. 2006. № 3. С. 95–101; Старков О.В. Криминопенология: учебное пособие. Москва: Изд-во «Экзамен», 2004. С. 65.*

Кріміносексологія – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає закономірності сексуальної злочинної поведінки і протидії її проявам.

Літ.: *Термины, введённые в научный оборот Д.А. Шестаковым // Криминология: вчера, сегодня, завтра. 2008. № 2 (15). С. 190.*

Кримінотеологія – галузь кримінології, що вивчає релігійну злочинність і злочинну поведінку, їх типи, підтипи, показники, закономірності, причини й умови, форми впливу на них, а також кримінологічні параметри релігійних явищ – релігії та злочинності в релігії та політиці.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 15.*

Кримінотерапія – психотерапевтичні заходи, спрямовані на попередження злочинів.

Літ.: *Термины, введённые в научный оборот Д.А. Шестаковым // Криминология: вчера, сегодня, завтра. 2008. № 2 (15). С. 190.*

Кримінофамілістика (від лат. *crimen* – злочин; лат. *familia* – сім'я) – галузь кримінології, що вивчає криміногенні чинники сімейної сфери та обумовлену ними злочинну поведінку, а також спеціальну дію на них з метою протидії злочинності.

Літ.: *Шестаков Д.А. Семейная криминология: криминофамилистика: монография. 2-е изд. Санкт-Петербург, 2003. С. 94.*

Ксенофобія – хворобливий стан, що виявляється у нав'язливому страху перед стосовно чужинців чи просто чогось незнайомого, чужоземного; страх перед чужоземцями та ненависть

до них. Розрізняють дві основні форми ксенофобії. Перша направлена на групу всередині суспільства, що вважається чужою та шкідливою суспільству, наприклад нові іммігранти, біженці, трудові мігранти, євреї. Об'єктом другої форми ксенофобії є головним чином культурні елементи, що вважаються чужими. Усі культури підпадають чужоземному впливу, але культурна ксенофобія є часто вузько направленою на певні прояви такого впливу, наприклад поширення нетрадиційної для даної країни релігії.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 96.*

Культура злочинна – різновид субкультури, який означає стиль індивідуальної чи групової поведінки, обумовлений неформальними нормами, правилами поведінки, ідеями, оцінками та твердженнями, що знаходяться в протиріччі з правовою культурою.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 146–147.*

Культура кримінологічна – наукове знання про культурну детермінацію злочинів та злочинності, можливостях і межах превентивного впливу на неї відповідними соціокультурними засобами.

Літ.: *Минкина Н.И. Криминологический анализ культуры современного общества: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Иркутск, 2003. С. 200–204.*

Культура правова – система духовних і матеріальних цінностей у сфері функціонування права. Правова культура охоплює всю сукупність найважливіших ціннісних компонентів правової реальності в її розвитку.

Літ.: *Шемшученко Ю.С. Правова культура // Великий енциклопедичний юридичний словник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 711.*

Л

Латентна злочинність (від лат. *latentis* – невидимий, прихований) – частка злочинності, що становить сукупність злочинів різних видів, які вчинені, але з різних причин не стали предметом передбаченого законом реагуванням у вигляді порушення кримінально-процесуального впровадження та притягнення винних у їхньому вчиненні до відповідальності. Латен-

тна злочинність дає неповне, викривлене уявлення про злочинність в державі, призводить до почуття безкарності, а також прагнення до повторення злочинних діянь, оскільки особи, винні в їх вчиненні, не піддаються передбаченим законом покаранням. Практика роботи правоохоронних органів показує, що можна виділити три рівні латентності: а) ***Низький*** – це злочини, які здійснені очевидно, внаслідок чого інформація про них швидко надходить до відповідних органів (наприклад – вбивства, розбої, крадіжки); б) ***Середній*** – це злочини, здійснення яких не настільки очевидне. Потерпілі особи можуть з різних мотивів не звертатися в правоохоронні органи за захистом порушеного права, хоч факту злочину, зазвичай і не приховують. Вони можуть вважати, що завдано незначний збиток, або не вірити в можливість встановлення злочинця і т. ін.; в) ***Високий*** – це злочини, факт здійснення яких у більшості випадків відомий тільки злочинцеві та потерпілому, причому останній навіть зацікавлений у приховуванні самого факту злочину через сором чи з інших причин (вимагання, статеві злочини, хабарництво тощо). Такі злочини, через їх неочевидність та практично нульову активність потерпілого, мають найбільшу латентність.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 89; Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 177.*

Латентність (від лат. *latentis* – невидимий, прихований) – явище, внаслідок якого злочини, що були реально вчинені в силу різних обставин належним чином не зареєстровані у офіційній кримінально-правовій статистиці. Латентність є вагомим чинником самодетермінації злочинності, адже злочинці, які уникнули викриття та відповідальності, з одного боку, самим фактором безкарності стимулюються до протиправної поведінки, а з іншого – через механізми соціально-психологіч-ного ураження втягують нових осіб в орбіту злочинної діяльності.

Літ.: *Долгова А.И. Латентность (преступности) // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 314; Тацій М.В., Джужа О.М. Латентність // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 377–378.*

Латентність граничних ситуацій – випадки, коли факт злочину виявляється певною особою, але з різних причин не сприймається нею як злочин

(пожежі, кишенькові крадіжки тощо).

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 88.*

Латентність природна (*«об'єктивна»*) – сукупність випадків, коли правоохоронним органам не були відомі факти вчинення злочинів (неповідомлення потерпілими та іншими особами про вчинений злочин).

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 88.*

Латентність штучна (*«прихована»*) – сукупність випадків, коли правоохоронний орган, маючи інформацію про вчинений злочин, не реєструє його і не ставить на облік з будь-яких причин.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 88.*

Легалізація (відмивання) грошових коштів, здобутих злочинним шляхом (від лат. *legalis* – законний) – приховування існування доходів, незаконного походження та використання без ідентифікації доходів, одержаних незаконно. Світовий та вітчизняний досвід дає змогу виділити основні способи, які використовують організовані злочинні групи для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: 1) ***способи легалізації готівкових коштів***: контрабанда валюти; розміщення брудних коштів дрібними внесками на депозитні рахунки (смерфінг); використання підприємницьких структур, що постійно здійснюють операції готівкою; використання пунктів обміну валюти; придбання цінних паперів на пред'явника; отримання споживчих кредитів із наступним їх достроковим погашенням; 2) ***способи легалізації безготівкових коштів***: закупівля та продаж імпортних товарів; структурування безготівкових коштів; використання фондових бірж; укладання правочинів для подальшого використання грошових коштів, отриманих злочинним шляхом, у господарській діяльності.

Літ.: *Користін О.Є. Легалізація грошових коштів, здобутих злочинним шляхом // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 380–384; Серебрякова В.А. Легализация (отмывание) денежных средств или иного имущества, приобретенных незаконным путем // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 314–315.*

Летальність (від лат. *letalis* – смерть) – співвідношення кількості померлих до кількості захворілих осіб, що обчислюється у відсотках.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 101.*

Лібідо (від лат. *libido* – бажання, статевий потяг) – одне з ключових понять, що використовується в психоаналізі, для позначення рівня проявів сексуальної енергії. Лібідо розглядається як домінуючий мотив людської поведінки, що виявляється у вигляді потяга і як форма соціального захисту, що усуває психологічний дискомфорт.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 101.*

Лідер кримінальний (від англ. *leader* – керівник, ведучий) – член злочинної групи, який є ініціатором її утворення або керує нею з метою організації спільної діяльності для досягнення злочинних цілей.

Літ.: *Кваша О.О. Лідер кримінальний // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 387–388.*

Лобізм (від англ. *lobby* – кулуари) – система заходів і способів, за допомогою яких здійснюється вплив на суб'єктів законодавчого процесу з метою впливу на ухвалення рішення про схвалення чи несхвалення того чи іншого законопроекту. Лобізм є однією з форм корупційних діянь, пов'язаних з підкупом і шантажем законодавців і державних чиновників.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 104.*

Лобіювання (від англ. *lobby* – кулуари) – процес легітимного впливу на чітко визначені законом органи публічної влади, а також їх посадових і службових осіб із боку зареєстрованих та акредитованих у встановленому порядку осіб з метою закріплення власних інтересів чи інтересів третіх осіб (замовників) у нормативно-правових актах, що приймаються. Законодавче урегулювання лобіювання є вагомим чинником запобігання корупції під час нормотворчої діяльності органів публічної влади, оскільки усі зацікавлені особи мають у цілком легальний спосіб донести своє бачення до органів публічної влади щодо того чи іншого нормативно-правового акта чи його проекту та у такий спосіб вплинути на його прийняття. Навпаки, відсутність легальних можливостей подібного впливу змушує зацікавлених осіб шукати відповідні поза правові способи, найбільш поширеним з яких є кору-

пційний вплив на органи публічної влади.

Літ.: *Василевич В.В., Расюк Е.В., Савченко А.В. та ін. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія. Київ: Вид-во Ліра-К, НАДУ, 2016. С. 442–443.*

Людина – біологічна істота, тобто громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває в Україні і згідно з Конституцією, законами України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано ВР України, користується відповідними правами і свободами.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 231.*

Люстрація (від лат. *lustratio* – очищення шляхом жертвоприношення) – перевірка на благонадійність пануючого політичного режиму, з метою вирішення питання відповідності займаної посади в державному апараті; встановлена законодавством, або, за рішенням суду заборона окремим фізичним особам обіймати певні посади (перебувати на службі) (крім виборних посад) в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

Літ.: *Шемшученко Ю.С. Люстрація // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 390.*

М

Маргінальна група (від лат. *marginis* – край, межа) – соціальна група, представники якої є носіями системи цінностей і норм, що є, як правило, антаногістичними щодо базових суспільних цінностей і не можуть мати чіткої позиції в системі суспільних відносин.

Літ.: *Корецький С.М. Маргінальна група // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 393–394; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 133–134.*

Маргінальна злочинність (від лат. *margo* – край, межа) – злочинність, що знаходиться у периферійному або пограничному стані відносно іншої злочинності або кримінальної субкультури.

Літ.: *Стрелковська Ю.О. Маргінальна злочинність: визначення та основні напрямки вивчення // Актуальні проблеми держави і права. 2007. Вип. 32. С. 380–385.*

Маргінальна культура – сукупність локальних субкультур, базисні принципи яких оціню-

ються, з точки зору панівного культурного канону, як чужі або ворожі. Соціокультурний статус маргінальної культури визначається їх розміщенням на «околицях» відповідних культурних систем, частковим перетином з кожної з них і лише частковим визнанням з їхнього боку.

Літ.: *Жбанков М.Р. Маргинальная культура // Новейший социологический словарь. Минск: Книжный дом, 2010. С. 526–527.*

Маргінальна особа (від лат. *marginis* – край, межа) – особа, зазвичай мігрант, яка, як правило, не сприймається домінантною групою як «свій» і відповідно відторгається попередньою групою належності як «зрадник». У результаті така особа залишається за межами групових зв'язків, що доволі часто тягне за собою протиправну та злочинну поведінку.

Літ.: *Джужа О.М. Маргінальна особа // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 394.*

Маргінальна поведінка (від лат. *marginis* – край, межа) – тип правомірної поведінки, що ґрунтується на мотивах страху відповідальності, особистих егоїстичних розрахунків, остраху осуду з боку оточуючих, держави, суспільства.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 105.*

Маргінальні явища – негативні соціальні явища, що виступають детермінантами формування маргінальної особи та маргінальних груп. Маргінальні явища являються підґрунтям для генезису злочинності (пияцтво, алкоголізм, наркоманія, проституція і т. ін.).

Літ.: *Джужа О.М. Маргінальні явища // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 394.*

Маргіналізація – процес зміни соціального статусу особи та/або його самоідентифікації, що супроводжується розривом економічних, культурних та інших соціально-корисних зв'язків, в результаті чого така особа об'єктивно чи суб'єктивно витискається із соціальної групи, до складу якої вона входила раніше.

Літ.: *Усманова А.Р. Маргинальность // Новейший социологический словарь. Минск: Книжный дом, 2010. С. 528.*

Маргінальність – особливий стан особи, що характеризується певними об'єктивними та / або суб'єктивними змінами її соціального статусу, наслідком чого є розрив соціально-корисних зв'язків із референтною групою, криза самостійної ідентифікації, відчуження особи, дезадаптованість до нових умов життя, в ре-

зультаті чого вона опиняється між двома або більше соціальними групами, у жодній з яких він не є її повноправним членом.

Літ.: *Усманова А.Р. Маргинальность // Новейший социологический словарь. Минск: Книжный дом, 2010. С. 527.*

Марксистська концепція злочинності – відносить до числа основних факторів злочинності соціальну нерівність, експлуатацію праці, безробіття, бідність і зубожіння, низький рівень освіти і виховання. Тому вплив на злочинність полягає в знищенні соціальних антагонізмів, знятті соціальної напруги, усунення протиріч, що генерують злочинність, становлення соціального режиму в суспільстві.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 80–81.*

Мафіозі (від італ. *mafioso* – гангстерський) – член злочинної «сім'ї» – таємничої бандитської організації – мафії.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 117.*

Мафіологія – комплексна міждисциплінарна наука, що вивчає сучасні особливості теорії та практики боротьби з організованою злочинністю. Вона охоплює передові напрацювання в галузях знань науки кримінології, кримінального, кримінального виконавчого та кримінального процесуального права, криміналістики, міжнародного права, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Літ.: *Овчинський В.С. Мафіологія // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 401–402.*

Мафія (від італ. *mafia* – таємна організація, товариство) – таємнича недержавна злочинна організація, здебільшого бандитська організація, форма організованої злочинності, що має наступні ознаки: а) висока ступінь організації; б) сувора ієрархія; в) проникнення в органи державної влади на всіх рівнях; г) проникнення в «тіньові» та легальні сфери економіки; д) наявність субкультурних нормативних приписів; е) усталені форми взаємозв'язків як всередині групи, так і поза її межами; ж) застосування таких методів вирішення своїх завдань, як шантаж, залякування, корупція. Найбільш відомими мафіозними організаціями в світі є: ***італійська мафія*** (сицилійська мафія «Коза Ностра», неополітанська мафія «Каморра», калабрійська мафія «Ндрангета», апулійська мафія «Сакра Корона Уніта»), ***ірландська мафія***, ***турецька мафія*** *(турецько-курдські*

клани), ***американська мафія*** («Ля Коза Ностро»), ***російська мафія***.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 81–82; Джужа О.М. Мафія // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 397; Савченко А.В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: монографія. Київ: КНТ, 2007. С. 567–570.*

Медична кримінологія – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає злочинні прояви в сфері медицини, закономірності їх виникнення та розвитку, прогнозує стан медико-кримінологічної ситуації, розробляє основи антикриміногенної стратегії у сфері медичної соціальної політики.

Літ.: *Клейменов М.П. Понятие и предмет медицинской криминологии // Сибирский криминологический журнал. 2006. № 1. С. 13–19.*

Медичне попередження злочинності – напрямок спеціального кримінологічного запобігання злочинам, що включає в себе заходи загальної медичної профілактики злочинів, пов'язані з поширенням певних видів захворювань і примусового лікування осіб, які вчинили злочини.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 106–107.*

Менеджмент кримінальний – скоординована діяльність з керівництва та управління спільнотою злочинців або кримінальною організацією.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 90.*

Метод прогнозування кримінальних правопорушень – науково обґрунтована система послідовних операцій, в результаті якої визначаються прогнозні показники кримінальних правопорушень.

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. С. 3.*

Методи кримінологічних досліджень – конкретні засоби отримання та опрацювання кримінологічної інформації: а) ***метод експертних оцінок*** – метод дослідження, що пролягає у з'ясуванні думок експертів з приводу проблемного питання. Експертами можуть виступати науковці, практичні працівники із значним досвідом роботи тощо. Сьогодні метод колективного обговорення і узгодження різних думок отримав назву методу делфі (дельфійський метод) та є одним з основних в практиці кримінологічних досліджень у США. Його особливістю є те, що

експертні оцінки збираються в кілька турів. З кожним наступним туром думки спеціалістів уточнюються, деталізуються зводяться до єдиного знаменника. В цілому робота експертів організовується у формі опитування за відповідною програмою. Доцільним також є проведення дискусії між ними. Зібрані думки систематизуються, оцінюються за відповідними шкалами та слугують, в кінцевому результаті, вихідним матеріалом для складання кримінологічного прогнозу; б) ***метод порівняльного аналізу*** – метод дослідження, який полягає у знаходженні типових, спільних рис або певних відмінних особливостей, які характеризують схожість та відмінність певних явищ, норм, подій. Цей метод дозволяє, зокрема, зробити висновок про те, як вирішуються схожі питання в однорідних ситуаціях і кримінологічних обстановках; в) ***метод порівняльного аналізу*** заснований на відносній повторюваності явищ і процесів при наявності загальних причин та умов. При цьому проводиться порівняння між з тим, як розвивалося подібне явище в минулому конкретної держави, так і інших країн з подібними соціально-економічними, правовими та іншими умовами. Порівняльний метод найчастіше застосовується для дослідження правової системи суспільства та може слугувати для: тлумачення права; уніфікації чи розмежування його норм; встановлення загальновизнаних правових принципів; оцінки співвідносності правових норм та інститутів; виявлення позитивного та негативного правотворчого та правозастосовчого досвіду, зокрема кримінологічної неефективності норм права; передбачення можливого рішення зі спірного питання й уникнення помилкового рішення; перспективного планування законодавчої діяльності; зміни законодавства тощо; г) ***метод узагальненого сценарію*** – метод кримінологічного прогнозування, який полягає у використанні для потреб останнього прогнозів, планів, програм щодо інших по відношенню до системи протидії злочинності видів діяльності, зокрема державного управління, економіки, внутрішньої та зовнішньої політики, соціальної та науково-технологічної політики, охорони здоров'я і довкілля тощо. Застосування методу побудови узагальненого сценарію дозволяє отримати цілісну картину майбутнього стану держави і права, зіставляючи які з дією кримінологічно значущого прогнозного фактору з'являється можливість дійти остаточних ви-

сновків щодо об'єкту прогнозування.

Літ.: *Орлов Ю.В. Методи кримінологічних досліджень // Кримінологічний довідник. Кримінологічна термінологія. Харків, 2018. URL: https://visnikkau.webnode.com.ua/kriminologichnij-dovidnik/kriminologichna-terminologiya/m/.*

Методи профілактики злочинів – автономна група способів, підходів і прийомів кримінологічного впливу, що дозволяють упорядкувати, направити і ефективно організувати виконання профілактичних функцій і операцій. Методи даної групи слід розглядати як поняття, яке розкриває образ дій суб'єкта в ході здійснення діяльності на даному рівні. Сутність методів даної групи визначається характером впливу суб'єкта на об'єкт, який обумовлений діалектичною взаємодією цілей впливу, специфікою діяльності суб'єкта і засобів, що використовуються для зміни об'єкта. ***Переконання як метод профілактики злочинів*** – комплекс виховних, роз'яснювальних заходів, які здійснюються з метою зміни антигромадської спрямованості осіб і закріплення позитивної соціальної орієнтації. Переконання – основний метод індивідуальної профілактики злочинів. В процесі переконання можуть бути досягнуті і реалізовані такі цілі профілактичного впливу як: недопущення вчинення злочинів; подолання основних антигромадських орієнтацій, які можуть привести до вчинення злочинів або інших правопорушень; нейтралізація негативного впливу на особу з боку оточуючого мікросередовища. Крім того, може бути досягнута і кінцева мета індивідуального впливу – формування у суб'єкта системи переконань, поглядів і позицій, що відображають сучасні уявлення про соціально корисні якості індивіда. Вона вважається досягнутою тоді, коли особа не з примусу, а за переконаннями не порушує законів і норм моралі. Подальше закріплення названих цілей відбувається в процесі правого і етичного виховання властивими даного роду діяльності методами. Крім виховного впливу формами переконання є правова пропаганда і правове навчання. ***Регламентація як метод профілактики злочинів*** полягає в розробці і введенні в дію індивідуального правозастосовного акту, який приписує здійснення певного набору дій особою, що потрапила в орбіту профілактичного впливу. Цей метод характеризується строгою обов'язковістю виконання приписаних дій. ***Метод разового впливу*** передбачає оперативний вплив суб'єкта профілактики в процесі його оперативно-

службової або іншої діяльності для досягнення профілактичних цілей. Цей метод застосовується до конкретних ситуацій, пов'язаних зі змінами, які відбулися в мікросередовищі даної особи або за її межами, але мають вплив на її життєдіяльність, а також для коректування раніше здійснених заходів у зв'язку з обставинами, що змінилися, або усунення деяких пропусків або дефектів цих дій. Цей метод найбільш часто використовується в ході здійснення соціального патронажу, винесення офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки, а також в системі заходів оперативно-розшукової профілактики. ***Метод рекомендації*** є не таким категоричним, як два попередніх, оскільки не встановлює положень, які носять обов'язковий характер. Рекомендація носить форму методичної і інформаційної допомоги і реалізується за допомогою консультування. Зміст даного методу є різноманітним: пояснення значущості соціально схвалюваної поведінки, роз'яснення суспільної небезпеки і протиправності окремих форм поведінки, попередження з боку посадовця про неприпустимість протиправних дій, роз'яснення можливих шляхів вирішення проблем і т.д. Цей метод передбачає, що суб'єкт на основі одержаної корисної інформації сам приймає рішення на використання найактуальніших рекомендацій. ***Метод еталонного зразка*** припускає проведення заходів, направлених на перенесення позитивних характеристик з найбільш ефективнішого об'єкту (еталона) на менш ефективний. Проте слід застерегти від бездумного копіювання еталона без урахування відмінностей середовища функціонування і внутрішніх відмінностей об'єктів, оскільки в цьому випадку можливий зворотний ефект. Не випадково мають рівне право на існування два на перший погляд однакових поняття – передовий досвід і позитивний. Перший ефективно застосовують до всієї групи об'єктів, другий – лише до частини. ***Метод конкуренції*** заснований на послідовному перетворенні певних ранжируваних об'єктів впливу залежно від їх пріоритету. Цей метод дозволяє багато в чому без особливих витрат досягати намічених цілей, використовуючи прагнення індивіда бути першим серед рівних. Цей метод останнім часом є невиправдано забутим і використовується в практиці індивідуальної профілактичної роботи далеко не в повну силу. Основними умовами застосування цього методу є:

максимальна об'єктивність у визначенні пріоритетів впливу, офіційне заохочення досягнутих успіхів, а також стимулювання позитивних змін. ***Метод експерименту*** полягає в попередньому, експериментальному перетворенні об'єкту кримінологічного впливу з метою визначення доцільності поширення змін на інші схожі об'єкти і коректування технології впливу. Об'єктами експерименту можуть бути виключно компоненти мікросередовища життєдіяльності правопорушника. Експерименти можуть містити в своїй структурі міри організаційного, управлінського, економічного, соціально-психологічного, виховного, технічного, правоохоронного і змішаного плану.

Літ.: *Литвинов О.М. Методи профілактики злочинів // Кримінологічний довідник. Кримінологічна термінологія. Харків, 2018. Кримінолог. асоціація України. Електронний ресурс. URL: https://visnikkau.webnode.com.ua/kriminologichnij-dovidnik/kriminologichna-terminologiya/m/.*

Методологія кримінологічної науки (від грец. *methodos* – спосіб пізнання) – сукупність теоретичних передумов, методів та засобів наукового кримінологічного дослідження, що складається із: загальнонаукових принципів, вимог, критеріїв наукового пізнання загалом; методологічних особливостей галузі суспільних наук, до якої належить кримінологія; методологічних і методичних положень, методів, способів власного (кримінологічного) опрацювання.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 89, 91.*

Механізм злочинної поведінки (*«механізм злочинного прояву»*) – зв'язок і взаємодія зовнішніх детермінантів об'єктивної дійсності та внутрішніх психічних процесів і станів особи, що детермінують криміногенні мотиви і рішення вчинити злочин, спрямовують та контролюють виконання цього рішення. Виділяються такі його етапи: а) формування особи з антисуспільною орієнтацією; б) мотивація злочину; в) прийняття рішення про його скоєння; г) реалізація цього рішення та настання суспільне небезпечних наслідків.

Літ.: *Долгова А.И. Механизм преступного поведения // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 342–344; Закалюк А.П. Курс сучасної українсь-кої кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 278.*

Механізм протидії злочинності – інтегрована цілісна сукупність необхідних і достатніх функціональних і правових еле-

ментів, за допомогою яких суб'єкт формує раціональну систему впливу на фактори злочинності, забезпечує ефективне здійснення кримінологічного процесу, досягаючи тим самим результативного виконання завдань і функцій, покладених на систему протидії злочинності. Функціональне призначення механізму протидії злочинності полягає в тому, що він допомагає реалізувати організуючий потенціал, який має система протидії, як соціальне явище, приводить її в динамічний стан. Це означає, що в рамках механізму організовується і здійснюється певна діяльність відповідно до встановлених правил, із застосуванням відповідних процедур відносно такого негативного соціального явища, яким є злочинність. Це комплексне організаційно-правове явище, направлене на вдосконалення системи протидії злочинності, включає сукупність органічно пов'язаних і взаємодіючих між собою елементів. *Ознаки механізму протидії злочинності*: 1) структурність, тобто до даного феномена слід відносити тільки засоби забезпечення функціонування, а те, що виражає статичну, субстанціональну сторону, слід відносити до системи протидії (цілі, задачі, суб'єктний склад, принципи, рівні, об'єкти впливу); 2) функціональність, тобто в його систему слід відносити тільки ті елементи, які реально функціонують (правові норми, практику їх застосування, кримінологічні функції, методи, заходи).

Літ.: *Литвинов О.М. Механізм протидії злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 414–415.*

Механізм профілактики злочинності – комплекс взаємозалежних функцій правоохоронної спрямованості, змістом яких є відповідні засоби і методи впливу на злочинність.

Літ.: *Литвинов О.М. Механізм профілактики злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 415.*

Механізм формування особи злочинця – спосіб взаємодії властивостей особи та елементів оточення, в результаті якого відбуваються негативні зміни цієї особи, які мають кримінально-правове значення.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 220.*

Міграція (від лат. *migrantis* – переселення) – різновид соціальної мобільності населення, вид, спосіб і форми переміщень осіб без громадянства або громадян у внутрішньодержавному чи транснаціональному просторах, що

обумовлюються на практиці, зокрема, соціально-економічними та політико-культурними причинами. *Кримінальна міграція* характерна злочинними намірами переміщення особи (групи осіб).

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 366; Королева М.В. Миграция, Миграция криминальная // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 344–345.*

Міжнародна злочинність – сукупність злочинів, передбачених міжнародними конвенціями, договорами та угодами, національним кримінальним законодавством і непорушними принципами міжнародного права.

Літ.: *Зелінська Н.А. Міжнародні злочини і міжнародна злочинність: монографія. Одеса: Юридична література, 2006. С. 52; Иванов Э.А. Международное преступление // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 335.*

Міжнародна кримінологія – перспективна галузь кримінологічних досліджень, що покликана створювати науково-дослідницькі можливості для визначення умов соціального консенсусу у міжнародному суспільстві і опрацювання міжнародних кримінально-правових механізмів забезпечення процесу протидії міжнародній злочинності.

Літ.: *Antypenko V. F. International criminology. The experience of the research of terrorism. Saarbucken: Lambert Academic Publishing, 2015. 367 p.*

Міжнародне антикримінальне співробітництво – врегульована нормами національного законодавства й міжнародного права (а за відсутності відповідних міжнародних договорів – здійснювана на засадах взаємності) спільна діяльність спеціально уповноважених органів та посадових осіб України й інших держав, а також міжнародних організацій, спрямована на запобігання міжнародним злочинам та злочинам міжнародного характеру, їхнє розкриття й розслідування, розшук і забезпечення притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення.

Літ.: *Житний О.О. Міжнародне «антикримінальне» співробітництво України та протидія злочинності // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 13–23.*

Міжнародний злочин – злочин, щодо якого міжнародними договорами, учасницею яких є Україна, передбачена універсальна (тобто така, що не залежить від місця вчинення злочину і громадянства винної особи) юрисдикція. Такими є геноцид, торгівля людьми, деякі злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів і психо-

тропних речовин, захоплення заручників, угон повітряних суден, піратство, фальшиво-монетництво, злочини проти осіб, які користуються міжнародним захистом, тощо.

Літ.: *Зелінська Н.А. Міжнародні злочини і міжнародна злочинність: монографія. Одеса: Юридична література, 2006. С. 36–37; Иванов Э.А. Международное преступление // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 335.*

Міжнародні кримінологічні установи – ***а) спеціалізовані організації:*** Комісія із попередження злочинів та кримінальному правосуддю (заснована в рамках Економічної та соціальної Ради ООН (ЕКОСОС), Дослідницький інститут ООН з міжрегіональних злочинів і правосуддю (UNICRI – м. Рим, Італія), Інститут ООН Азії та Далекого Сходу з попередження злочинів та поводженню зі злочинцями (UNAFEI – м. Токіо, Японія), Інститут ООН Латинської Америки з попередження злочинів та поводженню зі злочинцями (ILANUD – м. Сан-Хосе, Коста-Рика), Інститут ООН Африканських регіонів із попередження злочинів та поводженню зі злочинцями (UNAFRI – м. Кампала, Уганда), Європейський Інститут ООН із попередження та контролю за злочинами (HEUNI – м. Хельсінкі, Фінляндія), Австралійський інститут кримінології (AIC – м. Канберра, Австралія), Арабський центр навчання безпеці та тренінгу (м. Ер-Ріяд, Саудівська Аравія), Міжнародний центр реформування кримінального права та політики кримінального правосуддя (м. Ванкувер, Канада), Міжнародний науковий і професійний дорадчий орган ООН із попередження злочинів та програм кримінального правосуддя (ISPAC – м. Мілан, Італія), Інформативна мережа ООН із злочинів та правосуддя (UNCJIN – м. Олбані, штат Нью-Йорк, США), Інститут зарубіжного та міжнародного кримінального права ім. Макса Планка; ***б) агентства ООН з різними аспектами запобігання злочинів і розвитку правосуддя:*** Центр прав людини (м. Женева, Швейцарія), Дитячий фонд ООН (м. Нью-Йорк, США); ***в) регіональні урядові організації:*** Рада Європи, Європейське економічне співтовариство, Організація Африканської Єдності, Організація Північно-Атлантичного Договору; ***г) громадські організації, що володіють конституційним статусом ООН:*** Міжнародна асоціація кримінального права, Міжнародне кримінологічне співтовариство, Міжнародне співтовариство соціального захисту, Міжнародний кримінально-

правовий і пенітенціарний фонд, та ін.

Літ.: *Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Шеремет О.С. та ін. Кримінологія. Загальна частина. Альбом схем. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2015. С. 482–483; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 138–139.*

Мобінг – діяння (цькування) учасників трудових відносин, які полягають у психологічному, фізичному, економічному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно працівника підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами або такою особою стосовно інших учасників трудових відносин з метою приниження їх людської гідності за певними ознаками, створення стосовно них напруженої, ворожої, образливої атмосфери та примушування учасника трудових відносин до зміни місця роботи.

Літ.: *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу: проект Закону України від 01 березня 2019 року № 10118. Офіційний електронний ресурс. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65602.*

Модель (від франц. *modele* – зразок) – спрощений образ (схема, опис) будь-якого явища чи процесу. Кримінологічні моделі виконують кілька функцій. *Описова функція* полягає в систематизованому поданні інформації про об'єкт. Модельний опис ґрунтується переважно на емпіричному знанні про об'єкт. При цьому він полягає не в перерахуванні елементів, властивостей, характеристик явищ та процесів, а в логічно впорядкованому їх наведенні. *Пояснювальна функція* моделі має мету розкрити зв'язки між описаними фактами, залежністю і вже відомими законами, теоріями, гіпотезами. Дана функція моделі полягає в модельному поясненні прототипу, в розкритті природи об'єкту. *Прогностична функція* виражається в здатності моделі дати уявлення про вірогідний розвиток об'єкта і базується на знанні закономірностей, властивих йому. В кримінологічних дослідженнях використовуються також критерійні та вимірювальні функції моделі. *Критерійна функція* полягає в її здатності шляхом зіставлення моделі з об'єктом перевірити істинність наших знань про нього. Модель тут допомагає розкривати помилки, неточності первинних уявлень. *Вимірювальна функція* моделі зводиться до отримання різних кількісних характеристик предмету, що вивчається. Ця функція

знайшла свій вираз в засобах моделювання, що ґрунтуються на кількісній оцінці пізнаваних явищ і виражаючих їх процесів шляхом пошуку для кожного з відповідних коефіцієнтів.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 86–88.*

Моніторинг протидії злочинності – відкрита, динамічна, нелінійна, постійно діюча система спостереження, змістом якої є здійснювані на науковій основі збирання, аналіз, узагальнення й оцінка кримінологічно-значущих явищ, процесів і станів об'єктів в різні періоди часу з метою підвищення (підтримання) ефективності управління протидією злочинності. Моніторинг протидії злочинності в широкому розумінні є спеціалізованою постійно функціонуючою інформаційною технологією забезпечення ефективного кримінологічного аналізу, прогнозування та контролю в системі протидії злочинності, засобом підтримання її адаптивності й інтеграції із соціальним середовищем. Об'єктами моніторингу протидії злочинності є 1) злочинність в єдності її стану, структури та динаміки; 2) фонові для злочинності явища; 3) соціальні наслідки злочинності, її ціна; 4) детермінанти злочинності; 5) ступінь криміналізації суспільства в цілому, також окремих соціальних груп; 6) індивідуальні злочинні прояви в динаміці змін в окремих складових їх механізму залежно від об'єкту посягання, способів, засобів і мотивів вчинення злочину; 7) стан протидії злочинності; 8) стан і тенденції розвитку науки кримінології.

Літ.: *Блажівський Є.М. Моніторинг протидії злочинності в Україні: монографія. Харків: Золота миля, 2013. С. 319–320.*

Мораль (від лат. *moralis* – моральний; лат. *mores* – звичаї, поведінка) – духовно-культурний механізм регуляції поведінки особистості та соціальних груп за допомогою уявлень про належне, в яких узагальнені норми, цінності, зразки поведінки, принципи ставлення до інших індивідів та соціальних груп. Основою моралі є свобода людини, соціальна справедливість, законність у суспільних відносинах. Мораль регулює поведінку як окремої людини у всіх сферах її життєдіяльності (на відміну від права, політики, релігії тощо), так і різних соціальних суб'єктів, суспільства загалом, здійснюючи при цьому вагомий вплив на прояви злочинності.

Літ.: *Бистрицький Є.К., Йолон П.Ф., Поліщук Н.П. та ін. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002, С. 397–398; Головченко В.В. Мораль // Великий енциклопедичний юридичний словник. 2-ге вид., переробл. і доповн.*

Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 502–503.

Мотивація злочинної діяльності – процес формування, розвитку та становлення особистої психологічної готовності та мотивів діяльності певної спрямованості та соціальної значущості. Мотивація злочинної поведінки *характерна* сукупністю психофізіологічних процесів і станів, спрямованих на появу мотивів злочинної діяльності у певній життєвій ситуації на основі соціальної і генетичної інформації з метою досягнення реалізації індивідуально значимих потреб.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 88; Закалюк А.П. Курс сучасної української криміно-логії: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 291.*

Мусульманський тип кримінологічної системи – у значній мірі є відображенням релігійних доктрин і звичаїв мусульманського права в країнах Близького Сходу (Іран, Пакистан, Саудівська Аравія та ін.), що у свою чергу є складовою частиною релігії ісламу. Шаріат встановлює правила поведінки для віруючих, які вони повинні їх неухильно виконувати під загрозою застосування суворих покарань. Кримінальна політика шаріату базується на доктрині залякування, яка реалізується шляхом публічного виконання таких видів покарань, як смертна кара, відсікання частин тіла, побиття камінням.

Літ.: *Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью: британская криминологическая модель: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2001. С. 33.*

Н

Направленість особи (антисоціальна) – домінування в структурі мотиваційної сфери особистості інтересів та мотивів, які протирічать загальноприйнятим соціальним цінностям, нормам та правилам поведінки.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 120–121.*

Напруги теорія – пояснює злочинну поведінку як результат психічної напруги через те, що існує неможливість індивіда легальним шляхом досягти цілей, що проголошуються суспільством, символів успіху, що є

важливим криміногенним фактором.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 121.*

Наркобізнес (від грец. *narkotikos* – одурманюючий) – вид організованої злочинної діяльності, який виражається у сукупності злочинів, пов'язаних з виробництвом та збутом наркотичних засобів.

Літ.: *Королева М.В. Наркобизнес // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 370–371.*

Наркозлочинність (від грец. *narkotikos* – одурманюючий) – соціальне, масове суспільно-небезпечне явище, законспірована діяльність, що виражається у поведінці людей, які порушують кримінально-правові заборони щодо поводження з наркотичними засобами та психотропними речовинами, та спрямована на створення та функціонування джерел і каналів надходження наркотиків на нелегальний ринок.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 472.*

Наркокримінологія (від грец. *narkotikos* – одурманюючий) – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає кількісні та якісні показники наркозлочинності, детермінуючі фактори наркоманії та наркотизму суспільства, особу наркозлочинця, проблеми протидії незаконному обігу наркотиків.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 15.*

Наркоманія (від грец. *narkotikos* – приголомшуючий; грец. *mania* – шаленість) – патологічний (хворобливий) психічний стан, потяг до вживання наркотичних засобів.

Літ.: *Королева М.В. Наркомания // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 371.*

Наркотизм (від грец. *narkotikos* – одурманюючий) – явище соціального порядку, що являє собою сукупність небезпечних для суспільства протиправних дій, які виражаються в умисному вживанні наркотичних засобів без призначення лікаря, незаконних операцій з ними, залученні інших осіб до немедичного вживання таких засобів, створення умов, що сприяють незаконному обігу наркотичних засобів.

Літ.: *Королева М.В. Наркотизм // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 372; Пшеничний В.Г. Наркотизм // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 457–459.*

Наркотичний засіб (від грец. *narkotikos* – одурманюючий) – речовини природного чи синтетичного походження, препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними.

Літ.: *Королева М.В. Наркотики // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 372–373; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 151–160.*

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України – провідна науково-дослідницька установа країни, що здійснює теоретичні і прикладні дослідження в сфері боротьби зі злочинністю. Інститут був створений 21 червня 1995 р. у м. Харкові. Постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2012 р. № 902 Інституту присвоєно ім'я академіка В.В. Сташиса. *Наукова діяльність Інституту охоплює дослідження*: теоретичних проблем боротьби зі злочинністю; наукового забезпечення державної політики і правових основ боротьби з корупцією і організованою злочинністю; злочинів і правопорушень, що вчинюються у сфері державної безпеки; теоретичного обґрунтування і нормативного забезпечення судово-правової реформи; використання досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю; міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю. Інститут має *3 відділи* (дослідження проблем кримінального та кримінально-виконавчого права; кримінологічних досліджень; дослідження проблем кримінального процесу, криміналістики та судоустрою), 2 лабораторії. У складі Інституту функціонує Бюро судових експертиз, основні напрямами діяльності якого є: проведення судових психологічних, трасологічних експертиз, експертиз із технікокримі-налістичного дослідження документів, об'єктів інтелектуальної власності, надання консультацій щодо проблем використання спеціальних знань у судочинстві. Інститут підтримує творчі контакти з іноземними науковими установами (зокрема, Великої Британії, Іспанії, Казахстану, Литви, Молдови, Німеччини, Польщі, США, Швейцарії та ін.). Починаючи з 1999 р. в Інституті функціонує аспірантура, а з 2011 р. – докторантура. В Інституті видається фаховий збірник наукових праць «Питання боротьби зі злочинністю».

Літ.: *Офіційний веб-сайт НДІ вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса*

Національної академії правових наук України: URL: https://irpz.org.

Наявне населення – сукупність людей, які проживають на певній території в момент перепису населення незалежно від характеру проживання (тимчасового чи постійного) і його строку.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 120.*

Невмотивована злочинність – умовний термін, що означає злочини, зовнішні мотиви і приводи яких неясні, або неадекватні ситуації вчинення злочину. Часто вони в достатній мірі усвідомлюються і самим злочинцем. Як правило, невмотивованими є злочини, вчинені в стані алкогольного (наркотичного) сп'яніння.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 125.*

Нестійкий тип злочинця – особа, яка вчинила злочин вперше, але раніше допускала різні правопорушення та аморальні вчинки.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 221.*

О

Об'єкт кримінології (від лат. *objectum* – предмет пізнання, діяльності) – частина соціально-правового життя щодо якої здійснюється кримінологічне пізнання, чи систематизація отриманих кримінологічних знань. *Об'єктами пізнання* в кримінології є: жертва злочину, злочин, злочинність, історія та методологія кримінології, причини та умови (детермінанти) вчинення злочинів.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 60–61.*

Об'єкт прогнозування кримінальних правопорушень (від лат. *objectum* – предмет пізнання, діяльності; грец. *prognosis* – передбачення) – якісні та кількісні показники сукупності кримінальних правопорушень, її елементів – груп та видів кримінальних правопорушень (прогнозні показники), які можуть спостерігатися у певний період часу у майбутньому.

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. С. 2.*

Об'єкт прогнозування криміногенної ситуації – якісні та кількісні показники, які характеризують стан та динаміку процесів та явищ, які сприяють зростанню (криміногенні фактори) або зменшенню (антикриміногенні фактори) реальної сукупності кримінальних правопорушень.

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. С. 2.*

Об'єкти запобігання злочинності (від лат. *objectum* – предмет пізнання, діяльності) – окремі або сукупність різних (за ґенезою, сферою, формами та інтенсивністю прояви) негативних явищ та процесів реальної дійсності матеріального чи духовного характеру, які призводять до виникнення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 148.*

Облік оперативний – система реєстрації фактів злочинних проявів осіб, які вчинили злочини, знарядь і способів вчинення злочинів, що здійснюється управліннями інформаційних технологій.

Літ.: *Кирсанов З.И. Учет оперативно-справочный // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 760.*

Облік первинний – первісна реєстрація різних подій. Ведеться у відповідних первинних документах. Є основою для бухгалтерського і статистичного обліків, зокрема, стану злочинності.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 226.*

Облік поточний – реєстрація злочинних фактів та подій в ході їх виникнення.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 226.*

Обставини несприятливого морального формування особи – сукупність деструктивних елементів зовнішнього середовища, в результаті впливу яких відбувається формування антисоціальної спрямованості особи.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 126.*

Обстановка кримінологічна – стан злочинності, що є наслідком дії як детермінуючих, так і стримуючих її факторів різної природи і спрямованості в даний час і на певній території. Кримінологічна обстановка, таким чином, є інформаційною моделлю, яка виражає сукупну характеристику параметрів кримінологічної безпеки населення в певному хронотопі. Вона використовується в кримінологічному прогнозуванні для позначення характеру впливу певного явища, процесу, події на кримінологічно значущі об'єкти та визначення імовірних криміногенних наслідків їх дії в майбутньому.

Літ.: *Юхно О.О. Обстановка кримінологічна // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 493–494.*

Обстановка оперативна – умови діяльності органів внутрішніх справ при реалізації завдань боротьби зі злочинністю. Компонентами оперативної обстановки є: а) стан (зміна) тих об'єктів, на які впливають органи внутрішніх справ разом з іншими державними органами; б) види та форми діяльності органів внутрішніх справ зі здійснення функцій боротьби зі злочинністю; в) ефективністю внутрішньо організаційного управління, його вплив на результати зовнішньої діяльності та забезпечення її основних функцій.

Літ.: *Юхно О.О. Обстановка оперативна // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 494.*

Обсяг вивчення особистості злочинця – 1) вивчення особистості конкретного злочинця для успішного розслідування та правильного прийняття рішення у кримінальному провадженні; 2) вивчення особистості злочинця за сукупністю кримінальних проваджень для виявлення причин та умов здійснення тих чи інших злочинів і вжиття заходів щодо їх усунення; 3) науково-теоретичне вивчення особистостей злочинців для встановлення загальних кримінологічних проблем причин злочинності, опрацювання типології злочинців, вироблення наукових рекомендацій щодо боротьби зі злочинністю.

Літ.: *Джужа О.М. Обсяг вивчення особистості злочинця // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 494.*

Обумовлення – вид детермінації, який полягає у створенні можливості (ймовірності) настання наслідку через один з двох або обома функціональними способами: сприянням формуванню причини і сприянням (створенням умов) для її реаліза-

ції. Утворення наслідку є результатом взаємодії причини та умови. Проте взаємодія – лише механізм зв'язку між причиною та умовою. Взаємодія не замінює причину, не набуває її функції та не переносить причинний зв'язок на умови.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 191.*

«Общак» – своєрідний матеріальний фонд, фінансова структура злочинного середовища, в якому здійснюється накопичення матеріальних цінностей і безготівкових коштів, а в місцях позбавлення волі, крім того, продуктів харчування, одягу, інших предметів побутового призначення, спиртних напоїв і наркотиків. «Общак» формується з відрахувань, здійснюваних злочинними групами та окремими особами, зайнятими злочинним промислом.

Літ.: *Бараш Є.Ю. «Общак» // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 494–495.*

Ознаки злочинності – характеристики, що демонструють певні сторони злочинності окремо, а в сукупності дають можливість розуміти сутність цього явища. Синтезуючи ознаки, якими у кримінології наділяється злочинність, можна стверджувати, що вона являє собою соціальне, історично мінливе, масове, суспільно-небезпечне, кримінально-правове явище.

Літ.: *Джужа О.М. Ознаки злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 494.*

Окремі кримінологічні теорії – відносно самостійні частини кримінології, що вивчають окремі кримінологічні проблеми.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 231.*

Окремі теорії боротьби (протидії) зі злочинністю – сукупність наукових теорій, що розробляють окремі напрямки боротьби зі злочинністю в рамках спеціальних юридичних і інших суспільних наук (кримінального права, кримінології, кримінального процесу, криміналістики, кримінально-виконавчого права, соціології, психології і та ін.).

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 231.*

Оперативно-розшукова діяльність – система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних за-

ходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Літ.: *Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135–XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.*

Оперативно-розшукова кримінологія – новий науковий напрям, що формується на перетині кримінології й оперативно-розшукової науки, та, відповідно, займається оперативно-розшуковим аналізом (заломленням) кримінологічних знань для їх науково-обґрунтованої та ефективної реалізації в сучасній оперативно-розшуковій діяльності, оперативно-розшуковому та кримінологічному прогнозуванні боротьби зі злочинністю.

Літ.: *Шумилов А.Ю., Спасенников Б.А. Оперативно-разыскная криминология: pro et contra // Всероссийский криминологический журнал. 2018. Т. 12, № 1. С. 43–50.*

Оперативно-розшукова профілактика – вид кримінально-превентивної діяльності оперативно-розшукових підрозділів правоохоронних органів, спрямований на виявлення, усунення або нейтралізацію причин та умов вчинення злочинів, виявлення осіб, які схильні до протиправних правопорушень та вплив на них, запобігання злочинам, що готуються та припинення таких, що розпочалися, з використанням спеціальних сил, засобів та методів оперативно-розшукової діяльності.

Літ.: *Миронюк Т.В. Оперативно-розшукова профілактика // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 495–498.*

Опитування – метод отримання кримінологічних даних, який базується на звернені особи, яка опитує до респондента з питаннями. Видами опитування є: *анкетування* та *інтерв'ю*.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 96.*

Організація кримінологічного дослідження – вивчення наявних документів, висунення гіпотези, складання плану чи робочої програми, де визначаються мета та завдання дослідження, обсяг та методика його проведення, порядок опрацювання інформації, реалізації підсумків дослідження. При розробленні плану (робочої програми) необхідно брати до уваги, що кримінологічне дослідження, як правило, поділяється на п'ять послідовних етапів: 1) підготовчий етап включає в себе уточнення мети та завдань дослідження, розроблення робочої гіпотези, визначення місця, способу, обсягу та методики дослідження робочого інструментарію; 2) піло-

тажне (пробне) дослідження, тобто апробація в обмеженому обсязі матеріалу, анкет, опитувальних листів та інших документів програмованого збору інформації; 3) збирання емпіричного матеріалу; 4) опрацювання зібраного емпіричного матеріалу, тобто зведення, групування, складання таблиць з використанням як абсолютних, так і відносних величин, обчислення різного роду коефіцієнтів та інших узагальнюючих показників; 5) аналіз результатів кримінологічного дослідження та підготовка вихідних документів, надання практичних рекомендацій замовнику.

Літ.: *Джужа О.М. Організація кримінологічного дослідження // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 500.*

Організована злочинна група – стійка група осіб (три і більше), що попередньо об'єдналася для вчинення одного чи декількох умисних злочинів, чи заняття систематичною злочинною діяльністю, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи, що має у своєму складі організатора чи керівника.

Літ.: *Долгова А.И. Организованное преступление, организованные преступный формирования // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 430–431.*

Організована злочинна діяльність – систематичне або постійне, здебільшого у вигляді промислу (злочинного підприємства) вчинення умисних злочинів, спрямованих на отримання сталих високих прибутків та їх легалізацію на основі утворення злочинного об'єднання та спеціально організованої системи забезпечення його підтримки органами влади чи її представниками з метою прикриття від соціального контролю та відповідальності.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. С. 312–313.*

Організована злочинність – об'єднання злочинців зі стійкою внутрішньою структурою та ієрархічними зв'язками, що створюється для систематичного злочинного бізнесу шляхом використання корупції представників влади, насилля та залякування населення, а в ряді випадків – домовленості з іншими злочинними об'єднаннями, з метою встановлення свого контролю у різних сферах незаконної діяльності на окремих територіях, постійній основі та отримання значних доходів.

Літ.: *Джужа О.М. Організована злочинність // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т*

4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. С. 548; Долгова А.И. Организованная преступность // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 428–430.

Організована корупційна злочинність – різновид економічної злочинності, статистично обумовлена сукупність злочинних діянь осіб та груп, які відповідно до кримінального закону є корупційними злочинами та кваліфікуються за ознаками, притаманними організованій злочинній групі.

Літ.: *Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2015. С. 155.*

Особа – діяльнісна самодостатня людина, суб'єкт суспільної активності та діяльності, образ (обличчя) людини, яким вона постає у суспільних відносинах, яким її сприймають учасники цих відносин, суспільної активності та діяльності.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 234, 235.*

Особа криміногенна – особа з достатньо стійкими негативними особливостями характеру, що складаються в результаті несприятливих умов життя і зумовлюють підвищену імовірність злочинної поведінки.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 128–129.*

Особистість – соціальний зліпок особи *(вузьке визначення)*; соціально типове, що відрізняє особу у суспільних відносинах, обумовлює її суспільну активність, суспільну діяльність, лежить в основі їх спричинення *(широке визначення)*.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 238, 239.*

Особистість злочинця – сукупність соціально-типових ознак, які сформувалися у процесі неблагополучного соціального розвитку особи, відрізняються своєю суспільною неприйнятністю та крайньою формою останньої – суспільною небезпечністю, обумовлюють криміногенну мотивацію та кримінальну активність особи, безпосередньо спричиняють вчинення злочину.

Літ.: *Женунтій В.І. Поняття особистості злочинця в теорії вітчизняної кримінології // Держава та регіони. Серія: Право. 2009. № 2. С. 61–65; Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 239.*

Особистість суб'єкта злочину – сукупність соціально-демографічних, морально-психологічних і кримінально-правових характеристик фізичних, осудних, що досягли віку кримінальної відповідальності осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння, передбачені кримінальним законом.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 128–129.*

Оцінка злочинності – визначення якісних та кількісних характеристик злочинності, її тенденцій. Оцінка злочинності характерна співвідношенням нових відомостей, отриманих у результаті дослідження, з попередньо отриманими знаннями, уявленнями, гіпотезами.

Літ.: *Долгова А.И. Преступности оценка // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 575.*

Оцінки експертні (від лат. *expertus* – досвідчений) – оцінки суспільних процесів та явищ, які базуються на судженнях фахівців.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 98.*

П

Пенальна злочинна поведінка (від лат. *poena* – покарання) – злочинна поведінка особи, яка засуджена судом та відбуває покарання.

Літ.: *Королева М.В. Пенальное преступное поведение // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 490.*

Пенітенціарна злочинність (від лат. *poenitentiarius* – виправний) – сукупність злочинів, що вчиняються протягом певного періоду (строк відбування покарання) у певних місцях (місце відбування покарання у вигляді позбавлення волі) та певним колом осіб (засуджені), які відбувають покарання за злочини, вчинені раніше.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 554.*

Пенітенціарна кримінологія – галузь кримінології, що вивчає злочинність в місцях позбавлення волі, її причини, особу засудженого злочинця,

який знову вчинив злочин, його жертву та заходи щодо її попередження.

Літ.: *Антонян Ю.М., Гришко А.Я., Фильченко А.П. и др. Пенитенциарная криминология: учебник. Рязань: Академия права и управления ФСИН, 2009. С. 14–24.*

Перверсії (від лат. *perversus* – перевернутий, збочений) – статеві збочення (садизм, мазохізм, гомосексуалізм, педофілія, фетишизм).

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 99–100; Синєокий О.В. Психолого-правові проблеми кримінальної сексопатології. Вступ до криміноперверсології: монографія. Харків: Право, 2009. 752 с.*

Передумови злочинності – суспільні елементи, які мають з нею ще не спричинюючий, а лише корелятивний зв'язок (співвідношення, залежності). Вони сприяють і частково впливають на формування, становлення та укорінення суспільних процесів, явищ, тенденцій, суперечностей тощо, які вже мають із злочинністю спричинюючий, хоч і не безпосередній, зв'язок, тобто у системі її детермінації відіграють роль соціальних причин вищого рівня (порядку).

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 198–199.*

Період випередження прогнозу кримінальних правопорушень (прогнозний період) – проміжок часу у майбутньому, на який розробляються прогнозні показники кримінальних правопорушень.

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. С. 2.*

Період підстави прогнозу кримінальних правопорушень – проміжок часу, за який беруться статистичні та інші дані щодо показників кримінальних правопорушень (аналітичні дані), на підставі яких розробляється прогноз кримінальних правопорушень.

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. С. 3.*

Перспективи української кримінології – чинники, що можуть змінити нинішнє становище, вивести українську кримінологію на належний їй суспільний рівень та забезпечити гідне місце в процесах творення правової держави, утвердження принципів верховенства права. До числа цих *чинників* треба насамперед віднести: 1) забезпечення розвитку українського суспільства у цивілізаційному, демократично-

му напрямку як їх суспільну передумову; 2) розроблення та створення на перспективу науково обґрунтованої стратегії та системи державної протидії проявам злочинності; 3) забезпечення більшої кримінологічної обґрунтованості та змістовності системи управління діяльністю правоохоронних органів і судів щодо запобігання і протидії злочинності; 4) розвиток суспільних, перш за все наукових галузей, передусім інформаційної, електронно-технічної, біотехнологічної, експериментальної психофізіологічної та інших, що забезпечують розширення можливостей та засобів наук, які вивчають людину та її діяльнісні прояви, у тому числі кримінології; 5) самоудосконалення власне кримінологічної науки як запоруки збільшення її суспільної продуктивності та в результаті – підвищення до неї інтересу суспільства і держави, досягнення нею загальнонаціонального значення.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 258–259.*

Пияцтво – систематичне надмірне вживання алкогольних напоїв, яке значно знижує рівень соціальної активності особи і негативно впливає на її здоров'я та має негативні наслідки як для самого «пияка», так і для його сім'ї, колективну, суспільства в цілому.

Літ.: *Піщенко Г.І. Пияцтво // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 521–522.*

Піратство – використання збройного чи неозброєного судна для захоплення іншого морського чи річкового судна з застосуванням насильства, вчинення грабежу чи інших агресивних дій відносно екіпажа чи пасажирів такого судна з метою одержання матеріальної винагороди чи іншої особистої вигоди. Морське піратство, як один з найбільше давніх видів грабежів, особливо поширено біля узбережжя Південно-Східної Азії й Африки. Більшість піратських груп працює незалежно, але у відношенні деяких можлива наявність зв'язків із традиційними організованими злочинними групами.

Літ.: *Иванов Э.А. Пиратство // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 494–495; Патола В.Б. Морське піратство: кримінологічні особливості та аспекти розробки шляхів протидії // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2010. Вип. 22. С. 67–74.*

Піроманія (від грец. *pyr* – вогонь; грец. *mania* – пристрасть) – психічне захворювання, що полягає в схильності до вчинення підпалів.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины.*

Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 142.

Побутова злочинність – сукупність кримінально-караних діянь, спрямованих проти життя, здоров'я і гідності особи, що вчиняються на ґрунті неприязних особистісних взаємин у конфліктних ситуаціях у побутовій сфері.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 29.*

Податкова злочинність –сукупність злочинів, вчинених у сфері господарської діяльності і спрямованих на ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, передбачених податковою системою держави і виведення господарсько-фінансової діяльності з під контролю податкових органів.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 183.*

Податкова кримінологія – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає причини виникнення й розвитку злочинності в системі оподаткування, особистість податкового злочинця, шляхи та засоби профілактичного впливу в зазначеній сфері.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 18.*

Показник злочинної активності населення – відношення кількості осіб, які вчинили злочини, до кількості населення певного регіону.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 223.*

Показник інтенсивності злочинності – відношення числа зареєстрованих злочинів до кількості населення певного регіону.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 158.*

Показник криміногенної активності – відношення числа злочинів до кількості осіб, що їх вчинили.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 223.*

Показники злочинності – цифрові величини, які характеризують зовнішню сторону злочинності на відміну від ознак чи властивостей, які характеризують змістовну (якісну) сторону. Показники злочинності підлягають

вимірюванню для отримання уявлення про її розміри, міру змінюваності, ймовірність та величину майбутнього прояву, а також для розроблення відповідно до цього предметних заходів щодо запобігання та протидії злочинним проявам. До ***основних показників злочинності***, що піддаються статистичному вимірюванню, в кримінології відносять *рівень*, *інтенсивність*, *динаміку*, *структуру*, *географію*. Спеціальними кримінологічними дослідженнями вимірюються й інші показники злочинності, наприклад: *«ціна» злочинності*, тобто збитки, які вона заподіює, та витрати на протидію їй; *міра зв'язку злочинності з окремими чинниками, що її обумовлюють*; *латентність*, яка означає прихованість, невиявленість певної частини злочинності тощо.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 156.*

Показники кримінальних правопорушень – підсумовані кількісні значення, які відображають стан, структуру та динаміку кримінальних правопорушень, окремих груп та видів кримінальних правопорушень за певний період часу на певній території.

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. С. 2.*

Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності – система ідей, понять, категорій і зв'язків між ними, що описують, пояснюють природу та прояви політичного злочину, політичної злочинності, закономірності її детермінації, особливості політичного злочинця та політичних факторів злочинності, визначають практичні рекомендації щодо їх нейтралізації (зниження інтенсивності дії), а також формують концептуальні засади протидії злочинності засобами політичного управління. *Цілями цієї теорії* є: а) інтеграція та структуризація наукового знання, адаптація його до потреб протидії злочинності; б) забезпечення всебічності та повноти інтегрованого знання нової якості; в) удосконалення наукових засад кримінологічної практики, зниження в перспективі рівня криміногенних загроз суспільству.

Літ.: *Орлов Ю.В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків: Діса полюс, 2016. С. 557.*

Політико-кримінологічна технологія масового спротиву – методологічно виважений комплекс виключних

заходів, що здійснюються на основі цілеспрямованих та в цілому керованих та правомірних дій значної кількості людей з метою схилити керівництво держави до прийняття / неприйняття певного політичного рішення, яке підтримується переважною більшістю населення країни та ґрунтується на крайній необхідності припинення кримінальної активності політичних еліт.

Літ.: *Орлов Ю.В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків: Діса полюс, 2016. С. 568.*

Політична злочинність – історично мінливий, статистично стійкий, релятивний соціальний феномен, що виражається у масових суспільно-небезпечних, предметно політичних практиках, форми прояву яких мають кількісно-якісний вираз у понадсумативній сукупності різнорідних злочинів, а також злочинній діяльності.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 244–245; Орлов Ю.В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків: Діса полюс, 2016. С. 252.*

Політична кримінологія – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає закономірності існування злочинності в політичній сфері життя суспільства, її причини, особистісні характеристики тих, хто скоює злочини у цій сфері, їх жертв, а також заходи щодо її попередження.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 15.*

Політичне переслідування – діяльність, що полягає у застосуванні до особи (або групи осіб) законних та/або незаконних різнорідних, функціонально спільних заходів впливу, об'єднаних політичною чи політично зумовленою метою та які тягнуть за собою соціальні обтяження та/або спричиняють фізичну, моральну чи матеріальну шкоду.

Літ.: *Орлов Ю.В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків: Діса полюс, 2016. С. 562.*

Політичний терор – цілеспрямована, системна, планомірна діяльність державних (або квазідержавних) органів щодо здійснення узаконеного масового насильства над громадянами з метою фізичного знищення частини населення, елімінації ідеологічного плюралізму із суспільного життя та забезпечення, таким чином, бажаних для правлячої еліти параметрів внутрішньополітичної безпеки в умовах утвердження її влади.

Літ.: *Орлов Ю.В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків: Діса полюс, 2016. С. 563.*

Політичні репресії – злочинні політико-дискримінаційні практики – інструмент збереження, підтримання сприятливої (бажаної) для керівництва держави внутрішньополітичної кон'юнктури, збереження її монополії на політичну владу шляхом масового застосування законних та/або незаконних політико-дискримінаційних заходів управлінського, організаційно-правового, ідеологічного, економічного, фізичного характеру.

Літ.: *Орлов Ю.В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків: Діса полюс, 2016. С. 562–563.*

Попередження злочинності – здійснення спеціальними суб'єктами передбачених законом заходів для недопущення розвитку злочинного наміру на попередніх стадіях вчинення злочину, виявлення ознак скоєних злочинів, встановлення осіб, які їх скоїли, притягненню цих осіб до відповідальності, відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів громадян та відшкодування збитків від злочинних дій.

Літ.: *Литвинов О.М. Протидія злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 562.*

Порівняльна кримінологія – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає у співставленні загальносвітові, регіональні та специфічні національні тенденції й інші характерні риси злочинності, її причинну базу та заходи протидії, а також основні теорії про походження злочинності, її зумовленість та шляхи попередження. Предметом порівняльної кримінології є порівняльна злочинність, порівняльні теорії причин злочинності, міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю, світові тенденції злочинності, фактори кримінальної глобалізації та світова стратегія боротьби зі злочинністю.

Літ.: *Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 181.*

Постійне населення – сукупність людей, що проживають на певній території, незалежно від того, чи знаходяться вони на ній у момент перепису. Є основою для вирахування коефіцієнтів злочин-ності.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 148.*

Посткримінальна поведінка – злочинна або незлочин-

на поведінка особи, свідомий, вольовий прояв активності або бездіяльності після здійснення нею злочину до моменту виникнення механізму нового злочину, або до моменту його викривання, або добровільної відмови від злочину, чи ж до того моменту, коли суб'єкт перестане побоюватися наслідків здійсненого ним діяння і перестане замислюватися про його наслідки; або до закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. Усі посткримінальні діяння (бездіяльність) здійснюються свідомо. Цілі посткримінальних вчинків можуть бути різними: помста, користь, заздрість, ненависть, прагнення перешкоджати робітникам слідства і суду у встановленні істини.

Літ.: *Долгова А.И. Посткриминальное поведение // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 505–506; Яшин А.В. Постпреступное поведение: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Саратов, 2005. С. 9.*

Постліберальна кримінологія – етап розвитку кримінології / с першого десятиліття XXI-го століття, за якого відбувається осмислення зовнішньої державної та наддержавної, глобальної олігархічної злочинної діяльності.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 102.*

Постмодерністські теорії злочинності (від *лат.* *post* – за, після; франц. *modernisme* – відновлення) – сукупність кримінологічних теорій, спрямованих на переосмислення усталених догматів щодо кримінальної поведінки і заходи впливу на неї. Постмодерністські теорії зародилися в другій половині XX ст. як реакція на крих ілюзій і міфів щодо людського розуму, порядку, суспільного та науково-технічного прогресу.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 144–148.*

Потерпілий – соціальний суб'єкт (фізична чи юридична особа, держава, інша соціальна установа чи суспільство в цілому), благам, правам чи інтересам якого злочином заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду чи створена загроза заподіяння такої шкоди. У віктимологічних дослідженнях вживається також поняття «жертва злочину».

Літ.: *Башкатов Л.Н. Потерпевший // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 506–507; Закалюк А.П. Курс сучасної української криміноло-гії: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 313–316.*

Похибка (помилка) прогнозу кримінальних

правопорушень – різниця між кількісним значенням прогнозного показника сукупності кримінальних правопорушення і їх фактично облікованого кількісного значення.

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. С. 3.*

Похибка (помилка) репрезентативності – певні розбіжності між показниками вибіркового та суцільного спостереження. За обсягом похибки репрезентативності ділять на надійну, звичайну та наближену. Допустиму похибку репрезентативності прийнято брати у межах ± 4 %. У противному разі є підстави говорити про недостатню репрезентативність вибірки.

Літ.: *Валуйська М.Ю., Голіна В.В., Христич І.О. та ін. Правова статистика: підручник. Харків: Право, 2008. С. 128; Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 127.*

Право – система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових норм (правил) поведінки в суспільстві, дотримання і виконання яких забезпечується як переконанням, так і силою державного примусу. *Основними принципами системи права* є: 1) демократизм і гуманізм; 2) динамізм, поєднаний з необхідною стабільністю; 3) наукова обґрунтованість; 4) рівність громадян перед законом; 5) взаємна відповідальність держави та особи; 6) верховенство права; 7) гарантування державою неухильного виконання правових приписів.

Літ.: *Шемшученко Ю.С. Право // Великий енциклопедичний юридичний словник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 691.*

Правова статистика – заснована на загальних принципах і змісті юридичних наук система положень і прийомів загальної теорії статистики, яка застосовується при вивченні кількісної сторони правопорушень і пов'язаних з ними явищ і заходів соціального контролю за ними. В системі правової статистики прийнято виділяти: 1) ***кримінально-правову статистику*** – вивчає кількісну сторону злочинності й заходи соціального контролю за нею; 2) ***цивільно-правову статистику*** – вивчає кількісну сторону цивільних спорів, що розглядаються судами, і пов'язаних з ними явищ та заходів соціального контролю за ними; 3) ***адміністративно-правову статистику*** – вивчає кількісну сторону адміністративних правопорушень і заходів адміністративного впливу.

Літ.: *Колодій А.М. Правова статистика // Великий енциклопедичний юридичний словник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 713–714.*

Правомірна поведінка – суспільно-необхідна, бажана, допустима, усвідомлена поведінка індивідуальних та/або колективних суб'єктів, яка відповідає правовим приписам та гарантується державою.

Літ.: *Павликівський В.І. Правомірна поведінка // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 540–541.*

Правомірність – відповідність соціальних явищ, діяльності суб'єктів права вимогам права та дозволеним нормам права. Правомірність передбачає високий рівень правосвідомості, правової культури суспільства, неухильну реалізацію законності, міцність правопорядку, гарантії прав людини. У поведінці людини виступає як єдність її внутрішніх і зовнішніх орієнтованих дій, психічне ставлення особи до своєї поведінки, рівень її соціального самоконтролю, ступінь соціальної відновлюваності.

Літ.: *Римаренко Ю.І. Правомірність // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. Київ: Атіка, 2003. С. 823.*

Правоохоронна діяльність – система заходів з реалізації правоохоронних та/або правозастосовчих функцій державними органами, громадськими об'єднаннями, організаціями чи громадянами.

Літ.: *Литвинов О.М. Протидія злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 562.*

Правопорядок – стан упорядкованості регламентованих правом суспільних відносин, що виражає реальне здійснення законності в державі.

Літ.: *Копейчиков В.В., Лисенков С.Л., Тихомиров О.Д. та ін. Словник термінів і визначень з курсу «Загальна теорія держави і права»: навчальний посібник. Київ: Українська академія внутрішніх справ, 1995. С. 38.*

Правореалізація – перетворення, втілення юридичних норм права у фактичну діяльність організацій, органів, посадових осіб і громадян, у саму поведінку учасників суспільних відносин.

Літ.: *Глущенко П.П. Правореалізація // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. Київ: Атіка, 2003. С. 842–843.*

Праворозуміння – ті або інші ідеї, що пояснюють походження, сутність і зміст права, як соціального явища.

Літ.: *Копейчиков В.В., Лисенков С.Л., Тихомиров О.Д. та ін. Словник термінів і визначень з курсу «Загальна теорія держави і права»: навчальний посібник. Київ: Українська академія внутрішніх справ, 1995. С. 62.*

Правосвідомість – сфера суспільної, групової і індивідуальної свідомості, що пов'язана з відтворенням правозначущих явищ і обумовлена правозначущими цінностями, праворозумінням, уявленням про відповідний правопорядок.

Літ.: *Оніщенко Н.М. Правосвідомість // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. Київ: Атіка, 2003. С. 857.*

Предмет кримінології – сукупність досліджуваних кримінологією явищ, процесів і закономірностей, що характеризують: а) злочинність як соціально-правове явище; б) злочинні прояви; в) особу злочинця; г) детермінацію злочинності; ґ) запобігання злочинності; д) кримінологічну політику; е) історію зарубіжної та вітчизняної кримінології; є) методологія і методику кримінологічних досліджень; ж) віктимологію; з) різновиди (галузі) кримінології; и) «фонові явища» (алкоголізм, наркоманія, порушення норм соціальної моралі, громадського порядку і безпеки, деякі адміністративні правопорушення, проституція, бідність, безробіття, віктимність і віктимізація та ін.).

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 14–17.*

Прекурсори – речовини та їх солі, що використовуються у процесі виробництва, виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 109; Музика А.А. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів // Вісник Асоціації кримінального права України. 2016. № 2 (7). С. 300.*

Приховування злочину від обліку – діяльність, спрямована на штучне зниження рівня злочинності шляхом недопущення уповноваженими особами відображення інформації про злочини у кримінально-правовій статистиці.

Літ.: *Ігнатов О.М. Кримінально-правові засоби впливу на злочинність // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 552–553.*

Причини злочинності – інтегральна сукупність біопсихологічних аномалій і деструктивних явищ у соціальній організації суспільства, що породжують злочинність як свій закономірний наслідок. Причини злочинності в соціальному середовищі носять

ймовірний і історично мінливий характер. У кримінології вони *класифікуються* за різними підставами: 1) механізмом дії (характером детермінації); 2) рівня функціонування; 3) змістом; 4) природі; 5) критеріям оцінки. Причини злочинності є вторинними стосовно *передумов злочинності*.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 137–138; Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 198.*

Причини злочинності безпосередні – сукупність факторів, що обумовлюють формування ціннісних орієнтирів й установок особистості, що знаходять своє відображення в антигромадській спрямованості та емоційній сфері. Безпосередні причини злочинності є результатом несприятливих умов морально-психологічного формування, та в певній конкретній життєвій ситуації сприяють умисній злочинній поведінці, або призводять до вчинення злочину по необережності.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 137.*

Причини злочинності загальні – конкретні протиріччя в соціально-економічному житті людей, труднощі і недоліки організації соціального життя, що детермінують вчинення окремих видів і груп злочинів (корисливих, насильницьких, економічних і та ін.).

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 137.*

Причини злочинності об'єктивні – конкретні протиріччя в суспільному бутті, в економічних і соціальних відносинах людей, труднощі і недоліки, що породжують антисоціальну мотивацію і злочинну поведінку.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 138.*

Причини злочинності основні – взаємодія об'єктивних соціальних протиріч у суспільному бутті, в економічних і соціальних відносинах людей, що обумовлюють існування злочинності як негативного соціального явища.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 137.*

Причини злочинності суб'єктивні – певні елементи соціальної психології індивідуума, що виявляються в неприйнятних потребах, інтересах, цілях, мотивах, моральних цінностях і

правосвідомості особи, яка вчиняє правопорушення.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 138.*

Причинність – вид детермінації, який полягає у продукуванні одним явищем (причиною) іншого явища (наслідку). Спричинення проявляється у двоелементній ланці (причина – наслідок), причинному ланцюзі (де стільки причин і наслідків, скільки ланок у цьому ланцюзі) і причинній мережі або «дереві» ланцюгів. Принцип причинності – все має свої причини. Їх потрібно лише правильно визначати. Визначальним для наявності причини є безпосереднє продукування. Серед основних законів причинного зв'язку – необоротність причини і наслідку у даному безпосередньому їх відношенні.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 191.*

Пробація (від лат. *probatio* – випробування) – термін, широко вживаний в англо-американській кримінології для позначення інститутів умовного засудження, засудження з відстрочкою виконання вироку, умовно-дострокового звільнення і здійснення контролю за поведінкою засуджених з боку соціальних працівників і поліцейських служб. У вітчизняному правовому полі «пробація» є системою наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. Відповідно до ст. 8 ЗУ «Про пробацію» видами пробації є: ***досудова пробація*** – забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності; ***наглядова пробація*** – здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покаран-

ня вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів; ***пенітенціарна пробація*** – підготовка осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання. Пробація ґрунтується на ***принципах***: а) справедливості; б) законності; в) невідворотності виконання покарань; г) дотримання прав і свобод людини і громадянина; ґ) поваги до людської гідності; д) рівності перед законом; диференційованого та індивідуального підходу; е) конфіденційності; є) неупередженості; ж) взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та громадянами (ст. 5 ЗУ «Про пробацію»).

Літ.: *Автухов К.А., Мірошниченко Ю.Р., Чернишов Д.В. та ін. Науково-практичний коментар до Закону України «Про пробацію». Київ: ФОП Кандиба Т.П., 2019. С. 8; Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 р. № 160–VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 93.*

Проблеми української кримінології – *див.* ***Додаток А.*** *«Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття» та* ***Додаток Б.*** *«Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні в першій третині XXI століття».*

Прогноз кримінальних правопорушень – науково обґрунтоване судження про стан, структуру та динаміку кримінальних правопорушень у певний період часу у майбутньому.

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. С. 2.*

Програма кримінологічного дослідження – науковий документ, в якому закріплена послідовність проведення наукового пізнання окремого елемента предмету кримінології із вказівкою на використання відповідних способів та методів. Від ступеня наукової обґрунтованості та рівня організаційно-технічного оформлення цих документів значною мірою залежить результат дослідження. Програма становить теоретичну основу здійснюваних кримінологом процедур дослідження – збору, обробки й аналізу інформації, необхідної для отримання наукових результатів. У *програмі визначається* тема, об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження; дається його обґру-

нтування; формулюється гіпотеза, яку необхідно перевірити; вказується характер і обсяг необхідної інформації до теми дослідження; описуються способи та методи наукового пізнання; прогнозуються очікувані результати; визначається склад дослідницької групи та загальні терміни проведення дослідження.

Літ.: *Фіалка М.І. Програма кримінологічного дослідження // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 558.*

Програма протидії злочинності – система відповідних заходів впливу на злочинність та її окремі види за допомогою документального визначення етапності вирішення конкретних завдань, засобів і способів їх реалізації, а також показників очікуваних результатів. Програма протидії злочинності є загальним управлінським рішенням, що містить ідейно-директивні орієнтири діяльності у вигляді приписів про заходи організаційного, правового, оперативного, аналітичного, економічного, виховного та іншого характеру, спрямованих на запобігання злочинам та іншим правопорушенням. У структурі програмних рішень виділяють *наступні елементи*: паспорт програми, її концепція, прогноз розвитку злочинності, принципи запобігання та основні напрями, зміст запропонованих до вирішення проблем, заходи впливу на злочинність, удосконалення діяльності суб'єктів протидії та її ресурсного забезпечення, часові орієнтири, очікувані результати, відомості про форми державної підтримки, дані про узгодження проекту рішення. *Зміст програми протидії злочинності* становлять організаційні, управлінські, правові, інформаційні, кадрові, правової пропаганди, технічні, спрямовані на формування і розвиток інститутів громадянського суспільства, ресурсно-забезпечувальні, методичні та деякі інші заходи.

Літ.: *Клюєв М.М. Програма протидії злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 558–559.*

Програмування протидії злочинності – науково обґрунтована, базована на чинному законодавстві спільна діяльність різних суб'єктів із розробки погоджених рішень директивного характеру, що передбачають механізм довгострокових і поточних заходів щодо виявлення та усунення причин і умов вчинення протиправних дій, виховному впливу на правопорушників та осіб, що скоїли інші протиправні вчинки. Види програмування протидії злочинності: загальне та спеціальне, поточне та перспек-

тивне, стратегічне і тактичне, традиційне, типове та нетипове, локальне та глобальне, короткострокове та довгострокове, з можливістю корегування та необоротне, детерміноване та вірогідне, просте і складне, одноособове та колективне, документоване та не документоване. Процедура програмування протидії злочинності: 1) аналіз суб'єктами протидії злочинності оперативної обстановки і кримінологічної ситуації на території, що обслуговується; 2) ідентифікація проблем програмування і запобігання злочинності; 3) визначення критеріїв вибору рішення; 4) розробка і вибір альтернатив рішення; 5) узгодження програми; 6) управління реалізацією; 7) контроль і оцінка результатів програмування.

Літ.: *Клюєв М.М. Програмування протидії злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 559.*

Проституція (від лат. *prostiter* – виставляти, ганьбити, оскорбляти) – рід занять, що полягає у вступі за плату у випадкові позашлюбні статеві зв'язки, які не ґрунтуються на особистій симпатії. Проституція є негативним соціальним явищем. Кількість осіб, які займаються таким промислом росте в кризові роки, коли зі зниженням економічних і соціальних умов падають моральні і психологічні бар'єри деяких слабких і соціально занедбаних осіб.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 251; Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 124; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 258–264.*

Протидія домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки (ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

Літ.: *Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229–VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. Ст. 35.*

Протидія злочинності – особливий інтегрований, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складає різноманітна за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів та установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на усіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до певного рівня.

Літ.: *Литвинов О.М. Протидія злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 562.*

Професійна злочинність – сукупність злочинів, що мають ознаки злочинної діяльності та вчиняються особами, які мають спеціальні знання, навички й уміння, які застосовують під час учинення злочинів та отримують від цього основний або додатковий дохід, підтримуючи при цьому зв'язок із кримінальним середовищем і сприймаючи його субкультуру. Професійна злочинність обумовлена *низкою криміногенних факторів*, основними з яких є: історичні (існуючи тривалий час, професійна злочинність, виступає в якості власної причини, відтворюючи сама себе); економічні (скороченням або навіть падіння виробництва, занепад науково-технічного потенціалу); соціальні (значне розшарування суспільства за рівнем доходів); організаційно-управлінські (суперечливість системи оподаткування, масовий імпорт товарів, поширення контрабанди, недоліки у процесі проведення приватизації тощо), політичні (широке впровадження платних медичних послуг, а також навчання у вищих навчальних закладах, недостатнє пенсійне забезпечення, тривале замовчування явища професійної злочинності, недооцінка владою її підвищеної суспільної небезпечності), суспільно-психологічні (наявність у суспільній свідомості корисливо-паразитичної психології, користолюбства), недоліки в роботі правоохоронних органів та установ з виконання покарань (непрофесійність працівників, низький рівень забезпечення тощо), недоліки адміністративного та громадського контролю, а також в правовому забезпеченні протидії професійній злочинності.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 330; Прутяний С.О. Кримінологічна*

характеристика та попередження професійної злочинності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2011. С. 166–167.

Профілактика злочинності – цілеспрямована діяльність усіх інститутів суспільства по використанню максимальних можливостей для усунення, зменшення або нейтралізації факторів, що детермінують існування злочинності та вчинення злочинів. Залежно від ієрархії причин та умов злочинності у структурі її попередження виділяють наступні форми діяльності: загальносоціальна, спеціально-кримінологічна та індивідуальна профілактика злочинів. ***Загальносоціальна профілактика злочинів*** послідовно здійснюється усім прогресивним розвитком суспільства. Вона пов'язана з найбільш тривалими та значущими видами діяльності, заходами розвитку ринкової економіки, забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян, підтримки культури та моралі, зміцнення законності, соціальної захищеності населення. Ці заходи мають найбільш масштабні цілі, і таким чином загальносоціальна профілактика злочинів виходить за рамки інших видів профілактики злочинів. ***Спеціально-кримінологічна профілактика злочинів*** здійснюється спеціально уповноваженими на це органами та установами, на які законом покладено боротьбу зі злочинністю (органи кримінальної юстиції) серед окремих верст населення, соціальних груп. На відміну від загальносоціальної профілактики спеціальна має за мету вказати членам суспільства на неможливість злочинного варіанта поведінки і створює такі умови, щоб захистити всіх членів суспільства від протиправних дій окремих його представників за допомогою покладання на винних осіб обов'язку понести передбачене законом покарання. Залежно від особливостей застосування заходів профілактичного впливу на різних етапах спеціально-кримінологічної профілактики злочинів виділяють ранню, безпосередню і посткримінологічну профілактику. *Рання профілактика* охоплює: по-перше, заходи корекції моральних якостей особи, що вчинює аморальні дії, характер яких вказує на процес деморалізації особи, що може привести до вчинення злочину; по-друге, заходи оздоровлення негативного мікросередовища, під впливом якого у свідомості осіб, що потрапили в це середовище, можуть сформуватися негативні погляди і вони можуть стати на протиправний шлях. У структурі ранньої профілактики виділяють

також *безпосередню профілактику*. Її суть становить організація та здійснення превентивної діяльності, спрямованої конкретно на виявлення та усунення причин злочинів, умов та обставин, що сприяють їх вчиненню, на встановлення осіб, які можуть вчинити злочин, та проведення з ними роботи по недопущенню злочинної діяльності. У системі *посткримінологічної профілактики* виділяють повторну та рецидивну профілактику, і зазначають, що вона здійснюється відносно осіб, в яких відбувається формування програм і моделей злочинної діяльності. При цьому має місце деталізація ранньої профілактики за етапами формування злочинного наміру та вчинення злочину, що більш повно відображає різноманіть форм та методів профілактики злочинів. ***Індивідуальна профілактика злочинів*** має цілеспрямований на недопущення злочинної поведінки характер. Вона спеціально застосовується для встановлення та усунення (блокування, нейтралізації) причин, умов, інших детермінант злочинів. Це спеціальна діяльність, основою якої є застосування спеціальних методів та прийомів, що відповідають принципам профілактики злочинів, знань та навичок регулювання соціальних відносин виключно з метою встановлення осіб, від яких можна очікувати скоєння злочинів, та унеможливлення цього. У структурі індивідуальної профілактики злочинів розрізняють: *профілактику злочинів* – цілеспрямоване виявлення та усунення причин злочинів та умов, що їм сприяють; *запобігання злочинам* – недопущення реалізації замислених злочинів шляхом встановлення осіб, що намагаються їх вчинити, а також вжиття необхідних заходів, передбачених законом, поєднане з оздоровленням обстановки в мікросередовищі; *припинення злочинів* – перешкоджання продовженню розпочатого злочину та доведення його до завершення шляхом встановлення осіб, що намагалися його вчинити, та вжиття заходів, у тому числі кримінально-правових, а також створення обстановки, що виключає злочинну діяльність надалі.

Літ.: *Литвинов О.М. Профілактика злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 564–566.*

Профілактичний облік

– система реєстрації, що здійснюється з метою встановлення контролю за поведінкою осіб, схильних до вчинення правопорушень і злочинів, і проведення з ними індивідуальної профілактичної роботи.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 143.*

Процедура кримінологічного дослідження (від лат. *procedere* – просувати) – сукупність технічних прийомів і засобів, що визначають логічну послідовність і системність застосування певних методів і технічних прийомів в кожному конкретному випадку проведення кримінологічного дослідження.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 119–121.*

Психічні аномалії – відхилення від норми у психіці особи (розлади психічної діяльності) в межах здатності розуміти характер своїх дій та керувати ними (осудності). До них відносяться: алкоголізм, епілепсія, олігофренія, психопатія, шизофренія.

Літ.: *Ігнатов О.М. Психічні аномалії // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 567.*

Психологічні методи (від грец. *psyche* – душа; грец. *methodos* –спосіб пізнання) – сукупність прийомів і способів, що використовуються для вивчення психологічних особливостей особи, яка вчинила злочин, поведінка потерпілих і їх взаємини в соціальному середовищі. До них відносяться: бесіда, тестування, вивчення документів, соціометричне опитування й інші методи, що розроблені психологічною наукою.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 267–269.*

Психологічні теорії злочинності – концепції причин злочинності, основані на гіпотезі про те, що суб'єкт злочину завжди психопатична чи олігофренічна особа.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 186–187.*

Психологія виправна (пенітенціарна) – галузь юридичної психології, що вивчає процеси ресоціалізації правопорушників, їхньої соціально-ціннісної переорієнтації і формування соціально-адаптованих поведінкових установок.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 143–144.*

Психологія кримінальна – галузь юридичної психології, що вивчає психологію правопорушників і механізми вчинення злочинів.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 144.*

Психологія судова – галузь юридичної психології, що вивчає психологічні аспекти судочинства і психологічні особливості осіб, які мають різні юридичні статуси: суддя, прокурор, адвокат.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 145.*

Психологія юридична – галузь прикладної психології, що вивчає прояв і використання психічних закономірностей у сфері правового регулювання. Юридична психологія складається з розділів: *правова психологія, психологія цивільно-правового регулювання, кримінальна психологія, психологія кримінально-правового регулювання і судового процесу, виправна (пенітенціарна) психологія*.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 144.*

Психотропні речовини – речовини природного чи синтетичного походження, препарати, природні матеріали, які здатні викликати стан залежності та справляти депресивний або стимулюючий вплив на центральну нервову систему або викликати порушення сприйняття, або емоції. або мислення і становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 145; Музика А.А. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів // Вісник Асоціації кримінального права України. 2016. № 2 (7). С. 300.*

Р

Расистська теорія злочинності – криміногенна, реакційна, антисоціальна доктрина, в основі якої лежить твердження про фізичну і соціально-психологічну неповноцінність певних етносів, їх здатності до соціалізації і культурного прогресу у зв'язку з біологічною і психологічною схильністю до вчинення злочинів.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 146.*

Расова ворожнеча – національна, за ознаками расової приналежності, ворожнеча (відкритий прояв ворожості), що може бути ініційована злочинними діями зацікавлених в цьому осіб.

Літ.: *Ильин О.С. Расовая вражда// Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 629; Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення кваліфікації злочинів з ознаками національної, расової чи релігійної ненависті або ворожнечі» від 07 лютого 2019 року №2679–VIII. Офіційний електронний ресурс. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55942.*

Регіон – законодавчо визначене, більш-менш однорідне територіально-просторове утворення, що відрізняється від інших сукупністю природних, географічних та історично сформованих, відносно стійких економічних, екологічних, соціальних, демографічних і національно-культурних складових, що обумовлюють особливості злочинності в конкретному територіально-просторовому формуванні.

Літ.: *Бабенко А.М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2014. С. 328.*

Регіональна злочинність – відносно масове, самодетермінуюче, історично мінливе негативне соціально-правове явище, що проявляє себе через сукупність кримінально-караних діянь та осіб, які їх вчинили у межах визначених законодавством країни регіонів за певний проміжок часу.

Літ.: *Бабенко А.М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2015. С. 380.*

Регіональна кримінологія – самостійний напрямок науки кримінології, що вивчає: регіональні закономірності злочинності та осіб, які вчиняють злочини, в окремих територіально-просторових системах (район, місто, селище, село, область, республіка); вплив на злочинність і злочинців своєрідних місцевих факторів: географічного, історичного, соціального, економічного, політичного, ментального, ідеологічного середовища; забезпечує диференційовану, науково-обґрунтовану організацію запобігання злочинності (на загальному, спеціальному та індивідуальному рівнях) загального, особливого та індивідуального характеру.

Літ.: *Бабенко А.М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2014. С. 328.*

Регіональні закономірності (особливості) злочинності – відносно стійкі і регулярно повторювані взаємозв'язки та кількісно-якісні характеристики стану злочинності, що стабільно проявляються у регіонах країни протягом більш-менш тривалого періоду часу. Термі-

ном «регіональні закономірності (особливості) злочинності» охоплюються: 1) територіальні відмінності та схожості у стані, регіональній структурі розподілу, динаміці, інтенсивності, географії розповсюдженості злочинності; 2) специфіка розподілу регіонів за рівнем кримінальної вираженості територій у криміногенному просторі.

Літ.: *Бабенко А.М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2014. С. 328–329.*

Регіональний криміногенний простір – розподіл злочинності та її видів в межах адміністративно-територіальних одиниць територіально-просторової системи країни, що вимірюється кількісно-якісними показниками стану злочинності і характеризується рівнем кримінальної вираженості території країни, області, міста, району чи вулиці впродовж певного періоду часу.

Літ.: *Бабенко А.М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2015. С. 381.*

Реемміграція (від лат. *re* – назад; лат. *emigrare* – переселятися, виселятися) – повернення незаконних емігрантів на батьківщину.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 190.*

Реєстрація кримінальна – нормативно врегульована діяльність правоохоронних органів з обліку предметів матеріального світу та відомостей про них, фізичних та юридичних осіб, які можуть мати значення для виявлення, розкриття злочинів, а також у роботі правоохоронних органів. Методами здійснення кримінальної реєстрації є опис, фотографування, фільмування, дактилоскопія, колекціонування, а формами концентрації кримінологічно значущої інформації – картки, картотеки, колекції, альбоми, магнітні стрічки, диски, перфокарти, банки даних, у тому числі автоматизовані банки даних.

Літ.: *Кашкаров О.О. Реєстрація кримінальна // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 570–571.*

Рейдерство – інституціональний феномен, що проявляється у встановленні (зазвичай, із застосуванням сили) контролю над компанією із застосуванням протизаконних методів і засобів та супроводжується заволодінням акціями компанії (фірми, підприємства) проти волі її справжніх власників.

Літ.: *Литвинов О.М. Рейдерство // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 571.*

Рекет (від англ. *racket* – шантаж, шахрайство) – вид злочинної діяльності, пов'язаної з вимаганням чужих доходів шляхом погроз, шантажу та насильства.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 225; Мельник М.І. Рекет // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 572.*

Релігійна ворожнеча – відкрита, що граничить з фанатизмом, релігійна ненависть, яка зовні виражається у здійсненні злочинів відносно інновіруючих, атеїстів або осіб, що відносяться до релігії індиферентно, її відкритий прояв.

Літ.: *Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення кваліфікації злочинів з ознаками національної, расової чи релігійної ненависті або ворожнечі» від 07 лютого 2019 року №2679–VIII. Офіційний електронний ресурс Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55942.*

Релігійна кримінологія – *див. Кримінотеологія.*

Релігійна ненависть – почуття сильної неприязні, засноване на релігійних переконаннях людини, і випробовуване стосовно іншовіруючих, атеїстів і людей, які належать до релігії нейтрально.

Літ.: *Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення кваліфікації злочинів з ознаками національної, расової чи релігійної ненависті або ворожнечі» від 07 лютого 2019 року №2679–VIII. Офіційний електронний ресурс Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55942.*

Релігійна профілактика злочинності – діяльність культових служителів різних релігійних напрямків, спрямована на психологічне вселення гріховності злочинної поведінки, можливості моральної помірності і спокути гріхів за життя і покарання за них у потойбічному світі.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 189.*

Репрезентативність вибірки (від франц. *representant* – представник) – якість вибірки, що полягає у її здатності адекватно представляти стан справ у генеральній сукупності; здатність вибіркової сукупності максимально точно відтворити характеристики генеральної сукупності; показник будь-яких спостережень в статистиці на інших науках: якість вибірки відображати характеристики досліджуваної генеральної сукупності.

Літ.: *Александровська А., Буга Є., Ткачук Ю. та ін. Тематичний словник-довідник з соціології. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. С. 106–107; Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 123.*

Рефлексія кримінальна – прийняття індивідом власної ролі злочинця і внутрішня згода з цим.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 119.*

Рецидив кримінологічний (від лат. *residivus* – повторюючи) – повторне вчинення нового злочину особою, раніше засудженою або підданою іншим заходам впливу за передбачене кримінальним законом суспільно-небезпечне діяння, незалежно від наявності судимості у винного.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 347; Батиргареєва В.С. Кримінологічні засади запобігання рецидивній злочинності в Україні: автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2010. С. 35.*

Рецидивна злочинність – соціально-правовий феномен, що є складовою частинною більш широкого явища кримінальної дійсності – повторної злочинності, сутність якого полягає у стійкій злочинній мотивації частини раніше засуджених осіб і який у статистичному вимірі являє собою масив умисних злочинів, учинених на певній території за відповідний проміжок часу особами, що на момент їх скоєння мали незняту або непогашену судимість за вчинення так само умисного або умисних злочинів, природа яких має цілком соціально зумовлений характер. Рецидивна злочинність характеризується підвищеною суспільною небезпечністю, що полягає: а) у її значній потужності до відтворення; б) в існуванні цієї злочинності за всіх часів історії держави і права; в) у значній питомій вазі в її структурі тяжких та особливо тяжких злочинних діянь; г) у здатності бути передаточним механізмом злочинного ремесла й досвіду, злодійських традицій, устоїв, що тягне за собою існування особливого соціального прошарку в структурі суспільства; д) у підвищеному ступені латентності цих злочинних проявів; е) в інтенсивності заходів, які суспільство й держава вживають з метою запобігання рецидивним злочинам; є) в ідеологічному впливі рецидивістів на свідомість злочинців і законослухняних громадян; ж) у низькій сприйня-

тливості рецидивістів до запобіжних заходів; з) у культивуванні в громадській свідомості думки про необхідність посилення суворості кримінальної політики як єдино можливого ефективного засобу боротьби з рецидивною злочинністю.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 347; Батиргареєва В.С. Кримінологічні засади запобігання рецидивній злочинності в Україні: автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2010. С. 35.*

Рівень віктимності – абсолютна кількість потерпілих, виявлених при розслідуванні кримінальних справ або в процесі проведення кримінологічного дослідження за певний період часу на визначеній території.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 16–17.*

Рівень злочинності – абсолютна кількість зареєстрованих злочинів і осіб, які їх вчинили, за певний період часу на певній території. Цей показник характеризує міру чи величину злочинності в абсолютних числах.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 255–256.*

Рівень латентної віктимності – абсолютна кількість ймовірних потерпілих від злочинних посягань, встановлених за результатами опитувань населення й інших спеціальних методів дослідження.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 225.*

Рівень судимості – абсолютна кількість злочинів і осіб, які їх вчинили, відносно яких винесений обвинувальний вирок суду.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 225.*

Рішення стосовно злочинного прояву – інтелектуально-вольовий акт, який свідчить про готовність особи до вчинення злочину та певний план останнього.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 308.*

С

Садизм – патологічна біосоціальна схильність до проявів жорстокості і знущанням, а також задоволення статевого потягу за допомогою заподіяння фізичних страждань соціально і фізично залежній особі, незалежно від статевої приналежності.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 192.*

Самовідтворення злочинності – обумовленість існування злочинності внутрішньо властивими їй закономірностями розвитку, котрі забезпечують її постійне відтворення.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 192.*

Самодетермінація злочинності – обумовленість злочинності внутрішньо властивими їй як системно-структурному утворенню взаємозв'язками, що підтримують чи підсилюють її відтворення в конкретних умовах місця і часу.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 150–151.*

Самозахист – визнана та гарантована державою міра можливої поведінки, що може виявлятися як в активних діях особи, так і в утриманні від певних вчинків. Самозахист здійснюється з метою відстоювання природних прав людини, передбачених як внутрішньодержавними так і міжнародними нормами, базується на засадах права та інших соціальних норм поведінки, що не суперечать загальнолюдським правилам проживання.

Літ.: *Гориславський К.О. Самозахист // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 582–583.*

Світові закономірності теорії і практики протидії злочинності – основні напрямки розвитку теорії і практики протидії злочинності, характеризуються наступними основними рисами: плюралізм у підходах до пошуку причин злочинної поведінки; пріоритет соціологічних концепцій детермінації злочинної поведінки; занепад біокримінологічних концепцій, що тим сам продовжують впливати на практику індивідуального пово-

дження зі злочинцями; інтернаціоналізація заходів протидії злочинності на теоретичному і практичному рівнях, що виявляється в спробах створення міжнародної кримінології і розширенні практики міжнародного співробітництва держав у сфері протидії злочинності, що є загрозою для всього світового співтовариства.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 115.*

Свобода волі – здатність суб'єкта вільно визначати сутнісні підстави власного воління; своєрідна похідна від волі загалом, що уможливлює морально-етичну значущість останньої.

Літ.: *Бистрицький Є.К., Йолон П.Ф., Поліщук Н.П. та ін. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002, С. 571–572.*

Свобода совісті – умови, за яких можливе вільне світоглядне самовизначення особистості, її духовне становлення, розвиток, соціалізація.

Літ.: *Бистрицький Є.К., Йолон П.Ф., Поліщук Н.П. та ін. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002, С. 572–573.*

Сексуальна (статева) злочинність (від лат. *sexus* – стать) – сукупність злочинів, спрямованих проти статевої свободи чи статевої недоторканості осіб, вчинених із застосуванням фізичного, психічного насильства та/або з використанням безпорадного становища потерпілої особи, з метою задоволення сексуальних потреб у природній чи неприродній формах.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 127–128.*

Система кримінології – упорядкована сукупність загальних і окремих, теоретичних, прикладних і методологічних проблем, що розкривають предмет науки. Система кримінології як навчальної дисципліни складається з Загальної й Особливої частин, що обумовлює порядок викладу та сприйняття навчального курсу кримінології як дисципліни. *Загальна частина* містить теоретичний матеріал стосовно визначення, предмету, методу і системи кримінології, методології і методики кримінологічних досліджень, історії виникнення кримінологічних ідей і появи самої науки кримінології, проблем злочинності, обумовленості її соціальними та іншими за природою детермінантами, особи злочинця, віктимологічного вчення про жертву злочинів, теорії запобігання злочинності, її прогнозування і планування відповідних заходів, їх ресурсного забезпе-

чення та ін. *Особлива частина* досліджує і надає кримінологічну характеристику окремим злочинним проявам, їх причинам й умовам, особі злочинця та заходів запобігання.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 20–21; Манохa О. Є. Системний аналіз в кримінології: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 1996. 22 с.*

Сімейна кримінологія – *див. Кримінофамілістика.*

Сімейно-побутова злочинність – вид злочинності, що представляє собою сукупність злочинів, вчинених особами, пов'язаними з потерпілими сімейними, родинними чи сусідськими відносинами, а також сукупність осіб, які вчинили сімейно-побутові злочини протягом певного періоду на певній території. В її основі лежить сімейно-побутовий конфлікт за різними (часто незначними) підставами.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 152.*

Слідча профілактика – система заходів органу досудового розслідування щодо виявлення під час конкретного кримінального провадження причин вчинення кримінального правопорушення та умов, що сприяли його вчиненню, а також усунення виявлених криміногенних факторів.

Літ.: *Степанюк Р.А. Слідча профілактика // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 602.*

Совість – моральна діяльність особистості, що характерна здатністю здійснювати моральний самоконтроль, самостійно визначати зміст морального обов'язку, вимагати від себе його дотримання і давати самооцінку власних вчинків; одна з форм моральної самосвідомості, через котру здійснюється осмислення, контроль, санкціонування та критичний перегляд моральних настанов людської суб'єктивності.

Літ.: *Бистрицький Є.К., Йолон П.Ф., Поліщук Н.П. та ін. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002, С. 591–592.*

Сором – моральний стан людини, що характеризується переживанням самоосудження на підставі інтеріоризації реальних або завбачуваних міжсуб'єктивних стосунків. Разом із совістю сором формує ядро моральної самосвідомості людини, проте, на відміну від совісті, сором феноменологічно невіддільний від свідомості присутності «іншого», хоча при цьому й результується в активній самооцінці особистості.

Літ.: *Бистрицький Є.К., Йолон П.Ф., Поліщук Н.П. та ін. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002, С. 594.*

Соціалізація – процес засвоєння особою правових норм, системи моральних і соціальних цінностей і зразків поведінки, притаманних даному суспільству, що формуються в результаті цілеспрямованого навчання, виховання і стихійного впливу.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 157; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 282–283.*

Соціалістичний тип кримінологічної системи – сукупність структурних відособлених та функціональних взаємозалежних елементів впливу на злочинність в соціалістичних країнах (Китай, Куба, Північна Корея та ін.), що базуються на принципах соціалістичної ідеології та затверджує можливість ліквідації злочинності, пропагандистської виховної політики та радикальної системи запобіжних заходів, здійснюваних державним апаратом із широким залученням громадських організацій.

Літ.: *Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью: британская криминологическая модель: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2001. С. 31–32.*

Соціологічна школа в кримінології – науковий напрям, у межах якого почала розвиватись кримінологічна наука, представники якого виходили з теорії множинності факторів, що була покликана виявити причинні зв'язки між злочинністю та різ-ними рівнозначними або незалежними один від одного факторами: фізичними (пори року або доби, кліматом або погодою та ін.), громадськими (зубожінням народу, безробіттям, міграцією та ін.), особистісними (спадковістю, статтю або психічними особливостями людини та ін.). Хронологічно соціологічна школа виникає як реакція на антропологічні ідеї, які на початку 80-х років XX ст. повністю себе дискредитували, тоді як злочинність продовжувала зростати (у цей час отримала поширення рецидивна злочинність і злочинність юнаків). Найбільш відомими представниками соціологічної школи в кримінології прийнято вважати таких відомих вчених-кримінологів, як: *Франц-фон Ліст* (1851–1919), *Адольф Принс* (1845–1919), *Віллем Адріан Бонгер* (1876–1946), *Жерар Антоніус Ван-Гамель* (1842–1917), *Габріель Тард* (1843–1904), *Еміль Дюркгайм* (1858–1917), *Іван Фойницький* (1844–1910), *Михайло Чубинський* (1871–1943). У межах соціологічної школи розроблені положення про неминучість злочинності як соціального явища, про невизначеність покарань / вироків, про небезпечний

стан особи, що випливає з її психофізичних особливостей, способу життя, соціального оточення та багато ін.

Літ.: *Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Шеремет О.С. та ін. Кримінологія. Загальна частина. Альбом схем. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2015. С. 91–92.*

Соціологія злочинності – міждисциплінарний напрямок досліджень, що вивчає специфічними для соціології засобами і в притаманних соціології контекстах феномен злочинності й сукупність соціальних явищ і тенденцій, породжених злочинністю як кримінологічною категорією. Соціологія злочинності, у першу чергу, досліджує ті аспекти сфери злочинних проявів, які не є специфічними для інших дисциплін, але становлять суспільний інтерес і можуть успішно розробляться засобами соціології.

Літ.: *Рущенко І.П. Соціологія злочинності: монографія. Харків: Вид-во Національного університету внутрішніх справ, 2001. С. 21.*

Спортивна злочинність – відносно масове негативне соціально-правове явище, що проявляє себе через: 1) *злочинність професійних спортсменів, пов'язана з їх безпосередньою спортивною діяльністю*; 2) *злочинність професійних спортсменів, не пов'язана з їх безпосередньою спортивною діяльністю*; 3) *злочинність інших осіб, пов'язана зі спортивною діяльністю професійних спортсменів.*

Літ.: *Алексеева А.П. Преступность в сфере профессионального спорта // Известия вузов. Северокавказский регион. Общественные науки. 2009. № 2. С. 92–96; Денисов С.Ф., Кулик С.Г. Спортивна кримінологія як один із напрямів розвитку вітчизняної науки // Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи: матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 50-ти річчю з дня заснування кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права. Харків: Право, 2016. С. 92–95;*

Спортивна кримінологія – один з напрямків кримінологічних досліджень, що вивчає злочинність в сфері професійного спорту, злочинність серед спортсменів, місце спорту в системі попередження злочинності, в тому числі тюремний спорт.

Літ.: *Алексеева А.П. Спортивная криминология: монография. 2-е издание, переработанное и дополненное. Москва: ИНФРА-М, 2017. С. 8; Клейменов М.П. Спортивная криминология за рубежом // Вестник Омского университета. Серия «Право». 2012. № 2 (31). С. 256–257.*

Стабільність злочинності (від лат. *stabilis* – стійкий) – стабільний стан в динаміці злочинності.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 226.*

Стан злочинності – інтегрована кількісно-якісна характери-стика злочинності в конкретно взятій державі чи регіоні за певний період, який дає узагальню-

ючу характеристику рівня правопорядку в країні.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 199–200.*

Статева розбещеність – кримінологічно значима аморальна форма сексуальної поведінки, що виражається в безладних статевих зв'язках і задоволенні збочених сексуальних потреб. Статева розбещеність лежить в основі мотивації статевих злочинів.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 143–144.*

Статистичне зведення – підрахунок та визначення суми одиниць первинного обліку за кількістю проявів, їх ознак та відображення отриманих кількісних показників у зведеній формі. Проте у зведених формах, поряд з інформацією, яка цікавить дослідника, є й інша, з ознак, що наразі не потрібні йому. До того ж зведена форма фіксує статистичні показники лише за певний період, а дослідження, як правило, вимагає порівняння інформації за різні відрізки часу. В матеріалах дослідження має бути подана та проаналізована саме та статистична інформація, яка стосується предмета дослідження. Тому дослідник проводить обробку й аналіз зведених даних, формує своє зведення, яке складається саме з цікавих для його дослідження зведених статистичних показників відповідних фактів, їх ознак. При цьому використовується групування одиниць сукупності за ознаками, що становлять інтерес для дослідника. Таке зведення і групування найчастіше виконується з використанням накопичувальної (зведеної) таблиці. Основою побудови цієї таблиці є, як правило, ознаки, за якими проводиться групування. У рядках таблиці (по горизонталі) розміщуються найменування фактів, ознак, подій, які цікавлять дослідника і які відображені в статистичних формах, а у колонках – їх кількісні показники за певні проміжки часу (місяць, квартал, рік) або за певними територіальними одиницями (область, місто, район). У клітки перетинання рядків та колонок переносяться із статистичних форм та позначаються числові (кількісні) значення показників, відображених у рядках найменувань, однорідних фактів, ознак, подій за відповідні часові проміжки або за територіальними одиницями, які визначені у колонках таблиці. Статистичне зведення за способом ви-

конання може бути ручним або механічним. Поряд із статистичними таблицями при зведенні та відображенні інформації використовують діаграми, схеми, графіки, що містять умовні зображення співвідношення показників для наочного відображення.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 33–34.*

Статистичне спостереження – реєстрація і збір за визначеною програмою інформації про окремі прояви, ознаки злочинів, що фіксовані у формах первинного обліку. Вся сукупність зареєстрованих у первинних формах проявів (фактів) називається статистичною сукупністю, а окремі елементи останньої – одиницями сукупності. Об'єкт статистичного спостереження складається з окремих його одиниць (елементів). Крім того, потрібно виокремлювати *одиницю вимірювання* – це прийнята в статистиці величина, в якій обчислюються одиниці спостереження.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 32–33.*

Статут благочиння та безпеки (1916 р.) – історико-правове джерело вітчизняного кримінологічного законодавства, що складалося зі вступу, 13 глав (включали відділи та додатки) та 379 статей. Зазначений Статут 1916 р. за загальною структурою складався з глави 1 «Про заходи протидії порушенням віросповідання» (ст. ст. 2–79), глави 2 «Про охорону державного порядку та громадського спокою» (ст. ст. 80–166), глави 3 «Про охорону особистої безпеки» (ст. ст. 167–171), глави 4 «Про охорону майнової безпеки» (ст. ст. 172–217), глави 5 «Про товариства та спілки» (ст. ст. 218–257), глави 6 «Про зібрання» (ст. ст. 258–279), глави 7 «Про дотримання порядку на публічних зборах, видовищах і розвагах» (ст. ст. 280–298), глави 8 «Про заходи протидії розкоші та марнотратства» (ст. ст. 299–313), глави 9 «Про заходи протидії жебрацтву» (ст. ст. 314–323), глави 10 «Про заходи протидії непристойним діям» (ст. ст. 324–325), глави 11 «Про виключення зі складу духовного відомства за пороки та погане поводження» (ст. ст. 326–332), глави 12 «Про видалення шкідливих і порочних членів зі складу товариства сільських обивателів, а також інших товариств» (ст. ст. 333–364) та глави 13 «Про видалення іноземців за межі Російської імперії» (ст. ст. 365–379).

Літ.: *Свод законов Российской империи / Т. 14: Устав благочиния и безопасности. Петроград: Государственная типография, 1916. 84 с.*

Статут про попередження та припинення злочинів (1832 р.) – історико-правове джерело вітчизняного кримінологічного законодавства, що складалося зі вступу, 5 розділів, 29 глав, 310 статей, окрім того, частиною статуту в різні часи також були різного роду офіційні та неофіційні додатки. Статут 1832 р. змінювався та доповнювався у редакціях 1842 р., 1857 р., 1876 р., 1881 р., 1882 р., 1890 р., 1900 р., 1904 р., 1905 р. та 1906 р. Зазначений Статут за загальною структурою складався з розділу 1 «Про запобігання і припинення злочинів проти віри» (містив 5 глав), розділу 2 «Про запобігання і припинення злочинів проти громадського порядку та владних установ» (містив 7 глав), розділу 3 «Про запобігання і припинення безпорядків на публічних зборах, дозвіллі, а також про запобігання явної спокуси та розпусти в поведінці» (містив 6 глав), розділу 4 «Про запобігання і припинення злочинів проти особистої безпеки (містив 3 глави) та розділу 5 «Про запобігання і припинення злочинів проти власності» (містив 8 глав).

Літ.: *Денисов С.Ф., Юрасов А.В. Розвиток спеціального законодавства з питань запобігання злочинності в Україні // Держава та регіони. Серія: Право. 2009. № 4. С. 35–42; Свод законов Российской империи / Т. 14: Устав о предупреждении и пресечении преступлений. Санкт-Петербург: Типография «Собственная Его Императорского Величества канцелярия», 1876. 72 с.*

Стереотип злочинця – середньостатистична характеристика осіб, що вчинили злочини одного виду.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 161.*

Стратегія кримінологічного дослідження (від грец. *stratos* – військо; грец. *ago* – веду) – визначення загальної спрямованості дослідження й окремих його проявів відповідно до попередньо сформульованої науково обґрунтованої гіпотези.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 209.*

Стратегія управління діяльністю щодо запобігання та протидії злочинності – кримінологічний документ, в якому пропонуються напрями та методи вирішення кримінологічних проблем.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 384.*

Стресова життєва ситуація (від англ. *stress* – напруга) –

сукупність факторів, які впливають на людину і викликають у неї стан нервової психічної напруги, що потребує негайного зняття.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 301.*

Структура злочинності – якісна характеристика, що характеризує внутрішню будову злочинності як співвідношення між групами (видами) злочинів, які можна аналізувати за кримінально-правовими, соціально-демографічними або кримінологічними критеріями. Кримінологічна структура будується як розподіл злочинів та осіб, що їх вчинили, за сферами економіки (наприклад, у сфері зовнішньоекономічної діяльності, в сфері банківської діяльності, на об'єктах паливно-енергетичного комплексу, агропромисловому комплексі, в області високих технологій тощо), окремими регіонами (АР Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Чернігівська обл. і т. д.), характеристиками особи злочинця (групова та організована злочинність, рецидивна злочинність, злочинність неповнолітніх, злочинність жінок і т. д.) та ін. Основним показником структури злочинності є *питома вага* окремих груп або видів злочинів відносно їх загальної кількості. *Питома вага* – це процентне співвідношення частини злочинності до її загальної величини

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 163–164; Фіалка М.І. Показники злочинності // Вісник Асоціації кримінального права України. 2016. № 2 (7). С. 365, 366.*

Структура особистості суб'єкта злочину (від лат. *structura* – розміщення, побудова) – містить у собі ціннісні орієнтації, соціальний досвід, інтелектуальну вольову й емоційну сферу; біологічні властивості і задатки, й інші кримінологічно значимі властивості і якості, що характеризують суб'єктів, які вчинили злочини. Структура особистості суб'єкта злочину вивчається за демографічними, соціально-рольовими, кримінально-правовими, психологічними, біологічними й іншим значимими з кримінологічної точки зору властивостями.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 209.*

Структура програми протидії злочинності – упорядковане розташування відповідних частин і елементів програ-

ми. Структура програми протидії злочинності включає: 1) концепцію; 2) організаційно-правове забезпечення; 3) кадрове забезпечення; 4) підсистему заходів протидії окремим видам злочинів і обумовлюючі їх негативні соціальні явища; 5) участь недержавних об'єднань в протидії злочинності; 6) фінансування про-грами; 7) строки реалізації програми і контроль за її реалізацією; 8) звіт про виконання програми.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 164.*

Структура рецидиву – співвідношення й взаємозв'язок між усіма умисно вчиненими тією чи іншою особою протягом тривалого часу злочинами, за які вона неодноразово засуджувалась і які становлять злочинну «кар'єру» рецидивіста, його кримінальну біографію. Вивчення структури рецидиву дозволяє: а) отримати ретроспективне уявлення про попередню злочинну поведінку особи; б) з'ясувати типовість щодо прийняття особою рішень про вчинення конкретного злочину, обрання способу реалізації злочинного наміру, приховування протиправних дій тощо; в) установити певний взаємозв'язок і співвідношення рецидивних злочинів між собою (вчинення тотожних, однорідних або різнорідних злочинів, найбільш імовірні «зміни» у злочинних пріоритетах зі спливом часу); г) спрогнозувати вчинення нових злочинів і варіант закінчення злочинної «кар'єри» того чи іншого рецидивіста та ін. Аналіз різних структур рецидиву сприяє визначенню деяких характерних особливостей рецидивної злочинності в цілому, що виявляються: а) у зростанні зі збільшенням кількості засуджень умовної й абсолютної ймовірностей вчинення особою злочинів проти правосуддя; б) у поглибленні у значної частини рецидивістів після кількох засуджень процесу загальної деградації та занепаду, який не в останню чергу зумовлений їх наркотизацією й алкоголізацією; в) у домінуванні в багатьох видах структур рецидиву злочинів проти власності; г) у звуженні з часом злочинної «кар'єри» рецидивістів, як правило, до кількох кримінологічних груп злочинних діянь, а саме до корисливих злочинів, протиправних діянь у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і злочинів проти правосуддя.

Літ.: *Батиргареєва В.С. Кримінологічні засади запобігання рецидивній злочинності в Україні: автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2010. С. 35–36.*

Субкультура кримінальна – сукупність ідеологічних, духовних, матеріальних та інших цінностей, на ґрунті яких формується спосіб негативно спрямованої індивідуальної або групової поведінки засуджених та інших кримінально-вразливих осіб, що обумовлена неформальними нормами, принципами, ідеями та правилами її поведінки, що протистоїть культурі правовій.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 306; Литвинов О.М. Субкультура кримінальна // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 627–629.*

Судова статистика – вивчає діяльність судів щодо розгляду кримінальних проваджень, цивільно-правових справ, кількості засуджених, видів кримінальних покарань, що застосовувалися до них, та іншу інформацію, що має важливе значення для роботи судових органів.

Літ.: *Королева М.В. Судебная статистика // Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Изд-во НОРМА, 2000. С. 679–680.*

Суїцид (від англ. *suicide* – самогубство) – навмисне позбавлення себе життя, вчинене людиною в стані сильного душевного хвилювання, розладу або під впливом психічного захворювання. Суїцид як соціальне явище має різну релігійну, моральну і правову оцінку від безумовної заборони до соціально схвалюваного. У кримінології суїцид розглядається як форма поведінки з відхиленням.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 213.*

Суїцидальність – різновид масових, стійких соціальних практик щодо аморального усвідомленого, вольового позбавлення себе життя частиною населення.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 256.*

Суїцидологія – складова кримінології, що вивчає суїцидальну поведінку та способи запобігання самогубствам.

Літ.: *Устрицька Н.І., Яремко Г.З. Кримінологія: навчально-методичний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 19.*

Суспільна небезпека злочинності – властивість злочинності, що виражається в заподіянні суспільним відносинам істотних збитків чи здатність ста-

вити ці відносини (правопорядок) під реальну загрозу заподіяння істотної шкоди. Суспільна небезпека зло-чинності визначається цінністю об'єктів, на які здійснюється посягання; тяжкістю наслідків; способом дій; мотивацією вчиненого; формою і ступенем вини.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 229.*

Суспільна небезпечність особистості злочинця – одна з основних властивостей особистості злочинця, що виявляється в характері й тяжкості вчиненого злочину.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 229.*

Т

Таблиці статистичні – спосіб викладення і узагальнення відомостей про суспільні явища за допомогою цифр, розміщених у певному порядку.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 229.*

Таврування злочинця – процес випікання та тілі злочинця незгладимих знаків у вигляді емблем або початкових букв, відрізання вуха, виривання ніздрі, що вказують на злочин або покарання. Метою таврування злочинців є попередження втеч і відокремлення злочинців від населення.

Літ.: *Бодюл Є.М. Таврування // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 639.*

Татуювання злочинне – зображення (малюнок) на шкірі живої людини та процедура його нанесення, що використовується як прикраса чи символічне зазначення певної інформації. Основними спонукальними *моти-*

вами нанесення татуювань злочинцями можна вважати наступні: а) особисте самоутвердження в певній групі засуджених; б) пихатість, бажання показати свою значущість, винятковість, перевагу над іншими; в) наслідування більш досвідчених, авторитетних злочинців, які вже мають татуювання; г) своєрідна пам'ятка про місця відбування покарання, тощо.

Літ.: *Бодюл Є.М. Татуювання // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 641–644.*

Темна цифра злочинності – кількість злочинів, що не потрапили до числа зареєстрованих правоохоронними органами.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 167–168.*

Темп зростання (зниження) злочинності – відносний показник, що характеризує, у скільки разів більше чи менше, або скільки відсотків становить злочинність порівняно з аналогічним показником, обраним як базовий. Він може обчислюватися у коефіцієнтах або відсотках.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 44.*

Темп приросту (зменшення) злочинності – відносний показник, що характеризує, на скільки відсотків зросла або знизилась злочинність порівняно з аналогічним показником, обраним як базовий.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 44.*

Тенденції злочинності (від лат. *tendere* – направляти, прагнути) – напрямки, у яких відбувається розвиток злочинності чи окремих її груп і видів. Визначальними тенденціями сучасної злочинності в світі є: 1) абсолютний і відносний ріст (відносно росту народонаселення, економічного розвитку, культури і та ін.); 2) глобалізація і транснаціоналізація (транскордонність) (особливо економічної, організованої й терористичної злочинності); 3) виникнення нових видів і форм суспільно небезпечної діяльності; 4) відставання соціально-правових механізмів стримування (протидії) від її негативних кількісно-якісних змін.

Літ.: *Бова А.А., Кулик О.Г., Наумова І.В. Злочинність в Україні: фактори, тенденції, протидія (2002–2014): монографія. Київ: ДНДІ МВС України, 2015. С. 334–355; Орлов Ю.В. Тенденції злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 646–648;*

Тенденції української кримінології – *див.* ***Додаток А.*** *«Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття» та* ***Додаток Б.*** *«Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні в першій третині XXI століття».*

Теологічна концепція злочинності – виходить із гріховної природи людини, вічності злочинності, необхідності законослухняності, невідворотності покарання за порушення в потойбічному житті, навіть якщо від нього удалося ухилитися в цьому (реальному) світі.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 215.*

Теорія аномії – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, що пояснює деякі види злочинності, приділяючи основну увагу особі, на відміну від теорії диференційованого зв'язку, об'єктом якої є умови соціального оточення.

Літ.: *Нежурбіда С.І. Етіологія злочину: Теорії, аналіз, результат: монографія. Чернівці: Друк Арт, 2013. С. 166–186.*

Теорія боротьби (протидії) зі злочинністю – основане на узагальненні досвіду, юридичної практики і достовірних знань, вчення про закономірності протидії злочинності, що створює наукові основи даного виду протидії з метою розвитку наукових знань і підвищення ефективності практики боротьби зі злочинністю.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 215–216.*

Теорія відчуження – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, за якою злочинність є породженням крайньої форми аномалії в поведінці особи, відходу її від нормального життя в суспільстві.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 229.*

Теорія генної обумовленості злочинності – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, що зводиться до констатації зв'язків між окремими характеристика геному та схильностями до злочинної поведінки. Недоліком даної теорії визнається недостатня репрезентативність, значна похибка результатів його застосування, обумовлена ігноруванням впливу соціальних факторів.

Літ.: *Шевчук Т.А. Теорії генної обумовленості злочинності // Українська кримінологічна*

енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 650.

Теорія диференційованого зв'язку – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, що стверджує, ніби злочинній поведінці окремі індивіди навчаються в тих, з ким вони зв'язані. Чим частіші та стійкіші такі зв'язки, тим більша ймовірність того, що індивід може стати злочинцем.

Літ.: *Шевчук Т.А. Теорія диференційованого зв'язку // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 650–651.*

Теорія конституціональної схильності – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, що вказує на прямий зв'язок між будовою тіла та психологічними рисами особи, тому антисоціальна поведінка людини визначається її фізичною конституцією.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 229.*

Теорія конфлікту культур – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, суть якої зводиться до пояснення причин злочинності через призму невідповідності культурних зразків світосприйняття та поведінки (системи релігійних, етичних, правових норм тощо) різних груп населення, які з тих чи інших причин вимушені проживати на одній території. Застосування теорії конфлікту культур дозволяє пояснити підвищену злочинну активності з одного боку, та підвищений рівень віктимності – з іншого серед представників деяких діаспор за межами країн свого корінного проживання: афроамериканців та пуерторіканців в США, арабів в Норвегії, Швеції та інших країнах Європи тощо. Вироблені в межах цієї теорії рекомендації кримінально-превентивного характеру стосуються посилення контролю над міграційними процесами, проведення урядом політики зближення культур, особливо в полікультурних суспільствах і т.д.

Літ.: *Шевчук Т.А. Теорія конфлікту культур // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 651.*

Теорія множинності факторів – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, основана на твердженні про детермінацію злочинності множиною різних за своєю природою і факторів: соціальних, біологічних, географічних, екологічних і інших без виділення головних, визначальних.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины.*

Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 216.

Теорія науково-технічного прогресу – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, що вважає індустріалізацію, урбанізацію, міграцію, автомобілізацію тощо, криміногенними явищами, що сприяють злочинній поведінці.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 229.*

Теорія небезпечного стану – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, в якій обґрунтовується наявність причинного зв'язку між вчиненням злочину та так званим «небезпечним станом» людини. Останній визначається як особливий психофізіологічний стан особи, в якому стримуючі механізми девіантної поведінки, зумовлені соціальною надбудовою в структурі особистості, перебувають в ослабленому стані, а сама людина вирізняється підвищеною тривожністю, лабільністю, конфліктністю, фобіями, неврастеніями, обцессивно-конпульсивними реакціями тощо. Констатується підвищений рівень кримінальної активності осіб, що страждають на шизофренію, параною, клептоманію, піроманію, експлюзивні розлади. Здобутки теорії небезпечного стану частково втілені у сучасному законодавстві про кримінальну відповідальність більшості країн світу, свідченням чого є наявність: інституту примусових заходів медичного характеру та примусового лікування; альтернативних та відносно визначених санкцій, які надають суду можливість максимально індивідуалізувати покарання на підставі індивідуального кримінологічно значущого прогнозу щодо поведінки конкретної особи; наявності підстав для звільнення від кримінальної відповідальності, покарання та подальшого його відбування.

Літ.: *Орлов Ю.В. Теорія небезпечного стану // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 651–652.*

Теорія розбитих вікон – теорія, яку сформулювали американські кримінологи Джеймс Квінн Вілсон і Джордж Келлінґ у 1982 р. Відповідно до цієї теорії, якщо хтось розбив скло в будинку і ніхто не вставив нове, то незабаром жодного цілого вікна в цьому будинку не залишиться, а потім почнеться мародерство. Іншими словами, явні ознаки безладу і недотримання людьми прийнятих норм поведінки провокують оточення теж забути про

правила, породжуючи тим самим злочинність.

Літ.: *Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Шеремет О.С. та ін. Кримінологія. Загальна частина. Альбом схем. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2015. С. 601–603.*

Теорія розумової відсталості злочинців – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності першої половини XX ст., що пов'язує причини вчинення злочинів з розумовою неповноцінністю злочинів. Представниками цієї теорії відстоюється думка про більш низький рівень розумових здібностей злочинців, а, відтак, і їх більшою схильністю до асоціальної поведінки. Однак, сучасні дослідження виявленої залежності не підтвердили її: по мірі удосконалення тестових методик та розширення групи респондентів, включенням до неї законослухняних громадян, був підтверджений паритет у розумових здібностях злочинців та осіб, які не вчиняли злочинів.

Літ.: *Орлов Ю.В. Теорія розумової відсталості злочинців // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 652.*

Теорія соціального інтеракціонізму – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, за якою девіантну поведінку визначає група, що диктує норми такої поведінки. Прихильники цього вчення сформулювали два теоретичні положення: по-перше, кожне суспільство само визначає поведінку, що кваліфікується як девіантна та оголошується небажаною; по-друге, реакція з боку суспільства, навіть за великого поширення девіантності, може бути спрямована не на всі, а лише на окремі види такого роду поведінки.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 229–230.*

Теорія соціальної дезорганізації – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, розвинена в працях Е. Дюркгейма, яка розглядає механізм відтворення злочинності в розрізі психологічних основ соціалізації людини в динамічних умовах суспільного розвитку. Інтенсифікація економічного життя, інформаційних, міграційних, урбаністичних процесів, не дозволяє в повній мірі людині реалізувати себе як повноцінного суб'єкту в більшості сфер суспільних відносин. Ситуація несправедливого розподілу результатів суспільної праці, обмеженості доступу до її результатів, неосяжності інформаційного простору, конкуренції в умовах мегаполісу та посилення трудової міграції обумовлює психологічно та

соціально дезорганізований стан особи, що збільшує рівень її агресивності, сприяє розвитку стану аномії. Описаний ланцюжок розгортання з одного боку соціального, а з іншого – особистісного конфлікту знаходиться в основі формування девіантної, в тому числі злочинної, поведінки. І оскільки процес соціального розвитку є перманентним, остільки злочинність, як результат соціальної дезорганізації індивідуумів та аномії, є нормою життя. Разом з тим, враховуючи конкретні соціально-економічні, історико-політичні, культурні умови життя конкретних суспільств, кожному з них властивий свій нормальний стан злочинності в межах відповідного порогу насиченості. Маючи суттєвий вплив на наукову кримінологічну думку першої половини XX ст., теорія соціальної дезорганізації й на сьогоднішній день визнається достатньо обґрунтованою та широко застосовується в кримінологічних дослідженнях.

Літ.: *Орлов Ю.В. Теорія соціальної дезорганізації // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 652.*

Теорія соціальної превенції злочинності – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, що стверджує, ніби реальним засобом боротьби зі злочинністю є застосування жорстокого покарання.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 230.*

Теорія стигматизації (від грец. *stigma* – пляма, клеймо) – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, сутність якої полягає в тому, що від імені держави особі, яка вчинила злочин, надається довічний статус злочинця (девіанта) з несприятливими соціальними і правовими наслідками.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 245–246.*

Теорія субкультур – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, розвинена в 50-х роках XX ст. американським вченим А. Коеном на базі концепції конфлікту культур. Оперуючи базовими категорії останньої, теорія субкультур акцентує увагу на конфліктних взаємодіях окремих субкультур з материнськими культурами. Найбільш гострі соціальні наслідки (зокрема, криміналізацію суспільства) викликає поширення елементів кримінальної субкультури, яка відіграє роль не лише відособлення маргінальних елементів за критерієм причетності

до злочинної діяльності, а й сприяє спадкоємності звичаїв, традицій, способів організації життєдіяльності злодійського середовища, відтворенню, врешті-решт, злочинності. Теорія субкультур акцентує свою увагу також і на зв'язків злочинності неповнолітніх з молодіжними субкультурами: емо, готів, скінхедів, футбольних фанатів, геймерів, блогерів тощо. Досліджуються їх деструктивні елементи та зв'язок з деформацією особистісних рис молодих людей.

Літ.: *Шевчук Т.А. Теорія субкультур // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 653.*

Теорія факторів злочинності – полягає в тому, що визнає причиною вчинення злочинів не одне явище, а велику групу явищ (факторів): фізичних, кліматичних, економічних, соціальних, психологічних та ін.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 229.*

Терор (від лат. *terror* – страх, жах) – політика тотального залякування, придушення політичних, ідеологічних противників шляхом застосування невибіркового насильства.

Літ.: *Хавронюк М.І. Терор // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 653–656.*

Тероризм (від лат. *terror* – страх, жах; франц. *terrorism* – залякування) – культурно-психологічний і соціально-правовий феномен, що виражається у системі агресивно-насильницьких, політико-кримінальних та / або суто кримінальних інституційних практиках, що ґрунтується на залякуванні людей через застосування до них насильства, знищення або пошкодження майна з метою асиметричного впливу на процес ухвалення публічних рішень.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 454.*

Терорист – особа, яка бере участь у підготовці або здійсненні терористичної діяльності в будь-якій формі, учасник або прихильник актів масового чи індивідуального терору.

Літ.: *Стрельбицька Л.Я. Терорист // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 665.*

Терористичний акт – злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших насильницьких дій, що створювали погрозу для життя чи здоров'я людини чи заподіяли значний матеріальний збиток чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчи-

нені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації військового конфлікту, міжнародної напруги, чи з метою впливу на прийняття рішення про вчинення чи не вчиненні дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, посадовими особами цих органів, об'єднань громадян, юридичними особами, чи привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядах терориста, а також погроза вчинення цих дій з тією ж самою метою.

Літ.: *Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 322–325; Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 16. Ст. 697.*

Техніка кримінологічного дослідження (від грец. *technikos* – умілий) – використання спеціальних технічних прийомів під час збору, обробки й аналізу кримінологічної інформації.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 218.*

Типологія кримінальних об'єднань – розмежування злочинних спільнот за істотними критеріями. На думку спеціалістів, в основу їх типології доцільно покласти два критерії: ступінь та характер організованості та спрямованість дій таких угруповань.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 230.*

Типологія осіб, які вчинили злочини – розподіл усіх злочинців за найбільш важливими істотними ознаками, що характеризує їхню антисоціальну спрямованість і ступінь суспільної небезпеки. За характером вчиненого злочину розрізняють чотири типи злочинців: а) *насильницько-агресивний*; б) *корисливий*; в) *корисливо-насильницький*; г) *дезадаптивний*. За глибиною і стійкості антигромадської спрямованості особистості виділяють п'ять типів злочинців: а) *випадкові*; б) *ситуаційні*; в) *хитливі*; г) *злісні*; д) *особливо злісні злочинці*.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 251–252; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 325–326.*

«Тіньова» економіка – будь-яка господарська діяльність, яка здійснюється поза офіційним обліком та контролем.

Літ.: *Бодюл Є.М. Тіньова економіка // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків;*

Київ: Золота миля, 2017. С. 677–679; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 309–311.

Токсикоманія – пристрасть до речовин (синтетичних, біологічних, рослинних) або лікарських засобів, що не належать до реєстру наркотиків, для досягнення одурманюючого ефекту.

Літ.: *Джужа О. М., Савченко А. В., Чернєй В. В. та ін. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ: Юрінком Інтер, 2017. С. 74; Мельник М. І., Навроцький В. О., Хавронюк М. І. та ін. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 10-те видання, перероблене та доповнене. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 80.*

Топографія злочинності (від грец. *topos* – місцевість; грец. *grapho* – описую) – якісний показник злочинності, що характеризує особливості злочинних проявів у залежності від об'єктів, на яких вчиняються злочини (ринки, вокзали, універмаги і т. ін.). Ці дані мають важливе значення для оперативного аналізу криміногенної ситуації в регіоні.

Літ.: *Ігнатов О.М. Топографія злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 686–687.*

Торгівля людьми – різновид кримінального бізнесу (аналог сучасної работоргівлі), що полягає в продажі чи іншій формі оплатної передачі без згоди особи за допомогою протизаконної угоди і переміщення її через державний кордон з метою продажу, сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, залучення до злочинної діяльності, віддавання в боргову кабалу, усиновлення чи інших комерційних цілях, використання в збройних конфліктах або експлуатації праці.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 219–220.*

Точковий прогнозний показник – єдине кількісне значення прогнозного показника.

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. С. 3.*

Транснаціональна (транскордонна) злочинність – система функціонування злочинних організацій і угруповань, що мають розгалужену мережу філій в інших країнах, які використовують міжнародні зв'язки для постійного здійснення глобальних незаконних операцій, пов'язаних з переміщенням потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей, інших матеріальних і нематеріальних ресурсів через державні кордони з метою використання сприятливої ринкової кон'юнктури в одній або кількох іноземних державах для одер-

жання істотної економічної вигоди, а також для ефективного ухилення від соціального контролю за допомогою корупції, насильства й використання протиріч і прогалин у кримінальному законодавстві та системі правосуддя різних країн.

Літ.: *Вербенський М.Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. С. 384-385.*

Транснаціональна організована злочинність – негативне соціальне явище, пов'язане зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань (груп, організацій, банд, інших формувань) з метою вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів проти власності; у сфері господарської (фінансової) діяльності; пов'язаних з тероризмом, піратством та різними формами екстремізму; наркобізнесом, сексуальною експлуатацією і торгівлею людьми; незаконним обігом зброї, лікарських препаратів, творів мистецтва, вибухових та інших небезпечних (радіоактивних, хімічних) речовин; утручанням у роботу комп'ютерних мереж і автоматизованих систем державного та військового управління, об'єктів критичної інфраструктури, що мають транснаціональний (транскордонний, міжнародний) характер. Головними ознаками транснаціональної організованої злочинності є вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, що мають транснаціональний (транскордонний, міжнародний) характер; великий розмір збитків, завданих такими діяннями громадянам, суб'єктам господарювання та державі; учинення злочинів у складі організованих груп і злочинних організацій; застосування злочинцями вогнепальної зброї, вибухових речовин, неконкурентних методів фінансово-господарської діяльності; зрощування з корупційним чиновництвом та організованим криміналітетом.

Літ.: *Жаровська Г.П. Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2019. С. 465–466.*

Тріада – форма недержавних, таємних, впливових злочинних організацій у Китаї та Південно-Східній Азії. Китайським тріадам властиві спільні переконання та обряди, наприклад, віра в містичне значення цифри 3, звідки і пішла їх назва. Китайські тріади контролюють торгівлю героїном, проституцію та азартні ігри, займаються вимаганням, фінансовими шахрайствами та відмиванням грошей, здійснюють контрабанду людей, зброї, автомобілів та електронного облад-

нання, а також вчиняють вбивства на замовлення.

Літ.: *Савченко А.В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: монографія. Київ: КНТ, 2007. С. 570–571.*

У

Українська кримінологічна модель – самостійна система розвитку вітчизняної теорії і практики запобігання злочинності й окремих видів злочинів, що характеризується цілеспрямованою державною політикою в сфері протидії злочинності на основі принципів верховенства права і закону, широким залученням різних інститутів громадянського суспільства в протидії злочинним проявами в різних сферах соціального життя, з широким використанням для цього можливостей демократизації українського суспільства.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 224.*

Умови злочинності – явища, що безпосередньо злочинність не породжують, але сприяють чи навпаки, перешкоджають породженню проявів злочинності.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 176–177.*

Управління діяльністю щодо запобігання та протидії злочинності – об'єктивно необхідний, різновид соціального управління, який спрямовується на системне упорядкування та підвищення ефективності цієї діяльності, приведення останньої у відповідність з кінцевою метою скорочення злочинності, усунення (нейтралізації) її чинників.

Літ.: *Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 374.*

Установка – внутрішня психологічна готовність до певних дій у типових для даної особи ситуаціях.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 177; Криминология. Словарь-справочник. Составитель: Х.-Ю. Кернер. Пер. с нем. Отв. ред. А.И. Долгова. Москва: Изд-во НОРМА, 1998. С. 340.*

Уява кримінальна – здатність індивіда до побудови асоціальних образів і фантазій, моделювання ситуації злочину.

Літ.: *Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. [б. м.]: [б. и.], 2015. С. 34.*

Ф

Фаворитизм (від лат. *favor* – доброзичливий) – різновид корупційного діяння, що полягає в особливому заступництві високопоставленими урядовцями своїм ставленикам.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 226.*

Фактор (від лат. *factor* – що робить) – явище, що знаходиться у певному логічному зв'язку з наслідком. Термін «фактор» означає рушійну силу будь-якого явища, що визначає характер розвитку цього явища.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 177–178.*

Фактори злочинності (від лат. *factor* – що робить) – явища і процеси, що породжують злочинну поведінку чи сприяють її проявам. Під «факторами злочинності» (основними і загальними) розуміють всі ті соціальні явища і процеси, з якими злочинні прояви взаємозалежні і взаємодіють, що мають будь-який вплив, який детермінує, у тому числі і що причинно обумовлює.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 256–257.*

Фасилітація – здатність особи здійснювати певні дії через присутність інших людей, зокрема, вчинити злочин разом з членами організованої групи.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 231.*

Феноменологія злочинності – вчення про форми прояву злочинності, конкретні злочини та кримінальні сфери. Феноменолоігя злочинності вивчає конкретні злочини в їх сукупності і кримінальних сферах, аналізує конкретні форми прояву злочинності в конкретних умовах, часі та місці вчинення.

Літ.: *Веприцький Р.С., Давиденко В.Л. Феноменологія злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 727.*

Фонові явища злочинності – асоціальні, деструктивні види поведінки, які сприяють формуванню особистості злочинця, мають детермінуюче значення у структурі криміногенної ситуації та виконують компенсаторну функцію соціальних інститутів, статусів, ролей. До числа цих явищ віднесено алкоголізацію, наркотизацію, бродяжництво, безпритульність, проституцію, насильство в сім'ї, расизм, ксенофобію, нелегальну міграцію та інші асоціальні види діяльності, що деформують особистість і підвалини суспільної моральності.

Літ.: *Назаренко Д.О. Фонові для злочинності явища: феномен, детермінація та протидія: : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2014. С. 403.*

Форми практичної діяльності правоохоронних органів – 1) реєстрація та своєчасне розкриття злочинів, а також розшук злочинців; 2) профілактичний облік осіб, схильних до правопорушень, та індивідуальні бесіди з ними; 3) вживання необхідних заходів впливу (попередження, застосування штрафу, адміністративного арешту, конфіскації, позбавлення спеціальних прав, направлення на примусове лікування, притягнення до кримінальної відповідальності з скоєння злочину); 4) проведення різноманітних операцій, рейдів з метою виявлення криміногенних елементів, причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів і вжиття заходів для їх ліквідації; 5) розробка комплексних планів попередження злочинів на території обслуговування; 6) інформування державних органів про стан злочинності, її тенденції та детермінанти; 7) координація діяльності та надання методичної допомоги громадським формуванням у попередженні злочинів та інших правопорушень; 8) проведення правової пропаганди серед населення.

Літ.: *Джужа О.М. Форми профілактичної діяльності правоохоронних органів // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 734–735.*

Фрейда теорія – психологічна теорія, суть якої полягає в тому, що людина з народження біологічно приречена на постійну жорстку боротьбу внутрішніх інстинктів – агресивного, сексуальних, страху, що суперечать моральними установками особистості. Тому причини злочинності полягають у непримиренному конфлікті несвідомих і усвідомлюваних спонукань особистості.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 257–258.*

Фрустрація – конфліктний, емоційний стан, викликаний нездоланними для даного індивіда труднощами, перепонами у досягненні мети, крахом надій та планів, переживання великої невдачі, наслідком якого може бути вчинення індивідом агресивних вчинків, спрямованих як на об'єкти фрустрації, так і на об'єкти, що не мають до неї ніякого відношення.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 258.*

Функції кримінології – певні ролі, які виконує кримінологія в процесі розвитку соціальних інститутів. Функціями кримінологічної науки є: 1) *описова (діагностична) функція*. Вона полягає у виявленні, відображенні визначених фактів соціальної дійсності, які пов'язані зі злочинністю, відображає їх властивості та відносини, дає їм наукове обґрунтування; 2) *пояснювальна (етіологічна) функція*. На підставі емпіричних даних і теоретичних положень розкриває сутність досліджуваних об'єктів, дає їм наукове роз'яснення (зокрема, встановлює закономірності злочинності, дію її причин, формування особистості злочинця, функціонування системи попередження злочинності); 3) *прогностична (футурологічна) функція*. Вивчаючи тенденції, перспективи змін кримінологічно-важливих процесів та явищ, кримінологія прогнозує їх майбутній стан та розвиток; 4) *практично-перетворювальна (прагматична) функція*. Кримінологічний опис, пояснення, провіщення мають бути підпорядковані інтересам науково обґрунтованого управління соціальними процесами, пов'язаних з попередженням злочинності. Тому попередження злочинності певною мірою фокусує решту питань, котрі вивчає кримінологія. Цим і визначається значення практично-перетворювальної функції цієї науки, оскільки кримінологічне знання має цінність тільки тоді, коли воно озброює відповідних суб'єктів профілактики необхідними знаннями для протидії злочинності.

Літ.: *Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С. 13; Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 258–259; Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. С. 14.*

Х

Характер (від грец. *charakter* – риса, особливість) – сукупність стійких морально-психологічних, ціннісно-орієнтованих і інших індивідуальних особливостей особи, що обумовлюють відповідний формат поведінкових реакцій.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 181.*

Характер злочинності – визначається загальною кількістю тяжких і особливо тяжких злочинів у структурі злочинності і кримінально-правовою характеристикою суспільної небезпеки суб'єктів злочинів.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 181–182.*

Хромосомна теорія – окрема кримінологічна теорія детермінації злочинності, в основі якої лежить твердження про наявність зв'язку між зайвою чоловічою хромосомою і злочинною поведінкою.

Літ.: *Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. С. 260.*

Ц

Ціна злочинності – кількісно-якісний показник злочинності, яким визначаються обсяг і характер прямого, непрямого, морального збитку від вчинених злочинів.

Літ.: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. С. 62.*

Ч

Часовий (динамічний) ряд показника кримінальних правопорушень – впорядкований (невипадковий) ряд кількісних значень показника кримінальних правопорушень, розрахованих за послідовні часові проміжки періоду підстави та

періоду випередження прогнозу кримінальних правопорушень;

Літ.: *Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. С. 3.*

«Чорна» економіка – термін, що позначає частину тіньової економіки (нелегальної), пов'язаної зі злочинністю (наркобізнес, проституція, торгівля людьми, контрабанда, торгівля зброєю і т. ін.).

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 231.*

Ш

Шовінізм – агресивна форма націоналізму, проповідь національної винятковості, протиставлення інтересів однієї нації інтересам іншої, розпалювання неприязні, ненависті на національному ґрунті.

Літ.: *Цапко О.М. Шовінізм // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 774.*

Щ

Щільність населення – ступінь заселення даної території. Виражається кількістю жителів, що приходяться на одиницю загальної площі (звичайно на 1 км^2) території.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 142.*

Ю

Ювенальна злочинність – *див. Злочинність неповнолітніх.*

Ювенальна кримінологія – один з напрямків кримінологічних досліджень, основним предметом вивчення якого є злочинність неповнолітніх, специфічні фактори, що її обумовлюють,

особистість неповнолітнього правопорушника, а також система заходів протидії злочинності неповнолітніх.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 232.*

Ювенальна превенція – діяльність правоохоронних органів, спрямована на виявлення й усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, а також має позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання і водночас спрямована на забезпечення їх прав і свобод. Основними завданнями підрозділів ювенальної превенції є: а) профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; б) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики; в) участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; г) вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; ґ) вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; д) провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти.

Літ.: *Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 р. № 1044. Офіційний вісник України. 2018. № 45. Ст. 1589.*

Ювенальна юстиція (від лат. *juvenalis* – юнацький; лат. *justitia* – справедливість, правосуддя) – спеціалізована система державних та недержавних інститутів, спрямованих на захист прав дитини в процесі здійснення правосуддя щодо неповнолітніх.

Літ.: *Джужа О.М., Кальченко Т.Л. Ювенальна юстиція // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 785.*

Юридична конфліктологія (від лат. *conflictus* – зіткнення, суперечність; лат. *logos* – вчення) – один з напрямків кри-

мінологічних досліджень, що вивчає соціально-економічну природу розвитку юридичних конфліктів, правові механізми їх виникнення, запобігання і вирішення.

Літ.: *Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 232.*

Юридичне населення (від лат. *juridicus* – судовий) – люди, які відображені в списках як проживаючі на певній території і зареєстровані на ній.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 243.*

Я

Ядерна злочинність – незаконна діяльність (умисна або не умисна) по придбанню, заволодінню, зберіганню, використанню, передачі, видозміненню, знищенню, перевезенню, захороненню ядерних та радіоактивних матеріалів, ядерних технологій, предметів та приладів подвійного використання, ядерних об'єктів та установок, результатами яких є настання чи реальна загроза настанню суспільно небезпечних наслідків.

Літ.: *Біленчук П.Д., Кобилянський О.Л., Кофанов А.В., Маслюк О.В. Ядерна злочинність: поняття, сутність, класифікація, характеристика, шляхи запобігання, протидії, розслідування: монографія. Київ: ННІПСК КНУВС, 2009. С. 10.*

Ядро злочинності – сукупність мотивів злочинної діяльності, що залишаються стабільними або незначно змінюються в часі і просторі у певні історичні періоди, і які супроводжують всю історію людства. До них відносяться мотиви користі і насильства в різних їхніх модифікаціях. Всі інші види злочинної поведінки є штучним соціальним конструктом.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 243.*

Ядро особистості злочинця – сукупність стійких морально-психологічних властивостей і якостей особистості суб'єкта злочину, що виступають основним генератором його злочинної поведінки.

Літ.: *Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под ред. В.В. Голины. Харьков: Изд-во ООО ТО «Гимназия» 2005. С. 243.*

Якісні показники злочинності — характеризують внутрішні особливості злочинності як суспільного явища, закономірності її розвитку і визначаються в розрахунку на одиницю сукупності. До якісних показників відносять *структуру злочинності*, *характер злочинності* та *географію злочинності*.

Літ.: *Фіалка М.І. Показники злочинності // Вісник Асоціації кримінального права України. 2016. № 2 (7). С. 364.*

Якість життя – здатність індивіда функціонувати в суспільстві відповідно до свого становища та отримувати задоволення від цього.

Літ.: *Москалюк Л.М. Якість життя // Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. С. 800.*

Якість запобіжної діяльності – сукупність властивостей (ознак) запобіжної діяльності правоохоронних органів, що потенційно здатні забезпечити ефективність застосування законодавства як правового «інструменту» у боротьбі зі злочинами та їх попередженням. Неодмінними критеріями оцінки якості запобіжної діяльності є: 1) адекватність реагування правоохоронних органів на злочинність; 2) своєчасність та повнота кримінально-правової охорони суспільних відносин; 3) стимулювання правомірного перешкоджання злочинним посяганням; 4) захист прав та законних інтересів потерпілих; 5) передбачення альтернативних шляхів вирішення кримінально-правового конфлікту в майбутньому.

Літ.: *Борисов В. І., Зеленецький В. С. Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні: монографія. Харків: Право, 2010. С. 10.*

Якудза – злочинне співтовариство в Японії, що має надзвичайно складну систему організаційної побудови, включаючи в себе багато дрібних банд, злочинні угруповання сімейного типу і злочинні організації міжнародного масштабу.

Літ.: *Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1999. С. 192; Савченко А.В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: монографія. Київ: КНТ, 2007. С. 570.*

Ятрогенії (від грец. *iatros* – лікар; грец. *gennao* – породжувати) – термін, введений у науковий обіг О. Бумке, що означає небажані наслідки, які виникають при наданні медичної допомоги лікарем будь-якого профілю. Ятрогенні наслідки є результатом не об'єктивних, а суб'єктивних чинників.

Літ.: *Замалеева С.В. Ятрогенные преступления: понятие, система и вопросы криминали-*

зации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Екатеринбург, 2016. С. 14, 173.

Ятрогенний злочин (від грец. *iatros* – лікар; грец. *gennao* – породжувати) – винне порушення правил і стандартів надання медичної допомоги, вчинене фізичною особою, що має юридичний статус медичного працівника, під час виконання ним своїх посадових обов'язків. Ятрогенний злочин спричиняє смерть чи завдає істотної шкоди здоров'ю потерпілого – пацієнта.

Літ.: *Замалеева С.В. Ятрогенные преступления: понятие, система и вопросы криминализации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Екатеринбург, 2016. С. 174.*

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

І. ВІТЧИЗНЯНА ЛІТЕРАТУРА

1.1. Законодавство:

Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 07.12.1984 р. № 8073–X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

Кодекс цивільного захистут України: Закон України від 02.10.2012 р. № 5403–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 34–35. Ст. 458.

Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–13. Ст. 88.

Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01.12.1994 р. № 264/94–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 52. Ст. 455.

Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638–IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 16. Ст. 697.

Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794–VII. *Голос України*. 2016. № 7.

Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208.

Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700–VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87. Ст. 2474.

Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50–51. Ст. 2057.

Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14.10.2014 р. № 1699–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 46. Ст. 2047.

Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.2003 р. № 1296–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 192.

Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.

Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594.

Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.

Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 р. № 160–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 93.

Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.

Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229–XXI. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 10.07.2003р. №1104–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 6. Ст. 39.

Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 р. № 1835–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 40. Ст. 338.

1.2. Підзаконнні нормативно-правові акти:

Державна програма боротьби із злочинністю: Постанова Верховної Ради України від 25.06.1993 р. №3325–XII. *Голос України*. 1993. 30 липня.

Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 265. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 83.

Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.12.2016 р. № 126. *Офіційний вісник України*. 2017. № 4. Ст. 168.

Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25.08.2015 р. № 501/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 69. Ст. 2257.

Про заходи щодо забезпечення особистої безпеки громадян та протидії злочинності: Указ Президента України від 10.07.2005 р. № 1119/2005. *Урядовий кур'єр*. 2005. № 135.

Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні: Указ Президента України від 05.03.2019 р. № 53/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 21. Ст. 710.

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: Указ Президента України від 14.03.2016 р. № 92/2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 23. Ст. 898.

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 43. Ст. 1353.

Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020: Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 41. Ст. 1267.

Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020»: Указ Президента України 12.01.2015 р. № 5/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 4. Ст. 67.

Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.10.2018 р. № 728–р. *Офіційний вісник України*. 2018. № 82. Ст. 2726.

Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1209–р. *Офіційний вісник України*. 2011. № 93. Ст. 3389.

Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 654–р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.08.2013 р. № 735–р. *Офіційний вісник України*. 2013. № 76. Ст. 2829.

Про схвалення Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2017 р. № 576–р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 71. Ст. 2170.

1.3. Коментарі до законодавства:

Автухов К.А., Мірошниченко Ю.Р., Чернишов Д.В. та ін. Науково-практичний коментар до Закону України «Про пробацію». Київ: ФОП Кандиба Т.П., 2019. 114 с.

Армаш Н.О., Коломоєць Т.О., Колпаков В.К. та ін. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 588 с.

Банчук О.А., Дудоров О.О., Хавронюк М.І. та ін. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції». Київ: Ваіте, 2018. 472 с.

Галунько В.В., Журавльов Д.В., Лошицький М.В. та ін. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Науково-практичний коментар. Станом на 01.03.2019 р. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2019. 332 с.

Галунько В.В., Журавльов Д.В., Лошицький М.В. та ін. Закон України «Про Національну поліцію». Науково-практичний коментар. Станом на 07.09.2018 р. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2018. 680 с.

Галунько В.В., Журавльов Д.В., Лошицький М.В. та ін. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». Науково-практичний коментар. Станом на 01.03.2019 р. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2019. 268 с.

Галунько В.В., Журавльов Д.В., Лошицький М.В. та ін. Закон України «Про прокуратуру». Науково-практичний коментар. Станом на 20.05.2018 р. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2018. 540 с.

Галунько В.В., Журавльов Д.В., Лошицький М.В. та ін. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». Станом на 01.07.2018 р. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2018. 512 с.

Дудоров О.О., Навроцький В.О., Хавронюк М.І. та ін. Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ: ВД «Дакор», 2017. 522 с.

Законодавчі та нормативні акти про запобігання корупції: хрестоматія / укладачі: *Катеринчук І.П., Шелехов А.О., Плужнік О.І., Корнієнко М.В.* Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2018. 432 с.

Клименко О.І., Ковальський В.С., Миколенко О.І., Стрельцов Є.Л. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». Київ: Юрінком Інтер, 2019. 380 с.

Погорецький М.А., Хотинська-Нор О.З., Яновська О.Г. та ін. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Науково-практичний коментар. 2-ге видання зі змінами та доповненнями. Київ: Алерта, 2019. 346 с.

Саєнко О.С., Хавронюк М.І. Державне регулювання антикорупційної діяльності. Законодавство. Коментар. Роз'яснення. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 576 с.

1.4. Підручники, посібники, методичні рекомендації:

Авдєєв О.О., Васильєв А.А., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія: питання та відповіді: навчальний посібник. Харків: Золота миля, 2015. 324 с.

Автухов К.А., Головкін Б.М., Лукашевич С.Ю. та ін. Правові основи запобігання та боротьби із корупцією: навчальний посібник для підготовки до атестації здобувачів вищої освіти. Харків: Право, 2018. 288 с.

Автухов К.А., Головкін Б.М., Шостко О.Ю. та ін. Запобігання корупції: підручник. Харків: Право, 2019. 296 с.

Александров Ю.В., Гель А.П., Семаков Г.С. Кримінологія: курс лекцій. Київ: МАУП, 2002. 295 с.

Баганець О.В. Концепція вдосконалення діяльності правоохоронних органів України. Київ Алерта, 2019. 258 с.

Багрий-Шахматов Л.В. Уголовно-правовые и криминологические проблемы коррупции, теневой экономики и борьбы с ними: учебное пособие. Одесса: Латстар, 2001. 530 с.

Бандурка І.О., Житний О.О., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія. Академічний курс: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. 588 с.

Бандурка О.М., Блага А.Б., Давиденко Л.М. та ін. Кримінологія (Загальна частина): навчальний посібник. Харків: ХНУВС, 2010. 240 с.

Блага А.Б., Давиденко Л.М., Литвинов О.М. та ін. Кримінологія (Особлива частина): навчальний посібник. Харків: ХНУВС, 2011. 347 с.

Богатирьов І.Г., Топчій В.В. Кримінологія: підручник. Київ: ВД «Дакор», 2018. 352 с.

Бузало П.М., Денисов С.Ф., Кириченко О.В. Кримінологія: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 192 с.

Валуйська М.Ю., Голіна В.В., Даньшин І.М. та ін. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник. 2-ге вид. перероб. і доп. Харків: Право, 2009. 288 с.

Василевич В.В., Гіда О.Ф., Джужа О.М. та ін. Профілактика злочинів: підручник. Київ: Атіка, 2011. 720 с.

Василевич В.В., Джужа О.М., Моісеєв Є.М. та ін. Кримінологічна віктимологія: посібник. Київ: Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. 416 с.

Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навчальний посібник. Харків: Національна юридична академія України, 2011. 120 с.

Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Віктимологія: навчальний посібник. Харків: Право, 2017. 308 с.

Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. 440 с.

Горбань А.В., Міщук В.В., Михайлов О.Є. Кримінологія: навчальний посібник. Київ: Знання, 2012. 565 с.

Давыденко Л.М., Давыденко М.Л., Литвинов А.Н. и др. Противодействие преступности: учебное пособие. Киев: «ХайТек Пресс», 2011. 200 с.

Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Кулик С.Г. Кримінологія. Особлива частина: навчальний посібник. Запоріжжя: КПУ, 2012. 705 с.

Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Шеремет О.С. та ін. Кримінологія. Загальна частина. Альбом схем. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2015. 658 с.

Денисов С.Ф., Нікітін Ю.В., Стрельцов Є.Л. та ін. Кримінологія: підручник. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків: Право, 2018. 416 с.

Денисовський М.Д., Федчак І.А. Сутність та профілактика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності неповнолітніх і малолітніх: посібник. Львів, Тернопіль: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 132 с.

Джужа О.М. Запобіжна діяльність прокуратури у сфері боротьби зі злочинами: теорія і практика: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017. 250 с.

Джужа О.М., Іванов Ю.Ф. Кримінологія: навчальний посібник. Видання 2-ге, доповнене та перероблене. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2008. 292 с.

Джужа О.М., Колб О.Г., Пузирьов М.С. та ін. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія): навчальний посібник. Київ: НАВС, 2013. 620 с.

Джужа О.М., Кулик О.Г., Михайленко П.П. та ін. Курс кримінології: Загальна частина: підручник: у 2-х книгах. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

Джужа О.М., Мельник І.М., Романюк Б.В. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник: у 2-х книгах. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 480 с.

Дрьомін В.М., Мандриченко Ж.В., Стрелковська Ю.О. та ін. Кримінологія. навчально-методичний посібник. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. 144 с.

Єсип І.О., Штангрет М.Й., Янович Р.М. Кримінологія. Конспект лекцій: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2006. 144 с.

Загиней З.А., Лошицький М.В., Ярмиш Н.М. та ін. Правові засоби протидії корупції: навчальний посібник. Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 342 с.

Закалик Г.М., Терлецька Ю.М., Шувар Н.М. Психологічна та кримінологічна сексологія: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 348 с.

Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с.

Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. 320 с.

Іванов Ю.Ф. Кримінологія: посібник для підготовки до іспитів. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2017. 164 с.

Ковальський В.С., Костенко О.М., Семаков Г.С. та ін. Кримінологія. Підручник. Практикум. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 344 с.

Ковбан А.В., Матвєєвський О.В. Кримінологія: навчальний посібник. Одеса: Фенікс, 2017. 268 с.

Колб О.Г. Корупційні та інші злочини, що вчиняються у сфері виконання покарань: кримінологічна характеристика та запобігання: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 444 с.

Кримінологія: навчальний посібник / автор-упорядник: *Д. Л. Тупчієнко*. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. 240 с.

Кулик О.Г. та ін. Методика прогнозування кримінальних правопорушень в Україні: методичні рекомендації. Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2018. 35 с.

Курило В.І., Михайлов О.Є., Яра О.С. Кримінологія: Загальна частина. Курс лекцій: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2006. 192 с.

Литвак О.М., Лісова Н.В., Стефанчук Р.О. та ін. Моніторинговий кримінологічний аналіз окремих видів злочинів в Україні (2013–2014 роки): науково-практичний посібник. Київ: Національна академія прокуратури України, 2015. 254 с.

Литвиненко В.І., Лісовська Ю.П., Лісовський П.М. Антикорупційне право: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 240 с.

Медицький І.Б. Запобігання злочинності: навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 231 с.

Поклад В.І. Експертні опитування в кримінологічних дослідженнях: навчально-методичний посібник. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. 48 с.

Поклад В.І. Методологія та методика вивчення латентної злочинності: навчальний посібник. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. 48 с.

Примаченко В.Ф., Шаблистий В.В., Якименко Л.Г. Кримінологічна характеристика та запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань: методичні рекомендації. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2019. 72 с.

Романов М.В. Основні засади запобігання корупції: навчальний посібник. Харків: ТОВ «Видавництво «Права людини», 2017. 176 с.

Стеблинська О.С. Кримінологія: науково-практичний посібник. Київ: Інститут кримінально-виконавчої служби, 2014. 126 с.

Устрицька Н.І., Яремко Г.З. Кримінологія: навчально-методичний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 144 с.

Федоров М.П. Кримінологія: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2014. 365 с.

1.5. Монографії:

Албул С.В. Віктимологічні аспекти корисливо-насильницьких злочинів відносно мігрантів в Україні: монографія. Одеса: Видавець Букаєв В.В., 2009. 141 с.

Албул С.В. Корисливо-насильницькі злочини відносно іноземців в Україні: кримінологічний аналіз: монографія. Одеса: Видавець Букаєв В.В., 2009. 144 с.

Алєксєєнко І.Г., Корнякова Т.В., Соколенко О.Л. та ін. Корупційна злочинність: витоки, сучасний стан, стратегії протидії: монографія. Дніпро: Ліра, 2017. 276 с.

Андрушко А.В. Геронтологічна злочинність: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: монографія. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2011. 248 с.

Андрушко А.В., Нестерова І.А. Злочинність у сфері туристичного бізнесу: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. Ужгород: ТОВ «ІВА», 2016. 220 с.

Антипенко В.Ф. Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму: монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 320 с.

Артеменко О.М., Голіна В.В. Злочини проти порядку проходження військової служи: кримінологічне дослідження: монографія. Харків: Право, 2019. 224 с.

Бабенко А.М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2014. 416 с.

Бабенко А.М., Конопельський В.Я., Чекмарьова І.М. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України: монографія. Харків: Право, 2019. 264 с.

Баляба О.В., Віленська Е.В., Дідоренко Е.О. та ін. Кримінологія: запрошення до дискусії: монографія. Луганськ: РВВ ЛІВС, 2000. 318 с.

Бандурка А.М. Политическая криминология: моногорафия. Харьков: Золотая миля, 2017. 412 с.

Бандурка І.О., Литвинов О.М. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади: монографія. Харків: Золота миля, 2017. 432 с.

Бандурка О.М. Тисячоліття злочинності в Україні: монографія. Харків: Золота миля, 2015. 640 с.

Бандурка О.М., Литвинов О.М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія. Харків: ХНУВС, 2011. 308 с.

Бандурка О.М., Литвинов О.М. Стратегія і тактика протидії злочинності: монографія. Харків: НікаНова, 2012. 318 с.

Батиргареєва В.С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло: монографія. Харків: Одісей, 2003. 254 с.

Батиргареєва В.С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми: монографія. Харків: Право, 2009. 576 с.

Батиргареєва В.С., Борисов В.І., Гуторова Н.О. та ін. Протидія організованій злочинності у сфері торгівлі людьми: монографія. Харків: Одіссей, 2005. 288 с.

Батиргареєва В.С., Дубович О.В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності осіб без визначеного місця проживання в Україні: монографія. Харків: Право, 2015. 264 с.

Бедриківський В.В., Литвинов О.М. Бандитизм: соціально-правовий і кримінологічний аналіз: монографія. Харків: ХНУВС, 2009. 161 с.

Березовський А.А. Амністія: соціально-правові та кримінологічні проблеми: монографія. Одеса: Юридична література, 2008. 240 с.

Бесчастний В.М. Кримінологічне забезпечення протидії злочинності в Україні: монографія. Харків: В справі, 2017. 360 с.

Біленчук П.Д., Кобилянський О.Л., Кофанов А.В., Маслюк О.В. Ядерна злочинність: поняття, сутність, класифікація, характеристика, шляхи запобігання, протидії, розслідування: монографія. Київ: ННІПСК КНУВС, 2009. 88 с.

Білецький А.В. Участь громадськості в запобіганні корупційним злочинам в Україні: монографія. Харків: Право, 2018. 188 с.

Блажівський Є.М. Моніторинг протидії злочинності в Україні: монографія. Харків: Золота миля, 2013. 372 с.

Бова А.А., Кулик О.Г., Наумова І.В. Злочинність в Україні: фактори, тенденції, протидія (2002–2014): монографія. Київ: ДНДІ МВС України, 2015. 364 с.

Борисов В.І., Головкін Б.М., Зеленецький В.С. та ін. Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні: монографія. Харків: Право, 2011. 344 с.

Бугаєць А.В. Корислива насильницька злочинність на залізничному транспорті України: монографія. Харків: Право, 2017. 196 с.

Бульба О.М., Денисов С.Ф. Самоправство: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: монографія. Запоріжжя: СТАТУС, 2017. 200 с.

Бусол О.Ю. Political games, або Створення Державного бюро розслідувань в Україні: монографія. Київ: Самміт-Книга, 2017. 232 с.

Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період: монографія. Київ: Ін Юре, 2014. 564 с.

Василевич В.В., Джужа О.М., Савченко А.В. та ін. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання: навчальний посібник. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 340 с.

Василевич В.В., Расюк Е.В., Савченко А.В. та ін. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, НАДУ, 2016. 524 с.

Веприцький Р.С. Феноменологія злочинності в регіоні: монографія. Харків: Золота миля, 2014. 324 с.

Вербенський М.Г. Транснаціональна злочинність: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Ліра ЛТД, 2009. 356 с.

Воднік В.Д., Голіна В.В., Ємельянов В.П. та ін. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження: монографія. Харків: Право, 2006. 292 с.

Вознюк А.А., Щирська В.С. Запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: монографія. Київ: Освіта України, 2017. 184 с.

Гіда О.Є., Матвійчук В.К., Прилуцький В.Б. та ін. Протидія злочинності та адаптація кримінального законодавства і права України до законодавства і права Європейського Союзу: монографія. Київ: ВНЗ «Національна академія управління», 2014. 552 с.

Гладкова Є.О. Стратегія й тактика протидії наркозлочинності в Україні: монографія. Харків: Панов, 2019. 416 с.

Гладкова Є.О., Литвинов О.М. Запобігання насильницьким злочинам проти працівників органів внутрішніх справ України: монографія. Харків: Ніка Нова, 2014. 208 с.

Голина В.В., Маршуба М.О. Криминологическая характеристика личности несовершеннолетнего корыстно-насильственного преступника в Украине: монография. Харьков: Право, 2014. 280 с.

Голіна В.В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом в Україні: соціально-правове та кримінологічне дослідження: монографія. Харків: Регіон-Інформ, 2004. 212 с.

Голіна В.В., Колодяжний М.Г. Насильницькі вимагання майна в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: монографія. Харків: Кроссроуд, 2010. 288 с.

Голіна В.В., Колодяжний М.Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність: монографія. Харків: Право, 2017. 252 с.

Голіна В.В., Колодяжний М.Г., Лукашевич С.Ю. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні: монографія. Харків: Право, 2012. 304 с.

Голіна В.В., Колодяжний М.Г., Шрамко С.С. та ін. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід: монографія. Харків: Право, 2017. 284 с.

Голіна В.В., Марченко М.Ю. Запобігання самовільному зайняттю земельної ділянки та самовільному будівництву: монографія. Харків: Кроссроуд, 2014. 212 с.

Голіна В.В., Сметаніна Н.В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології: монографія. Харків: Право, 2016. 192 с.

Головкін Б.М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання: монографія. Харків: Право, 2011. 440 с.

Головкін Б.М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері. Харків: Нове слово, 2004. 252 с.

Головкін Б.М., Дарнопих Г.Ю., Христич І.О. та ін. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. Харків: Право, 2013. 248 с.

Головкін Б.М., Заічко О.В. Запобігання незаконній порубці або незаконному перевезенню, зберіганню, збуту лісу: монографія. Харків: Право, 2019. 192 с.

Гула Л.Ф., Гумін О.М., Коваленко В.В., Ортинський В.Л. Організаційно-правові заходи протидії протиправній діяльності кримінальних лідерів в установах пенітенціарної системи України: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 380 с.

Гумін О.М. Кримінально-насильницька поведінка проти особи: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. 360 с.

Давиденко В.Л., Давиденко М.Л., Литвинов О.М. та ін. Кримінологічна діяльність суб'єктів кримінального судочинства: монографія. Харків: Золота миля, 2011. 210 с.

Данильченко Ю.Б. Тероризм: феномен, детермінація, протидія: монографія. Харків: Золота миля, 2018. 478 с.

Даньшин И.Н. Общетеоретические проблемы криминологии: монография. Харьков: Прапор, 2005. 224 с.

Дарнопих Г.Ю., Кальман О.Г., Христич І.О. та ін. Запобігання та протидія злочинності правоохоронними органами України: монографія. Харків: ІВПЗ АПрН України, 2008. 284 с.

Денисов С.Ф. Детермінанти злочинності і моделі кримінологічної превенції злочинів молоді: монографія. Запоріжжя: Видавництво КПУ, 2010. 396 с.

Денисов С.Ф., Костенко О.М., Матвійчук В.К. та ін. Актуальні проблеми кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права в Україні: монографія. Київ: ВНЗ «Національна академія управління», 2015. 538 с.

Денисов С.Ф., Кулик С.Г. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти моральності: монографія. Чернігів: Академія Державної пенітенціарної служби, 2018. 306 с.

Денисова Т.А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2007. 288 с.

Джужа А.О. Віктимологічні засади запобігання злочинам в Україні: теорія та практика: монографія. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2017. 416 с.

Дідківська Г.В. Криміногенність сім'ї як фактор злочинності неповнолітніх: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 204 с.

Дідківська Г.В. Сімейне неблагополуччя в системі детермінантів злочинності неповнолітніх в Україні: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 206 с.

Дрьомін В.М. Злочинність як соціальна практика: інституціональна теорія криміналізації суспільства: монографія. Одеса: Юридична література, 2009. 616 с.

Ємельянов В.П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення: монографія. Харків: Право, 2016. 88 с.

Жаровська Г.П. Транснаціональна організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, протидія: монографія. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2018. 568 с.

Заєць О.М., Калюжний Р.А. Попередження кримінальних правопорушень у сфері страхування: монографія. Луганськ: Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка, 2014. 216 с.

Зелінська Н.А. Міжнародні злочини і міжнародна злочинність: монографія. Одеса: Юридична література, 2006. 568 с.

Ігнатов О.М. Протидія загальнокримінальній насильницькій злочинності в Україні: монографія. Харків: Діса Плюс, 2013. 650 с.

Йосипів А.О. Детермінанти насильницької злочинності та протидія їй органами внутрішніх справ: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 276 с.

Канцір В.С., Середа В.В., Серкевич І.Р. Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правова протидія: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 188 с.

Клименко О.А., Савченко А.В. Шахрайство у сфері надання туристичних послуг в Україні: кримінально-правова характеристика та запобігання: монографія. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2018. 226 с.

Клочко А.М., Мисливий В.А. Розбійні напади на банківські установи: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2014. 253 с.

Книженко О.О., Литвак О.М., Ярмиш О.Н. та ін. Моніторинговий кримінологічний аналіз злочинності в Україні (2009–2013 роки): монографія. Київ: Національна академія прокуратури України, 2014. 484 с.

Колодяжний М.Г. Стратегія зменшення можливостей учинення злочинів: зарубіжні реалії, перспективи запровадження в Україні: монографія. Харків: Право, 2018. 228 с.

Колодяжний М.Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність: монографія. Харків: Право, 2017. 252 с.

Колодяжний М.Г., Михалік О.І. Фальшивомонетництво: кримінологічна характеристика, детермінація, запобігання: монографія. Харків: Право, 2019. 232 с.

Корнякова Т.В., Марков К.А., Соколенко О.Л. та ін. Кримінологічна характеристика злочинності в історії людства: монографія. Дніпро: Ліра, 2017. 300 с.

Кравцова М.О., Литвинов О.М. Запобігання кіберзлочинності в Україні: монографія. Харків: ФОП Панов, 2016. 212 с.

Кулик О.Г. Злочинність в Україні на початку XXI століття: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 272 с.

Кулик О.Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 304 с.

Лагода К.О., Литвинов О.М., Орлов Ю.В. Невиконання судового рішення: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. Харків: Ніка Нова, 2016. 240 с.

Левченко А.М., Литвинов О.М. Протидія впливу кримінальної субкультури на формування протиправної поведінки засуджених до позбавлення волі: монографія. Харків: ФОП Панов, 2016. 220 с.

Леоненко Т.Є. Злочинність і релігія: кримінологічне дослідження: монографія. Запоріжжя: Кругозор, 2015. 700 с.

Литвак О.М. Держава і злочинність: монографія. Київ: Атіка, 2004. 307 с.

Литвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: монографія. Харків: ХНУВС, 2008. 446 с.

Литвинов О.М., Луценко І.Г. Протидія діяльності тоталітарних сект: кримінологічні засади: монографія. Харків: Константа, 2018. 214 с.

Литвинов О.М., Машлякевич Д.С. Стратегії запобігання і протидії корупції в Україні: монографія. Харків: ТОВ «В деле», 2016. 260 с.

Литвинов О.М., Орлов Ю.В. Нариси з кримінології постмодерну. Харків: Право, 2019. 278 с.

Литвинов О.М., Пузиревський Є.Б. Запобігання військовим злочинам: монографія. Харків: Золота миля, 2011. 176 с.

Литвинов О.М., Ступник Я.В. Кримінологічний аналіз механізму протидії наркозлочинності: монографія. Харків: НікаНова, 2012. 194 с.

Литвинов О.М., Черевко К.О. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика незаконного проведення аборту: монографія. Харків: Золота миля, 2012. 196 с.

Литвинов О.М., Щербакова А.К. Механізм індивідуальної злочинної поведінки особи, яка вчиняє бандитизм: характеристика та протидія: монографія. Харків: НікаНова, 2015. 240 с.

Ломакіна А.А., Негодченко О.В., Хрідочкін А.В. Кримінологічне дослідження злочинів проти інтелектуальної власності: монографія. Дніпро: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 240 с.

Майкл Готтфредсон и Тревис Герши. Загальна теорія злочину. Переклад з англійської. Харків: Акта, 2000. 323 с.

Максіменцев М.Г. Протидія злочинності у сфері надрокористування: монографія. Харків, 2019. 544 с.

Мартиненко О.А., Теличкін І.О. Запобігання злочинам серед працівників в органах внутрішніх справ України: міжнародні та національні аспекти: монографія. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2015. 236 с.

Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ: Атіка, 2001. 304 с.

Митрофанов І.І. Протидія злочинності наркозалежних осіб у сфері наркообігу: монографія. Кременчук: Видавництво ПП Щербатих О.В., 2008. 450 с.

Мозоль С.А. Кримінологічна безпека в Україні: монографія. Харків: Константа, 2018. 482 с.

Мошак Г.Г. Використання засобів приватного права у запобіганні злочинності: монографія. Харків: Кроссроуд, 2010. 195 с.

Назаренко Д.О. Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам: монографія. Харків: Золота миля, 2013. 458 с.

Нікітін Ю.В. Протидія злочинності в системі забезпечення внутрішньої безпеки українського суспільства: монографія. Київ: ВНЗ «Національна академія управління», 2009. 373 с.

Новіков О.В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності: монографія. Харків: Право, 2018. 182 с.

Оболенцев В.Ф. Базові засади системного аналізу злочинності та віктимізації в Україні: монографія. Харків: Юрайт, 2016. 116 с.

Олійник Д.О. Запобігання корупційним злочинам, що вчиняються при здійсненні митних процедур: монографія. Харків: Право, 2018. 200 с.

Орлов Ю.В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків: Діса полюс, 2016. 656 с.

Павлишин К.О. Крадіжки, вчинені неповнолітніми: кримінологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2019. 272 с.

Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: монографія. Ірпінь: НВЦ АДПСУ, 2001. 546 с.

Рудик М.М. Запобігання злочинам, що вчиняються молодіжними футбольними угрупованнями в Україні: монографія. Київ, 2019. 288 с.

Руфанова В.М., Титаренко О.О. Запобігання органами внутрішніх справ злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Ліра ЛТД, 2012. 200 с.

Рущенко І.П. Соціологія злочинності: монографія. Харків: Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2001. 370 с.

Сердюк П.П. Относительное измерение интенсивности преступности: монография. Запорожье: Кругозор, 2016. 1000 с.

Синєокий О.В. Психолого-правові проблеми кримінальної сексопатології. Вступ до криміноперверсології: монографія. Харків: Право, 2009. 752 с.

Степанченко О.О. Протидія етнорелігійному тероризму: монографія. Харків: Константа, 2018. 492 с.

Титаренко О.О. Кримінологічна характеристика та протидія економічним злочинам у вугільній промисловості: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2008. 196 с.

Триньова Я.О. Біоетика кримінально-правового забезпечення протидії злочинності: монографія. Харків: Право, 2019. 536 с.

Туляков В.О. Віктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми): монографія. Одеса: Юридична література, 2000. 336 с.

Турлова Ю.А. Екологічна злочинність в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади протидії: монографія. Київ: Знання України, 2018. 459 с.

Фріс П.Л., Харченко В.Б. Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та прикладні проблеми: монографія. Івано-Франківськ-Харків, 2016. 419 с.

Чернєй В.В. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання злочинам у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 456 с.

Шайтуро О.П. Органи місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності: монографія. Харків: ФОП Панов А.М., 2019. 412 с.

Шалгунова С.А. Особа насильницького злочинця: монографія. 2-е видання, доповнене і перероблене. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Ліра ЛТД, 2012. 548 с.

Шепітько М.В. Злочини у сфері правосуддя: еволюція поглядів та наукові підходи до формування засобів протидії: монографія. Харків: Право, 2018. 408 с.

Шеремет О.С. Теорія та практика запобігання злочинам територіальними громадами: монографія. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 576 с.

Шкуро В.В. Суїцидальність в Україні: кримінологічна характеристика та протидія: монографія. Харків: ФОП Панов А.М., 2017. 262 с.

Шостко О.Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах: монографія. Харків: Право, 2009. 400 с.

Якименко Л.Г., Шаблистий В.В. Запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань: монографія. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Ліра ЛТД, 2017. 168 с.

1.6. Словники, енциклопедії, довідники:

Александровська А., Буга Є., Ткачук Ю. та ін. Тематичний словник-довідник з соціології. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. 112 с.

Бандурка О.М., Джужа О.М., Литвинов О.М. та ін. Кримінологічний довідник: довідкове видання. Харків: Діса плюс, 2013. 412 с.

Бандурка О.М., Джужа О.М., Литвинов О.М. та ін. Українська кримінологічна енциклопедія. Харків; Київ: Золота миля, 2017. 804 с.

Бевзюк І.М. Глосарій основних психологічних понять прокурорської діяльності: термінологічний словник (понад 1100 слів). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 180 с.

Бібліографічний довідник з кримінології (1992–2002) / автор-упорядник: *Лисодєд О.В.* Харків: ТОВ «Одіссей», 2003. 128 с.

Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 1: Історія держави і права України. 2016. 848 с.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2017. Т. 2: Філософія права. 1128 с.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права. 2017. 952 с.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право. 2017. 1064 с.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія. 2018. 952 с.

Галунько В.В., Дрозд О.Ю., Журавльов Д.В. та ін. Великий енциклопедичний словник юриста: у 3-х томах: науково-практичний посібник. Київ: ОВК, 2018. 1392 с.

Голубовська І.О., Шовковий В.М., Лефтерова О.М. та ін. Багатомовний юридичний словник-довідник: наукове видання. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с.

Денисов С.Ф., Чебикіна Т.С. Словник кримінологічних термінів: навчальний посібник. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2013. 190 с.

Довідник про автореферати виконаних в Україні за 1991–2009 роки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата юридичних наук / укладачі: *Грищук В.К., Кирись Б.О., Пасєка О.Ф.* Видання 2-ге, доповнене. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 568 с.

Довідник про автореферати дисертацій з проблем кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права, що знаходяться у фондах Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого та Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського / автори-укладачі: *Денисов С.Ф., Мартиненко А.О.* Чернігів: Академія Державної пенітенціарної служби, 2017. 392 с.

Зайчук О.В. Сучасна правова енциклопедія. 3-тє видання, перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 407 с.

Іваненко С.В., Коломоєць Т.О., Колпаков В.К. та ін. Українсько-англійський / англійсько-український словник юридичних термінів: близько 10 тис. термінів. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 316 с.

Іваненко С.В., Коломоєць Т.О., Колпаков В.К. та ін. Українсько-німецький / німецько-український словник юридичних термінів: близько 10 тис. термінів. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. 326 с.

Іваненко С.В., Коломоєць Т.О., Колпаков В.К. та ін. Українсько-французький / французько-український словник юридичних термінів: близько 10 тис. термінів. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 328 с.

Кальман А.Г., Христич И.А. Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под общей редакцией В.В. Голины. Харьков: Издательство ООО ТО «Гимназия», 2005. 272 с.

Кальман А.Г., Христич И.А. Словарь криминологических и статистических терминов. Харьков: Гимназия, 2001. 94 с.

Колб О.Г., Крикунов О.В., Яцишин М.М. Кримінологія: довідник термінів, основні визначення, рекомендовані джерела: навчальний посібник. Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2007. 467 с.

Коломоєць Т.О., Колпаков В.К., Хом'як Т.В. та ін. Українсько-польський / польсько-український словник юридичних термінів: близько 10 тис. термінів. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. 308 с.

Коломоєць Т.О., Колпаков В.К., Хом'як Т.В. та ін. Українсько-російський / російсько-український словник юридичних термінів: близько 10 тис. термінів. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 336 с.

Кондратьєв Я.Ю., Михайленко П.П. Історія міліції України у документах і матеріалах: довідникове видання. У 3 т. Т. 1.: 1917–1925. Київ: Генеза, 1997. 504 с.

Кондратьєв Я.Ю., Михайленко П.П. Історія міліції України у документах і матеріалах: довідникове видання. У 3 т. Т. 2.: 1926–1945. Київ: Генеза, 1999. 412 с.

Кондратьєв Я.Ю., Михайленко П.П. Історія міліції України у документах і матеріалах: довідникове видання. У 3 т. Т. 3.: 1946–1990. Київ: Генеза, 2000. 616 с.

Кондратьєв Я.Ю., Римаренко Ю.І., Тацій В.Я. та ін. Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т. 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. Київ: Ін Юре, 2003. 1232 с.

Кримінологія: бібліографічний довідник / упорядники: *Босак К.С., Денисов С.Ф., Єфімова М.О.* Запоріжжя: КПУ, 2010. 488 с.

Мисик Л.В., Нор В.Т., Савка І.В. Сучасний англо-український юридичний словник: понад 75 тисяч англійських термінів і стійких словосполучень. Київ: Ін Юре, 2018. 1350 с.

Моісеєв Є.М., Тацій В.Я., Шемшученко Ю.С. та ін. Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т. 4. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. Київ: Атіка, 2007. 968 с.

Німецько-український словник юридичних термінів. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. 576 с.

Сучасний українсько-англійський юридичний словник / укладачі: *Борисенко І.І., Саєнко В.В., Конопчук Н.М.* Київ: Юрінком Інтер, 2019. 624 с.

Французько-український словник юридичних термінів. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. 372 с.

Шемшученко Ю.С. Великий енциклопедичний юридичний словник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2012. 1020 с.

Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія: в 6 т. Київ: Українська енциклопедія, 1998–2004.

ІІ. ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

2.1. Підручники, посібники:

Contemporary Critical Criminology / *DeKeseredy Walter S.* London: Routledge, 2010. 144 p.

Criminologie / *Igor A. Ciobanu*; Univ. de Stat din Moldova. Catedra Drept Penal şi Criminologie. Ch. Cartdidact, 2007 (Tipgrafia „Reclama"). Vol. I-2007. 210 p.

Criminologie / *Igor A. Ciobanu*; Univ. de Stat din Moldova. Catedra Drept Penal şi Criminologie. Ch. Cartdidact, 2007 (Tipgrafia „Reclama"). Vol. II-2007. 254 p.

Criminology / *Tim Newburn*; Third edition. New York: Routledge, 2017. 1168 p.

Criminology. A Reference Handbook / *J. Mitchell Miller*. Thousand Oaks: SAGE, 2009. 946 p.

Criminology. A sociological introduction / *Carrabine Eamonn*. London: Routledge, 2009. 557 p.

Criminology: Theories, Patterns and Typologies / *Siegel Larry J*. 12th Ed. Boston: Cengage Learning, 2017. 645 p.

Forensic Criminology / *Petherick Wayne A., Turvey Brent E., Ferguson Claire E.* New York: Academic Press, 2009. 625 p.

Handbook of Quantitative Criminology / *Piquero A.R., Weisburd D*. Luxembourg: Springer, 2011. 787 p.

Marković I. Osnovi kriminologije / Udžbenik. 1. izd. Banja Luka: Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, 2007. 243 s.

Wetzell R.F. Inventing the Criminal: A History of German Criminology (1880-1945). Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2000. 368 p.

Аванесов Г.А. Криминология: учебник. 5-е издание. Москва: Юнити-Дана, 2012. 575 с.

Авдийский В.И., Букалерова Л.А., Пудовочкин Ю.Е. и др. Криминология: учебник для академического бакалавриата. 2-е издание, переработанное и дополненное. Москва: Издательство Юрайт, 2019. 301 с.

Агапов П.В., Капинус О.С., Меркурьев В.В. и др. Криминология: учебник для бакалавриата, специалитета и магистратуры. 2-е издание, переработанное и дополненное. Москва: Издательство Юрайт, 2019. 1132 с.

Агыбаев А.Н., Балтабаев К.Ж., Рогов И.И. и др. Криминология: учебник. Алматы: ТОО «Издательство «Норма-К», 2004. 336 с.

Айдаров Йордан. Криминология: учебник. 4-е дополненное издание. София: Ciela, 2012. 500 с.

Алексеев С.Л., Епихин А.Ю., Салимзянова Р.Р. Криминология: учебное пособие для бакалавров. Казань: ЧОУ ВПО «Академия социального образования», 2013. 212 с.

Алиев Я.Л., Клишков В.Б., Пасынков В.В. и др. Криминологический мониторинг состояния преступности и мер по ее предупреждению на федеральном и региональном уровне: методические рекомендации. Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета МВД России, 2017. 132 с.

Алымова Д.П., Касторская Е.В., Касторский Г.Л. Антикоррупционное право: учебник. Санкт-Петербург: Университет при МПА ЕврАзЭС, 2018. 297 с.

Антонян Ю.М. Криминология. Избранные лекции. Москва: «Логос», 2004. 448 с.

Антонян Ю.М. Криминология: учебник для академического бакалавриата. 3-е издание, переработанное и дополненное. Москва: Издательство Юрайт, 2019. 388 с.

Антонян Ю.М., Дерягин Г.Б., Лебедев С.Я. Криминальная сексология: учебное пособие. Москва: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2011. 399 с.

Антонян Ю.М., Гришко А.Я., Фильченко А.П. и др. Пенитенциарная криминология: учебник. Рязань: Академия права и управления Федеральной службы исполнения наказаний, 2009. 567 с.

Антонян Ю.М., Эминов В.Е., Кудрявцев В.Н. и др. Криминология: учебник. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, 2009. 800 с.

Артемьев Н.С. Криминология: курс лекций. Рязань: Рязанский государственный университет им. С.А. Есенина, 2007. 296 с.

Артюшина О.В., Ахунов Д.Р. Криминологическое исследование преступлений коррупционной направленности в агломерациях и их предупреждение (на примере Республики Татарстан): учебное пособие. Казань: Казанский юридический институт МВД России, 2019. 96 с.

Афанасьева О.Р., Решетников А.Ю. Криминология: учебное пособие для вузов. 2-е издание, переработанное и дополненное. Москва: Издательство Юрайт, 2019. 166 с.

Ахраменка Н.Ф. Криминология: учебное пособие. Минск, БГУ, 2009. 103 с.

Бикеев И.И., Кабанов П.А. Антикоррупционное просвещение: вопросы теории и практики. В 3 т. Т. 3. Казань: Издательство «Познание» Казанского инновационного университета, 2019. 240 с.

Богданов Л.П., Кудин В.А., Никитин А.В. и др. Состояние преступности в Санкт-Петербурге. Криминологический мониторинг и прогноз: научно-практическое пособие. Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета МВД России, 2015. 266 с.

Бойко О.А., Пестерева Ю.С., Хоменко А.Н. и др. Актуальные проблемы виктимологии: учебное пособие. Омск: ОмЮА, 2017. 240 с.

Болтенкова Л.Ф., Власов В.И. Экстремизм: теория, законодательство, практика противодействия: учебно-методическое пособие. Москва: Этносоциум, 2014. 194 с.

Борисов А.В., Шиян В.И. Криминология: учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юридический институт МИИТ, 2017. 112 с.

Боровских Р.Н., Прозументов Л.М., Шеслер А.В. и др. Криминология: учебное пособие. Новосибирск: ООО «Альфа-Порте», 2016. 102 с.

Бурлаков В.Н., Вандышев В.В., Кропачев Н.М. и др. Криминология: учебное пособие. 2-е издание. Санкт-Петербург: Питер, 2016. 304 с.

Бычкова А.М. Криминология наркопреступности: Общая часть: учебное пособие. Иркутск: Издательство Байкальского государственного университета, 2018. 168 с.

Васильчикова Н.В., Кухарук В.В. Криминология: учебное пособие. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2019. 118 с.

Гельдибаев М.Х., Клейменов И.М., Дикаев С.У. и др. Проблемы уголовного права, криминологии и исполнения уголовных наказаний: курс лекций. Москва: Российский государственный университет правосудия, 2019. 427 с.

Гилинский Я.И. Криминология: теория, история, эмпирическая база, социальный контроль. Авторский курс. 4-е изд., перераб. и доп. Санкт-Петербург: ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2018. 517 с.

Гилинский Я.И., Морозова Ю.В., Федышина П.В. Актуальные проблемы криминологии: учебное пособие для магистратуры. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2016. 192 с.

Гилинский Я.И., Орлов В.Н., Скиба А.П. и др. Криминология: учебник. Москва: ЮСТИЦИЯ, 2019. 374 с.

Гольцов В.Б., Готчина Л.В., Пасынков В.В. и др. Криминология. Общая часть: учебник. Санкт-Петербург: ООО «Р-КОПИ», 2015. 208 с.

Горшенков Г.Н. Проблемы криминологии: Магистерский курс лекций. Нижний Новгород: Нижегородская правовая академия, 2016. 438 с.

Гриб В.Г., Малков В.Д., Мацкевич И.М. и др. Криминология: учебник для вузов. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ЗАО «Юстицинформ», 2006. 528 с.

Гуров А.И., Кузнецова Н.Ф., Лунеев В.В. и др. Криминология: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2004. 640 с.

Давыдов Я.В. Криминология: конспект лекций. Москва: Прориздат, 2006. 96 с.

Джаянбаев К.И. Криминология: учебное пособие. Бишкек: ИД «Наука и образование», 2000. 265 с.

Долгова А.И., Жевлаков Э.Н., Клейменов М.П. и др. Криминология: учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, 2007. 912 с.

Евдокимов К.Н., Кузьмин И.А., Юрковский А.В. и др. Актуальные проблемы противодействия коррупции: учебник. Иркутск: Иркутский юридический институт (филиал) Университета прокуратуры Российской Федерации, 2018. 407 с.

Езикян В.И. Криминология: учебное пособие. Новочеркасск: ЮРГТУ, 2011. 159 с.

Жалинский А.Э. Избранные труды: в 4 т. Т. 1. Криминология / составители: *Барышева К.А., Дубовик О.Л., Нагорная И.И. и др.* Москва: Издательский дом Высшей школы экономики, 2014. 704 с.

Жигарев Е.С. Теория криминологии: учебное пособие. Москва: Юрлитинформ, 2019. 512 с.

Жмуров Д.В. Криминология: учебное наглядное пособие. Иркутск: Издательство БГУ, 2017. 128 с.

Забрянский Г.И. Криминология. Избранные статьи: Общество и преступность. Криминологическая статистика. Криминология села. Криминология несовершеннолетних. Москва: Издательская группа «Граница», 2013. 568 с.

Иншаков С.М. Зарубежная криминология: учебное пособие для вузов. 2-е издание. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. 383 с.

Иринчеев В.В., Раднаева Э.Л. Теория и практика предупреждения преступности. Краткий курс лекций: учебное пособие. Улан-Удэ: Издательство Бурятского госуниверситета, 2016. 108 с.

Кабанов П.А. Современная криминология: структура, методика и тенденции развития: учебное пособие. Нижний Новгород: Нижегородская академия МВД России, 2018. 125 с.

Кабанов П.А., Магизов Р.Р. Криминологическая виктимология: учебное пособие. Казань: Издательство Казанского университета, 2018. 118 с.

Кабанов П.А., Магизов Р.Р. Современная криминология как наука и учебная дисциплина. Казань: Издательство Казанского университета, 2017. 104 с.

Кабанов П.А., Райков Г.И., Чанышева Г.Г. и др. Российская политическая криминология: становление, современное состояние, проблемы и перспективы развития: учебное пособие. Москва: Алгоритм Бизнес Букс, 2011. 65 с.

Клеймёнов М.П. Криминология: учебник. 3-е издание, переработанное и дополненное. Москва: Норма, 2018. 400 с.

Клишков В.Б., Косолапов А.Д., Стебенева Е.В. и др. Предупреждение коррупции в органах внутренних дел и формирование антикоррупционного поведения сотрудников и работников органов внутренних дел: учебное пособие. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2018. 258 с.

Комлев Ю.Ю. Интегративная криминология: девиантологический очерк: учебное пособие. Казань: Центр инновационных технологий, 2016. 248 с.

Комлев Ю.Ю. Теории девиантного поведения: учебное пособие. 2-е издание, исправленное и дополненное. Санкт-Петербург: Издательский дом АЛЕФ-ПРЕСС, 2014. 222 с.

Коротков А.В., Степанов Ю.И., Тюнин В.И. и др. Коррупционная преступность и ее предупреждение: учебное пособие. Санкт-Петербург: Издательство СПбГЭУ, 2018. 103 с.

Крайнова Н.А., Тюнин В.И. Криминология: учебное пособие. Санкт-Петербург: Издательство СПбГЭУ, 2016. 76 с.

Кузнецова Н.Ф., Побегайло Э.Ф., Романова Л.И. и др. Криминология: учебное пособие. Москва: ТК Велби, Издательство Проспект, 2007. 328 с.

Куликов Е.А., Мазуров В.А. Актуальные проблемы противодействия экстремизму и терроризму в России: история и современность: учебное пособие. Барнаул: Издательство Алтайского университета, 2019. 288 с.

Курганов С.И. Криминология: учебное пособие. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2012. 183 с.

Латышева Н.А. История отечественной судебной статистики: учебное пособие. Москва: Российский государственный университет правосудия, 2019. 268 с.

Лебедев С.Я., Кочубей М.А. Криминология: учебное пособие. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2012. 519 с.

Лузгин И.И. Коррупция и её общественная опасность: курс лекций для студентов неюридических специальностей. Новополоцк: ПГУ, 2012. 144 с.

Лунеев В.В. Криминология: учебник для академического бакалавриата. Москва: Издательство Юрайт, 2019. 686 с.

Лунеев В.В. Курс мировой и российской криминологии: учебник. В 2 т. Т. I. Общая часть. Москва: Издательство Юрайт, 2011. 1003 с.

Лунеев В.В. Курс мировой и российской криминологии: учебник. В 2 т. Т. 2. Особенная часть. Москва: Издательство Юрайт, 2011. 872 с.

Мазуров В.А., Куликов Е.А., Островская Д.М. и др. Криминология: учебно-методическое пособие. Барнаул: Издательство Алтайского университета, 2018. 232 с.

Майоров А.В., Черепашкин А.С. Криминология: учебное пособие. Челябинск: Южно-Уральский государственный университет, 2017. 235 с.

Майоров А.В., Черепашкин А.С. Основы криминологии: учебное пособие. Челябинск: Южно-Уральский государственный университет, 2016. 141 с.

Минин А.Я. Актуальные проблемы криминологии: учебное пособие. Москва: Международный юридический институт, 2012. 120 с.

Овчинский В.С. Криминология цифрового мира: учебник для магистратуры. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2018. 352 с.

Орлов В.Н. Лекции по криминологии. Общая часть. Ставрополь: Ставропольсервисшкола, 2002. 192 с.

Прозументов Л.М., Шеслер А.В. Криминология (Общая часть): учебное пособие. Томск: Издательский Дом Томского государственного университета, 2017. 284 с.

Путова Н.В. Противодействие коррупции: курс лекций. Витебск: ВГУ имени П.М. Машерова, 2019. 265 с.

Савельева О.Ю. Криминология: учебно-методическое пособие. Тольятти: Издательство ТГУ, 2019. 236 с.

Серегина Е.В., Москалева Е.Н. Криминология: учебное пособие. Москва: Российский государственный университет правосудия, 2018. 232 с.

Сикацкая О.А. Основы криминологии: учебное пособие. Павлодар: Кереку, 2016. 122 с.

Старков О.В. Криминальная субкультура: спецкурс. Москва: Волтерс Клувер, 2010. 240 с.

Старков О.В. Криминология. Теория и практика: учебник для вузов. 2-е издание, переработанное и дополненное. Москва: Издательство Юрайт, 2019. 641 с.

Старков О.В. Криминология: Общая, Особенная и Специальная части: учебник. Санкт-Петербург: Издательство «Юридический центр Пресс», 2012. 1048 с.

Стаценко В.Г. Криминология: учебное пособие. Минск: Амалфея, 2011. 336 с.

Тарасова Л.Е. Основы виктимологии: учебно-методическое пособие. Саратов, 2014. 173 с.

Тугельбаева Б.Г., Хамзаева А.Д. Криминология: проблемы предупреждения современной преступности: учебное пособие. Бишкек: КРСУ, 2017. 180 с.

Устинов А.А. Преступность в Российской Федерации: учебное пособие. Пермь: Пермский институт ФСИН России, 2015. 50 с.

Уткин В.А. Международное право борьбы с преступностью: учебное пособие. Томск: Издательство НТЛ, 2017. 216 с.

Шевчук В.Д. Коррупция: опасная болезнь государства: учебное пособие. Ярославль: ЯГТУ, 2018. 68 с.

Шели Дж. Ф. Криминология: учебник. Перевод с английского. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 864 с.

Шестаков Д.А. Теория преступности и основы отраслевой криминологии: Избранное. Санкт-Петербург: Издательство «Юридический центр», 2015. 432 с.

Юлдошев Р.Р. Преступность в Таджикистане (1991–2016 гг.): научно-практическое пособие. Душанбе: Издательство «КОНТРАСТ», 2018. 320 с.

2.2. Монографії:

Абельцев С.Н. Личность преступника и проблемы криминального насилия: монография. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2000. 207 с.

Абызов К.Р., Абызов Р.М., Фризен П.Д. и др. Комплексный анализ криминальной ситуации в регионе: теория, методология, практика: монография. Барнаул: БЮИ МВД России, 2018. 299 с.

Агаев Г.А., Сафин С.Ю. Теоретические основы исследования причинного комплекса преступности: монография. Санкт-Петербург, 2002. 132 с.

Агапов П.В., Белоцерковский С.Д., Меркурьев В.В. и др. Борьба с криминальными рынками в России: монография. Москва: Проспект, 2015. 312 с.

Алауханов Е.О. Антикоррупционная правовая политика: монография. Алматы: Нур-пресс, 2009. 256 с.

Алексеева А.П. Спортивная криминология: монография. 2-е издание, переработанное и дополненное. Москва: ИНФРА-М, 2017. 325 с.

Антонян Е.А. Личность рецидивиста: монография. Москва: Юрлитинформ, 2018. 264 с.

Антонян Ю.М. Насильственная преступность в России: монография. Москва, 2001. 104 с.

Антонян Ю.М., Бабаев М.М., Плешаков В.А. и др. Причины преступности в России: монография. Москва, 2013. 523 с.

Антонян Ю.М., Дьяченко А.П., Исаев Н.А. и др. Педофилия: криминологический диагноз: монография. Москва: ВНИИ МВД России, 2010. 256 с.

Антонян Ю.М., Звизжова О.Ю. Преступность в истории человечества: монография. Москва: Норма, 2015. 208 с.

Антонян Ю.М., Леонова О.В., Шостакович Б.В. Феномен зависимого преступника: монография. Москва: Аспект Пресс, 2007. 192 с.

Антонян Ю.М., Эминов В.Е. Личность преступника. Криминолого-психологическое исследование: монография. Москва: Норма: Инфра-М, 2010. 368 с.

Антонян Ю.М., Эминов В.Е. Портреты преступников: криминолого-психологический анализ: монография. Москва: Норма, 2014. 240 с.

Афонченко Т.П. Превентивный надзор и профилактическое наблюдение в системе мер постпенального контроля: монография. Гомель: Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации, 2017. 240 с.

Баймолдина С.М. Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с нарушениями прав интеллектуальной собственности: монография. Алматы: Эпиграф, 2016. 452 с.

Бахарев Д.В., Казаченко И.Я. Пространственный анализ причинного комплекса преступности: монография. Санкт-Петербург: «Юридический центр», 2016. 464 с.

Бачинин В.А., Гилинский Я.И., Добрынин А.В. и др. Конструирование девиантности: монография. Санкт-Петербург: Издательство ДЕАН, 2011. 224 с.

Белая Н.М., Прозументов Л.М. Уличная преступность: криминологическая характеристика и предупреждение (по материалам Иркутской области, Забайкальского края, Республики Бурятия): монография. Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета управления и экономики, 2014. 160 с.

Белоцерковский С.Д. Система правового регулирования борьбы с организованной преступностью и научные основы её оптимизации: монография. Москва: Российская криминологическая ассоциация, 2011. 585 с.

Белоцерковский С.Д., Васнецова А.С., Меркурьев В.В. и др. Борьба с организованной преступностью, терроризмом и экстремизмом в России: монография. Москва: Юрлитинформ, 2012. 304 с.

Белоцерковский С.Д., Долгова А.И., Соколов Д.А. и др. Личность организованного преступника: криминологическое исследование: монография. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2013. 368 с.

Бобков А.В., Клейменов И.М., Федоров А.Ю. Криминальное банкротство и рейдерство: криминологическая характеристика и противодействие: монография. Омск: ГП «Омская областная типография», 2009. 206 с.

Бобраков И.А., Волошина О.П. Криминологическое изучение и предупреждение насильственных преступлений против правосудия, совершаемых в отношении свидетелей и потерпевших: монография. Саратов: Вузовское образование, 2019. 141 с.

Богданчиков С.В., Эриашвили Н.Д. Уголовно-правовые и криминологические аспекты преступлений против собственности: монография. Москва: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2017. 239 с.

Боровских Р.Н., Гармаев Ю.П. Криминологические, уголовно-правовые и криминалистические проблемы противодействия преступлениям в сфере страхования: монография. Новосибирск: ООО «Альфа-Порте», 2016. 368 с.

Быстрова Ю.В. Преступность в сфере ЖКХ: криминологическое исследование: монография. Москва: Издательство «Научный консультант», 2017. 224 с.

Бычков В.В., Сабитов Р.А., Сабитов Т.Р. Противодействие преступлениям экстремистской и террористической направленности: криминологические, уголовно-правовые и криминалистические аспекты: монография. Москва: Юрлитинформ, 2013. 368 с.

Варыгин А.Н., Яшин А.В. Детерминация и предупреждение преступлений против участников уголовного судопроизводства: монография. Москва: Издательство «Спутник +», 2018. 350 с.

Варыгин А.Н., Яшин А.В. Криминологические особенности преступлений против участников уголовного судопроизводства и основы их предупреждения: монография. Москва: «Академия естествознания», 2016. 238 с.

Васин Ю.Г., Максимов С.В. Борьба с организованной преступностью: опыт теоретического моделирования: монография. Москва: Институт государства и права РАН, 2015. 291 с.

Габузян А.А. Проблемы преступности в Республике Армения в переходный период: монография. Ереван: ЕГУ, 2007. 256 с.

Гайдай М.К., Осинский И.И. Пенитенциарная девиантность в условиях трансформации российского общества. Социологический анализ: монография. Улан-Удэ: Издательство Бурятского госуниверситета, 2006. 380 с.

Галай Ю.Г., Черных К.В. Нищенство и бродяжничество в дореволюционной России: законодательные и практические проблемы: монография. Нижний Новгород: Нижегородская правовоая академия, 2012. 152 с.

Гилинский Я.И. Глобализация и девиантность: монография. Санкт-Петербург: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. 393 с.

Гилинский Я.И. Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений». Санкт-Петербург: Издательство «Юридический центр Пресс», 2004. 520 с.

Гилинский Я.И. Социальное насилие: монография. Санкт-Петербург: ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2013. 185 с.

Горшенков Г.Н. Криминология как «расширенная наука» о преступности: время становления и развития: монография. Нижний Новгород: Нижегородская правовая академия, 2015. 172 с.

Горшенков Г.Н. Криминология: научные инновации: монография. Нижний Новгород: Издательство Нижегородского госуниверситета, 2009. 214 с.

Горшенков Г.Н., Кабанов П.А., Шестаков Д.А. и др. Преступность среди социальных подсистем. Новая концепция и отрасли криминологии: монография. Санкт-Петербург: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. 353 с.

Горяинов К.К., Кондратюк Л.В., Овчинский В.С. Криминологическое измерение: монография. Москва: НОРМА, 2008. 272 с.

Гришко А.Я., Евлампиев В.С., Уваров И.А. Криминологические проблемы борьбы с наркоманией в системе пенитенциарной профилактики: монография. Москва: СФ МГЭИ, 2000. 180 с.

Гуринская А.Л. Англо-американская модель предупреждения преступности: монография. Санкт-Петербург: Издательство РГПУ им. А.И. Герцена, 2018. 400 с.

Дамаскин О.В. Криминологические аспекты детерминации современного экстремизма и терроризма: монография. Москва: Юрлитинформ, 2018. 264 с.

Данилов А.П., Дикаев С.У., Шестаков Д.А. Санкт-Петербургский международный криминологический клуб: прошлое и настоящее: монография. Санкт-Петербург: Издательство «Юридический центр-Пресс», 2012. 218 с.

Джаянбаев К.И., Сулайманова Н.Н., Тугельбаева Б.Г. и др. Кража невест и многоженство: социальные, правовые и криминологические аспекты предупреждения: монография. Бишкек: Издательство КРСУ, 2014. 98 с.

Долгова А.И. Криминологические оценки организованной преступности и коррупции, правовые баталии и национальная безопасность: монография. Москва: Российская криминологическая ассоциация, 2011. 665 с.

Жбанков В.А., Табаков А.В. Транснациональная организованная наркопреступность и наркоконтрабанда как ее составляющая: современное состояние и основные тренды: монография. Москва: РИО Российской таможенной академии, 2017. 180 с.

Жигарев Е.С. Акценты криминологии: монография. Москва: Юрлитинформ, 2017. 312 с.

Жигарев Е.С. Детерминизм, причинность и психический детерминатив поведения: монография. Москва: Издательство «Щит-М», 2014. 299 с.

Жигарев Е.С. Личность как предмет познания: монография. Москва: Издательство «Щит-М», 2013. 320 с.

Жигарев Е.С. Методология криминологии: проблемы, поиски, решения: монография. Москва: Издательство «Щит-М», 2012. 269 с.

Жигарев Е.С., Петухов В.И. Философия криминологии: монография. Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2006. 382 с.

Задоян А.А., Мацкевич И.М., Чучаев А.И. Проблемы криминологического предупреждения незаконного оборота оружия: монография. Москва: Проспект, 2017. 128 с.

Зверянская Л.П. Проблемы выявления и расследования киберпреступлений: монография. Красноярск: Сибирский федеральный университет, 2016. 176 с.

Злоказов К.В. Конструирование идентичности и криминализация личности: монография. Екатеринбург: Уральский юридический институт МВД России, 2017. 142 с.

Зюков А.М., Кисляков А.В., Меркурьев В.В. и др. Криминологический портрет субъекта Российской Федерации. Владимирская область: монография. Владимир, 2006. 188 с.

Иншаков С.М. Исследование преступности. Проблемы методики и методологии: монография. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2017. 335 с.

Иншаков С.М. Теоретические основы исследования и анализа латентной преступности: монография. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2011. 839 с.

Иншаков С.М., Самойлов А.С., Харабет К.В. и др. Противодействие наркотизму и наркопреступности в военной организации государства: монография. Москва: «За права военнослужащих», 2010. 336 с.

Кабанов П.А. Антикоррупционный мониторинг в субъектах Российской Федерации: вопросы теории и практики правового регулирования: монография. Нижний Новгород: Нижегородская академия МВД России, 2015. 181 с.

Ким В.В., Южанин В.Е. Криминологическая характеристика преступности осужденных, больных туберкулезом, и ее предупреждение: монография. Новокузнецк: ФКОУ ВПО Кузбасский институт ФСИН России, 2015. 124 с.

Клейменов И.М. Сравнительная криминология: анализ правовых систем: монография. Омск: Омский институт предпринимательства и права, 2004. 254 с.

Клейменов И.М. Сравнительная криминология: криминализация, преступность, развитие уголовной политики в условиях глобализации. Москва: Юрлитинформ, 2014. 304 с.

Клейменов И.М. Сравнительная криминология: монография. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2012. 368 с.

Клеймёнов И.М., Клеймёнов М.П. Нераскрытая преступность: монография. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2015. 208 с.

Клейменов И.М., Пронников А.В. Уголовно-правовая политика в сфере противодействия экономической преступности. Омск: Российская академия правосудия, 2010. 195 с.

Клейменов И.М., Федоров А.Ю. Стратегия противодействия современным экономическим преступлениям. Екатеринбург: ОАО «Информационно-вычислительный центр», 2009. 284 с.

Корецкий Д.А., Пособина Т.А. Современный бандитизм: криминологическая характеристика и меры предупреждения: монография. Санкт-Петербург: Издательство «Юридический центр Пресс», 2004. 241 с.

Красинский В.В. Организованная преступность на выборах и в российских органах власти: монография. Москва: Юрлитинформ, 2014. 254 с.

Кузнецов О.Ю. История транснационального армянского терроризма в XX столетии. Историко-криминологическое исследование: монография. Москва: «Аквариус», 2015. 428 с.

Куликова М.С. Проституция в России: криминологический и угловно-правовой аспекты: монография. Самара, 2009. 340 с.

Курчеев В.С., Свиридов И.В., Тюгашев Е.А. Homo urbanus: Мегаполис в зеркале криминологии: монография. Новосибирск, 2009. 280 с.

Лунеев В.В. Эпоха глобализации и преступность: монография. Москва: Норма, 2015. 272 с.

Лунеев В.В., Сирохин А.И., Шиханов В.Н. и др. Дорожно-транспортная преступность: закономерности, причины, социальный контроль: монография. Санкт-Петербург.: Издательство «Юридический центр-Пресс», 2011. 474 с.

Назарбекова Г.Н. Криминологические и уголовно-правовые аспекты причинения имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием (на материалах Кыргызской Республики). Бишкек: Издательство КРСУ, 2014. 152 с.

Нуртаев Р.Т. Актуальные проблемы эффективности борьбы с преступностью в Республике Казахстан в целях противодействия опасным вызовам и угрозам XXI века: монография. Астана, 2018. 128 с.

Овчинский В.С. Криминология и биотехнологии: монография. Москва: Норма, 2005. 192 с.

Овчинский В.С. Криминология кризиса: монография. Москва: Норма, 2009. 240 с.

Орлов В.Н. Основы криминологического права: учебник. Москва: Криминологическая библиотека; Ставрополь: АГРУС Ставропольского государственного аграрного университета, 2016. 668 с.

Писаревская Е.А. Рецидивная преступность несовершеннолетних и её профилактика: монография. Казань: Бук, 2019. 168 с.

Подгайный А.М., Уваров И.А. Криминальное насилие (пенитенциарный аспект): монография. Невинномысск: Невинномысской государственный гуманитарно-технический интитут, 2013. 186 с.

Романовский Г.Б. Занимательная биокриминология: монография. Москва: Проспект, 2019. 200 с.

Рясов Д.А. Преступность сотрудников органов внутренних дел: монография. Москва: Илекса, 2009. 152 с.

Смирнов А.М. Виктимология сексуальных инверсий: монография. Москва: Юрлитинформ, 2012. 144 с.

Стешич Е.С. Криминология гомицида: монография. Москва: Юрлитинформ, 2019. 496 с.

Теплова Д.О. Криминологические основы противодействия организованному мошенничеству: монография. Москва: Российский государственный университет правосудия, 2017. 220 с.

Уваров И.А. Введение в пенитенциарную криминологию (опыт структурного построения): монография. Москва: Илекса, 2007. 224 с.

Шалагин А.Е. Преступления против общественной нравственности: уголовно-правовой и криминологический анализ: монография. Москва: Юрлитинформ, 2011. 256 с.

2.3. Словники, енциклопедії, довідники:

Dictionary of American Criminal Justice, Criminology and Criminal Law / *David N. Falcone*. 2nd edition. New Jersey: Pearson, 2010. 312 p.

Sage Dictionary of Criminology / *Eugene McLaughlin and John Muncie*. Thousand Oaks: SAGE, 2001. 349 p.

Анисимова Ю.О., Ишимов Р.В., Тотмянина К.Н. и др. Криминологическая энциклопедия: термины, персоналии, страны. Барнаул: Алтайский государственный университет, 2016. 109 с.

Ахметшин Х.М., Долгова А.И., Жилинский С.Э. и др. Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Издательство НОРМА, 2000. 808 с.

Барихин А.Б. Большая юридическая энциклопедия. Москва: Книжный мир, 2010. 960 с.

Борисов А.Б. Большой юридический словарь. Москва: Книжный мир, 2010. 848 с.

Бурлаков В.Н., Горшенков Г.Г., Шестаков Д.А. и др. Криминология. Словарь. Санкт-Петербург: Издательство «Лань», 1999. 256 с.

Горшенков Г.Н. Криминологический словарь. 2-е изд., доп. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2007. 263 с.

Гринь М.В., Кондратов М.А. Основные понятия в криминологии: словарь терминологический. Краснодар: КубГАУ, 2017. 30 с.

Жмуров Д.В. Криминология. Методологический справочник. Москва: Wikers, 2013. 206 с.

Жмуров Д.В. Криминология: Русско-английский актуальный словарь. 2015. 140 с.

Кравцов Д.А. Криминологический словарь следователя. Москва: Московская академия Следственного комитета Российской Федерации, 2017. 73 с.

Криминология. Словарь-справочник. Составитель: *Х.-Ю. Кернер*. Перевод с немецкого. Отв. ред. перевода – профессор, д.ю.н. А.И. Долгова. Москва: Издательство НОРМА, 1998. 400 с.

Малько А.В., Ромашов Р.А. Юридический словарь для сотрудников пенитенциарной системы. Самара: Самарский юридический институт ФСИН России, 2013. 210 с.

МВД России. Энциклопедия / Под редакцией *В.Ф. Некрасова*. Москва: Издательский дом «ОЛМА-ПРЕСС», 2002. 623 с.

Новейший социологический словарь / составители: *Абушенко В.Л., Грицанов А.А., Соколова Г.Н. и др.* Минск: Книжный Дом, 2010. 1312 с.

Орлов В.Н. Российский криминологический словарь. В 2 т. Т.1. Официальные понятия и определения: учебное пособие. Москва: Криминологическая библиотека, 2017. 180 с.

Топорнин Б.Н. Юридическая энциклопедия. Москва: Юристь, 2001. 1272 с.

Шутова В.Н. Криминология: основные термины и определения: учебное пособие. Иркутск: Иркутский институт (филиал) ВГУЮ (РПА Минюста России), 2017. 96 с.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК

А

Абсолютне зростання (зниження) злочинності 12
Абсолютні показники злочинності 12
Абсолютні показники кримінально-правової статистики 12
Автобіографічний метод 13
Авторитет карний 13
«Авторитети» кримінальні 13
Авторитети злочинного середовища 13
Агресія кримінальна 13
Адаптація 14
Адиктивна поведінка 14
Адміністративний нагляд 15
Азійсько-тихоокеанський тип кримінологічної системи 15
Акцентуації характеру 15
Алібі кримінальне 15
Алкоголізм 16
Американська кримінологічна модель 16
Аморальна поведінка 16
Аналіз документів 17
Аналіз кримінологічний 17
Аналіз статистичний 18
Анархізм 18
Англо-американський тип кримінологічної системи 18
Анкета 19
Анкетування у кримінологічних дослідженнях 19
Аномія 19
Антикорупційна експертиза 19
Антикорупційна політика 20
Антикорупційна програма 20

Антикорупційне законодавство 20
Антикорупційне просвітництво 21
Антикорупційний моніторинг 21
Антикриміногенна мотивація 21
Антикриміногенна система 22
Антисемітизм 22
Антисуспільна (антигромадська) поведінка 22
Антисуспільна (антигромадська) установка особи 22
Антитерористична діяльність 22
Антитерористична операція 23
Антитерористичне законодавство 23
Антропологічна (біологічна) школа в кримінології 23
Арго 25
Артефакт 25
Архітектурна кримінологія 25
Асоціальний тип особистості 25
Аутоагресія кримінальна 25
Афект 26
Афера 26
Аферист 26

Б

Банда 26
Бандитизм 27
Бездомність 27
Безпритульність 27
Безробіття 28
Бідність 28
Білокомірцева злочинність 28
Біографічний метод 28
Біхевіоризм 29
Близнюкова теорія 29
Боротьба зі злочинністю 29
Британська кримінологічна модель 30
Бродяжництво 30

Булінг....30
Бутлегерство....31
Бюрократизм....31
Бюрократія....31

В

Вайолентологія....32
Валеологія....32
Вандалізм....32
Варіаційні групування....32
Ведення паразитичного способу життя....32
Величина....32
Верховенство права....33
Взаємодія (міжособистісна)....33
Вибірка випадкова....33
Вибіркова сукупність....33
Вивчення кримінальних проваджень, інших документів....34
Виклики української кримінології....34
Викорінення злочинності....34
Вимірювання інформації....34
Випадковий необережний злочинець....35
Виховання (кримінологічний аспект)....35
Відділення кримінально-правових наук Національної академії правових наук України....35
Відносні показники злочинності....35
Війна зі злочинністю....36
Військова злочинність....36
Військова кримінологія....36
Вік....36
Віктимізація....36
Віктимізація колективна....37
Віктимна безпека....37
Віктимна поведінка....37
Віктимність....37
Віктимність групова....37

Віктимність індивідуальна 38
Віктимність корпоративна 38
Віктимність масова 38
Віктимність рольова 38
Віктимність соціальна 38
Віктимологічна вина 38
Віктимологічна обстановка 38
Віктимологічна поведінка 38
Віктимологічна профілактика злочинів 39
Віктимологічна ситуація 39
Віктимологічне запобігання 39
Віктимологічне запобігання загальносоціальне 40
Віктимологічне запобігання індивідуальне 40
Віктимологічне запобігання спеціальне 40
Віктимологічний рівень 40
Віктимологія 40
«Вісник Кримінологічної асоціації України» 41
Волеологія 41
Воля 41
Вплив 42
Вулична злочинність 42
Вчинок 42

Г

Галузі кримінології 42
Гангстеризм 43
Гемблінг 43
Гендерні дослідження в кримінології 43
Генезис злочинності 43
Генеральна сукупність 43
Генетична теорія злочинності 44
Генотип 44
Географія злочинності 44
Геометрія злочинної поведінки 44
Геронтологічна злочинність 45

Геронтологічна кримінологія 45
Гібридна війна 45
Гібридний опонент 46
Глибина статистичного аналізу 46
Глобалізація злочинності 46
Глобальна американізована злочинність 46
Глобальна олігархічна влада 47
Глобальна олігархічна злочинність 47
Господарська злочинність 47
Група соціальна 47
Групова злочинність 48
Групове прийняття рішень 48

Д

Дебют кримінальний 48
Девіант 48
Девіантна поведінка 48
Девіантологія 48
Девіація 49
Деградація особистості 49
Дезадаптація 49
Декаданс кримінального права 49
Декриміналізація 49
Делікт 50
Деліктна відповідальність 50
Деліктологія 50
Делінквент 50
Делінквентна кар'єра 50
Делінквентна поведінка 51
Делінквентна субкультура 51
Делінквентність 51
Дельфі метод (Дельфійський метод) 51
Демографічна структура злочинності 51
Демографія 52

Демпінг 52
Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України 52
Деструктивна поведінка 53
Детінізація економіки (теорія) 53
Детектор брехні 54
Детермінанти злочинності 54
Детермінація 54
Детермінація злочинності 55
Детермінізм 55
Джерела кримінологічної інформації 55
Динаміка злочинності 56
Документ 56
Документальний аналіз 56
Домашнє насильство 57
Досвід злочинний 58
Дослідження кримінологічне 58
Доходи населення реальні 59
Дромоманія 59
Духовність 59

Е

Едіпів комплекс 59
Екзистенціальний аналіз 59
Еклектизм 60
Екологічна злочинність 60
Екологічна кримінологія 60
Екологічна статистика 60
Екологія злочинності 60
Економіка правоохоронної діяльності 61
Економічна злочинність 61
Економічна кримінологія 61
Економічна статистика 61
Економічні теорії злочинності 61
Експедиційний спосіб спостереження 62

Експеримент кримінологічний 62
Експерт-кримінолог 62
Експертиза кримінологічна 62
Експертна профілактика 63
Експертний метод кримінологічного прогнозування 63
Експертно-кримінологічна установа 63
Експрес-інформація 63
Екстраполяція 64
Екстремізм 64
Електоральна злочинність 64
Ендокримінологічні (ендокринні) теорії злочинності 64
Епатаж 64
Ескапізм 65
Етапи кримінологічного дослідження 65
Етіологія злочинності 65
Етнічна злочинність 65
Етнічні стереотипи 66
Етнологічна кримінологія 66
Етнорелігійний тероризм 66
Ефективність правоохоронної діяльності 66
Ефективність профілактики (запобігання) злочинності 67

Є

Євгеніка 67
ЄВРОПОЛ 67
Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС) 68
Єдиний державний реєстр судових рішень (ЄДРСР) 69
Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР) 69

Ж

Жаргон злочинний 70
Жебрацтво 71

Жертва злочину 71
Жертва злочину агресивна....71
Жертва злочину активна 71
Жертва злочину винна....71
Жертва злочину випадкова....71
Жертва злочину ініціативна....71
Жертва злочину латентна 72
Жертва злочину некритична....72
Жертва злочину необачлива 72
Жертва злочину пасивна....72
Жертва злочину рецидивна....72
Жертва злочину ризикована 72
Жертва злочину ситуативна....72
Життєва ситуація конкретна....72
Жіноча злочинність 72
Жорстокість 73

З

Забезпечення протидії злочинності (аналітичне) 73
Забезпечення протидії злочинності (інформаційне) 73
Завдання кримінології....73
Загальна теорія антисоціальної поведінки....74
Зайнятість....74
Закон великих чисел 75
Закон насиченості суспільства злочинністю 75
Законність 75
Законодавча злочинність 75
Закономірність (динамічна та статистична) 75
Законослухняність 76
Запобігання вчинення злочинів засудженими (спеціальна превенція)....76
Запобігання вчинення злочинів іншими особами (загальна превенція) .77
Запобігання домашньому насильству 77
Запобігання злочинності....77
Запобігання злочинності (завдання) 79
Запобігання злочинності (об'єкти)....79

Запобігання злочинності (принципи) 79
Запобігання злочинності (суб'єкти) 80
Запобігання злочинності (цілі) 80
Засоби масової інформації (кримінологічний аспект) 81
Західноєвропейський тип кримінологічної системи 82
Збитки 82
Зловживання алкоголем 82
«Злодій в законі» 82
«Злодійська сходка» 83
«Злодійський закон» 83
«Злодійські традиції» 83
Злочинець насильницький 83
Злочинець насильницько-корисливий 83
Злочинна діяльність 84
Злочинна організація 84
Злочинна субкультура 84
Злочинне співтовариство 84
Злочинний вчинок 85
Злочинні воєнізовані формування 85
Злочинність 85
Злочинність імпульсивна 86
Злочинність інституційна 86
Злочинність інтрузивна 86
Злочинність корисливо-насильницька 86
Злочинність корисливо-ненасильницька 86
Злочинність латентна (прихована) 87
Злочинність мігрантів 87
Злочинність молодіжна 87
Злочинність насильницька 87
Злочинність необережна 87
Злочинність неповнолітніх 87
Злочинність працівників правоохоронних органів 88
Злочинність у сфері економіки 88
Злочинність у сфері службової діяльності 88
Злочинності вид 88
Злочинності озброєність 89
Змішаний тип кримінологічної системи 89

І

Іммігрaція 89
Імовірність 89
Інверсія ролей 90
Індекс злочинності 90
Індекс латентності злочинності 90
Індекс судимості 90
Індивідуальна профілактика 90
Індивідуальність 90
Індивідуум 91
Інстинкт 91
Інституціоналізація кримінальних практик 91
Інституціональна кримінологія 91
Інтенсивність злочинності 92
Інтервальний прогнозний показник 92
Інтерв'ю 92
ІНТЕРПОЛ 92
Інтерполяція 93
Інтерпретація факторів 93
Інтуїція 93
Інфантилізм 94
Інформатизація в галузі кримінології 94
Інформаційна злочинність 94
Інформаційна кримінологія 94
Інформаційна модель злочинності 94
Інформаційний масив прогнозування кримінальних правопорушень ... 94
Інформація 95
Іррегулярність злочинності 95
Істерія 95
Історичний метод 95
Історія кримінології в Україні 96
Ітумологія 97

К

Календар кримінологічний....97
Кібернетика кримінологічна....97
Кіднепінг....97
Кількісні показники злочинності....98
Класифікація злочинців....98
Класифікація кримінальних правопорушень....98
Класифікація причин злочинності....99
Класична школа в кримінології....99
Клептоманія....100
Клінічна кримінологія....100
Коефіцієнт (індекс) злочинної активності населення....100
Коефіцієнт (індекс) інтенсивності злочинності....100
Коефіцієнт злочинності неповнолітніх....101
Коефіцієнт «ураженості» злочинністю....101
Коливання сезонні....101
Комп'ютерна злочинність (кіберзлочинність)....101
Конвенції про боротьбу зі злочинністю....102
Конгреси ООН щодо запобігання злочинності та поводження з правопорушниками....102
Конституційна схильність до злочину....106
Контент-аналіз....106
Контроль злочинності....107
Контроль соціальний....107
Контрольне питання....107
Конфідент....108
Конфіденційна інформація....108
Конфлікт....108
Конфліктна ситуація....108
Конфліктна теорія....108
Конформність....108
Концепція боротьби зі злочинністю....109
Координація протидії злочинності....109
Корелянт....109
Корелятивний зв'язок....109

Кореляція 109
Корупмент 110
Корупційна діяльність 110
Корупційна злочинність 110
Корупційна мережа 110
Корупційне правопорушення 110
Корупційний злочин 111
Корупція 111
Корупція політична 111
Криміналізація 112
Криміналізована жертва 112
Криміналітет 112
Кримінальна армологія (кримінологія зброї) 113
Кримінальна геронтологія 113
Кримінальна гіпносугестія 113
Кримінальна економічна діяльність 113
Кримінальна ідеалізація 113
Кримінальна ідентифікація 114
Кримінальна ініціація 114
Кримінальна кар'єра 114
Кримінальна міфологія 114
Кримінальна практика 114
Кримінальна самосвідомість 114
Кримінальна статистика 114
Кримінальна субкультура 115
Кримінальна топологія 115
Кримінальне ехо 115
Кримінальне середовище 115
Кримінальний життєвий сценарій 116
Кримінальний ідеал 116
Кримінальний почерк 116
Кримінальний професіоналізм 116
Кримінальність 116
Кримінально-правові засоби впливу на злочинність 116
Криміногенез 117
Криміногенна девіалізація 117
Криміногенна детермінація 117
Криміногенна обстановка 118

Криміногенна ситуація....118
Криміногенна сім'я....118
Криміногенна соціальна група в мережі Інтернет....118
Криміногенний ризик....118
Криміногенний фактор....119
Криміногенний чинник....119
Криміноглабалістика....119
Кримінологічна асоціація України....119
Кримінологічна безпека....120
Кримінологічна герменевтика....120
Кримінологічна діяльність....120
Кримінологічна експертиза....120
Кримінологічна ергономіка....121
Кримінологічна ефективність нормативного правового акту....121
Кримінологічна інформація....121
Кримінологічна карта світу....122
Кримінологічна модель....122
Кримінологічна наука....122
Кримінологічна освіта....122
Кримінологічна педагогіка....123
Кримінологічна політика....123
Кримінологічна політологія....123
Кримінологічна практика....123
Кримінологічна прогностика....124
Кримінологічна профілактика....124
Кримінологічна публіцистика....124
Кримінологічна система....124
Кримінологічна ситуація....124
Кримінологічна служба....124
Кримінологічна стратегія....124
Кримінологічна таксономія....125
Кримінологічна теорія....125
Кримінологічна типологія....125
Кримінологічна характеристика....126
Кримінологічна характеристика злочинності....126
Кримінологічна характеристика особистості злочинців....126
Кримінологічна школа....126
Кримінологічне забезпечення протидії злочинності....127

Кримінологічне законодавство....127
Кримінологічне моделювання....127
Кримінологічне обґрунтування системи кримінальних покарань....128
Кримінологічне планування....128
Кримінологічне право....129
Кримінологічне прогнозування....130
Кримінологічний інструментарій....131
Кримінологічний кодекс....131
Кримінологічний план....131
Кримінологічний портрет особи злочинця....131
Кримінологічний прогноз....132
Кримінологічний світогляд....134
Кримінологічні наслідки....134
Кримінологічні ознаки....134
Кримінологія (як навчальна дисципліна)....135
Кримінологія (як напрям практичної діяльності)....135
Кримінологія (як наука)....135
Кримінологія аболіціоністська....135
Кримінологія електоральна....135
Кримінологія жіночої злочинності....135
Кримінологія закону....136
Кримінологія інтегративна....136
Кримінологія масових комунікацій....136
Кримінологія миротворча....136
Кримінологія національної безпеки....136
Кримінологія радикальна....136
Кримінолого-економічна теорія протидії злочинності....136
Кримінопенологія....137
Криміносексологія....137
Кримінотеологія....137
Кримінотерапія....137
Кримінофамілістика....137
Ксенофобія....137
Культура злочинна....138
Культура кримінологічна....138
Культура правова....138

Л

Латентна злочинність 138
Латентність 139
Латентність граничних ситуацій 139
Латентність природна 140
Латентність штучна 140
Легалізація грошових коштів, здобутих злочинним шляхом 140
Летальність 140
Лібідо 140
Лідер кримінальний 141
Лобізм 141
Лобіювання 141
Людина 142
Люстрація 142

М

Маргінальна група 142
Маргінальна злочинність 142
Маргінальна культура 142
Маргінальна особа 143
Маргінальна поведінка 143
Маргінальні явища 143
Маргіналізація 143
Маргінальність 143
Марксистська концепція злочинності 144
Мафіозі 144
Мафіологія 144
Мафія 144
Медична кримінологія 145
Медичне попередження злочинності 145
Менеджмент кримінальний 145
Метод прогнозування кримінальних правопорушень 145

Методи кримінологічних досліджень 145
Методи профілактики злочинів 147
Методологія кримінологічної науки 149
Механізм злочинної поведінки 149
Механізм протидії злочинності 149
Механізм профілактики злочинності 150
Механізм формування особи злочинця 150
Міграція 150
Міжнародна злочинність 151
Міжнародна кримінологія 151
Міжнародне антикримінальне співробітництво 151
Міжнародний злочин 151
Міжнародні кримінологічні установи 152
Мобінг 153
Модель 153
Моніторинг протидії злочинності 154
Мораль 154
Мотивація злочинної діяльності 155
Мусульманський тип кримінологічної системи 155

Н

Направленість особи (антисоціальна) 155
Напруги теорія 155
Наркобізнес 156
Наркозлочинність 156
Наркокримінологія 156
Наркоманія 156
Наркотизм 156
Наркотичний засіб 157
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України 157
Наявне населення 158
Невмотивована злочинність 158
Нестійкий тип злочинця 158

О

Об’єкт кримінології....158
Об’єкт прогнозування кримінальних правопорушень....158
Об’єкт прогнозування криміногенної ситуації....159
Об’єкти запобігання злочинності....159
Об’єкти кримінологічного прогнозування....159
Облік оперативний....159
Облік первинний....159
Облік поточний....159
Обставини несприятливого морального формування особи....159
Обстановка кримінологічна....160
Обстановка оперативна....160
Обсяг вивчення особистості злочинця....160
Обумовлення....160
«Общак»....161
Ознаки злочинності....161
Окремі кримінологічні теорії....161
Окремі теорії боротьби (протидії) зі злочинністю....161
Оперативно-розшукова діяльність....161
Оперативно-розшукова кримінологія....162
Оперативно-розшукова профілактика....162
Опитування....162
Організація кримінологічного дослідження....162
Організована злочинна група....163
Організована злочинна діяльність....163
Організована злочинність....163
Організована корупційна злочинність....164
Особа....164
Особа криміногенна....164
Особистість....164
Особистість злочинця....164
Особистість суб’єкта злочину....165
Оцінка злочинності....165
Оцінки експертні....165

П

Пенальна злочинна поведінка 165
Пенітенціарна злочинність....165
Пенітенціарна кримінологія....165
Перверсії....166
Передумови злочинності 166
Період випередження прогнозу кримінальних правопорушень (прогнозний період)....166
Період підстави прогнозу кримінальних правопорушень 166
Перспективи української кримінології 166
Пияцтво 167
Піратство 167
Піроманія....167
Побутова злочинність 168
Податкова злочинність 168
Податкова кримінологія 168
Показник злочинної активності населення 168
Показник інтенсивності злочинності 168
Показник криміногенної активності....168
Показники злочинності....168
Показники кримінальних правопорушень....169
Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності....169
Політико-кримінологічна технологія масового спротиву....169
Політична злочинність 170
Політична кримінологія 170
Політичне переслідування....170
Політичний терор....170
Політичні репресії 171
Попередження злочинності 171
Порівняльна кримінологія 171
Постійне населення 171
Посткримінальна поведінка....171
Постліберальна кримінологія....172
Постмодерністські теорії злочинності....172
Потерпілий....172

Похибка (помилка) прогнозу кримінальних правопорушень.....172
Похибка (помилка) репрезентативності.....173
Право.....173
Правова статистика.....173
Правомірна поведінка.....174
Правомірність.....174
Правоохоронна діяльність.....174
Правопорядок.....174
Правореалізація.....174
Праворозуміння.....174
Правосвідомість.....175
Предмет кримінології.....175
Прекурсори.....175
Приховування злочину від обліку.....175
Причини злочинності.....175
Причини злочинності безпосередні.....176
Причини злочинності загальні.....176
Причини злочинності об'єктивні.....176
Причини злочинності основні.....176
Причини злочинності суб'єктивні.....176
Причинність.....176
Пробація.....177
Проблеми української кримінології.....178
Прогноз кримінальних правопорушень.....178
Програма кримінологічного дослідження.....178
Програма протидії злочинності.....179
Програмування протидії злочинності.....179
Проституція.....180
Протидія домашньому насильству.....180
Протидія злочинності.....181
Професійна злочинність.....181
Профілактика злочинності.....182
Профілактичний облік.....183
Процедура кримінологічного дослідження.....184
Психічні аномалії.....184
Психологічні методи.....184
Психологічні теорії злочинності.....184
Психологія виправна (пенітенціарна).....184

Психологія кримінальна 184
Психологія судова 185
Психологія юридична 185
Психотропні речовини 185

Р

Расистська теорія злочинності 185
Расова ворожнеча 185
Регіон 186
Регіональна злочинність 186
Регіональна кримінологія 186
Регіональні закономірності (особливості) злочинності 186
Регіональний криміногенний простір 187
Реемігрaція 187
Реєстрація кримінальна 187
Рейдерство 187
Рекет 188
Релігійна ворожнеча 188
Релігійна кримінологія 188
Релігійна ненависть 188
Релігійна профілактика злочинності 188
Репрезентативність вибірки 188
Рефлексія кримінальна 189
Рецидив кримінологічний 189
Рецидивна злочинність 189
Рівень віктимності 190
Рівень злочинності 190
Рівень латентної віктимності 190
Рівень судимості 190
Рішення стосовно злочинного прояву 190

С

Садизм 191
Самовідтворення злочинності 191
Самодетермінація злочинності 191
Самозахист 191
Світові закономірності теорії і практики протидії злочинності 191
Свобода волі 192
Свобода совісті 192
Сексуальна (статева) злочинність 192
Система кримінології 192
Сімейна кримінологія 193
Сімейно-побутова злочинність 193
Слідча профілактика 193
Совість 193
Сором 193
Соціалізація 194
Соціалістичний тип кримінологічної системи 194
Соціологічна школа в кримінології 194
Соціологія злочинності 195
Спортивна злочинність 195
Спортивна кримінологія 195
Стабільність злочинності 195
Стан злочинності 195
Статева розбещеність 196
Статистичне зведення 196
Статистичне спостереження 191
Статут благочиння та безпеки (1916 р.) 197
Статут про попередження та припинення злочинів (1832 р.) 198
Стереотип злочинця 198
Стратегія кримінологічного дослідження 198
Стратегія управління діяльністю щодо запобігання та протидії злочинності 198
Стресова життєва ситуація 198
Структура злочинності 199
Структура особистості суб'єкта злочину 199

Структура програми протидії злочинності 199
Структура рецидиву 200
Субкультура кримінальна 201
Судова статистика 201
Суїцид 201
Суїцидальність 201
Суїцидологія 201
Суспільна небезпека злочинності 201
Суспільна небезпечність особистості злочинця 202

Т

Таблиці статистичні 202
Таврування злочинця 202
Татуювання злочинне 202
Темна цифра злочинності 203
Темп зростання (зниження) злочинності 203
Темп приросту (зменшення) злочинності 203
Тенденції злочинності 203
Тенденції української кримінології 204
Теологічна концепція злочинності 204
Теорія аномії 204
Теорія боротьби (протидії) зі злочинністю 204
Теорія відчуження 204
Теорія генної обумовленості злочинності 204
Теорія диференційованого зв'язку 205
Теорія конституціональної схильності 205
Теорія конфлікту культур 205
Теорія множинності факторів 206
Теорія науково технічного прогресу 206
Теорія небезпечного стану 206
Теорія розбитих вікон 206
Теорія розумової відсталості злочинців 207
Теорія соціального інтеракціонізму 207
Теорія соціальної дезорганізації 207
Теорія соціальної превенції злочинності 208

Теорія стигматизації 208
Теорія субкультур 208
Теорія факторів злочинності....209
Терор 209
Тероризм....209
Терорист....209
Терористичний акт....209
Техніка кримінологічного дослідження....210
Типологія кримінальних об'єднань 210
Типологія осіб, які вчинили злочини 210
«Тіньова» економіка 210
Токсикоманія....211
Топографія злочинності....211
Торгівля людьми 211
Точковий прогнозний показник....211
Транснаціональна (транскордонна) злочинність....211
Транснаціональна організована злочинність....212
Тріада 212

У

Українська кримінологічна модель....213
Умови злочинності 213
Управління діяльністю щодо запобігання та протидії злочинності....213
Установка....214
Уява кримінальна....214

Ф

Фаворитизм 214
Фактор....214
Фактори злочинності....214
Фасилітація....214
Феноменологія злочинності 214

Фонові явища злочинності....215
Форми практичної діяльності правоохоронних органів....215
Фрейда теорія....215
Фрустрація....216
Функції кримінології....216

Х

Характер....217
Характер злочинності....217
Хромосомна теорія....217

Ц

Ціна злочинності....217

Ч

Часовий (динамічний) ряд показника кримінальних правопорушень..217
«Чорна» економіка....218

Ш

Шовінізм....218

Щ

Щільність населення....218

Ю

Ювенальна злочинність 218
Ювенальна кримінологія 218
Ювенальна превенція 219
Ювенальна юстиція 219
Юридична конфліктологія 219
Юридичне населення 220

Я

Ядерна злочинність 220
Ядро злочинності 220
Ядро особистості злочинця 220
Якісні показники злочинності 221
Якість життя 221
Якість запобіжної діяльності 221
Якудза 221
Ятрогенії 221
Ятрогенний злочин 222

ДОДАТКИ

Додаток А

Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття

ВСТУП

1. Українське суспільство, як і все людство, вступило у XXI століття. Зрозумілий інтерес до того, яким воно буде, принаймні ближче майбутнє. Як розвиватимуться суспільні відносини, держава та її устрій, умови життя і діяльності? Які проблеми та можливості їх розв'язання слід очікувати? В чому вбачаються оптимальні науково-обґрунтовані засоби подальшого цивілізованого поступу? Якої якості має досягнути сама наука, щоб адекватно осмислювати ці процеси та випрацьовувати необхідні засоби і рекомендації?

Всі ці питання стосуються й кримінології. Дана Концепція має слугувати визначенню відповідних проблем і завдань кримінологічної науки, а значною мірою – і кримінальної політики на ближчий період.

2. Методологічні засади концептуального бачення розвитку кримінологічної науки в означений період визначаються наступними положеннями:

– межі наукових проблем та завдань окреслюються сферою суспільних відносин, що охоплюється предметом кримінології;

– згадані суспільні відносини розглядаються у динаміці від їх сучасного стану до того, якими вони передбачаються на прогнозований період;

– концепція розвитку кримінологічної науки повинна ґрунтуватися на концептуальних засадах розвитку вітчизняної юридичної науки, а на більш загальному рівні - відповідати сучасним світоглядним та науково-теоретичним уявленням і моделям щодо демократичної трансформації українського суспільства в усіх його сферах, зокрема економіки, держави, права, політики, правопорядку та правоохорони;

– кримінологія має самостійно та у взаємодії з іншими науками реалізовувати усі основні функції науки;

– прогнозовані кримінологічні процеси та явища обумовлюються прогнозом дії їх соціально-економічних, політичних, правових, організаційно-управлінських, морально-психологічних та інших чинників;

– інформаційне відображення, наукове кримінологічне дослідження та аналіз згаданих процесів і явищ повинні відповідати сучасним та майбутнім оптимальним теоретичним, методичним, інформаційно-технологічним і технічним вимогам і можливостям;

– на даний час, у першій такого роду роботі, якою є Концепція, можливий розгляд лише найбільш загальних проблем кримінологічної науки у їх концептуальному баченні,

що передбачає та потребує подальшого більш детального дослідження інших складових, структурно-галузевих, спеціальних, прикладних і т.п. проблем, які постануть перед кримінологами в окресленому майбутньому.

Наукові розробки в галузі кримінології мають бути методологічно зорієнтовані на сучасні прогресивні ідеї стосовно того, що цивілізований розвиток України можливий лише за умов формування громадянського суспільства, де людина не декларативно, а реально є найвищою цінністю у всіх сферах, включаючи цілі правопорядку, засоби його забезпечення, запобігання зловживанням владою державними структурами та чиновниками, а з боку громадян – своїми правами і свободами. Нинішній період в історії України, який слідує за її перебуванням протягом багатьох десятиріч у тоталітарному режимі, висуває на перший план завдання, у тому числі й кримінології, приділи і и особливу увагу захисту інтересів, законних прав і свобод людини і громадянина, протидії збереженню авторитарних та силових методів вирішення суспільних справ. Це ж стосується завдань забезпечення правоохорони, виконання яких нових умов ускладнюється спробами олігархічного поєднання влади і капіталу, у тому числі кримінальними засобами. Серед методологічних та методичних засад кримінологічних досліджень мають знайти відображення сучасні ідеї про взаємодію матеріального і духовного, економічних та соціально-політичних і морально-психологічних цінностей, соціальних та індивідуально-особистісних чинників поведінки, включаючи злочинну. При цьому мають вивчатися та враховуватися надбання та досвід світової кримінології різних вітчизняних та зарубіжних шкіл і теорій. Кримінологія має сприяти тому, щоб серед головних критеріїв цивілізованості та демократичності трансформаційних процесів в Україні чільне місце зайняли задоволеність людини станом правопорядку і правоохорони, її захищеність від протиправних посягань.

3. Уявлення про концептуальні проблеми кримінологічної науки на означений період, яке ґрунтується на згаданих методологічних засадах, складається через послідовне дослідження та визначення наступного:

а) наявних ключових проблем, з якими кримінологічна наука та охоплювана її предметом правозастосовча і правоохоронна практика вступили у XXI століття;

б) прогнозу динаміки соціально-економічних, політичних, морально- психологічних та інших передумов та безпосередніх чинників кримінологічної ситуації;

в) ймовірної згідно згаданого прогнозу — зміни наявних, появи і розвитку нових кримінологічних проблем та потреб відповідного формування політики (стратегій, принципів, закономірностей, напрямків) і предметних завдань в сфері наукового обґрунтування можливостей, методів та засобів розв'язання цих проблем;

г) потреб та засобів удосконалення та саморозвитку самої кримінологічної науки до рівня, що відповідає її зростаючому суспільному значенню та спроможності у розв'язанні проблем, які постануть перед нею у прогнозований період.

Перелічені науково-дослідницькі цілі визначають структуру Концепції.

4. Повнота і багатоаспектність аналізу проблем у Концепції та її основний зміст мають відповідати повноті функцій науки, зокрема функціям, які реалізовуватиме кримінологічна наука у передбачуваному майбутньому. Згідно цього мають знайти відображення передусім положення і висновки щодо реалізації загально-пізнавальної функції кримінології, у тому числі теоретико- методичної і аналітичної. Це стосується усіх цілей та завдань Концепції і самої кримінологічної науки (див. п. 3). Політична та ідеологічна функції здій-

снюватимуться через втілення у наукових розробках політичних ідей щодо пріоритетності особи, громадянського суспільства, демократичної правової соціальної держави, кримінологічне обґрунтування реалізації цих ідей у державній політиці стосовно забезпечення правопорядку переважно соціально- управлінськими та запобіжно-виховними засобами із скороченням репресивних функцій держави. Виконання соціокультурної функції полягатиме у розкритті загально-соціального, гуманістично-цивілізаційного та етико-культурного змісту та значення положень і висновків, які згідно Концепції випрацює кримінологічна наука.

Освітянська функція кримінологічної науки, як і завжди, реалізовуватиметься через відображення та навчальне тлумачення у підручниках, навчальних посібниках, інших навчально-методичних матеріалах з навчального курсу «Кримінологія», положень і висновків, які відповідно до цілей і завдань Концепції стануть здобутком кримінологічної науки у прогнозований час.

Концепція звернута у майбутнє. Вона значною мірою ґрунтується на результатах загально-соціального, соціально-економічного, політичного та безпосередньо кримінологічного прогнозування. Тим самим вона має забезпечити виконання кримінологією своєї прогностичної функції.

Найвищим рівнем розвитку та суспільного значення кожної науки є, як відомо, виконання конструктивно-проектної та загалом прикладної функції. На її реалізацію кримінологічною наукою на початку XXI століття спрямовується вся Концепція та, насамперед, виконання завдань, що окреслені у підпунктах «в» і «г» пункту 3 Вступу. Головним завданням у цьому відношенні, яке стосується всіх наукових розробок в галузі кримінології, має стати зміцнення їх зв'язку з практичною діяльністю, надання їй більшої наукової обґрунтованості, надійних засобів удосконалення.

5. Концепція є колективним творенням Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України і, як і всі його висновки, має науково-рекомендаційний характер.

Розділ I. СУЧАСНІ КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ І ПРАКТИКИ НА РУБЕЖІ XXI СТОЛІТТЯ

В сфері суспільних відносин і практики, що охоплюються предметом кримінології, найбільш актуальними сучасними її проблемами мають бути визначені наступні.

1.1. Отримання науково-обґрунтованого уявлення про стан та динаміку злочинності в Україні, результативність реагування системи кримінальної юстиції на злочинні прояви та пов'язані з ними порушення конституційних прав і свобод, законних інтересів громадян. Нинішнє уявлення про згадані явища та процеси з огляду на кримінологічні закономірності є досить суперечливим. В 1992–1995 роках злочинність в Україні, як і в передуючих п'ять років радянського періоду (1986–1991) щороку зростала. Але, починаючи з 1996 року, без будь-яких радикальних змін щодо криміногенних чинників, статистика правоохоронних органів стала засвідчувати стабільну тенденцію скорочення злочинності. Лише за 2000 рік остання на 1,5 відсотка зросла. Проте за статистичними даними МВС України у 2001 році вона знову скоротилася. Разом з тим, відомі кримінологам чинники, які за всіх часів обумовлювали зростання майнової злочинності, що становить переважну питому вагу злочинно-

сті загалом, у зазначені роки в Україні мали значно несприятливі показники та здебільшого негативну тенденцію.

Це, насамперед, показники матеріального, побутового становища та зокрема їх найнижчого рівня, що визначається категорією «бідність». За даними спеціального дослідження рівень життя більш ніж кожної четвертої людини в Україні (28 %) відповідає категорії «бідність». Глибина останньої, тобто середня величина витрат на життя у тих, що належать до розраду бідняків, на 21,5 % нижче вирахованої межі бідності. Згідно обстеженню Держкомстату в Україні рівень бідності мало залежить від трудової зайнятості. Майже 78 % бідних родин мали в своєму складі хоч одного працюючого. Понад 70 % працюючих отримували заробітну плату нижче прожиткового мінімуму, а кожний четвертий – нижче межі бідності. Третина тих, що рахуються зайнятими в промисловості, фактично не працювали. На початок другого півріччя 2001 р. рівень зареєстрованого безробіття щодо загальної кількості працездатного населення, визначений за вітчизняною методологією, становив 3,6 %, а за методологією Міжнародної організації праці – 11 %.

Згадані категорії населення вимушені вишукувати інші джерела існування. Вітчизняний та зарубіжний досвід засвідчує, що за матеріальної скрути в декілька разів зростає число осіб, які здобувають кошти для забезпечення умов життя через вчинення злочинів. І в Україні серед осіб, що вчинили злочини, питома вага працездатних, які не працювали та не навчалися, за останні десять років зросла в декілька разів та у 2001 р. перевищила 70 %. Крім зазначеної несприятливої зміни матеріальних чинників злочинності, в останнє десятиріччя негативні зміни відбулися й щодо деяких інших її детермінант. Значно скоротилася державна підтримка освітньо-культурного розвитку дітей та молоді, а також спрямованого формування суспільно доцільних морально-етичних цінностей. Занедбана система соціальної профілактики та контролю за злочинністю. Не відповідає реальним потребам стан контролю за дотриманням законності, насамперед щодо застосування кримінально-правових та кримінально-процесуальних засобів.

Все це мало негативно вплинути на стан злочинності, сприяти зростанню її показників. Проте, як не дивно, статистика цього не відбиває. Кримінологи поки що не дали пояснення цьому феноменові.

1.2. З'ясування дійсної соціальної сутності, причин та поняття організованої злочинності, як злочинної діяльності, що становить небезпеку для суспільства та незалежності української держави. В Україні та інших країнах отримало поширення розуміння та визначення організованої злочинності через характеристику організованих злочинних груп, сукупність злочинів яких нібито і становить феномен організованої злочинності. При цьому відмінність організованих груп від нібито «неорганізованих» злочинних груп визначається за ознаками, які, як правило належать обом категоріям груп та відрізняються лише мірою, ступенем, оцінкою вияву, тобто не чіткою нормативною визначеністю, а термінологічною відмінністю, що залишає місце для суб'єктивного оцінювання. Через це дві третини груп, які на стадіях дізнання та досудового слідства щороку кваліфікують в якості організованих, судами такими не визнаються, а 20 % справ про них зовсім не потрапляють до суду. Все це створює викривлене уявлення про природу і розміри організованої злочинності в Україні, перешкоджає розумінню та понятійному визначенню її справжньої принципової відмінності, як нового соціально-кримінального феномену у вигляді системної, спрямованої на

здобуття значних коштів, спеціально організованої злочинної діяльності, заняття якою визначає належність злочинних груп до організованої злочинності.

1.3. Розкриття системного зв'язку організованої злочинної діяльності з великомасштабною корупцією та «відмиванням» коштів, отриманих злочинним шляхом, визначення, у тому числі на прикладному рівні, структури та механізму цього зв'язку, які включають:

а) спрямування організованої злочинної діяльності на заволодіння значними коштами;

б) намагання їх «відмивання» у легальний обіг, у тому числі у вигляді вкладання капіталу;

в) використання корупційних зв'язків для отримання таких коштів, у тому числі легальним шляхом через допущення до привласнення та експлуатації в інший спосіб державної власності, забезпечення пільгового та іншого позаконкурентного становища у ринкових відносинах;

г) підкорення влади та її представників для задоволення своїх олігархічних інтересів, насамперед для отримання згаданих легальних можливостей та уникнення відповідальності.

Проблему становить також наукове обґрунтування поняття «легалізованої корупції», відповідного корегування стратегії та рекомендацій щодо тактики боротьби з організованою злочинністю, масштабною корупцією та «відмиванням» коштів, отриманих злочинним шляхом.

1.4. Визначення понятійних категорій, стану, структури, а також стратегії, основних напрямків і засобів протидії транснаціональній злочинності, дослідження генерації останньої, насамперед за рахунок національної організованої злочинності.

1.5. Систематизація та додаткове отримання науково-обґрунтованої інформації щодо причин і умов вчинення злочинів, створення організаційних та інформаційно-технологічних умов і засобів для докорінно кращого її використання, передусім через проектування та формування автоматизованих банків даних — показників кримінологічних чинників різних категорій і видів злочинів та інших суспільно небезпечних правопорушень.

1.6. Дослідження дійсного стану, наукове переосмислення та обґрунтування за сучасних умов напрямків, форм та засобів профілактики злочинності на рівнях:

— соціальному та спеціально-кримінологічному;

— загальнодержавному, галузевому, регіональному, на окремому об'єкті;

— загальному, груповому, індивідуальному.

Розділ II. ПРОГНОЗ ДИНАМІКИ ОСНОВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ЧИННИКІВ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ

2.1. Виклад цього розділу потребує деяких попередніх застережень, а саме:

а) кримінологія, як відомо, відносить до основних груп соціальних чинників злочинності: соціально-економічні, політичні, правові, адміністративно-управлінські, соціокультурні, морально-психологічні. Концепція дотримується цієї структури. Прогноз не охоплює

лише правових чинників, детермінуюча якість яких має бути визначена кримінологічною експертизою, яка в Україні ще не запроваджена;

б) результати прогнозних передбачень у соціально-економічній та політичній сфері на даний час опубліковані не у системному викладі, а по окремих показниках та на короткостроковий період;

в) у зазначених прогнозних розробках показники соціально-економічних та політичних факторів аналізуються у їх безпосередньому значенні, а не в якості кримінологічних чинників. Це примусило розробників Концепції кримінологічну інтерпретацію прогнозних висновків здійснити особисто, на обмеженому експериментальному масиві та строковому періоді;

г) за згаданих умов найбільш оптимальним щодо прогнозного передбачення було визначено перше десятиріччя XXI століття з виділенням у ньому короткого (2002–2004) та довгострокового (2005–2010) періодів.

2.2. У сфері дії соціально-економічних чинників короткострокові прогнози (за основу беруться прогнози Міжнародного центру перспективних досліджень) свідчать, що тенденція економічного зростання, започаткована у 2000 р. та продовжена у 2001 р., по основних показниках має перспективу збереження, принаймні до 2004 р. Порушити її може лише гальмування реформування, насамперед у політичній сфері. Серед позитивних показників прогнозується щорічне зростання реальної заробітної плати порівняно з 2000 р. більше, як на 10 % при зниженні рівня інфляції (тобто і ризику зростання цін) до 9,5 %. Це дає підстави передбачати відповідне зростання рівня матеріальної забезпеченості населення.

Проте з огляду на дуже низький нинішній рівень життя значної маси населення України (див. п. 1.1.), на те, що зростання виробничих показників в економіці, як і загалом її реформування не супроводжуються якісними соціальними результатами, можна передбачити, що прогнозовані позитивні зміни в економіці не зможуть суттєво вилинути на підвищення життєвого рівня у такій мірі, щоб помітно позначиться на скороченні дії економічних детермінант злочинності. Через це у ближчі 3–4 роки вони продовжать, а за певних умов, насамперед політичних, можливо й посилять свою детермінуючу дію. Слід враховувати також несприятливий демографічний прогноз, згідно якого в середині першого десятиріччі XXI століття погіршиться співвідношення між активною частиною населення та особами пенсійного віку, що може призвести до загострення проблеми соціального забезпечення, а відповідно й до зростання впливу економічних чинників злочинності.

2.3. У сфері дії політичних чинників експерти відмічають різке відставання політичного розвитку суспільства на засадах демократизації, особливо у системі управління та в соціальній сфері. Набувають загрозливої тенденції зростання інтересів та можливостей олігархічного капіталу, корумпованого високого чиновництва, організованого кримінального промислу, їх поєднання між собою та з владою з метою отримання надприбутків. Цим обумовлені потенційно-криміногенні процеси викривлення соціальної структури, свідомого гальмування розвитку підприємництва та середнього класу, загрозливої непомірної диференціації прибутків, поглиблення політичної, суспільної та матеріальної нерівності населення. Ці тенденції, не отримуючи рішучого супротиву політичної влади, мають потенціал подальшого негативного, у тому числі криміногенного розвитку і впливу. Прогнози передбачають також зростання напруги і нестабільності, пов'язаних із загостренням полі-

тичних відносин у періоди перед черговими парламентськими (2002 р.) та президентськими (2004 р.) виборами.

Від реального виявлення зазначених негативних тенденцій, результатів згаданих важливих подій та політичної ситуації загалом залежатиме подальший суспільний та державний розвиток країни, у тому числі перспектива подолання матеріальних та інтелектуальних нестатків або залишення без істотних змін фізичного та духовного зубожіння більшості людей і кримінологічного впливу останнього. Обґрунтовано передбачається, що за всіх умов позитивні зміни у прогнозованому періоді залежатимуть не стільки від інтенсивності та послідовності подальших ринкових перетворень (хоча і це дуже важливо), скільки від прогресу, в першу чергу, політичної, соціальної та світоглядної складових політики реформ.

2.4. Стан та тенденції розвитку соціокультурної та морально-психологічної сфер, як відомо, передусім залежні від соціально-економічних умов та можливостей, а також від пануючих у суспільстві етичних цінностей і потреб. Нині через глибокий дефіцит останніх та нерозвинутість соціально- політичної мотивації значення згаданих сфер, вони характеризуються разючою нерівністю можливостей освітньо-культурного розвитку, неспроможністю значної частини населення, насамперед молоді, задовольнити потреби у ньому. Стала очевидною моральна девальвація згори донизу навіть стосовно загальнолюдських цінностей, культурних традицій. Демонстративно нехтується значення знань, інтелекту, науки та її потенціалу на фоні благополуччя найменш інтелектуальної нової «еліти». Морально-культурні інтереси більшості населення замінені елементарними потребами фізіологічного виживання. Згадані негативні фактори закладають глибини неосвіченості, культурного занепаду, безперспективності майбутнього, а з ними-нестабільності та конфліктності суспільства. Вони зумовлюють негативні кримінально-психологічні стереотипи щодо безвихідності життя і діяльності, зокрема підприємницької, без вчинення правопорушень, можливості виживання лише за рахунок аморальних, протиправних і навіть злочинних вчинків. Прихильність до останніх проявляється особливо, коли йдеться про перерозподіл багатства, здобутого у незаконний та нечесний спосіб, про допустимість застосування сили, насильства, обману, хабарництва у взаємовідносинах. До того ж майже безперешкодно набула загрозливого поширення, перш за все на телеекранах та у відео- і книжковій продукції, кримінальна субкультура, яка формує нормальне ставлення та стимулює належність до злочинного світу. Згадані соціокультурні та морально-психологічні чинники не створюють ближчої перспективи послаблення свого криміногенного впливу. Навпаки, приклад багатьох економічно розвинутих країн дає підстави прогнозувати зростання подальшої негативізації цих чинників, що вимагає від держави та її засобів відповідної готовності.

2.5. У разі продовження в 2002—2004 роках економічних реформ, інших позитивних тенденцій в економіці та соціальній сфері, їх підкріплення демократичними трансформаціями у політичних, суспільно-громадських відносинах, системах управління і правоохорони та обмеження впливу зазначених у п. 2.4 негативних факторів, у наступний період (2005—2010 роки) можна очікувати створення умов для скорочення дії економічних, політичних, соціальних детермінант злочинності.

2.6. Разом з тим передбачається, що у прогнозованому періоді початку XXI століття на всі суспільні процеси і явища, у тому числі негативні, включаючи злочинність та .чинники, які її обумовлюють, справлятиме свій вплив світова глобалізація. Обґрунтовується тенден-

ція, згідно якої глобалізація, поряд зі своїм позитивним впливом, може порушити національні системи забезпечення основних прав людини, протидії та обмеження бідності, безробіття, злочинності, тероризму, корупції, наркоманії, неконтрольованої міграції, ВІЛ/СНІДу та інших епідемій. Зростатиме їх поширення, суспільна небезпечність та руйнівна сила. Глобалізація соціальних та економічних проблем вже породила поширення та інтегрованість організованої злочинності, перетворення її частини на транснаціональну.

Україна навряд чи становитиме виняток у згаданих глобальних процесах. Тому є підстави прогнозувати на початок XXI століття посилення впливу пов'язаних з ними чинників на злочинність та загалом на кримінологічну ситуацію в країні.

Розділ III. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ПРОГНОЗНИХ ПЕРЕДБАЧЕНЬ НА ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ

3.1. На передбачуваний період основною для української кримінології залишається проблема злочинності. В цій проблемі визначальними, принаймні на найближчі декілька років, будуть названі у розділі I, нерозв'язані на даний час проблеми забезпечення адекватного уявлення про сутність та розміри в Україні злочинності, у тому числі насамперед організованої, передусім в економіці та системах управління, корупції, «відмивання» коштів, здобутих злочинним шляхом, транснаціональної злочинності, а також проблеми визначення реальних чинників цих негативних явищ та розробки системи відповідних останнім заходів запобігання та протидії; роботи у цьому напрямку мають проводитися не лише на загальнодержавному, а й на регіональному рівнях, насамперед в регіонах із складною кримінологічною ситуацією.

Реалізація цієї масштабної комплексної проблеми та її складових частин потребуватиме від кримінології наукового забезпечення наступного:

3.1.1. Нового теоретичного осмислення феномену злочинності, її чинників, особи та механізму злочинної поведінки, запобігання останньої: при цьому переконливо доводити відсутність підстав для протиставлення «нормативістської парадигми», яку дає кримінології кримінальне право у понятті злочину та похідних від останнього інших поняттях, на користь «більшої зорієнтованості» на філософсько-психологічних ідеях. Останні, як відомо, давно та за потребою (можливо недостатньо) використовуються в кримінологічних дослідженнях як особи злочинця і індивідуальної злочинної поведінки, так і соціального явища злочинності.

3.1.2. Доведення невідповідності нинішньої відомчої та обґрунтування необхідності нової державної системи реєстрації інформації про вчинення діянь з ознаками злочину, незалежної від відомств, які повинні реагувати на цю інформацію та несуть відповідальність за «повне і швидке» розкриття злочинів. Тим самим мають бути створені умови для більш повного та об'єктивного отримання інформації про розповсюдження злочинності, здійснення заходів щодо скорочення штучної латентної злочинності, за якою криється відсутність реагування на злочинні прояви, врахування при вивченні латентної злочинності того, що в нинішньому суспільстві ряд соціальних процесів та явищ, які справляють вплив на злочинність, самі значною мірою є латентними. З огляду на це особливу увагу слід звернути на забезпечення отримання та розширення джерел об'єктивної дослідницької інформації про злочинність, спрямованого підвищення рівня її достовірності, розробку та за-

стосування спеціальних методик вивчення латентної злочинності та латентних соціально-економічних процесів, які її обумовлюють.

3.1.3. Розроблення системи захисту кримінологічними засобами конституційних прав і свобод людини і громадянина від злочинних посягань, а також від упереджених протиправних і навіть злочинних дій в процесі порушення кримінальних справ, розкриття та розслідування злочинів, застосування запобіжних та інших процесуальних заходів, унеможливлення орієнтації при цьому на політичні, комерційні, інші особисті та групові інтереси; в цьому контексті є важливим предметний кримінологічний аналіз злочинів, передбачених у розділі 5 Особливої частини Кримінального кодексу України, практики реагування правоохоронних органів та судів на звернення громадян та їх об'єднань щодо порушення виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина.

3.1.4. Розроблення сучасної стратегії протидії злочинності, насамперед організованої, економічної, пов'язаної з корупцією, незаконним обігом наркотиків, насильницької, у тому числі «на замовлення», корисливої та насильницько-корисливої, а також серед раніше засуджених, неповнолітніх, жінок, військовослужбовців; при цьому:

— протидія організованій злочинності має обґрунтовуватися насамперед у тих галузях економіки та сферах суспільного життя, де вона може здобувати великі кошти, «відмивати» їх, користуватися високим рівнем та значними масштабами корупційної підтримки, а також сучасними засобами електронного зв'язку, контролю та цільового спрямування фінансових операцій, грошових потоків тощо; наукові розробки у цьому напрямку бажано спрямувати на вивчення змістовних системних ознак організованої злочинної діяльності, обґрунтування та нормативного визначення її поняття;

— кримінологічне обґрунтування протидії економічній злочинності має зосереджуватися передусім щодо її організованих проявів, які становлять загрозу національній безпеці, соціально-економічним перетворенням, пріорітетно спрямовуватися стосовно тієї частини «тіньової» економіки, яка має кримінальне походження, а також «паралельної» кредитно-фінансової системи, сфери використання бюджетних коштів, приватизації, ринку цінних паперів, паливно- енергетичного комплексу, аграрного сектору;

— значно більше уваги повинно бути приділено розробці проблем протидії злочинності у сфері управління, насамперед в апараті управління економікою та соціально-економічними трансформаціями, у тому числі процесам: непомірного поєднання виконання функцій влади або управління та бізнесових, позаконкурентних інтересів наближеного до влади вузького кола директорату, високопоставлених чиновників, володарів «швидкого» капіталу; прийняття рішень та вчинення інших владних дій сумнівної правомірності; масового та безперешкодного з боку наглядових і контрольних органів використання непередбачених законом або спрощених механізмів зміни форми державної власності, отримання її у неконтрольоване управління, легалізації (капіталізації) незаконно здобутих цінностей, а також корумпованості управлінської та правоохоронної систем, загалом криміналізації економіки та інших суспільних сфер;

— з огляду на наведене мають отримати розгляд та розробку кримінологічні проблеми адміністративної реформи, її наближення до якісного оздоровлення апарату, нейтралізації у ньому криміногенних чинників, насамперед через зміну посадових повноважень за рахунок скорочення розпорядчо-дозвільних та оптимізації контрольно-виконавчих прав і обов'язків;

— кримінологічне обґрунтування має бути враховане при розробці проблем та здійсненні реформування судової системи і правоохоронних органів.

3.1.5. Всебічного дослідження транснаціональної злочинності, насамперед розроблення Концепції її протидії з відображенням у ній концептуального розуміння останньої, стратегії, завдань, організаційно-правових засад боротьби з нею, у тому числі запобігання на національному та міжнародному рівні; покладення в основу цієї діяльності Конвенції ООН, підписаної, у тому числі Україною, в Палермо (Італія) наприкінці 2000 р., здійснення практичних заходів щодо інформування про неї населення України, підготовки до її ратифікації та реалізації наукової підтримки участі України в системах міжнародної координації на двосторонній та багатосторонній основах; спрямування пріоритетної наукової розробки щодо транснаціональної злочинності та проблеми протидії тероризму, незаконним фінансовим операціям, наркобізнесу, нелегальній міграції, торгівлі людьми, зброєю, злочинності у сфері міжнародних комп'ютерних, інших електронних систем тощо; невідкладно має бути приділена увага кримінологічному вивченню сучасного феномену нелегальної міграції в Україну та через неї, причин та особливо сприяючих умов цього явища, особистості та типів злочинної поведінки мігрантів, а також розробці відповідних профілактичних та застережних заходів.

3.2. Потребують більш глибокої розробки та сучасного осмислення проблеми особи злочинця, детермінації та механізму злочинної поведінки. З огляду на те, що кримінологічна ситуація в останнє десятиріччя в Україні та в інших пострадянських країнах підтвердила визначальну роль соціально-економічних детермінант злочинної поведінки, доцільно дослідити їх вплив по окремих соціальних групах, стосовно окремих категорій злочинів, насамперед корисливих та корисливо-насильницьких. Відповідно дослідити зв'язок цих детермінант з процесами несприятливого формування особи, передусім неповнолітнього, молодіжного віку, соціально незайнятого та нереалізованого у суспільному середовищі, а також з особливостями національного менталітету, расовою, етнічною, релігійною, у тому числі конфесійною, належністю, вивчити механізми можливого впливу останніх на криміналізацію особи та соціальних груп. Визначити можливості та засоби виправлення (удосконалення) цих процесів і механізмів, у тому числі через співробітництво з релігійними організаціями у вирішенні запобіжних проблем. Разом з тим мають бути використані сучасні політичні умови, дослідницькі можливості та останні досягнення наук про людину, зокрема біології, для вивчення психологічних, психофізіологічних детермінант, генетичних, психічних, інших індивідуальних особливостей особи злочинця, визначення їх справжнього детермінуючого впливу, а також розробки відповідних лікувально-профілактичних та інших корекційних рекомендацій. Одночасно в публікаціях з цих питань слід забезпечити представлення достатньої наукової аргументації з тим, щоб чітко розрізняти висунення відповідних гіпотез, які потребують дослідної експериментальної перевірки, від висновків, що ґрунтуються на репрезентативних наукових дослідженнях.

3.2.1. Окремого вивчення кримінологами, психологами та соціологами заслуговують проблеми сучасних кримінально-психологічних установок в умовах поглибленого соціального розшарування. Потребує ґрунтовного теоретичного і методичного дослідження та експериментальної перевірки сучасна соціальна та кримінологічна типологія особи злочинця.

3.2.2. Останні теоретичні розробки сучасних проблем віктимології та соціальні потреби забезпечення захисту нових прошарків суспільства, що виникають внаслідок соціально-економічного реформування, передусім так званого «середнього класу», обумовлюють необхідність розвитку віктимологічного напрямку української кримінології. Поряд з традиційним дослідженням потерпілих у насильницьких, статевих злочинах, потрібно опрацьовувати висновки та рекомендації щодо віктимізації підприємців, приватних власників, інших суб'єктів господарювання у їх відносинах з державними службовцями, працівниками правоохоронних органів, кримінальними авторитетами. Потрібно простежити процеси і механізми віктимізації в умовах поширеної корупції, «мафіонізації» влади.

3.3. Однією з актуальних на прогнозований період має стати проблема співвідношення злочинної поведінки та некриміналізованої (фонової) поведінки, частина якої завжди була передкримінальною (алкоголізм, наркоманія, відсутність певних занять і місця проживання тощо). Серед питань, що заслуговують на дослідження, вбачаються наступні:

— дійсна детерміністична та криміногенна роль різних форм негативної ; поведінки, можливості та засоби запобігання її кримінальної реалізації, у т.ч. доцільність її часткової криміналізації з визначенням відповідних санкцій, насамперед у формах контролю, обмеження, лікування, громадського впливу;

— механізми впливу злочинної та постзлочинної поведінки на розвиток некримінальної негативної поведінки, можливості та засоби запобігання цього впливу; в ряду інших заходів розглянути можливості декриміналізації деяких протиправних діянь, насамперед у ринкових відносинах, їх переведення у сферу цивільно-правового реагування.

3.4. На значно вищий якісний рівень повинна бути піднята наукова розробка проблем причин і умов злочинності та злочинної поведінки. Ці проблеми потребують, насамперед, сучасного теоретичного осмислення, методологічного спрямування, чіткого розмежування стосовно злочинності як соціального явища та злочинної поведінки. Теоретичні та методологічні висновки мають бути в якості відповідних гіпотез переконливо перевірені методично обґрунтованими репрезентативними дослідженнями.

3.4.1. Потрібно організувати повсюдне за єдиним стандартом виявлення та взяття на облік висновків та інших результатів досліджень з причинно-детермінаційної тематики, визначити прийнятність та достатність зібраної інформації для сучасних умов, у разі потреби (застарілість, прогалини, суперечності такої інформації) організувати нові дослідження стосовно відповідних категорій та видів злочинів; існуюча придатна та нова зібрана інформація має бути на ґрунтовній теоретичній основі проаналізована, узагальнена та систематизована; організуючу роль у цьому мають відіграти Координаційне бюро з проблем кримінології АПрНУ та правління Кримінологічної асоціації України.

3.4.2. Вся узагальнена у такий спосіб інформація по різних видах і категоріях злочинів має бути піддана відповідній інтерпретації для отримання показників, придатних для кількісного виміру.

3.4.3. Має бути продовжена на більш високому рівні організаційного, фінансового, кадрового та інформаційно-технологічного забезпечення робота по створенню автоматизованих банків даних — показників кримінологічних чинників різних видів злочинів та інших небезпечних правопорушень; по мірі формування та введення в експлуатацію згаданих банків мають бути вирішені питання запровадження та багатофункціонального

використання Державної автоматизованої системи кримінологічної інформації про причини і умови видів злочинів (ДАСКІ).

3.4.4. З введенням в експлуатацію ДАСКІ потрібно забезпечити щорічне отримання необхідної статистичної інформації та здійснення моніторингу криміногенних чинників та кримінологічної ситуації в Україні загалом, у т.ч. по регіонах, галузях народного господарства, окремих соціальних групах, категоріях злочинів, актуальних проблемах; на основі експлуатації ДАСКІ має бути організована система кримінологічних аналізів, прогнозів, опрацювання пропозицій щодо необхідних управлінських рішень, профілактичних заходів; особливої уваги заслуговує проблема методологічного, методичного та інформаційного забезпечення кримінологічних прогнозів, підвищення їх предметності та вірогідності.

3.4.5. Окремим напрямком реалізації можливостей ДАСКІ стане запровадження кримінологічної експертизи проектів законодавчих, урядових, інших нормативно-правових актів, а згодом - інших управлінських рішень, господарських, кредитних, комерційних угод тощо.

3.4.6. Виникне можливість розроблення та запровадження у практику інформаційних комплексів кримінологічної безпеки та зниження ризику підприємництва, банківської, страхової та іншої комерційної діяльності.

3.4.7. Потрібно розгорнути кримінологічне дослідження інститутів кримінального права, окремої уваги заслуговує кримінологічне вивчення впливу на рецидивну злочинність, кримінальну та іншу соціальну деформацію особи окремих видів покарання, насамперед, вперше передбачених новим Кримінальним кодексом України.

3.5. Виведення на високій теоретичний, системний та інформаційно- технологічний рівень визначення причин і умов вчинення різних категорій злочинів дозволить створити надійну основу для сучасної наукової розробки кардинальної для кримінології проблеми запобігання злочинів та злочинності, обґрунтування предметної та цілеспрямованої організації та здійснення цієї діяльності. Кримінологія повинна буде обґрунтувати та наполегливо підтримувати науковими розробками здобуття запобіжним напрямком пріоритетного становища в науці і на практиці, у тому числі стосовно злочинності загалом та щодо окремих її актуальних категорій, які за сучасних умов набули або мають перспективу поширення, наприклад пов'язаних з використанням електронно-обчислювальних машин, комп'ютерних систем та мереж, включаючи Internet. Потрібно буде визначити у нових умовах можливості, суб'єктів, форми та ефективні засоби профілактичної діяльності, надавати їй необхідну теоретичну та аналітично-методичну підтримку; осмислити роль і місце громадян у сучасній політиці і системі запобігання злочинності. Провідне місце мають поступово зайняти кримінологічні засоби запобігання та протидії злочинним проявам та їх криміногенним чинникам. Серед них методики прогнозування та профілактики індивідуальної злочинної поведінки, системні комплекси соціальної підтримки та ресоціалізації осіб з передкримінальною поведінкою, нові засоби запобігання вчиненню злочинів, засновані на сучасних досягненнях науки і техніки, використанні можливостей інституцій громадянського суспільства. Доцільно зайнятися розробкою кримінологічних обґрунтувань та механізмів інформаційно-психологічного впливу на злочинність, соціальні групи та осіб з передкримінальною поведінкою, а також тих, хто відбуває покарання за вчинені злочини.

3.6. Досягнення об'єктивного наукового уявлення про причини та умови злочинності та індивідуальної злочинної поведінки, про заходи, що потрібні для ефективного запобіжного впливу на них, розробка та авторське супроводження реалізації останніх у практику дозволить значно піднести роль, професійні можливості та предметність рекомендацій кримінології щодо визначення кримінальної політики в Україні, як складової частини державної стратегії протидії злочинності. Має бути ініційована та формалізована практика предметного професійного обґрунтування кримінальної політики, відкритого її розгляду та публічного схвалення.

Розділ IV. ПОТРЕБИ І ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ТА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ, РОЗШИРЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

4.1. Необхідність наукового забезпечення згаданих проблем висуває перед кримінологічною наукою проблеми самовдосконалення, насамперед виконання всіх функцій, що покладаються на науку, її теоретичного, методологічного та методичного оновлення. Має бути, насамперед, забезпечено подолання відставання у розробці теоретичних проблем від потреб науки і практики, приведення кримінологічних досліджень та викладання кримінології у відповідність з новим законодавством, передусім з новими Кримінальним та іншими кодексами України, піднесення розробки методологічних засад кримінології на рівень загально-соціальних наук, у тому числі філософії, їх широке представницьке обговорення. Разом з тим використання з методологічною метою філософського світосприйняття немає підстав оцінювати як «новий стиль мислення». В тому числі необґрунтовано під гаслом «новизни» спрощено переносити в кримінологію специфічні для інших наук підходи та положення. Є потреба в організації та проведенні творчих дискусій фахівців з теоретичних, методологічних, інших актуальних проблем кримінологічної науки, зокрема щодо її предмета, сфери досліджень, їх репрезентативності та результативності, використання надбань інших наук тощо.

4.2. Потребує системного підходу та формалізації методичне забезпечення кримінологічних досліджень, у тому числі потрібні розробка нових та удосконалення діючих методик, їх зібрання, узагальнення, експертне оцінювання, опублікування. В удосконаленні методичної основи кримінології необхідно розширити взаємодію з іншими науками, насамперед соціологією, психологією, кримінальним правом, криміналістикою, педагогікою, математикою, правовою статистикою, політологією, прогностикою, одночасно забезпечити точність і вірогідність застосування методів інших наук. Методи дослідження інших наук мають сприйматися зважено, очевидно, лише щодо того конкретного предмета, який є спільним об'єктом вивчення з відповідною наукою, та тільки в тих конкретних цілях, які ставить перед собою кримінологія.

Потрібно сприяти розвитку спільних досліджень з представниками інших наук з проблем, що потребують їх участі. Разом з тим необхідно усвідомлювати, що така наукова співпраця не є «інтеграцією» кримінології в ці науки, бо кримінологічна наука має свій предмет та свої цілі.

Набувають актуальності дослідження проблем застосування в інших науках, насамперед кримінально-правового циклу, теоретичних положень та інших розробок кримінологічної науки.

логії, врахування останніх при дослідженні питань, що відносяться до її предмета, у загально-філософському, соціологічному, психологічному та інших аспектах.

4.3. Нагальною проблемою є інформаційне забезпечення кримінологічних розробок, їх досконала інформатизація та комп'ютеризація, розробка і впровадження загальнодержавних та галузевих кримінолого-інформаційних комп'ютерних банків даних та мереж, передусім ДАСКІ, організація доступу кримінологів до позаконфіденційних баз даних правоохоронних та судових органів. Доцільно вивчити питання щодо організації постійно діючих зв'язків кримінологічних (вузівських та наукових) підрозділів з аналітичними структурами МВС — УВС у формі спільних інформаційно- аналітичних центрів, програм, баз знань тощо. Важливу роль в інформаційно- методичному забезпеченні наукових досліджень в галузі кримінології мали б видання та поширення статистичних збірників, українського кримінологічного журналу.

4.4. Потрібно удосконалити діяльність Координаційного Бюро з проблем кримінології щодо організації та координації наукової роботи в галузі кримінології. Зусилля мають спрямовуватися на визначення актуальної тематики, зменшення питомої ваги досліджень з дрібних тем, з обмеженими результатами, необхідно об'єднувати науковий потенціал в межах установи, навчального закладу, наукової проблеми, а також для багатогалузевої та багатофункціональної розробки, інтегруватися у міжнародні наукові програми і проекти, передусім країн з перехідною економікою. Заслуговує на увагу розробка фахових кваліфікаційних ознак наукового кримінологічного дослідження та визначення на підставі цього умов, яким мають відповідати наукові колективи, що проводять такі дослідження. Слід розглянути питання про участь координованих установ у забезпеченні матеріальної підтримки діяльності Координаційного Бюро.

4.5. Вимагає докорінного покращення якість підготовки наукових кадрів кримінологів, виконання дисертаційних робіт, визначення їх тематики, новизни, конкретних результатів, не обминати в дослідженнях гострих питань, особливо порушень закону. Потрібно підвищити відповідальність наукових керівників, насамперед за теоретичний рівень дисертацій, та вимогливість з їх боку і спеціалізованих рад до дисертантів щодо виконання всіх вимог ВАК.

4.6. Необхідно визначити наукові завдання щодо викладання кримінології і загалом кримінологічної освіти кадрів, налагодити узгодження навчальних програм з кримінології з Координаційним Бюро, вивчити якість кримінологічної підготовки випускників ВУЗів не лише юристів, а й інших фахівців соціально-гуманітарного профілю, підвищити якість підручників з кримінології, провести конкурс на кращий такий підручник, організувати систематичне проведення читацьких конференцій по виданнях з кримінологічної тематики.

Має бути розроблена, на відповідних рівнях державних, судових, правоохоронних органів узгоджена та спільно запроваджена більш чітка система подання, розгляду та реалізації результатів наукових розробок в галузі кримінології.

ЗАКЛЮЧЕННЯ

1. Стратегічним завданням кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття є забезпечення суспільного визнання потреби в кримінології, зокрема необхідності кримінологічного обґрунтування проблем подальшого розвитку держави і права, законодавства,

практики його застосування, управління в галузі запобігання та протидії злочинності, корупції, іншим небезпечним правопорушенням, а також удосконалення сфери правоохорони, захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, ширшого використання для цього можливостей демократизації, розширення дії інституцій громадянського суспільства.

2. Концепція розрахована на реалізацію при доктринальному визначенні державної політики, насамперед кримінальної, а також в національних, державних, галузевих, суспільних програмах запобігання та протидії злочинності, профілактики дії її криміногенних чинників, у планах роботи наукових установ та вищих навчальних закладів, які займаються кримінологічними дослідженнями та викладанням кримінології, координаційних планах Координаційного бюро з проблем кримінології АПрНУ, документах Кримінологічної асоціації України. Ідеї, висновки та рекомендації Концепції мають втілюватися безпосередньо при проведенні кримінологічних досліджень, в програмах і навчально-методичних розробках з навчального курсу «Кримінологія», в публікаціях з кримінологічної тематики.

3. Концепція є першою спробою осмислення суспільної ролі, функцій, можливостей, перспектив розвитку та конкретних наукових, прикладних і організаційних проблем кримінологічної науки на початку XXI століття. Автори Концепції розраховують на те, що вона започаткує творче дослідження згаданих питань широким загалом кримінологів.

Література: *Закалюк А.П.* Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття: схвалена членами Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України. *Інформаційний бюлетень Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України.* 2002. Випуск № 5. С. 5–29.

Додаток Б

Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні в першій третині XXI століття

ВСТУП

На початку XXI ст. Координаційне бюро з кримінології схвалило Концепцію розвитку кримінологічної науки в Україні на період з 2000 до 2015 року. Концепція стала орієнтиром для наукових досліджень у сфері попередження злочинності, появи нових й удосконалення наявних кримінологічних теорій у сфері запобігання злочинам, зокрема діянням щодо торгівлі людьми, розповсюдженню наркотиків, фінансовим зловживанням, насильству над людьми тощо. Проте поточний аналіз інформації щодо стану кримінологічних досліджень сучасної правозастосовної практики окреслив нові виклики, які не було враховано в попередній концепції. Сучасні тенденції розвитку українського суспільства засвідчують наявність низки проблем, серед яких втрата контролю за частиною території України, бойові дії та масова міграція населення, критична демографічна ситуація та масове зубожіння, спричинене некваліфікованими діями органів державної влади й управління. Зростає рівень корупції та злочинності. Зазначене актуалізувало необхідність розроблення нової концепції, яка враховувала б реалії сьогодення.

Сучасний етап становлення юридичної науки визначає нові методологічні засади концептуального бачення розвитку кримінології, які можна сформулювати в таких положеннях:

— концепція розвитку кримінологічної науки має відповідати сучасним світоглядним і науково-теоретичним уявленням щодо демократичної трансформації українського суспільства у сферах політики, економіки, суспільних відносин, держави, права;

— статистичне відображення, наукове кримінологічне дослідження й аналіз цих процесів і явищ повинні відповідати сучасним та прогнозованим оптимальним теоретичним, методичним, інформаційно-технологічним, технічним вимогам і можливостям.

Наукові розробки в галузі кримінології мають бути методологічно зорієнтовані на прогресивні ідеї формування громадянського суспільства, у якому людина не декларативно, а реально є найвищою цінністю, що стосується й правопорядку, засобів його забезпечення, запобігання зловживанням владою державними структурами та чиновниками, а з боку громадян – своїми правами й свободами. Методологічні та методичні засади кримінологічних досліджень мають відображати сучасні ідеї про взаємодію матеріального й духовного, економічних, соціально-політичних і морально психологічних цінностей, соціальних та індивідуально особистісних чинників поведінки, зокрема протиправної. Необхідно враховувати надбання та досвід світової кримінології, досягнення українських й іноземних учених. Основним завданням кримінології на цьому етапі є сприяння захищеності особи, її життя, здоров'я, законних інтересів і приватної власності.

Розділ І. ОСНОВНІ ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ, ЯКІ МАЮТЬ СТАТИ ПРЕДМЕТОМ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

1. Удосконалення кримінологічних засад рівності перед законом, зокрема рівності осіб, які належать до меншин, і корінних народів.

2. Забезпечення реалізації інтересів ув'язнених, передусім у сферах освіти, праці, медичного обслуговування, реабілітації, соціальної реінтеграції та попередження рецидиву злочину.

3. Забезпечення захисту жертв і свідків злочинів, надання їм підтримки і допомоги.

4. Попередження всіх форм торгівлі людьми; ужиття ефективних заходів щодо захисту прав людини, незаконно ввезених мігрантів.

5. Попередження злочинів стосовно мігрантів.

6. Ліквідація всіх форм дискримінації, серед яких расизм, релігійна нетерпимість, ксенофобія та дискримінація за ознакою статі.

7. Попередження та припинення актів насилля стосовно журналістів і працівників засобів масової інформації.

8. Активізація розроблення та використання інструментів і методів, що спрямовані на підвищення якості статистичної інформації та аналітичних досліджень злочинності й кримінального правосуддя для того, щоб оцінювати вплив заходів реагування на злочинність і підвищувати ефективність програм з попередження злочинності.

9. Активізація протидії тероризму. Заходи, спрямовані на попередження отримання терористичними групами вигоди внаслідок виплати викупу.

10. Співробітництво на регіональному, субрегіональному і двосторонньому рівнях для протидії загрозі з боку іноземних бойовиків-терористів, попередження фінансування, мобілізації, вербування й організації іноземних бойовиків-терористів, передусім на анексованих і тимчасово непідконтрольних України територіях.

11. Заходи щодо виявлення попередження та протидії корупції, зокрема стосовно переведення за кордон і відмивання активів одержаних унаслідок корупції, протиправного збагачення тощо.

12. Попередження і припинення всіх незаконних фінансових потоків, боротьба з економічними і фінансовими злочинами, серед яких і шахрайство а також з податковими злочинами та злочинами юридичних осіб.

13. Повернення доходів від злочинів зокрема коштів, що не були задекларовані та знаходяться «в забезпечених сховищах», заходи для можливої їх конфіскації зокрема без винесення обвинувального вироку.

14. Попередження незаконного виготовлення й обігу вогнепальної зброї, її компонентів, боєприпасів до неї та вибухових речовин.

15. Попередження нових, таких що з'являються і видозмінюються, фоном злочинності та протидії їм на національному й регіональному рівнях. Насамперед попередження та припинення злочинної діяльності, що здійснюють за допомогою Інтернету; посилення і застосування заходів у сфері попередження злочинності й кримінального правосуддя стосовно незаконного обігу культурних цінностей; дослідження зв'язків між злочинністю в містах та іншими виявами організованої злочинності в деяких регіонах, серед яких злочини, що вчиняють банди, у зв'язку з чим розширення можливостей соціального залучення й

працевлаштування задля соціальної реінтеграції підлітків і молоді; заходи для попередження злочинів, які позначаються на навколишньому середовищі.

16. Урахування того, що нові форми транснаціональної організованої злочинності можуть охоплювати контрабандний обіг нафти й нафтопродуктів, незаконний обіг дорогоцінних металів і каменів, незаконний видобуток корисних копалин, підроблення товарів з товарним знаком, незаконний обіг органів, крові й тканин людини, а також піратство і транснаціональну організовану злочинність на морі.

17. Діяльність органів системи кримінальної юстиції та її вплив на кримінальну ситуацію в Україні.

18. Методика оцінювання впливу соціально-економічних процесів і явищ на рівень, структуру й динаміку злочинності.

19. Кримінологічна характеристика засуджених в Україні на підставі вибіркового репрезентативного масиву даних про осіб, які відбувають покарання в установах виконання покарань.

20. Кримінологічна характеристика злочину: сутність, поняття й структурні елементи.

21. Ювенальна віктимологія.

22. Кримінологічна експертиза проектів нормативно-правових актів.

23. Кримінологічна характеристика злочинів у медичній і фармацевтичній сферах, методика запобігання їм.

24. Запобігання злочинності незаконних збройних формувань.

Розділ II. ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ КРИМІНОЛОГІЇ

1. Теоретичні уявлення про злочинність: рівень, тенденції та закономірності злочинності в Україні; регіональні (територіальні) особливості злочинності в Україні; кримінологічна характеристика і структуризація злочинності; соціологія злочинності.

2. Причини й умови злочинності; сучасна теорія причин і умов (чинників, детермінант) злочинності; чинники (економічні, соціальні, моральні, психологічні та інші) впливу на злочинність; детермінація окремих видів злочинів.

3. Причини конкретних злочинів.

4. Особа злочинця та злочинна поведінка; криміналізація особи.

5. Вплив соціальних та індивідуальних девіацій (алкоголізм, наркоманія, аномалії психіки тощо) на формування особистості злочинця; соціальне та біологічне в особистості злочинця; кримінологічна характеристика особи злочинця загалом і за окремими видами злочинів.

6. Кримінологічна віктимологія; її предмет, завдання та функції; жертва злочину теорії кримінологічної віктимології.

Розділ III. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ КРИМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ НА ПІДСТАВІ ПРОГНОЗНИХ ПОКАЗНИКІВ

3.1. Головною для української кримінології залишається *проблема злочинності*. Розв'язання її загалом потребуватиме від кримінології наукового забезпечення:

1) нового теоретичного осмислення феномену злочинності, її чинників, особи та механізму злочинної поведінки; переконливо доводити відсутність підстав для протиставлення «нормативістської парадигми», яку пропонує кримінології кримінальне право, у понятті злочину та похідних від нього категоріях на користь орієнтованої на філософсько-психологічні ідеї;

2) розроблення системи захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина від злочинних посягань за допомогою кримінологічних засобів, а також від упереджених протиправних і навіть злочинних дій у процесі порушення кримінальних справ, розкриття та розслідування злочинів, застосування запобіжних й інших процесуальних заходів, унеможливлення орієнтованості на політичні, комерційні, інші особисті та групові інтереси;

3) розроблення сучасної стратегії попередження злочинності, насамперед організованої, економічної, пов'язаної з корупцією, незаконним обігом наркотиків, насильницької, зокрема «на замовлення», корисливої та насильницько-корисливої, а також серед раніше засуджених, неповнолітніх, жінок, військовослужбовців; акцентування уваги на розробленні проблем попередження злочинності в сфері управління, насамперед в апараті управління економікою та соціально-економічними трансформаціями, а саме процесах: непомірного поєднання виконання функцій влади або управління та бізнесових, позаконкурентних інтересів наближеного до влади вузького кола директорату, чиновників, володарів «швидкого» капіталу; прийняття рішень і вчинення інших владних дій сумнівної правомірності; масового та безперешкодного з боку наглядових і контрольних органів використання непередбачених законом або спрощених механізмів зміни форми державної власності, отримання її в неконтрольоване управління, легалізації (капіталізації) незаконно здобути цінностей, а також корумпованості управлінської та правоохоронної систем, загалом криміналізації економіки й інших суспільних сфер.

3.2. Слід поглибити розроблення та здійснити сучасне осмислення *проблеми особи злочинця, детермінації та механізму злочинної поведінки*. З огляду на те, що кримінологічна ситуація впродовж останнього десятиріччя в Україні підтвердила визначальну роль соціально-економічних детермінант злочинної поведінки, доцільно дослідити їх вплив за окремими соціальними групами, стосовно окремих категорій злочинів, насамперед корисливих і корисливо-насильницьких. Необхідно дослідити зв'язок цих детермінант із процесами несприятливого формування особи, передусім неповнолітнього, молодіжного віку, соціально незайнятого та не реалізованого в суспільному середовищі, а також з особливостями національного менталітету, расовою, етнічною, релігійною незалежністю, вивчити механізми можливого впливу останніх на криміналізацію особи та соціальних груп. Окреслити шляхи та засоби виправлення (удосконалення) цих процесів і механізмів, зокрема через співробітництво з релігійними організаціями. Важливо враховувати сучасні політичні умови, дослідницькі можливості й останні досягнення науки про людину для вивчення психологічних, інших індивідуальних особливостей особи злочинця, визначення їх реального впливу, а також розроблення відповідних лікувально-профілактичних й інших корекційних рекомендацій:

1) вивчення кримінологами, психологами та соціологами підлягають проблеми сучасних кримінально-психологічних установок в умовах поглибленого соціального розшарування. Потребує ґрунтовного теоретичного й методологічного дослідження та експериментальної перевірки сучасна соціальна та кримінологічна типологія особи злочинця;

2) теоретичні розробки сучасних проблем віктимології та соціальні потреби забезпечення захисту нових прошарків суспільства, що виникають у наслідок соціально-економічного реформування, передусім «середнього класу», зумовлюють необхідність розвитку віктимологічного напряму української віктимології. Поряд з традиційним дослідженням потерпілих від насильницьких злочинів, слід опрацьовувати висновки та рекомендації щодо віктимізації підприємців, приватних власників, інших суб'єктів господарювання у відносинах із державними службовцями, працівниками органів кримінальної юстиції, кримінальними авторитетами. Потрібно простежити процеси й механізми віктимізації в умовах поширеної корупції.

3.3. З огляду на виокремлення категорії кримінальних проступків, посиленої уваги потребує *проблема співвідношення злочинної поведінки та некриміналізованої (фонової) поведінки*, зокрема такі її аспекти:

- реальна детерміністична та криміногенна роль різних форм поведінки, яку в суспільстві сприймають як кримінальне правопорушення;

- механізми впливу злочинної та постзлочинної поведінки на розвиток некримінальної негативної поведінки, шляхи та засоби запобігання цьому впливу; можливості декриміналізації деяких протиправних діянь, насамперед у ринкових відносинах, їх переведення у сферу цивільно-правового реагування.

3.4. Необхідно підвищити якісний рівень наукового розроблення *причин та умов злочинності й злочинної поведінки*. Ці питання потребують, насамперед, сучасного теоретичного осмислення, методологічного спрямування. Теоретичні та методологічні висновки мають бути належно обґрунтовані, має бути продовжена на вищому рівні організаційного, фінансового, кадрового та інформаційно-технологічного забезпечення робота зі *створення автоматизованих банків даних показників кримінологічних чинників різних видів злочинів* та їх небезпечних правопорушень.

3.5. Визначення на належному теоретичному, системному й інформаційно-технологічному рівнях причин та умов учинення різних категорій злочинів сприятиме створенню надійного підґрунтя для сучасного наукового розроблення провідної для кримінології *проблеми запобігання злочинам і попередження злочинності*. Слід з'ясувати напрями, суб'єктів, форми й ефективні засоби профілактичної діяльності, забезпечувати для неї необхідну теоретичну та аналітично-методичну підтримку; осмислити роль і місце громадян у сучасній політиці й системі попередження злочинності. Увагу зосередити на методиці прогнозування та профілактики індивідуальної злочинної поведінки, комплексах соціальної підтримки та ресоціалізації осіб з докримінальною поведінкою, нових засобах запобігання вчиненню злочинів, що вибудовані на сучасних досягненнях науки й техніки, використанні можливостей інституцій громадянського суспільства. Доцільно активізувати розроблення кримінологічних обґрунтувань і механізмів інформаційно-психологічного впливу на злочинність, соціальні групи й осіб з докримінальною поведінкою, а також тих, хто відбуває покарання за вчинені злочини.

3.6. Формування об'єктивного наукового уявлення про причини та умови злочинності та індивідуальної злочинної поведінки, заходи, необхідні для ефективного запобіжного впливу на них, розроблення авторського супроводження реалізації останніх на практиці сприятимуть підвищенню професійних можливостей і предметності *рекомендацій кримінології щодо визначення кримінологічної політики в Україні як складової державної стратегії попе-*

редження злочинності. Доцільно ініціювати й формалізувати практику предметного професійного обґрунтування кримінологічної політики, відкритого її розгляду та публічного схвалення.

Розділ IV. ПОТРЕБИ Й ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ТА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ, РОЗШИРЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

4.1. Необхідність наукового забезпечення цих проблем порушує перед кримінологічною наукою завдання щодо самовдосконалення, насамперед *виконання всіх функцій, які покладено на науку, її теоретичного, методологічного й методичного оновлення*. Має бути подолано відставання в дослідженні теоретичних проблем від потреб практики, узгодження кримінологічних досліджень і викладання кримінології з новим законодавством, розроблення її засад за зразком загально-соціальних наук, зокрема філософії кримінології, її широке представницьке обговорення. Є потреба в організації та проведенні творчих дискусій фахівців х теоретичних, методологічних, інших актуальних проблем кримінологічної науки, зокрема щодо її предмета, сфери досліджень, їх репрезентативності та результативності, використання надбань інших наук тощо.

4.2. Потребує *системного підходу та формалізації методичне забезпечення кримінологічних досліджень*, зокрема розроблення нових й удосконалення наявних методик, їх зібрання, узагальнення, експертне оцінювання, опублікування. У вдосконаленні методичної бази кримінології необхідно розширити взаємодію з іншими науками, насамперед соціологією, психологією, кримінальним правом, криміналістикою, педагогікою, математикою, правовою статистикою, політологією, одночасно забезпечити точність і вірогідність застосування методів інших наук.

Потрібно сприяти розвитку спільних досліджень з представниками інших наук з проблем, що потребують їх участі. Водночас варто усвідомлювати, що така наукова співпраця не є «інтеграцією» кримінології в ці науки, оскільки кримінологічна наука має власні предмет і завдання.

Набувають актуальності дослідження проблем застосування в інших науках, насамперед, кримінально-правового циклу, теоретичних положень та інших розробок кримінології, урахування їх у дослідженні питань, що охоплені її предметом, у загальнофілософському, соціологічному, психологічному та інших аспектах. Постала необхідність комплексного підходу до вивчення злочинності в контексті фундаментального курсу «кримінальна юстиція», головне місце у якому має посісти вивчення кримінології, а потім кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, кримінально-виконавчого права.

4.3. Нагальною проблемою є *інформаційне забезпечення кримінологічних розробок*, їх інформатизація та комп'ютеризація, розроблення й упровадження загальнодержавних і галузевих кримінолого-інформаційних комп'ютерних банків даних, мереж, передусім доступи кримінологів до позаконфіденційних баз даних органів кримінальної юстиції та судових органів. Доцільно вивчати питання щодо налагодження постійних зв'язків між кримінологічними «освітніми та науковими» підрозділами й аналітичними структурами МВС та Національної поліції України у формі спільних інформаційно-аналітичних центрів, програм, баз знань тощо. Важливу роль в інформаційно-методичному забезпеченні наукових

досліджень у галузі кримінології відіграє видання статистичних збірників, українського кримінологічного журналу.

4.4. Удосконалення потребує *діяльність Координаційного бюро з проблем кримінології щодо організації та координації наукової роботи* в галузі кримінології. Зусилля необхідно спрямовувати на визначення актуальної тематики, зменшення питомої ваги досліджень з вузьких тем, з обмеженими результатами, слід об'єднувати науковий потенціалу межах установи, закладу освіти, наукової проблеми, а також для багатогалузевої та багатофункціональної розробки, інтегруватися в міжнародні наукові програми і проекти, передусім країн з перехідною економікою. Актуальним напрямом є розроблення фахових кваліфікаційних ознак наукового кримінологічного дослідження та визначення на підставі цього умов , яким мають відповідати наукові колективи, що проводять такі дослідження. Слід нормативно врегулювати механізм добору кандидатів до Координаційних бюро на конкурсній основі.

4.5. Доцільно підвищити якість підготовки наукових кадрів кримінологів, виконання дисертаційних робіт, визначення їх тематики, новизни, конкретних результатів, не уникати в дослідженнях гострих питань, передусім щодо порушень закону. Потрібно посилити відповідальність наукових керівників і консультантів за теоретичний рівень дисертацій, дотримання всіх вимог МОН України.

4.6. Необхідно окреслити наукові завдання процесу викладання кримінології та загалом кримінологічної освіти, налагодити узгодження навчальних програм з кримінології з Координаційним бюро, вивчати якість кримінологічної підготовки випускників закладів освіти не лише юристів, а й інших фахівців соціально-гуманітарного профілю, підвищити науковий рівень підручників з кримінології, провести конкурс на кращий підручник, організувати систематичне проведення читацьких конференцій за виданнями з кримінологічної тематики.

ВИСНОВКИ

1. Стратегічним завданням кримінологічної науки в Україні в першій половині XXI ст. є забезпечення суспільного визнання потреби в кримінології, зокрема необхідності кримінологічного обґрунтування проблем подальшого розвитку держави і права, законодавства, практики його застосування, управління в галузі запобігання злочинам і попередження злочинності, корупції, іншим небезпечним правопорушенням, а також удосконалення сфери правоохорони, захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, ширшого використання для цього можливостей демократизації, розширення дії інституцій громадянського суспільства в умовах анексії, тимчасовими втратами контролю за окремими територіями Донецької і Луганської областей, а також критичного стану демографічної ситуації в Україні.

2. Концепція розрахована на реалізацію в доктринальному визначенні державної політики, насамперед кримінологічної, а також у національних, державних, галузевих, суспільних програмах запобігання злочинам і попередження злочинності, профілактики дії її криміногенних чинників , у планах роботи наукових установ та закладів освіти, які здійснюють кримінологічні дослідження і де викладають кримінологію, координаційних планах Координаційного бюро з проблем кримінології НАПрН України, документах Кримінологічної асоціації України. Ідеї, висновки та рекомендації Концепції мають втілюватися

безпосередньо під час проведення кримінологічних досліджень, у програмах і навчально-методичних розробках з навчального курсу «Кримінологія», у публікаціях з кримінологічної тематики.

3. Концепція є черговою спробою осмислення суспільної ролі, функції, можливостей, перспектив, розвитку та конкретних наукових, прикладних й організаційних проблем кримінологічної науки в першій третині XXI століття. Автори Концепції сподіваються на те, що вона започаткує творче дослідження окреслених питань широким загалом кримінологів.

Література: Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні в першій третині XXI століття: схвалена членами Координаційного бюро з кримінології Національної академії правових наук України. *Інформаційний бюлетень Координаційного бюро з проблем кримінології відділення кримінально-правових наук Національної академії правових наук України*. 2019. Випуск № 20. С. 7–17.

Додаток В

Структура перспективної тематики наукових досліджень з проблем кримінології

1. Загальні питання кримінології.
2. Кримінологічна інформація. Методи кримінологічних досліджень.
3. Злочинність. Загальні питання.
4. Детермінація злочинності загалом.
5. Особа злочинця. Механізм злочинної поведінки.
6. Віктимологія.
7. Запобігання злочинності. Теорія та загальні питання запобіжної діяльності.

7[а]. Профілактика злочинності та її проявів.

8. Організована злочинність та її види. Причини, умови, протидія, запобігання.
9. Економічна злочинність, зокрема організована. Причини, умови, протидія, запобігання в економіці загалом. За галузями економіки.

9[а]. Промисловість, зокрема приватизація.

9[б]. Фінансово-банківська система, зокрема валютні операції, відмивання «брудних» коштів.

9[в]. Підприємництво, середній, малий бізнес.

9[г]. Внутрішня торгівля країни.

9[ґ]. Зовнішньоекономічна діяльність. Митна система.

9[д]. Податкові відносини.

9[е]. Агропромисловий комплекс.

9[є]. Тіньова економіка.

9[ж]. Інші галузі економіки.

10. Комп'ютерна злочинність.
11. Кримінологічні проблеми запобігання та протидії корупції та іншим службовим злочинам.
12. Причини, умови, запобігання окремим видам злочинів, серед яких:

12[а]. Насильницькі.

12[б]. Корисливі.

12[в]. Корисливо-насильницькі.

12[г]. Злочини молоді.

12[ґ]. Злочини неповнолітніх.

12[д]. Злочини раніше засуджених.

12[е]. Злочини на ґрунті пияцтва.

12[є]. Наркоманія та наркозлочинність.

12[ж]. Професійна злочинність.

12з. Злочинність в установах виконання покарань.

12и. Злочини осіб з аномаліями психіки в межах осудності.

12і. Тероризм.

12ї. Інші види злочинів.

13. Транснаціональна злочинність.

13а. Торгівля людьми, нелегальна міграція.

13б. Контрабанда.

14. Кримінологічні засоби запобігання злочинності (аналіз, прогнозування, експертиза, інформаційні системи тощо).

15. Міжнародне співробітництво правоохоронних та інших державних органів у протидії злочинності.

Література: Координаційний план наукових досліджень з проблем кримінології на 2019 рік: схвалений членами та затверджений 15 березня 2019 року головою Координаційного бюро з проблем кримінології відділення кримінально-правових наук Національної академії правових наук України Шакуном В.І.. *Інформаційний бюлетень Координаційного бюро з проблем кримінології Національної академії правових наук України.* 2019. Випуск № 20. С. 31–32.

Додаток Г

Тематика наукових досліджень з проблем кримінології на перше десятиріччя XXI століття

1. Загальні проблеми кримінології.

1. Історія розвитку кримінології в Україні.
2. Розвиток кримінологічної науки у незалежній Україні (1991—2001).
3. Сучасне уявлення про кримінологію як науку.
4. Предмет кримінології: складові елементи, їх співвідношення, змістовні зміни.
5. Основні кримінологічні проблеми перехідного українського суспільства.
6. Основні проблеми та завдання української кримінології, суспільні потреби її розвитку.
7. Прогноз розвитку кримінологічної науки.
8. Проблеми, напрямки, засоби удосконалення кримінологічної науки, вирощування її наукових кадрів.

2. Функції кримінологічної науки.

9. Основні функції кримінологічної науки.
10. Основні напрямки та форми реалізації загально-пізнавальної функції кримінологічної науки.
11. Соціокультурна функція кримінології. Кримінологічне забезпечення соціокультурного та морально-психологічного удосконалення.
12. Освітянська функція кримінологічної науки: напрямки, форми, засоби реалізації.
13. Прогностична функція кримінологічної науки і стан виконання, форми, результати.
14. Конструктивно-проектувальна та інші прикладні функції кримінологічної науки. Проблеми зміцнення зв'язків кримінологічної науки і практики.
15. Політична та ідеологічна функція кримінології.
16. Кримінологічне обґрунтування подальшого розвитку української держави і права.
17. Кримінологічні проблеми забезпечення і захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина.
18. Кримінологічне обґрунтування державної, у тому числі кримінальної політики.
19. Кримінологічне обґрунтування законодавства, засоби та форми реалізації; кримінологічний аналіз практики застосування законодавчих актів.
20. Кримінологічне обґрунтування потреб удосконалення кримінального законодавства.

21. Кримінологічне обґрунтування системи та окремих видів кримінальних покарань.

22. Пізнання та врахування українською кримінологією сучасних зарубіжних кримінологічних теорій та вчень.

3. Методологія та методи кримінологічних досліджень. Кримінологічна інформація.

23. Концептуальні методологічні проблеми кримінологічної науки.

24. Проблеми формування філософії та методології кримінологічних досліджень.

25. Соціальна зумовленість кримінологічних досліджень.

26. Методологічний зв'язок кримінологічних та загально соціальних досліджень.

27. Реалізація методологічних доктрин, принципів, настанов через методи кримінологічних досліджень.

28. Методи кримінологічних досліджень, в тому числі специфічні для окремих видів злочинності, категорій злочинів.

29. Методики кримінологічних досліджень: види, систематизація, удосконалення, засоби забезпечення адекватного використання.

30. Проблеми комплексного застосування різних методів та методик кримінологічних досліджень.

31. Проблеми застосування в кримінології методів та методик інших наук. Взаємодія кримінології з іншими науками.

32. Проблеми застосування математичних методів та засобів роботи з кримінологічною інформацією.

33. Кримінологічна інформація: поняття, види, джерела, засоби і форми забезпечення більш повного та адекватного використання.

34. Наукове обґрунтування та забезпечення створення Державної автоматизованої системи кримінологічної інформації.

35. Проблеми розробки та застосування галузевих, регіональних електронних банків даних, систем та мереж кримінологічної інформації.

36. Проблеми комп'ютеризації та стандартизації кримінологічних досліджень.

4. Злочинність. Загальні питання.

37. Теоретичне уявлення про злочинність: історичний екскурс, сучасний погляд, порівняльний огляд нинішніх зарубіжних теорій.

38. Теорія злочинності в сучасній Україні.

39. Найбільш актуальні проблеми злочинності: сьогодні та у ближчому майбутньому.

40. Стан та динаміка злочинності в Україні: забезпечення адекватного науково-обґрунтованого уявлення.

41. Нинішня система реєстрації інформації про вчинення діянь з ознаками злочину, стан реагування на цю інформацію; потреби, форми, засоби удосконалення цієї системи.

42. Проблеми латентної злочинності: поняття, структура, обсяг, причини; напрямки, форми, засоби її скорочення; вплив на латентну злочинність, її латентних чинників.

43. Кримінологічна характеристика та структуризація злочинності.

44. Соціологія злочинності, в т. ч. злочинності окремих соціальних, груп, категорій населення.

45. Кримінологічне обґрунтування стратегії та системи протидії злочинності в Україні, окремому регіоні.

46. Кримінологічна характеристика сучасних засобів протидії злочинності, обґрунтування проблем та шляхів їх удосконалення.

47. Проблеми криміналізації та декриміналізації суспільне небезпечних діянь.

48. Концептуальні засади державного та громадянського контролю за злочинністю.

49. Концептуальні засади, форми та методи громадянського контролю за діяльністю державних органів по боротьбі зі злочинністю.

50. Прогнозування злочинності: теорія, методика, практика.

5. Причини і умови злочинності в цілому.

51. Сучасні теорії причин і умов злочинності.

52. Кримінологічна детермінація; поняття, структура, механізм дії.

53. Передумови, причини і умови криміналізації суспільства, окремих соціальних груп, шляхи та засоби запобігання цим процесам.

54. Причини та умови злочинності на різних рівнях: макро-, мікро середовище, вид (категорія) злочинів, галузь, регіон.

55. Світова глобалізація і злочинність: вплив, чинники, напрямки та форми прояву.

56. Кримінологічна ситуація: поняття, чинники, методи оцінки, засоби впливу.

57. Криміногенні чинники злочинності: поняття, система, класифікація, механізми криміногенної дії.

58. Характеристика різних груп чинників злочинності; економічних. політичних, правових, організаційно-управлінських, соціокультурних, морально-психологічних.

59. Антигромадська некриміналізована діяльність і злочинність: взаємозв'язок та взаємовплив, стратегія протидії.

60. Алкоголізм, наркоманія, статева розпуста і злочинність.

61. Кримінальна субкультура: характеристика, взаємозв'язок із злочинністю. механізми репроду плювання та обмеження.

62. Вплив кіно-, відео- та телепродукції на вчинення злочинів та інших антисуспільних дій, насамперед підлітками та молоддю.

63. Інформаційне відображення причин і умов злочинності, сучасні методи узагальнення, систематизації, автоматизації, прикладного використання інформації.

6. Особа злочинця та злочинна поведінка.

64. Сучасні теорії особи злочинця: поняття, зміст, структура.

65. Формування особи злочинця загалом, в т. ч. по окремих видах (категоріях) злочинів, соціальних групах; структура несприятливого формування особи злочинця.

66. Злочинна поведінка: структура, соціальні та індивідуальні чинники, механізм, мотивація.

67. Визначення впливу особливостей національного менталітету, расової, етнічної, релігійної, у тому числі конфесійної, належності на обумовлення злочинної поведінки.

68. Індивідуальні (біологічні, характерологічні, психологічні, інші) особливості злочинців в системі детермінації злочинної поведінки.

69. Сучасні кримінально-психологічні установки.

70. Злочинна поведінка та злочинна діяльність: спільні ознаки та відмінності. Структура злочинної діяльності.

71. Кримінологічна структуризація осіб, що вчиняють злочини, ознаки окремих груп цих осіб.

72. Класифікація, соціальна та кримінологічна типологія осіб, що вчиняють злочини.

73. Типологія особи злочинця та прогнозування індивідуальної злочинної поведінки.

74. Характеристика злочинної діяльності загалом та по окремих видах / категоріях злочинів.

75. Кримінологічна характеристика особи злочинця загалом та по окремих видах / категоріях злочинів, соціальних та соціально-демографічних групах, а також групах осіб з однаковими індивідуальними особливостями.

7. Проблеми віктимології.

76. Віктимізація та злочинність: зв'язки, залежності, заходи безпеки та профілактики.

77. Проблеми віктимності потерпілих у насильницьких, статевих, сімейно-побутових, інших злочинах.

78. Віктимізація підприємців, приватних власників, інших суб'єктів господарювання у відносинах з державними службовцями, працівниками правоохоронних органів, членами кримінальних угруповань.

79. Віктимність учасників ринкових відносин в умовах поширення легалізованої корупції, вибіркового забезпечення комерційної позаконкурентності, криміналізації влади.

8. Попередження злочинності. Загальні питання.

80. Теорія попередження злочинності: історія, сучасний стан, проблеми розвитку.

81. Напрямки, види, класифікація заходів попередження злочинності. Термінологічні проблеми,

82. Попередження злочинності як форма соціального контролю за її чинниками.

83. Загально соціальне попередження злочинності.

84. Спеціально-кримінологічне попередження, злочинності, злочинної поведінки, злочинної діяльності.

85. Загальні та індивідуальні заходи спеціально-кримінологічного попередження.

86. Профілактика як напрямок попередження злочинності, злочинної поведінки, злочинної діяльності, різновиди профілактики.

87. Форми, методи, заходи, тактика профілактичної діяльності загалом.

88. Особливості профілактики злочинності на загальнодержавному, галузевому, регіональному, об'єктовому рівнях.

89. Особливості загальної, групової, індивідуальної профілактики злочинної поведінки, злочинної діяльності.

90. Використання положень різних галузей права для розробки та здійснення заходів профілактики злочинності та окремих видів злочинів.

91. Запобігання та припинення злочинної поведінки, злочинної діяльності як напрямки їх попередження.

92. Використання спеціальних (неюридичних) знань у попередженні злочинності, злочинної поведінки, злочинної діяльності.

93. Використання сучасних інформаційних технологій і а автоматизованих систем, технічних засобів для попередження злочинності, злочинної поведінки, злочинної діяльності.

94. Розробка, запровадження та практика застосування сучасних кримінологічних засобів попередження злочинності, злочинної поведінки, злочинної діяльності: кримінологічна експертиза; методика прогнозування та профілактики індивідуальної злочинної поведінки, групової злочинної діяльності; інформаційно-запобіжні комплекси кримінологічної безпеки та зниження ризику підприємницької, банківської, іншої фінансової та комерційної діяльності; системи соціальної підтримки та ресоціалізації; кримінологічна підтримка та захист електронних засобів та послуг; кримінологічна просвіта та підвищення рівня антикриміногенної активності громадян та інституцій громадянського суспільства; взаємодія держаки, її правоохоронних органів та церкви у профілактиці та припиненні злочинної діяльності.

95. Кримінологічні проблеми посилення позитивного інформаційно-психологічного впливу на злочинність та осіб з передкримінальною та посткримінальною поведінкою.

96. Шляхи, форми, засоби активізації профілактичної діяльності Кримінологічної Асоціації України.

9. Організована злочинність загалом. Причини, умови, попередження, протидія.

97. Сутність і поняття організованої злочинності.

98. Організована злочинність як вид злочинної діяльності, відмінність від групової злочинності без ознак організованої діяльності.

99. Кримінологічна характеристика та основні ознаки організованої злочинної діяльності.

100. Організована злочинна група: ознаки, відмінність від групи, яка вчиняє злочини без ознак організованої діяльності.

101. Злочинна організація: ознаки, характеристика організованої злочинної діяльності, відмінність від організованої злочинної групи.

102. Причини та умови організованої злочинної діяльності.

103. Соціально-економічні трансформації та потреби накопичення капіталу в якості передумов організованої злочинної діяльності.

104. Системний зв'язок організованої злочинної діяльності, великомасштабної корупції і «відмивання» доходів, отриманих злочинним шляхом.

105. Організована злочинність і влада.

106. Недоліки політичної системи суспільства та їх вплив на організовану злочинність.

107. Організована злочинна діяльність з метою підкорення системи (елементів) правоохорони та судочинства.

108. Структура організованої злочинності в Україні: рівні, напрямки, форми, «ядро» та «периферія» проявів.

109. Зв'язок організованої злочинної діяльності з недержавними структурами охорони І безпеки.

110. Практика реагування правоохоронних органів на інформацію про організовану злочинну діяльність.

111. «Вибіркове» ставлення правоохоронних органів до застосування кримінально-правових та процесуальних засобів до учасників організованої злочинної діяльності: форми, причини, заходи протидії.

112. Загальна стратегія попередження та протидії організованій злочинності.

113. Кримінологічні проблеми запобігання та протидії легалізації («відмиванню») коштів злочинного походження.

10. Економічна злочинність, у т. ч. організована. Причини, умови, попередження, протидія.

114. Сутність, зміст та загальна структура економічної злочинності в Україні за сучасних соціально-економічних умов.

115. Теорія економічної злочинності в перехідних економіках.

116. Кримінологічна характеристика сучасної економічної злочинності: загалом, по окремих галузях, секторах економіки з різними формами власності, в окремих регіонах.

117. Прогноз економічної злочинності: короткостроковий, середньостроковий, довгостроковий.

118. Організована економічна злочинна діяльність; сутність, поняття, напрямки, форми.

119. Зв'язки, взаємопотреби та взаємодія організованої економічної злочинної діяльності з іншими напрямками та формами організованої злочинності.

120. Кримінологічна характеристика, чинники, особливості проявів, попередження та припинення економічної злочинності, у тому числі організованої у найбільш пріоритетних сферах: «тіньової» економіки, роздержавлення (приватизації), управління державним майном, кредитно-банківської, фінансової систем, використання бюджетних коштів, ринку цінних напорів, паливно-енергетичного комплексу, аграрного сектору, а також в окремому регіоні.

121. Кримінологічна безпека соціально-економічних перетворень.

122. Проблеми кримінологічного захисту національної економіки від транснаціональних корпорацій.

123. Захист банківських та фінансових установ від правопорушень, адміністративного втручання, кримінальних проявів.

124. Злочинність та інші небезпечні протиправні дії у сфері управління економікою: прояви, чинники, криміногенне поєднання функцій влади і управління з бізнесовими інтересами, управлінські рішення з кримінологічними наслідками, заходи попередження та протидії.

125. Кримінологічні проблеми адміністративної реформи.

126. Захист малого і середнього підприємництва від злочинних посягань та інших протиправних перешкод.

127. Кримінологічне забезпечення захисту інвестицій в економіку України.

128. Кримінологічні проблеми попередження та протидії ухиленню від сплати податків.

129. Негативні явища в діяльності податкової служби в якості чинника тінізації підприємництва, розвитку корупційних відносин.

130. Позанормативний тиск силових, інших адміністративних, податкових структур на підприємництво в якості чинника його підкорення корупційним відносинам, організованій злочинності.

11. Організована злочинність в інших (крім економіки) сферах суспільства.

131. Попередження та припинення використання національних та міжнародних електронних систем і мереж у злочинних цілях.

132. Комп'ютерна злочинність: стан, чинники, засоби протидії.

133. Проблеми попередження та протидії незаконному обігу та збуту зброї.

134. Наркобізнес. в Україні: стан, динаміка, чинники, напрямки та засоби попередження і протидії.

135. Кримінологічні проблеми попередження та знешкодження проявів тероризму.

136. Кримінологічні проблеми попередження та протидії вбивствам та іншим насильницьким злочинам «на замовлення».

137. Кримінологічні проблеми попередження та протидії бандитизму.

138. Кримінологічні проблеми попередження та припинення торгівлі людьми: стан, причини, форми та засоби.

139. Кримінологічні проблеми попередження та припинення нелегальної міграції.

140. Кримінологічна характеристика організованої контрабандної діяльності: форми, чинники, засоби протидії.

141. Організована злочинна діяльність в сфері грального, порно-, відео- та аудіопіратського бізнесу, проституції.

142. Організоване злочинне вимагання, шантаж та шахрайство; проблеми попередження та протидії.

12. Кримінологічні проблеми протидії корупції.

143. Поняття та види корупції.

144. Стан діяльності по усуненню причин і умов корупції та корупційних проявів.

145. Прояви корупції в економіці, в тому числі легалізована корупція для забезпечення позаконкурентного становища у ринкових відносинах.

146. Корупційні прояви та інтереси у правоохоронній системі, «вибірковий» підхід у здійсненні правоохорони.

147. Запобігання корупції та інших проявів протиправної службової недоброчесності у державному апараті.

148. Причини, умови, засоби попередження корупційних .діянь в органах. місцевого самоврядування.

149. Проблеми протидії корупції, пов'язаної з організованою, економічною, транснаціональною. Іншою злочинністю.

150. Причини та умови корупційних діянь з боку підприємців, заходи запобігання та протидії.

151. Легалізоване вимагання через зловживання владою або бездіяльність влади у виконанні функцій щодо населення.

152. Сучасне інформаційне забезпечення запобігання та протидії корупції; проблеми формування та функціонування автоматизованого банку даних.

153. Проблеми забезпечення повноти, сучасного моніторингу, аналізу, результативного використання інформації про чинники корупції.

154. Форми, методи, досвід участі громадських формувань, інституцій громадянського суспільства у здійсненні контролю за корупцією та діяльністю державних органів по запобіганню і викриттю її проявів, притягненню винних до відповідальності.

155. Проблеми удосконалення законодавства про запобігання та протидію корупційним проявам і практики йоги застосування.

13. Причини, умови, попередження окремих видів злочинів.

169. Насильницьких, статевих, в сімейно-побутовій сфері, із проявами агресії, застосуванням жорстокості та особливої жорстокості, корисливих, корисливо-насильницьких, з боку та у відношенні молоді, неповнолітніх, а також злочинів раніше засуджених, жінок, на ґрунті пияцтва, наркоманії, в установах по виконанню покарань.

170. Злочини проти держави: стан, тенденції, чинники, заходи попередження.

171. Злочинні порушення виборчих, трудових, інших особистих прав і свобод людини і громадянина: обумовлення, заходи попередження та протидії.

172. Характеристика, причини та умови, запобігання злочинів, пов'язаних з використанням та обігом зброї.

173. Кримінологічна характеристика правопорушень стосовно свободи совісті.

14. Транснаціональна злочинність.

174. Концептуальні засади визначення транснаціональної злочинності. Конвенція ООН та інші міжнародні документи про протидію організованій транснаціональній злочинності.

175. Загальна і соціально-економічна глобалізація та транснаціональна злочинність.

176. Зв'язок транснаціональної злочинності з економічними інтересами транснаціональних корпорацій, світовим розподілом економічних та фінансових сфер впливу.

177. Кримінологічна характеристика транснаціональної злочинності в Україні, її зв'язок з національного організованою злочинністю.

178. Транскордонна злочинність як прояв транснаціональної злочинності: прояви, чинники, механізми, засоби попередження та протидії.

179. Стан: чинники, форми та засоби попередження і протидії окремих видів і категорій транснаціональної злочинності: переміщення зброї, вибухових, радіоактивних речовин, валютних коштів з використанням офшорних зон; транснаціональне «відмивання» доходів, отриманих незаконним шляхом; міжнародний наркообіг та наркобізнес; міжнародний тероризм; торгівля жінками і дітьми, нелегальна міграція; злочинні посягання на авторські права іноземних осіб тощо.

15. Міжнародне співробітництво у сфері кримінологічної науки.

180. Міжнародний обмін науковою кримінологічною інформацією.

181. Спільні (партнерські) кримінологічні дослідження: тематика, організація, форми, результати.

182. Співпраця у виданні кримінологічної літератури.

183. Участь у міжнародних (зарубіжних) конкурсах, тендерах, виборюванні грантів тощо на проведення наукових робіт в галузі кримінології.

184. Участь науковців - кримінологів України у вивченні досвіду зарубіжних країн щодо дослідження та розв'язання кримінологічних проблем.

185. Участь у діяльності міжнародних, європейських, регіональних організацій (об'єднань) кримінологів.

186. Міжнародне співробітництво у дослідженні та розробці заходів протидії злочинності та її окремих видів і категорій.

187. Завдання кримінологічної науки у забезпеченні об'єктивного «іміджу» України у світовому співтоваристві.

Тематика розроблена Координаційним бюро з проблем кримінології Академії правових наук України

Література: Тематика наукових досліджень з проблем кримінології на перше десятиріччя XXI століття: розроблена та схвалена членами Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України. *Інформаційний бюлетень Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України*. 2002. Випуск № 5. С. 70–79.

Додаток Ґ

Кількість виявлених злочинів в Україні за 1990–2018 рр.

Рік	Всього виявлено злочинів [1]
1990	369 809
1991	405 516
1992	480 478
1993	539 299
1994	572 147
1995	641 860
1996	617 262
1997	589 208
1998	575 982
1999	558 716
2000	567 795
2001	514 597
2002	460 389
2003	566 350
2004	527 812
2005	491 754
2006	428 149
2007	408 170
2008	390 162
2009	439 459

2010	505 371
2011	520 218
2012	447 147 [2]
2013	563 560
2014	529 139 [3]
2015	565 182 [4]
2016	592 604 [4]
2017	523 911 [4]
2018	487 133 [4]

Примітки.

1. *За даними Генеральної прокуратури України.*
2. *Станом на 20.11.2012 р.*
3. *Ураховуючи дані тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя за січень–березень 2014 р. та всі повідомлення про злочини, які вчинені на тимчасово окупованій території та зареєстровані іншими територіальними органами досудового розслідування.*
4. *Ураховуючи всі повідомлення про злочини, які вчинені на тимчасово окупованій території та зареєстровані іншими територіальними органами досудового розслідування.*

Література: *Статистична інформація ГПУ про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності.* URL: https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html (дата звернення: 01.05.2019 р.); *Статистична інформація Державної служби статистики України / Правосуддя та злочинність.* URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/pp_rik/pp_u/90-2002.html (дата звернення: 01.05.2019 р.).

Додаток Д

Профессиональный кодекс криминолога (извлечение из проекта)

Вступление

Профессиональный кодекс криминолога определяет главные принципы и этические нормы профессиональной ответственности и поведения криминологов. Кодекс содержит вступление, основное содержание и заключение.

Основное содержание Кодекса составляют этические нормы и правила, структурированные в соответствии со сферами профессиональной деятельности криминологов: организация профессиональной деятельности и трудовые отношения, научно-исследовательская деятельность, научное общение, презентация результатов исследований и научной публикации, публичные выступления, редакционно-издательская деятельность, образование и преподавание, консультирование и экспертиза.

Этические нормы, задекламированные настоящим Кодексом, опираются на общие моральные принципы, принятые в международном научном сообществе: профессиональная компетентность, честность, профессиональная ответственность, социальная ответственность, уважение к правам и достоинству каждого человека.

Этические нормы устанавливают общее правила поведения криминологов.

Перечень приведенных норм не являются исчерпывающим. Если в Кодексе речь не идет о какой-то конкретной форме поведения, это означает, что поведение должно оцениваться с позиции общих этических принципов.

1. Этические нормы

1. Организация профессиональной деятельности и трудовые отношения

1.1. Профессиональная деятельность криминолога (исследование, преподавание, консультирование, экспертиза, публичные выступления) осуществляются только в пределах компетентности, основанной на его образовании или на опыте, приобретенному под соответствующим научным руководством.

1.2. Никакие соображения персональной, экономической или профессиональной выгоды не дают право криминологам на эксплуатацию людей, которыми они руководят и работу которых оценивают (студентов, подчиненных, сотрудников или участников исследования).

1.3. Криминолог воздерживается от деятельности, если его личные обстоятельства могут повлиять на профессиональную работу или нанести вред людям, перед которыми он профессионально ответствен.

2. Научно-исследовательская деятельность

2.1. Криминолог считает своим профессиональным долгом быть в курсе научной и профессиональной информации в своей сфере деятельности, поддерживать высокий уровень профессиональной компетентности.

2.2. Криминолог начинает исследование, преподавание практическую работу в новой области или с привлечением новых технологий только после употребления необходимых мер, которые гарантируют компетентность его работы в этой области.

2.3. Криминолог проявляет научную честность и корректность в оценивании своего исследования, четко осознавая и ссылаясь на вклад предшественников, коллег и подчиненных в теоретические основы, методику, организационный процесс и результаты исследования.

2.4. Криминолог несет личную ответственность за результаты, полученные им на основании применения программ и методик других исследователей, а также за использование чужих идей и результатов в собственном научном труде.

2.5. Руководствуясь идеалом достижения истины, криминолог уделяет особое внимание надежности криминологической информации; достоверности выводов и рекомендаций, основанных на анализе этой информации.

2.6. Криминолог должен чутко осознавать ограниченность при-меняемых методик, своих познавательных возможностей, имеющихся ресурсов и браться за реализацию только тех исследовательских целей, которые могут быть достигнуты в рамках этих ограничений.

2.7. Криминолог не допускает использования методов, техники, процедур, которые унижают личное достоинство респондентов (об-следуемых) и нарушают их интересы.

2.8. Криминолог никогда не обманывает участников исследования относительно аспектов, способных существенно влиять на их желания принимать участие (например, физический риск, дискомфорт, неприятные эмоциональные последствия).

2.9. Во взаимоотношениях с респондентами криминолог строго придерживается гарантии конфиденциальности, неразглашения сообщенных респондентами сведений.

2.10. Криминолог не должен использовать информацию собранную конфиденциально, таким образом, чтобы она компрометировала участников исследования, сотрудников, заказчиков или других лиц.

3. Научное общение

3.1. Криминолог отстаивает свои взгляды, идеи и концепции, невзирая на конъюнктуру и авторитеты.

3.2. Отношение криминолога к другим идеям и людям авторам или сторонникам этих идей определяется толерантностью и уважением. Научная критика и полемика как естественные для науки формы ее развития несовместимы с навешиванием идеологических ярлыков и любыми попытками сведения счетов с оппонентами.

3.3. В профессиональных дискуссиях криминолог стремится не дискредитировать своих оппонентов в профессиональном и личностном аспектах, не имея для этого весомых оснований, связанных с грубым нарушением ими этики научной и преподавательской деятельности.

3.4. Криминологи обмениваются информацией в той форме которая отвечает интересам участников исследования и не нарушает установленных границ конфиденциальности.

4. Презентация результатов исследования и научные публикации

4.1. Криминолог считает своим долгом сообщать о результатах проведенного исследования, кроме случаев возникновения непредвиденных обстоятельств или специальных договоренностей с руководством или заказчиками на запрещение такого сообщения.

4.2. Криминолог не фабрикует данные, не фальсифицирует результаты и не предлагает в своих публикациях и презентациях недостаточно обоснованные выводы и рекомендации.

4.3. Представляя совою работу, криминолог сообщает полную информацию о ней и не пропускает данные, которые не согласовываются с его гипотезами и концепциями. Он объявляет результаты независимо от того, совпадают они с прогнозируемыми или противоречат им.

4.5. После публичной презентации результатов своего исследования криминолог разрешает другим ученым проводить открытое оценивание и верификацию методов и данных с соответствующими мерами осторожности, если это необходимо для защиты конфиденциальности частников исследования.

4.6. В своих публикациях, научных докладах и сообщениях криминолог использует неопубликованные данные исследований других ученых только с их разрешения.

4.7. При ссылках на работы других ученых криминолог ответственен за правильность изложения этих работ, концептуальных положений, методов и результатов, которые они содержат, за точность цитируемых текстов.

5. Публичные выступления

<...>

5.2. В работе с прессой, радио, телевидением, другими средствами коммуникации криминолог осознает потенциальную возможность неадекватной интерпретации его высказываний журналистами и принимает меры, чтобы эта интерпретация была адекватной.

5.3. Криминолог следит за тем,, чтобы материалы прессы, радио и телевидения, которые прямо или опосредствованно используют результаты проведенного им исследования, содержали адекватную интерпретацию его данных и необходимый минимум информации, который дает возможность аудитории СМИ получать представление об особенностях организации и проведения исследования.

6. Редакционно-издательская деятельность

<...>

6.2. Рецензируя работы своих коллег, криминолог руководствуется критериями истины, объективности, профессиональной компетентности и этики научной деятельности, избегая демонстрации своего собственного отношения к автору, эмоциональных оценок, а также навешивания идеологических и политических ярлыков.

6.3. Считая за благо критический анализ своей работы на всех ее этапах, криминолог с уважением относится к критическим замечаниям своих коллег и не рассматривает научных оппонентов как личных врагов или недоброжелателей.

7. Образование, преподавание, профессиональная подготовка

7.1. Приступая к преподавательской деятельности, криминолог оценивает свои знания и навыки с точки зрения их соответствия требованиям качественного криминологического образования и при необходимости принимает меры для повышения своей преподавательской квалификации.

7.2. В начале своего курса криминолог представляет студентам и слушателям четкую информацию о содержании курса и критериях оценивания знаний и навыков, приобретенных в процессе обучения, которыми он будет руководствоваться при оценивании успеваемости.

8. Консультирование и экспертиза

8.1. Криминолог соглашается работать экспертом или консультантом только тогда, когда он детально осведомлен о предмете, методах и технологиях, которыми он планирует пользоваться.

8.2. Прежде чем браться за работу эксперта или консультанта, криминолог представляет заинтересованному лицу или организации, которым он планирует представлять услуги, точную и полную информацию о своей профессиональной квалификации, подтвержденной образованием, публикациями и опытом научного труда в соответствующей сфере. Криминолог не вводит в заблуждение относительно своей квалификации в сфере работы, которая отвечает предмету консультирования и экспертизы.

8.3. Криминолог не берется за работы по консультациям и экспертизе, если это требует нарушения норм Профессионального кодексу криминолога. Криминолог отказывает от этой деятельности, когда выявляет такое нарушение и не может добиться исправления ситуации.

8.4. Если криминолог узнает о неправильном использовании или неправильном представлении своей работы, он должен принять меры для исправления ситуации или минимизации последствий этого неправильного использования или неправильного представления.

Заключение

Признание и исполнение настоящего Кодекса является обязательным для всех членов научного объединения криминологов стран Содружеств Независимых

Государств. Необходимыми условиями принятия новых членов научного Объединения криминологов стран – членов Содружества Независимых Государств является знание Профессионального кодекса и готовность придерживаться изложенных в нем требований к профессиональной деятельности криминолога.

Проект разработан В.И. Покладом

Література: Профессиональный кодекс криминолога (извлечение из проекта в порядке обсуждения) // *Криминология: вчера, сегодня, завтра.* 2005. № 2 (9). С. 291–296.

Додаток Е

Програма навчальної дисципліни «Кримінологія» [Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна]

РОЗДІЛ І.
ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема № 1. ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ І СИСТЕМА КРИМІНОЛОГІЇ

Поняття «кримінологія», її предмет: злочинність, її причини й умови, особа злочинця і потерпілого, запобігання злочинності (загальна характеристика).

Місце кримінології в системі наукових знань. Співвідношення кримінології з філософією, соціологією, економікою, генетикою, наукою управління. Співвідношення кримінології з правовими науками: кримінальним, кримінально-процесуальним, кримінально-виконавчим, адміністративним, конституційним, міжнародним правом та іншими правовими науками.

Завдання кримінології на сучасному етапі розвитку країни у світлі Конституції України. Втілення кримінологічних положень у практику протидії злочинності.

Система кримінології як навчальної дисципліни. Загальна та Особлива частини кримінології, їх поняття і зміст. Кримінологічна класифікація злочинів як основа побудови Особливої частини кримінології.

Тема № 2. МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА КРИМІНОЛОГІЇ

Поняття «методологія наукового дослідження». Визначальне значення методологічної основи для розробки відповідних їм методів дослідження. Поняття «методика кримінологічних досліджень». Джерела кримінологічної інформації, основні вимоги до неї. Методи, методика та процедури кримінологічного дослідження.

Основні методи кримінологічних досліджень: правова і соціальна статистика, основні прийоми статистичного вивчення злочинності; засоби вибіркового дослідження та його репрезентативність; вивчення архівних кримінальних справ та іншої офіційної документації за спеціалізованими питальниками, узагальнення та групування отриманих результатів; анкетний метод та види анкет; інтерв'ю, види та процедура інтерв'ювання; експертні оцінки; метод спостереження, види, специфіка застосування у кримінологічних дослідженнях; використання логіко-математичних і психологічних методів для вивчення злочинності, особи злочинця, причин і умов злочинності та запобігання їй; експеримент у кримінології, вимоги та межі його проведення.

Поняття «програма» та «етапи кримінологічного дослідження», оцінка надійності отриманих результатів.

Тема № 3. ІСТОРІЯ КРИМІНОЛОГІЇ

Виникнення кримінології як науки, основні етапи її розвитку. Кримінологічні ідеї у світових філософських і політологічних ученнях. Три етапи розвитку кримінології, їх періодизація. Класичний період, значення праць Ч. Беккаріа, І. Бентама, Дж. Говарда для розвитку кримінологічних ідей. Особливості антропологічної школи та основні положення праць Ч. Ломброзо, розвиток біосоціальних концепцій у XX та XXI ст. Соціологічний напрямок, основні положення теорій, розроблених Е. Дюркгеймом, Е. Феррі, Г. Тардом, М. Гернетом, Д. Дрилем, С. Познишевим та ін. Соціологічні теорії американських учених XX ст.

Етапи формування кримінології за радянських часів. Відродження кримінології на початку 60-х рр. Кримінологічні установи в СРСР. Стан сучасної кримінології в Україні та зарубіжних країнах. Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття.

Міжнародні кримінологічні науково-дослідні установи. Конгреси ООН із запобігання злочинності та кримінальної юстиції.

Тема № 4. ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ВИМІРЮВАННЯ

Поняття «злочинність» та її вимірювання. Загальна характеристика злочинності як соціально-правового явища, її відмінні риси та ознаки. Основні кількісно-якісні вимірювання злочинності: рівень, коефіцієнти, структура, динаміка. Їх поняття та визначення. Соціальні та правові явища, які впливають на рівень та динаміку злочинності. Географія, характер, ціна злочинності. Пряма та непряма шкода від злочинності. Поняття, види, негативні наслідки латентної злочинності. Засоби виявлення латентної злочинності.

Характеристика сучасної злочинності у світі та в Україні, тенденції її розвитку.

Тема № 5. ДЕТЕРМІНАЦІЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Поняття «кримінологічна детермінація». Взаємозв'язок злочинності з різними соціальними явищами та процесами. Класифікація детермінантів злочинності, критерії класифікації (за механізмом впливу на злочинність, за рівнем, змістом, природою та ін.). Детермінанти злочинності: економічні, соціальні, суспільно-психологічні, політичні, організаційно-управлінські та інші соціальні явища і процеси. Теоретичні проблеми детермінації сучасної злочинності в Україні. «Фонові явища» (алкоголізм, наркоманія, проституція, насильство в сім'ї, безпритульність тощо) та їх роль у детермінації злочинності.

Тема № 6. ОСОБИСТІСТЬ ЗЛОЧИНЦЯ

Поняття «особистість злочинця». Характеристика основних підходів до цієї проблеми сучасних кримінологів (І.М. Даньшин, А.Ф. Зелінський, О.М. Костенко). Соціально-демографічна, кримінально-правова, особистісно-рольова, морально-психологічна структура особистості злочинця. Соціальне та біологічне в особистості злочинця, їх співвідношення. Процес становлення особистості злочинця. Його антисоціальна спрямованість і

кримінальна мотивація поведінки. Роль виховання, оточуючого середовища, психічних аномалій в її формуванні. Типологія злочинців за критеріями антисуспільної спрямованості особистості та ступенем глибини цієї спрямованості. Наукове та практичне значення вивчення особистості злочинця. Критичний аналіз основних зарубіжних та вітчизняних концепцій щодо особистості злочинця.

Тема № 7. ПРИЧИНИ І УМОВИ ОКРЕМОГО (ОДИНИЧНОГО) ЗЛОЧИНУ

Поняття «причини вчинення злочину». Шляхи засвоєння особою антисуспільних поглядів, звичок і настанов. Інститути соціалізації людей та їх недоліки. Поняття «умови вчинення злочину». Класифікація умов. Поняття «конкретна життєва ситуація», її види і значення у вчиненні злочину. Привід та його роль у вчиненні злочину. Механізм злочинної поведінки. Кримінологічна віктимологія – вчення про жертву злочину та її поведінку. Поняття «віктимізація», «віктимність», «віктимологічна ситуація». Стан віктимологічних досліджень в Україні.

Тема № 8. ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Поняття «запобігання злочинності». Загальносоціальне, спеціально-кримінологічне та індивідуальне запобігання злочинності й окремим злочинам. Основні вимоги до запобіжних заходів. Класифікація запобіжних заходів та їх загальна характеристика. Методи запобіжного впливу, їх класифікація. Об'єкт запобіжного впливу та його основні властивості (криміногенність, динамічність, латентність та ін.). Суб'єкти запобігання злочинності. Правове, наукове, інформаційне та інше ресурсне забезпечення запобігання злочинності в Україні. Координація запобіжної діяльності, її форми та суб'єкти. Кримінологічна політика в Україні. Комплексні програми запобігання злочинності в Україні, їх характеристика і значення.

Запобігання злочинності органами місцевого самоврядування. Основні напрями запобіжної діяльності правоохоронних органів. Органи загального і господарського управління та контролю як суб'єкти запобігання. Їх завдання і функції. Роль трудових колективів, громадськості і громадян у запобіганні злочинам.

Тема № 9. КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ, ПЛАНУВАННЯ І ПРОГРАМУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Поняття, завдання і види кримінологічного прогнозування. Методи кримінологічного прогнозування. Методи екстраполяції й експертних оцінок. Прогнозування індивідуальної злочинної поведінки.

Поняття, завдання і види кримінологічного планування. Органи по плануванню заходів боротьби зі злочинністю. Види планів та форма контролю за їх виконанням. Особливості кримінологічного планування на окремому об'єкті і в районі. Програмування заходів протидії злочинності. Загальнодержавні та регіональні цільові програми протидії злочинності.

РОЗДІЛ ІІ.
ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема № 10. НАСИЛЬНИЦЬКА ЗЛОЧИННІСТЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇЙ

Кримінологічна характеристика насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи. Основні кримінологічні риси осіб, які вчиняють насильницькі злочини. Детермінація насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи. Запобігання насильницькій злочинності проти життя та здоров'я особи. Значення профілактики побутових конфліктів.

Тема № 11. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇМ

Кримінологічна характеристика злочинів проти волі, честі та гідності особи (торгівля людьми, незаконне позбавлення волі або викрадення людини, експлуатація дітей). Детермінація злочинів проти волі, честі та гідності особи. Запобігання злочинності проти волі, честі та гідності особи.

Тема № 12. СТАТЕВІ ЗЛОЧИНИ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇМ

Загальна кримінологічна характеристика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості. Зґвалтування як найбільш поширений злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості. Особа злочинця-ґвалтівника. Причини й умови зазначених злочинів та основні напрями запобігання їм.

Тема № 13. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Рівень, структура, динаміка, географія, топографія, латентність, «ціна» корисливих (ненасильницьких) і корисливих насильницьких злочинів проти власності. Кримінологічні особливості вчинення злочинів проти власності на організованій і професійній основі. Роль ситуативних чинників та віктимної поведінки потерпілих у механізмі вчинення злочинів проти власності. Особа крадія, шахрая, грабіжника, розбійника, бандита, вимагача. Детермінація злочинів проти власності. Запобігання злочинам проти власності.

Тема № 14. ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇЙ

Поняття, ознаки і види економічної злочинності. Кримінологічна характеристика економічної злочинності (кількісно-якісні показники, характеристика особистості економічного злочинця). Проблеми латентності даного виду злочинності. Детермінація економіч-

ної злочинності. Загальносоціальне і спеціально-кримінологічне запобігання економічній злочинності.

Тема № 15. ЕКОЛОГІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇЙ

Кримінологічна характеристика екологічної злочинності (кількісно-якісні показники, характеристика особистості злочинця). Детермінація екологічної злочинності. Специфіка запобігання екологічним злочинам.

Тема № 16. ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЕОМ, СИСТЕМ КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ І МЕРЕЖ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ

Поняття та кримінологічна характеристика кіберзлочинності. Детермінація вчинення кіберзлочинів. Запобігання кіберзлочинності.

Тема № 17. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇМ

Загальна кримінологічна характеристика злочинності проти громадської безпеки. Бандитизм: кримінально-правові та кримінологічні кількісно-якісні показники. Типологія банд. Особа злочинця – лідера банди і рядових злочинців – членів банди. Детермінація організації і діяльності банд в Україні. Запобігання бандитизму.

Тема № 18. НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇЙ

Кримінологічна характеристика наркозлочинності (рівень, структура, динаміка, географія, «ціна»). Організований наркобізнес. Особа наркозлочинця. Детермінація вчинення наркозлочинів. Стратегічні напрями запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Тема № 19. ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇМ

Кримінологічна характеристика злочинів у сфері службової діяльності. Особливості оцінки їх рівня з урахуванням латентності. Особистість злочинця, основні риси. Детермінація злочинів у сфері службової діяльності в сучасній Україні. Запобігання злочинам у сфері службової діяльності.

Тема № 20. ЗЛОЧИННІСТЬ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇЙ

Поняття і кримінологічна характеристика злочинності у місцях позбавлення волі. Специфіка особи злочинця, що вчинює злочини у місцях позбавлення волі. Криміногенні явища злочинності у місцях позбавлення волі. Роль кримінальної субкультури у детермі-

нації злочинності в місцях позбавлення волі. Запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

Тема № 21. ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇЙ

Організована злочинність як глобальна і національна проблема, її небезпечність. Визначення, ознаки організованої злочинності. Кримінологічна характеристика організованої злочинності в Україні (кількісно-якісні показники, характеристика особистості організованого злочинця). Детермінація організованої злочинності в Україні. Заходи запобігання та протидії організованій злочинності. Міжнародне співробітництво у сфері контролю організованої злочинності, досвід зарубіжних країн в означеній сфері.

Тема № 22. ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ І МОЛОДІ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇЙ

Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх (кількісно-якісні показники, характеристика особистості неповнолітнього злочинця). Детермінація злочинності неповнолітніх. Роль умов життя і виховання, неформальних об'єднань, антисуспільної поведінки дорослих, дозвільних груп, а також ЗМІ у механізмі окремого злочину, вчиненого неповнолітнім. Запобігання злочинності неповнолітніх. Проблеми впровадження ювенальної юстиції в Україні.

Особливості злочинності, особистості, детермінації злочинів, які вчинюють особи молодого віку. Основні форми і методи запобіжної роботи серед цієї категорії правопорушників.

Тема № 23. ЗЛОЧИННІСТЬ ЖІНОК ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇЙ

Кримінологічна характеристика злочинності жінок. Особа жінки-злочинця, специфіка формування. Криміногенні явища, що детермінують злочинність жінок. Особливості загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання злочинності жінок.

Тема № 24. РЕЦИДИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇЙ

Поняття і кримінологічна характеристика рецидивної злочинності (рівень, структура, динаміка, географія). Поняття «злочинна кар'єра рецидивіста» та її характерні риси. Особа злочинця-рецидивіста. Типологія рецидивістів. Детермінація рецидивної злочинності. Загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання рецидивній злочинності.

Тема № 25. ПРОФЕСІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇЙ

Поняття і визначення професійної злочинності. Кримінологічна характеристика професійної злочинності. Основні кримінологічні риси особистості злочинця-професіонала. Детермінація професійної злочинності. Роль кримінальної субкультури у відтворенні професійної злочинності. Загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання професійній злочинності.

Тема № 26. ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ З НЕОБЕРЕЖНОСТІ, ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇМ

Рівень, структура і динаміка необережних злочинів. Причини й умови необережних злочинів. Специфіка взаємозв'язку особи і ситуації в необережних злочинах.

Кримінологічна характеристика дорожньо-транспортних злочинів. Соціально-психологічні і моральні особливості особи необережного злочинця. Аварійні ситуації і роль інших, крім водіїв, учасників руху у їх створенні. Детермінація злочинних порушень правил експлуатації транспорту. Запобігання дорожньо-транспортним злочинам.

Основні кількісно-якісні показники злочинних порушень правил охорони праці і техніки безпеки. Особа злочинця даних злочинів. Особливості кримінологічної характеристика потерпілих, дії яких створили або сприяли вчиненню злочину і настанню тяжких наслідків. Детермінація порушень правил охорони праці і техніки безпеки. Мотиви порушень.

Запобігання злочинним порушенням правил охорони праці і техніки безпеки. Специфіка запобіжних заходів.

Тема № 27. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ (ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ) ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇМ

Поняття військових злочинів та їх кримінологічна характеристика. Особа злочинця, яка вчинила військовий злочин. Детермінація військових злочинів. Запобігання військовим злочинам.

Тема № 28. КОРУПЦІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ, ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ

Визначення корупції як соціального явища, види корупційних проявів. Кримінологічна характеристика корупційних правопорушень, проблеми латентності, засоби виявлення. Детермінація сучасної корупції в Україні.

Законодавство у сфері запобігання і протидії корупції, практичні заходи запобігання і протидії. Роль громадських організацій у зменшенні рівня корупції в Україні. Міжнародно-правові документи у сфері контролю корупції.

Література: *Голіна В.В., Головкін Б.М., Шостко О.Ю.* Програма навчальної дисципліни «Кримінологія» (освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр», спеціальність 8.03040101 «Правознавство»). Харків: Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», 2012. 18 с.

Додаток Є

Программа учебной дисциплины «Криминология» [Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова, г. Москва, Российская Федерация]

РАЗДЕЛ I.
ОБЩАЯ ЧАСТЬ

Тема № 1. ПОНЯТИЕ, ПРЕДМЕТ И СИСТЕМА КРИМИНОЛОГИИ

Понятие криминологии. Криминология как социолого-правовая наука и учебная дисциплина. Дискуссия о криминологии как об отрасли законодательства о предупреждении правонарушений и преступлений.

Предмет криминологии. Общая характеристика четырех компонентов предмета криминологии: преступности, личности преступника, причин и условий преступности, предупреждения преступности.

Криминология – междисциплинарная отрасль знания. Место криминологии в системе юридических и социальных наук. Криминология и уголовное право. Взаимодействие криминологии с уголовно-процессуальным правом, прокурорским надзором, криминалистикой, уголовно-исполнительным правом и смежной с ним пенитенциарной психологией и педагогикой. Использование в криминологии данных уголовно-правовой и социальной статистики. Связь криминологии с административным, гражданским, семейным, налоговым, бюджетным, таможенным и трудовым правом.

Связь криминологии с социологией, экономической наукой, демографией, психологией и другими общественными и естественными науками.

Система курса криминологии. Система криминологии по предмету и обобщенности криминологических характеристик. Общая и Особенные части. Криминологическая классификация Особенной части курса - криминологическая характеристика видов преступлений, выделяемых по содержанию преступных деяний (корыстные, насильственные и т.д.) либо по особенностям контингента преступников (преступления несовершеннолетних, рецидивные преступления и т.д.).

Задачи и функции криминологии: аналитическая, прогностическая, экспертная, нормотворческая, правоприменительная, международно-правовая функции криминологии.

Тема № 2. МЕТОДИКА КРИМИНОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Понятие методики криминологических исследований, ее комплексность. Сочетание социологических и правовых методов – характерная особенность методики криминологических исследований.

Диалектические и историко-материалистические методы как методологическая база криминологии. Применение системного подхода при анализе криминологических категорий.

Система прикладных методов криминологических исследований.

Изучение уголовных дел и иных документов по систематизированным вопросникам. Обобщение и группировка результатов изучения.

Анкетный метод. Преимущества и недостатки анкетного метода как наиболее распространенного в криминологических исследованиях. Виды анкет. Требования, предъявляемые к формулировке вопросов и их расположению. Виды вопросов, поставленных в анкете, - закрытые (альтернативные, шкальные, вопросы-меню), открытые, контрольные, дополнительные, вспомогательные, прямые, косвенные и т.д. Организация проведения анкетного опроса. Процедура обобщения анкет. Оценка результатов анкетного опроса.

Интервью и техника интервьюирования. Основные методические требования к проведению интервью. Показатели результативности интервью.

Цели использования в криминологических исследованиях экспертных оценок и мнений, излагаемых по определенным вопросам группой специально подобранных экспертов.

Наблюдение как непосредственное восприятие самим исследователем и прямое регистрирование им фактов, касающихся изучаемых объектов. Виды наблюдения – прямое, включенное и участие. Связанная с требованием принципа законности ограниченность использования этого метода в криминологических исследованиях.

Использование логико-математических методов и их роль в криминологических исследованиях научно-теоретического и научно-прикладного характера. Логико-математические модели преступности, личности преступников и т.п.

Психологические методы в криминологических исследованиях. Психологические тесты как метод изучения личности правонарушителя.

Уголовная статистика и ее роль в организации борьбы с преступностью. Основные задачи использования статистических методов в криминологии. Этапы статистических исследований. Статистическое наблюдение в криминологии. Виды статистических наблюдений – сплошное, выборочное, текущее, прерывное. Программы статистического наблюдения. Формы сбора статистических сведений, статистическая отчетность и специально организованные статистические обследования. Единая система учета и отчетности органов внутренних дел, прокуратуры, суда. Документы первичного учета в правоохранительных органах и их применение для статистического наблюдения. Сводка и группировка материалов статистических наблюдений в криминологии. Основные положения теории группировок. Виды группировок, применяемых в уголовной статистике, - типологические, вариационные, аналитические. Статистические таблицы.

Анализ статистических данных о преступности. Методика определения основных показателей преступности, абсолютные и относительные, количественные и качественные показатели преступности. Коэффициент преступности. Статистические ряды – вариационные и динамические. Функциональная и корреляционная связи между процессами и явлениями, изучаемыми криминологией.

Значение и приемы выборочного исследования, понятие и виды выборки в криминологии. Репрезентативность выборочного исследования. Организация и методика проведения выборочного статистического наблюдения.

Организация криминологического исследования. Программа криминологического исследования. Особенности программы и методика криминологического исследования. Условия и пределы использования методов. Сбор эмпирического материала и его обработка. Анализ результатов криминологического исследования и подготовка выходных документов. Оценка надежности результатов.

Задачи и методика криминологической экспертизы проектов законов и иных нормативных актов.

Тема № 3. РАЗВИТИЕ И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ КРИМИНОЛОГИИ

Появление и развитие криминологических идей в античный период, Средневековье и Новое время. Становление криминологии как науки в конце XIX в. Методологический позитивизм. Антропологическое направление в криминологии (Ч. Ломброзо, Э. Ферри). Достоинства и недостатки данного направления.

Социологическое направление в зарубежной криминологии. Теория социальной дезорганизации и аномии (Э. Дюркгейм, Р. Мертон). Теория дифференцированной связи (Г. Тард, Э. Сатерленд, Д. Кресси). Теория «конфликта культур». Теория «преступной субкультуры» (А. Коэн). Концепция «стигматизации» (Ф. Танненбаум, Г. Беккер, Э. Лемерт). Современные зарубежные биосоциальные теории. Клиническое направление (Ж. Пинатель, Б. ди Туллио). Психоаналитические теории (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер, Э. Фромм и др.). Экономический подход (Г. Беккер). Критическая криминология (Я. Тейлор, П. Уолтон, Дж. Янг, Р. Куини, В. Чемблисс). Постмодернизм (М. Фуко, Ж. Лиотар).

Развитие криминологии в дореволюционной России. Социологическое направление (М.В. Духовской, И.Я. Фойницкий, М.П. Чубинский, С.К. Гогель, В.Д. Набоков, А.А. Жижиленко, А.А. Пионтковский, С.В. Познышев, П.И. Люблинский). «Левое крыло» российских криминалистов – социологов (М.Н. Гернет, М.М. Исаев, Н.Н. Полянский, Х.М. Чарыхов). Биосоциальное направление (П.И. Тарновский, В.Ф. Чиж и др.).

Этапы развития российской криминологии.

Организация и деятельность первых советских криминологических учреждений в 20-х гг. XX столетия. Создание отделов моральной статистики. Кабинеты по изучению преступности и преступников. Государственный институт по изучению преступности и преступника (1925 г.) – важный шаг по объединению криминологических исследований в стране. Задачи, возложенные на этот институт, основные направления его деятельности,

научные труды. Дискуссии 20–30-х гг. по вопросам изучения преступности и личности преступников.

Причины существенного сокращения научных криминологических исследований в конце 30-х гг. Научно-практические исследования преступности в рамках правоохранительной деятельности в 30–40-х гг.

Создание в 1963 г. Всесоюзного института по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности как головного всесоюзного криминологического учреждения, координирующего научные исследования в области криминологии. С 1964 г. криминология – обязательная учебная дисциплина юридических вузов.

Разработки в 60–70-х гг. теоретических основ советской криминологии как самостоятельной науки и учебной дисциплины.

Сочетание теоретических и прикладных исследований, создание научно-методической основы нормотворчества и практики борьбы с преступностью – характерные черты современной криминологии. Основные научные проблемы, разрабатываемые современной криминологией. Координация криминологических исследований.

Российская криминологическая ассоциация, ее труды, научно-практические конференции.

Тема № 4. ПРЕСТУПНОСТЬ

Понятие преступности и ее признаки. Преступность как социальное и уголовно-правовое явление и понятие. Современные подходы к преступности: фундаментальный, конвенциональный, нон-конвенциональный, социологический, иные.

Историческая изменчивость преступности. Социальные и правовые явления, влияющие на уровень, структуру и динамику преступности, - исторические, политические, общественно-экономические условия жизни общества, изменения в уголовном законодательстве, состояние правоприменительной практики и т.д.

Основные качественно-количественные показатели преступности: уровень, структура, динамика. Уровень преступности и его компоненты. Показатели измерения. Индекс или коэффициент преступности. Значение этого показателя при изучении преступности.

Латентная преступность, ее причины и методы выявления. Латентность и регистрация преступности. Методика определения уровня латентности при оценке показателей преступности.

Структура преступности. Основные показатели структуры преступности в современной России.

Динамика преступности. Практическое значение анализа динамики преступности.

Преступность СССР и Российской Федерации с 1917 по 1960 г., с 1960 г. до распада СССР. Уровень, структура, тенденции развития.

Преступность в Российской Федерации в последнее десятилетие XX в. и начале XXI в. Основные тенденции в уровне, структуре, динамике. Новые структурные черты преступности.

Региональные особенности преступности («география преступности»).

Состояние преступности в крупных городах и столице.

Социальные девиации, их виды. Понятие «фоновых явлений», их соотношение и связь с преступностью.

Тема № 5. ЛИЧНОСТЬ ПРЕСТУПНИКА

Понятие личности преступника и значение ее исследования. Соотношение понятия личности преступника со смежными понятиями (субъект преступления, подсудимый, осужденный). Специфика криминологических аспектов изучения личности преступника. Различие понятий «преступная личность» и «личность преступника».

Личность преступника как система взаимосвязанных черт, свойств и качеств участника и носителя криминальных общественных отношений. Уровни криминологического изучения личности преступника – индивидуальный, групповой, уровень совокупной характеристики личности субъекта преступности. Правовая основа изучения личности преступника.

Криминологическая характеристика личности преступника. Особенности социальных ролей и позиций. Показатели соотношения лиц женского и мужского пола среди преступников. Соотношение различных возрастных групп преступников. Характеристика уровня образования лиц, совершивших преступление. Семейное положение и его изменение у лиц, совершивших преступление, воздействие этого фактора на формирование личностных качеств, направленность и устойчивость преступного поведения. Характеристика личности преступников по социальному положению и роду занятий. Этнические особенности преступников в современной России и их значение для предупреждения преступности.

Соотношение социального и биологического в личности преступника. Дискуссии и проблемы. Роль психофизиологических и генетических свойств преступников в этиологии преступного поведения. Значение учета медико-биологических и психиатрических особенностей лиц, совершивших преступление, для предупреждения их криминального рецидива.

Функционально-ролевая характеристика личности преступника, ее компоненты. Система социальных ролей преступника. Тенденция деформации структуры личности преступника путем замены социально-позитивных функций социально-негативными ролями, отчужденности от коллективов и неформальных групп, объединяющих лиц с положительным поведением.

Характеристика социально-психологической направленности, ценностных ориентаций и мотивационной сферы личности преступника. Специфика потребностей, интересов, отношения к социальным общностям и основным видам социальной деятельности. Деформация структуры и содержания гражданской, трудовой, семейно-бытовой, правовой психологии преступника. Особенности криминогенной мотивации как стержня личности преступника и причины преступления, общественно опасная установка – внутренняя готовность к определенному криминальному поведению, свойственному ряду лиц, совершивших умышленные преступления, и рецидивистам.

Типология и классификация преступников, их критерии, практическое значение. Критерии типологии. Практическое значение классификации преступников.

Тема № 6. ПРИЧИНЫ, УСЛОВИЯ, МЕХАНИЗМ КОНКРЕТНОГО ПРЕСТУПЛЕНИЯ

Понятие причин и условий конкретного преступления. Совершение конкретного преступления как результат взаимодействия негативных нравственно-психологических свойств личности, сложившихся под влиянием неблагоприятных условий формирования индивида, и внешних обстоятельств, образующих ситуацию преступления (криминогенную ситуацию).

Классификация причин и условий конкретного преступления.

Социально-психологический механизм совершения конкретного преступления.

Потребности личности, ее жизненные планы и интересы, которые во взаимодействии с системой ценностных ориентаций порождают мотивы преступного поведения. Мотивация преступного поведения – система мотивов, побудитель к преступлению и регулятор преступного поведения.

Классификация мотивов криминального поведения.

Условия неблагоприятного формирования личности и их роль в совершении преступлений. Семейные, образовательные, трудовые, досуговые, бытовые, криминогенные условия формирования личности субъекта, антисоциального поведения.

Роль конкретной жизненной ситуации в формировании и реализации мотивации совершения преступления.

Ситуация преступления как особая сфера взаимодействия личности с социальной средой.

Элементы криминогенной ситуации. Классификация криминогенных ситуаций по времени и объему действия, источнику возникновения, содержанию, характеру воздействия на виновного и т.д. Значение классификации криминогенных ситуаций при планировании и организации профилактики отдельных видов преступлений.

Тема № 7. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ВИКТИМОЛОГИЯ

Криминологическая виктимология – учение о потерпевшем от преступления и его поведении.

Виктимность как совокупность определенных свойств личности и социального статуса потерпевшего, повышающих его криминальную уязвимость.

Классификация потерпевших по социально-демографическим, профессиональным и социально-правовым признакам.

Значение провоцирующего и иных видов виктимного поведения потерпевших как условия совершения преступления.

Профилактика криминогенной виктимности.

Тема № 8. ПРИЧИНЫ И УСЛОВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ

Понятие причин и условий преступности в криминологии. Причинность как одна из форм детерминации, при которой одно явление (причина) порождает другое (следствие). Двухзвенная причинная связь, причинная цепь и причинная сеть. Отличие

причинной связи от других видов связи - корреляционной, временной и пространственной, связи состояний и др.

Обусловливание как вид непричинной детерминации, состоящий в создании возможности (вероятности) наступления следствия двумя путями: способствованием формирования причины и способствованием ее реализации. Криминогенные детерминанты – родовое понятие причин и условий преступности.

Социальные противоречия – корни причин и условий преступности.

Системный подход к исследованию причин и условий преступности. Причины и условия преступности как система, состоящая и взаимосвязанных подсистем и элементов, располагающихся в определенной иерархии и уровневом соподчинении (причины и условия конкретных преступлений – микросистем, подсистем преступности в целом – макросистема). Система причин и условий преступности вовне выступает как единое целостное образованием по отношению к другим социальным системам – уголовной юстиции, профилактике правонарушений, к обществу в целом, находясь с ними в различного рода взаимодействии.

Классификация причин и условий преступности. Различие и соотношение причин и условий по механизму действия на причины и условия различных групп преступлений, причины и условия конкретных преступлений. Классификация криминогенной детерминации по содержанию: социально-психологическая, экономическая, политическая, организационно-управленческая и др. Формирующие и способствующие условия преступности.

Причины и условия преступности в России на постсоветском этапе развития общества и государства. Связь причин и условий преступности с глобальным кризисом 90-х гг. в стране. Социальные конфликты – условия, формирующие криминогенную мотивацию. Причины преступности и нравственное состояние общества, отсутствие необходимых моральных ценностей и установок (внедрение антикультуры, психологии вседозволенности). Криминогенная психология различных социальных слоев и групп как причина преступности. Корыстная мотивация – доминирующая среди причин современной преступности, ее модификация при псевдодемократии и криминализации рыночных отношений.

Тема № 9. ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ И ИНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ

Понятие, формы и виды социально-правового контроля. Его роль в противодействии, удержании и профилактике преступности. Современные проблемы эффективности социально-правового контроля преступности.

Понятие предупреждения преступности. Предупреждение преступности как многоуровневая система государственных и общественных мер, направленных на устранение, ослабление или нейтрализацию причин и условий преступности, преступности и декриминализацию личности преступников. Основные требования, предъявляемые к предупредительным мерам: законность, социальная и экономическая обоснованность, эффективность.

Классификация мер предупреждения преступности.

Виды (этапы) индивидуальной профилактики в зависимости от стадий искажения ориентации и черт личности и выражающего их поведения, а также момента начала предупредительной работы. Анализ общесоциальных и специально-криминологических мер предупреждения преступности по механизму действия. Социально-экономические, организационно-управленческие, идеологические, технические, правовые меры.

Субъекты предупреждения преступности.

Законодательные органы и органы исполнительной власти как субъекты профилактики.

Особенности участия в профилактике преступности органов социальной защиты населения, образования, здравоохранения, управления государственным имуществом, финансовых, налоговых, таможенных служб, органов экономической безопасности, органов, ведающих межнациональными отношениями.

Правоохранительные органы как субъекты профилактики преступности. Профилактическая деятельность суда, прокуратуры, органов внутренних дел и безопасности, адвокатуры, нотариата, юридической службы предприятий, организаций, учреждений.

Предупреждение преступности в рамках СНГ. Нормативные акты о координации мер противостояния криминальному наркотизму, организованной преступности, коррупции. Органы криминологической профилактики.

Конгрессы ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями. Международные организации и Конвенции по борьбе с наркобизнесом, отмыванием нелегальных доходов, коррупцией, терроризмом и др.

Современные зарубежные системы предупреждения преступности, их классификация, характеристика, оценка эффективности. Значение международно-правового сотрудничества и зарубежного опыта в предупреждении преступности.

Тема № 10. СРАВНИТЕЛЬНАЯ КРИМИНОЛОГИЯ

Теоретические и методологические основы сравнительной криминологии. Понятие и предмет сравнительной криминологии. Сравнительная криминология и сравнительное правоведение. Криминологические и уголовно-политические системы. Криминолого-правовые системы англо-саксонской, романо-германской, мусульманской, дальневосточной и славянской правовых семей.

Практика сравнительных исследований преступности. Роль и значение ООН. Сравнительные обзоры преступности в разных странах.

Институциональные и конвенциальные формы взаимодействия государств в изучении и предупреждении преступности и иных правонарушений. Роль и значение универсальных, региональных и специальных международных организацией в предупреждении преступности.

Система противоречий современного мира в межгосударственных отношениях, внутригосударственные противоречия, изменения общественной психологии как основные криминогенные детерминанты. Причины и условия преступности. Влияние глобализации на изменение современной политической, экономической и правовой карты мира.

Раздел II.
ОСОБЕННАЯ ЧАСТЬ

Тема № 11. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕСТУПНОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ЛИЦ

Преступность несовершеннолетних лиц, ее уровень, структура и динамика. Изменения ее состояния за последние два десятилетия.

Криминологическая характеристика, социально-психологические и нравственные особенности личности несовершеннолетних преступников. Различия несовершеннолетних правонарушителей мужского и женского пола, изменения характера преступности в конце XX и начале XXI в. Специфика, связанная с возрастом и уровнем социальной и гражданской зрелости подростков.

Причины и условия преступности несовершеннолетних.

Роль условий жизни и воспитания, возрастных особенностей, конфликтной ситуации, позиции окружающих лиц и прежде всего антиобщественного поведения взрослых и «досуговых» лиц.

Криминогенность семьи. Недостатки школьного воспитания. Проблемы среднего профессионального образования и трудоустройства.

Молодежная субкультура. Неформальные досуговые группы.

Система социальных государственных и общественных мер предупреждения преступности несовершеннолетних. Роль коллективов учебных заведений в предупреждении правонарушений несовершеннолетних. Воспитательно-профилактическая работа по месту жительства.

Предупредительная деятельность суда, прокуратуры, органов внутренних дел, комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав.

Тема № 12. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НАСИЛЬСТВЕННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ

Понятие и общая характеристика насильственных преступлений как особой группы преступлений по криминологической классификации.

Состояние, структура, динамика насильственных преступлений. Криминологическая характеристика умышленных убийств, причинения вреда здоровью и изнасилований – в целом и по отдельным видам указанных преступлений. Возрастание уровня корыстных насильственных деяний, в том числе убийств по найму.

Региональные особенности насильственных преступлений.

Криминологическая характеристика лиц, совершающих убийства, причиняющих тяжкий вред здоровью, совершающих изнасилования. Социально-психологические и нравственные особенности насильственного преступника.

Система мотивации насильственной преступности. Виды конфликтов в сфере быта и досуга как источники нравственной преступности. Влияние пьянства и наркотизма.

Причины и условия насильственных преступлений в криминальной среде.

Криминогенные детерминации корыстно-насильственных посягательств на предпринимателей и политических деятелей.

Значение исследования характера ситуации и взаимоотношений преступников с потерпевшими для выявления причин и условий преступлений.

Предупреждение насильственных преступлений. Особенности предупреждения убийств, причинения тяжкого вреда здоровью и изнасилований. Ранняя профилактика бытовых конфликтов. Профилактическое значение соблюдения принципа неотвратимости ответственности за правонарушения и преступления небольшой тяжести, предшествующие тяжким преступлениям против личности.

Глава № 13. ТЕРРОРИЗМ

Понятие терроризма. Соотношение терроризма с преступлениями международного характера против жизни и общественной безопасности, киберпреступностью. Основные признаки терроризма как самостоятельно вида преступной деятельности и криминологического явления.

Уровень, структура и динамика терроризма в мире и России.

Характеристика личности террориста по демографическим, социально-ролевым и социально-психологическим свойствам.

Причины и условия терроризма. Особенности полимотивации террористических проявлений. Политические, идеологические, сепаратистские, религиозные, экономические, социальные, правовые и другие условия формирования террористической мотивации и условия, способствующие совершению террористических деяний.

Профилактика терроризма в России. Роль ближайшего окружения террористов для их выявления. Значение оперативного принятия профилактических мер на этапах, предшествующих терроризму, в частности неотвратимости ответственности за незаконный оборот наркотиков и оружия, захват заложников, угрозы, организацию бандформирований и т.д.

Международные конвенции и организации по борьбе с терроризмом. Значение международного сотрудничества в противодействии террористической деятельности.

Тема № 14. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НАРКОПРЕСТУПНОСТИ

Наркопреступность как система преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов и прекурсоров и их хищением.

Наркомания как болезнь. Общественная опасность наркотизации населения.

Уровень, структура, динамика преступного наркотизма. Объем латентности, методика его исчисления.

Структура преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотиков. Организованная, профессиональная, рецидивная преступность и наркотизм.

Особенности криминологической характеристики личности субъектов преступного наркотизма и их типология. Возрастные черты криминального наркотизма.

Причины и условия криминального наркотизма. Связь с духовным и социально-экономическим кризисами. Криминогенные условия в виде просчетов в деятельности образовательно-воспитательных и правоохранительных органов.

Система раннего предупреждения наркотизма. Роль общесоциальной профилактики. Федеральные и региональные целевые программы комплексных мер по противодействию злоупотреблению наркотиками и их незаконному обороту. Специальная профилактика со стороны органов внутренних дел, федеральных и региональных органов по контролю за наркотиками.

Уголовная политика в сфере противодействия наркопреступности (зарубежный опыт).

Международные акты и международное сотрудничество в сфере противодействии наркопреступности.

Тема № 15. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕСТУПНОСТИ В СФЕРЕ ЭКОНОМИКИ

Понятие преступности в сфере экономики (преступности против собственности и преступности в сфере экономической деятельности).

Уровень, структура, динамика преступлений против собственности за последние 20 лет. Состояние основных видов криминального предпринимательства. Истоки высокой латентности преступлений экономической направленности.

Личность субъектов посягательства на чужое имущество. Типология имущественно-корыстных преступников.

Основные черты личности экономического преступника. Типология по видам преступлений.

Причины и условия имущественно-корыстной преступности.

Детерминанты экономической преступности.

Тенденции изменений корыстной мотивации за последние 20 лет в советский и постсоветский периоды.

Политические, экономические, управленческие, идеологические, психологические, правовые, криминальные условия, способствующие формированию корыстной психологии в обществе, общностях и у индивидуумов и проявлению ее в совершении преступлений в сфере экономики.

Роль материального расслоения в современном российском обществе в детерминации преступности (бизнес-элитная и преступность бедных). Нарушение принципов равенства и неотвратимости ответственности за совершенные общественно опасные деяния как одно из главных криминогенных условий преступлений экономической направленности.

Причины и условия преступности экономической направленности. Социально-экономический кризис в России как источник преступности экономической направленности в период рыночных отношений.

Предупреждение преступности экономической направленности. Меры общесоциальной профилактики – социально-экономические, властные, организационно-

управленческие. Значение уголовного законодательства в противодействии экономической преступности.

Специальная профилактика, осуществляемая правоохранительными органами, судами и контрольно-ревизионными органами.

Тема № 16. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ

Понятие и основные признаки организованной преступности. Отличие организованной преступности от других видов преступной деятельности. Уровни организованной преступной деятельности. Преступные организации (сообщества), их отличия от организованных групп. Коррупция как структурный элемент организованной преступности, условие ее существования и развития. Интернационализация организованной преступности. Транснациональная организованная преступность. Основные тенденции развития организованной преступности.

Типичные признаки личности участников преступных сообществ. Их классификация.

История появления и становления организованной преступности в СССР, ее трансформация в постсоветский период. Причины и условия, детерминирующие появление и способствовавшие трансформации организованной преступности в СССР и РФ.

Противодействие организованной преступности. Меры экономического, социального, правового и идеологического характера. Значение специальных структурных подразделений правоохранительных органов, осуществляющих борьбу с организованной преступностью.

Международные профилактические меры. Роль Интерпола в предупреждении организованной преступности. Конвенции ООН против транснациональной организованной преступности и отдельных ее проявлений.

Тема № 17. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА КОРРУПЦИИ

Понятие и основные признаки коррупции. Криминологические, правовые, социологические и экономические подходы к ее изучению. Классификация и типология коррупционных проявлений.

Коррупционные преступления в Уголовном кодексе РФ и их виды. Уровень, структура и динамика коррупционной преступности за последние 20 лет. Латентность коррупционных преступлений. Методика выявления незарегистрированных видов коррупционных преступлений.

Личность коррупционного преступника и типология коррупционных преступников.

Причины и условия коррупции. Истоки возникновения преступности в России. Криминогенные условия коррупции, связанные с бесконтрольностью и безнаказанностью, либерализацией судебной практики, слабостью институтов гражданского общества. Политические, экономические и социально-психологические детерминанты.

Противодействие коррупции как направление общегосударственной политики Российской Федерации. Современная законодательная база противодействия коррупции. Ан-

тикоррупционная политика и ее субъекты. Участие российского гражданского общества в борьбе с коррупцией.

Международное сотрудничество по проблеме противоборства коррупции. Роль и значение ООН, Совета Европы, их конвенций, неправительственные международные организации в борьбе с коррупцией. Основные направления их деятельности.

Тема № 18. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НЕОСТОРОЖНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ

Понятие и общая характеристика неосторожных преступлений.

Уровень, структура и динамика неосторожной преступности с учетом латентности. Особенности неосторожной преступности в сфере взаимодействия человека и техники. Общественная опасность неосторожной преступности.

Криминологическая характеристика личности неосторожных преступников. Их типология.

Причины и условия неосторожных преступлений. Особенности взаимодействия личности и ситуации в неосторожных преступлениях. Криминогенная роль организационно-управленческих нарушений, технических и технологических недостатков производства, отсутствия должного контроля за соблюдением правил безопасности, недостатки подготовки, обучения, воспитания участников трудового процесса и т.д.

Система предупреждения неосторожных преступлений. Общая и специальная профилактика.

Уровень, структура и динамика автотранспортных преступлений. Основные тенденции изменений в структуре этих преступлений.

Криминологическая характеристика личности субъектов преступных нарушений правил безопасности дорожного движения и эксплуатации транспорта. Мотивы нарушений. Условия, способствующие аварийности, связанные с безопасностью автотранспортного парка, профессиональной подготовки водителя, состоянием дорог и профилактической службы на трассах, организацией и технической обстановкой движения, культурой общения участников дорожного движения, коррумпированностью сотрудников контролирующих органов и т.д.

Общесоциальные и специальные меры предупреждения автотранспортных преступлений. Значение ранней профилактики на стадии дорожных правонарушений.

Литература: *Козлов Ю.Г., Кузнецова Н.Ф., Матвеева А.А.* Программа учебной дисциплины «Криминология». Москва: Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова, 2018. 53 с.

Додаток Ж

Типовая учебная программа дисциплины «Криминология» по специальности 1–24 01 02 «Правоведение» [Учебно-методическое объединение вузов Республики Беларусь по гуманитарному образованию, г. Минск, Республика Беларусь]

Раздел I.
ОБЩАЯ ЧАСТЬ

Тема № 1. ПОНЯТИЕ, ПРЕДМЕТ, ЗАДАЧИ И СИСТЕМА КРИМИНОЛОГИИ

1. Понятие криминологии как социолого-правовой науки, ее место среди юридических и неюридических наук. Криминология и уголовное право, уголовный процесс, уголовно-исполнительное право. Связь криминологии с другими, правовыми и неюридическими науками.

2. Предмет криминологии. Общая характеристика преступности, личности преступника, причин и условий преступности, предупреждения преступлений как четырех системных элементов предмета криминологии. Взгляды отечественных и зарубежных криминологов на предмет криминологии.

3. Методологическая база криминологии. Применение системного метода при анализе криминологических явлений.

4. Задачи криминологии. Глубокий анализ состояния, структуры и динамики преступности и на основе этого прогнозирование преступности в ближайшем и отдаленном будущем. Изучение на различных уровнях причин преступности. Исследование эффективности применяемых мер противодействия преступности, предупреждения преступлений и разработка новых, более эффективных мер. Аналитическая, прогностическая, экспертная, нормотворческая, правоприменительная, международно-правовая функции криминологии.

5. Влияние криминологических исследований на определение уголовной политики государства. Нормативные правовые акты криминологического характера национального и международного уровня.

6. Система учебного курса. Общая часть криминологии. Характеристика общетеоретических вопросов, входящих в общую часть. Криминологическая характеристика видов преступности, составляющих Особенную часть курса криминологии.

Тема № 2. РАЗВИТИЕ КРИМИНОЛОГИИ КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В БЕЛАРУСИ

1. Развитие криминологии в дореволюционной России. Последователи социологического направления (М.В. Духовский, А.А. Жижиленко, П.И. Люблинский, В.Д. Набоков, А.А. Пионтковский, С.В. Познышев, И.Я. Фойницкий, М.П. Чубинский). Биосоциологическое направление (Д.А. Дриль, П.И. Тарновский, В.Ф. Дриль). «Левое крыло» российских криминалистов-социологов (М.Н. Гернет, М.М. Исаев, Н.Н. Полянский, Х.М. Чарыхов).

2. Криминологические учреждения и криминологические исследования в первые годы советского государства. Отделы моральной статистики. Криминологические кабинеты и лаборатории. Государственный институт по изучению преступности и преступника. Открытие криминологического кабинета при факультете хозяйства и права Белорусского государственного университета (30.10.1926 г.). Засекречивание уголовной статистики и ликвидация криминологических учреждений в начале 30-х гг. XX в. Причины прекращения криминологических исследований в стране.

3. Возобновление криминологических исследований в конце 50-х гг. XX в. Введение в учебные планы юридических вузов предмета «Криминология». Создание Всесоюзного института по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности при Прокуратуре СССР (1963 г.). Развертывание криминологических исследований в стране. Лауреаты государственных премий СССР, присужденных за достижения в исследовании криминологических проблем.

4. Формирование научно-исследовательских криминологических учреждений в Беларуси. Научно исследовательский институт проблем криминологии, криминалистики и судебных экспертиз Министерства юстиции Республики Беларусь (1990 г). Республиканский центр анализа и прогнозирования преступности (2002 г.). Научно-практический центр проблем укрепления законности и правопорядка Генеральной прокуратуры Республики Беларусь (2006 г.). Национальный центр законодательства и правовых исследований Республики Беларусь (2008 г.). Основные научные проблемы, разрабатываемые белорусскими учеными на современном этапе.

5. Научное обеспечение предупреждения преступности в СНГ. Нормативные акты о координации мер противодействия незаконному обороту наркотических средств и психотропных веществ, организованной преступности, коррупции и терроризму.

Тема № 3. ПОНЯТИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ПРЕСТУПНОСТЬ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

1. Понятие преступности. Признаки преступности. Преступность – социальное и уголовно-правовое явление. Преступность – количественно и качественно изменяющееся явление.

2. Показатели преступности: состояние, уровень, структура и динамика преступности. Дополнительные показатели преступности: география преступности, размеры материального и физического вреда (цена преступности), хронометраж преступности. Содержание и методика расчета.

3. Латентная преступность, ее причины и методы объективизации данных. Латентность и регистрация преступлений. Методика определения уровня латентности при оценке показателей преступности.

4. Преступность в СССР и БССР – краткая характеристика состояния и динамики.

5. Преступность в Республике Беларусь (1999–2000 гг.). Состояние, уровень, структура и динамика преступности. Качественная характеристика преступности в Республике Беларусь.

6. Общая характеристика преступности в зарубежных странах. Различия в уровне и структуре преступности в высокоразвитых и развивающихся странах.

Тема № 4. НАУЧНЫЕ ШКОЛЫ И ТЕОРИИ В КРИМИНОЛОГИИ

1. Возникновение, основные этапы и направления развития криминологии. Зарубежные криминологические научно-исследовательские учреждения.

2. Биосоциальное направление в криминологии. Антропологическое направление в криминологии (Ч. Ломброзо, Э. Ферри, Р. Гарофало). Возможности использования психоаналитических теорий (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер, Э. Фромм) для противодействия преступности. Генетические и другие криминологические теории. Современные зарубежные биосоциальные теории в криминологии. Клиническое направление (Ж. Шпатель, Б. ди Туллио).

3. Сущностные характеристики социологического направления в криминологии (Л. Ж.-А. Кетле). Криминологические теории социологического направления начала и середины прошлого века (Э. Дюркгейм, Р. Мертон, Г. Тард, Э. Сазерленд, Т. Селлин) – теории: «множественности факторов», «дифференциальной ассоциации», «социальной дезорганизации (аномии)», «конфликта культур», «контроля», «стигматизации» и др. Достоинства и недостатки социологического направления в криминологии.

4. Развитие взглядов отечественных криминологов на причины преступности. Биологическое и социологическое направления в криминологии в 20-е гг. XX в. Классовый подход в определении причин преступности в 30-е годы XX века. Различие во взглядах на причины преступности в 60–90-е годы.

Тема № 5. ПРИЧИНЫ И УСЛОВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ

1. Значение изучения причин преступности. Понятие детерминации преступности. Криминогенные детерминанты - родовое понятие причин и условий преступности. Непричинная детерминация. Криминогенные факторы.

2. Понятие причин преступности. Причинность в социальной среде. Классификация причин. Различие между причинами и условиями преступности. Общие причины и условия преступности, причины и условия отдельных видов преступлений, причины и условия конкретного преступления. Причины первого порядка (непосредственные) и причины второго порядка (опосредованные). Классификация криминогенных детерминант по содержанию: социально-экономические и социально-психологические. Формирующие и способствующие условия преступности.

3. Причины и условия преступности в Беларуси на постсоветском этапе развития общества и государства. Связь причин и условий с системным кризисом социально-экономических отношений 90-х годов в СССР.

Антиобщественное сознание людей – непосредственная причина, обусловливающая преступность как социальное явление. Детерминанты, обусловливающие антиобщественное сознание определенной части членов общества.

Социально-экономические причины преступности. Доминирование корыстной мотивации совершения преступлений – следствие искажения системы потребностей у населения. Невозможность социально допустимыми способами сохранить прежний социальный статус, удовлетворить потребности в самоутверждении, самореализации, профессиональном росте как причины преступного агрессивного поведения.

Социально-нравственные причины преступности. Нравственное состояние общества: отсутствие необходимых моральных ценностей и установок, внедрение антикультуры, психологии вседозволенности, ожесточение нравов, деградация межличностных отношений.

4. Условия, способствующие существованию преступности.

Тема № 6. ПРИЧИНЫ, УСЛОВИЯ, МЕХАНИЗМ ПРЕСТУПНОГО ПОВЕДЕНИЯ

1. Понятие причин и условий совершения конкретного преступления. Совершение преступления как результат взаимодействия негативных нравственно-психологических свойств личности, сложившихся под влиянием неблагоприятных условий формирования индивида, и внешних обстоятельств, образующих ситуацию преступления.

2. Неблагоприятные условия формирования личности и их роль в совершении преступления. Механизмы отрицательного воздействия семейного, образовательного, трудового, досугового и бытового окружения на процесс социализации. Негативное влияние средств массовой информации на нравственное становление подростков и молодежи.

3. Понятие и криминогенная роль конкретной жизненной ситуации в формировании и реализации мотивации совершения преступления. Классификация криминогенных ситуаций по времени и объему действия, источнику возникновения, содержанию, характеру воздействия на виновного. Значение классификации криминогенных ситуаций для планирования и организации профилактики отдельных видов преступлений.

4. Поведение потерпевшего как криминологический фактор. Криминальная виктимология – учение о потерпевшем от преступления и его поведении. Виктимность как свойство определенной личности, социальной роли или социальной ситуации, повышающее ее криминальную уязвимость. Виды виктимности: личностная, ролевая и ситуативная. Виктимизация как процесс превращения человека в жертву преступления и как результат этого процесса. Классификация потерпевших по социально-демографическим и социально-психологическим признакам. Основные направления профилактики криминальной виктимности.

5. Условия, способствующие совершению преступления. Классификация условий, способствующих совершению преступления.

Тема № 7. ЛИЧНОСТЬ ПРЕСТУПНИКА

1. Понятие личности преступника. Подходы к пониманию ее сущности, значение для исследований. Различие понятий «преступная личность» и «личность преступника».

2. Структура личности преступника.

Социально-демографические признаки, характеризующие личность преступника (пол, возраст, образование, профессия и т. д.). Социально-ролевая характеристика личности преступника. Система социальных ролей преступника. Тенденция отчужденности от социальных групп положительной направленности. Постепенная трансформация социально-позитивных функций, замена их социально-негативными ролями.

Социально-психологическая характеристика личности преступника. Характеристика социально-психологической направленности, ценностных ориентаций и мотивационной сферы личности преступника. Специфика потребностей, интересов, отношения к основным видам общественной деятельности, социальным общностям. Специфика нравственного сознания преступника. Уровень и особенности правового сознания преступников. Криминальная готовность как критерий общественно опасной установки личности преступника.

Психофизиологические особенности личности преступника – тип темперамента, способности, особенности мышления, состояние психического и соматического здоровья. Соотношение социального и биологического в личности преступника. Влияние биологических факторов на общественно опасное поведение. Значение учета медико-биологических и психиатрических особенностей лиц, совершивших преступления, для предупреждения их криминального рецидива.

3. Классификация и типология преступников. Критерии типологии: а) по характеру и содержанию мотивации преступного поведения; б) по степени, глубине и стойкости антисоциальной направленности личности. Практическое значение классификации преступников.

Тема № 8. ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

1. Понятие предупреждения преступлений. Стратегии воздействия на преступность. Понятия «пресечение преступлений», «предотвращение преступлений» и «профилактика преступлений», их соотношение с общим понятием «предупреждение преступлений».

2. Общая характеристика предупреждения преступлений как многоуровневой системы. Классификация предупредительных мер. Общесоциальное и специально-криминологическое предупреждение преступлений. Индивидуальная профилактика лиц с девиантным поведением.

3. Требования, предъявляемые к специальным предупредительным мерам. Основания для применения специальных мер предупреждения преступлений: материальные (фактические) и формальные (юридические) основания.

4. Общая характеристика субъектов предупредительной деятельности.

5. Законодательные органы и органы исполнительной власти как субъекты предупредительной деятельности. Криминологическая экспертиза проектов нормативных пра-

вовых актов как одна из основных мер общей профилактики правонарушений: цели, задачи, принципы.

6. Предупредительная деятельность органов внутренних дел, прокуратуры, государственной безопасности, пограничной службы, финансовых расследований, таможенных органов, органов и подразделений по чрезвычайным ситуациям.

7. Достижение целей общей и специальной превенции при назначении наказания и иных мер уголовной ответственности. Деятельность суда по предупреждению преступлений, не связанная с рассмотрением конкретных уголовных дел.

8. Участие в профилактике правонарушений местных исполнительных и распорядительных органов, организаций здравоохранения, учреждений образования, органов по труду, занятости и социальной защите, органов опеки и попечительства, государственных средств массовой информации.

9. Формы участия общественности в предупреждении преступлений. Общественные пункты и советы общественных пунктов.

Тема № 9. МЕТОДИКА КРИМИНОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

1. Понятие методики криминологических исследований. Комплексность методики, определяемая сложностью и системностью объекта исследований. Необходимость сочетания социологических, правовых и статистических методов, обусловленная междисциплинарностью криминологии.

2. Методологические основы организации криминологического исследования. Программа криминологического исследования. Условия и пределы использования методов. Сбор эмпирического материала и его обработка. Анализ результатов криминологического исследования и подготовка итоговых документов. Оценка достоверности результатов. Научное сопровождение их использования в практике предупреждения преступлений.

3. Система методов криминологических исследований. Метод изучения документов. Метод анкетирования. Метод интервьюирования. Метод экспертных оценок. Наблюдение как метод криминологических исследований. Метод моделирования и его использование в криминологии для научно-теоретических и для научно-практических целей. Тестирование и социометрия как частные психологические методы в криминологических исследованиях.

4. Уголовная статистика и ее применение в криминологических исследованиях. Статистическое наблюдение в криминологии. Задачи статистического наблюдения. Объект наблюдения и его элементы. Виды статистических наблюдений: сплошное, выборочное, текущее, прерывное.

Единая государственная система регистрации и учета правонарушений. Документы первичного учета в правоохранительных органах и их применение для статистического наблюдения. Статистка судимости.

Тема № 10. КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ И ПЛАНИРОВАНИЕ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

1. Понятие, цели и значение криминологического прогнозирования. Виды и сроки прогнозов преступности.
2. Прогнозирование преступности и его методы. Методика прогнозирования индивидуального преступного поведения.
3. Прогнозирование общественно опасного поведения и криминализации деяний.
4. Понятие планирования предупреждения преступлений. Виды и структура планов. Методологические требования к их составлению.
5. Государственные программы борьбы с преступностью в Республике Беларусь. Планирование предупреждения преступлений в регионе или на отдельном объекте.

Раздел II.
ОСОБЕННАЯ ЧАСТЬ

Тема № 11. ПРЕСТУПНОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА, ПРИЧИНЫ И ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ

1. Понятие преступности несовершеннолетних. Значение ее изучения.

Состояние, структура и динамика преступлений, совершенных лицами, не достигшими возраста 18 лет. Количественные и качественные отличия преступности несовершеннолетних на современном этапе развития белорусского общества в сравнении с советским периодом.

2. Криминологическая характеристика личности несовершеннолетнего преступника. Социально-психологические, нравственные особенности лиц, совершивших преступления в возрасте до 18 лет. Нервно-психические аномалии у несовершеннолетних правонарушителей.
3. Причины преступности несовершеннолетних в Республике Беларусь. Криминогенные детерминанты преступности несовершеннолетних, связанные с личностными особенностями и отражающие недостатки социализации. Влияние условий жизни и воспитания, возрастных особенностей и антиобщественного поведения взрослых на преступное поведение несовершеннолетних.
2. Общесоциальное предупреждение преступлений несовершеннолетних. Его отражение в государственных программах и планах.
3. Система профилактики безнадзорности и профилактики правонарушений несовершеннолетних в стране. Цели, задачи и принципы деятельности. Минимальные стандартные правила ООН (1985 г.), касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних. Руководящие принципы ООН для предупреждения преступности несовершеннолетних (1990 г.). Правила ООН, касающиеся защиты несовершеннолетних, лишенных свободы (1990 г.).
4. Предупреждение преступлений комиссиями по делам несовершеннолетних. Ранняя профилактическая деятельность комиссий. Предупреждение правонарушений и

преступлений комиссиями при рассмотрении конкретных дел о несовершеннолетних. Меры воздействия, применяемые комиссиями к родителям, не выполняющим свой родительский долг по воспитанию детей.

5. Предупреждение преступлений инспекциями по делам несовершеннолетних. Профилактическое наблюдение.

6. Роль специальных учебно-воспитательных и лечебно-воспитательных учреждений в предупреждении преступлений несовершеннолетних. Приемники-распределители для несовершеннолетних.

7. Особенности предупредительной деятельности следователя и суда по предупреждению преступлений несовершеннолетних.

8. Возможности неспециализированных субъектов (общественных и религиозных организаций, родительских, домовых комитетов и пр.) в деле предупреждения правонарушений несовершеннолетних.

9. Криминологическая характеристика преступности молодежи, ее причины и предупреждение.

Тема № 12. РЕЦИДИВНАЯ И ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА, ПРИЧИНЫ И ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ

1. Понятие рецидивной преступности, криминальный рецидив и повторность преступлений. Состояние, структура и динамика рецидивной преступности. Признаки преступного профессионализма.

2. Криминологическая характеристика личности рецидивиста и профессионального преступника. Специальный рецидив, его характерные черты и свойства. Профессионализация злостных преступников. Социально-нравственные черты. Корыстно-насильственная, паразитическая установка у злостных рецидивистов. Злоупотребление алкоголем. Отсутствие (или ослабленность) семейных связей. Типология преступников-рецидивистов.

3. Причины рецидивной и профессиональной преступности. Соотношение общих причин преступности и специфических причин и условий рецидивной и профессиональной преступности.

Причины и условия рецидива преступления, связанные с недостатками в карательной судебной практике и исполнении наказания. Причины и условия, которые возникают после отбытия наказания.

4. Предупреждение рецидивной и профессиональной преступности. Меры, направленные на исправление лиц в процессе исполнении наказания.

5. Общесоциальные меры по ресоциализации лиц, отбывших наказания. Система мер постпенитенциарной адаптации лиц, освобожденных из мест лишения свободы. Трудоустройство освобожденных из мест лишения свободы. Превентивный надзор и профилактическое наблюдение.

6. Значение для предупреждения профессиональной и рецидивной преступности реализации международных стандартов обращения с осужденными: Минимальные стандартные правила ООН в отношении мер, не связанных с тюремным заключением (1990 г.).

Минимальные стандартные правила обращения с заключенными (1955 г.) и Правила ООН, касающиеся защиты несовершеннолетних, лишенных свободы (1990 г.).

Тема № 13. НАСИЛЬСТВЕННАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА, ПРИЧИНЫ И ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ

1. Понятие и общая характеристика насильственных преступлений.
2. Состояние, структура, динамика отдельных видов насильственной преступности: преступлений против жизни и здоровья; преступлений против половой неприкосновенности и половой свободы; преступлений против личной свободы; преступлений против общественного порядка.
3. Криминологическая характеристика личности насильственных преступников. Социально-демографическая, правовая, социально-психологическая характеристика убийц, причинителей умышленных тяжких телесных повреждений, насильников и хулиганов. Типология лиц, совершающих тяжкие насильственные преступления. Патопсихологическая характеристика насильственных преступников.
4. Причины и условия убийств, умышленных причинений тяжких телесных повреждений, хулиганств. Особенности хулиганской мотивации. Связь ее с мотивацией других насильственных преступлений. Криминогенная детерминация изнасилований, насильственных действий сексуального характера.
5. Значение исследования характера ситуации и взаимоотношений преступника с потерпевшим для выявления причин и условий насильственных преступлений. Виды конфликтов в сфере быта и досуга. Влияние пьянства и наркотизма.
6. Особенности предупреждения убийств, умышленных причинений тяжких телесных повреждений, изнасилований, насильственных действий сексуального характера. Ранняя профилактика бытовых конфликтов, обеспечиваемая путем реализации принципа неотвратимости ответственности за правонарушения и преступления, не представляющие большой общественной опасности, предшествующие тяжким преступлениям против личности. Повышение культуры досуга - важная мера общей профилактики хулиганства.
7. Виктимологические рекомендации по уменьшению вероятности стать жертвой убийства, умышленного причинения тяжкого телесного повреждения, изнасилования, насильственных действий сексуального характера, хулиганства.

Тема № 14. КОРЫСТНАЯ И КОРЫСТНО-НАСИЛЬСТВЕННАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА, ПРИЧИНЫ И ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ

1. Понятие корыстной и корыстно-насильственной преступности. Уровень, структура, динамика корыстных, корыстно-насильственных преступлений, преступлений, посягающих на порядок осуществления экономической деятельности в суверенной Беларуси. Новые формы их совершения.
2. Личность субъектов корыстных посягательств против собственности и порядка осуществления экономической деятельности. Классификация и типология преступников.

3. Причины и условия корыстной и корыстно-насильственной преступности. Тенденции изменения корыстной мотивации в переходный к рыночным отношениям период развития Беларуси. Политические, экономические, управленческие, идеологические, психологические, правовые условия, способствующие формированию корыстной мотивации в обществе, общностях и у индивидуумов.

5. Система мер борьбы с корыстной и корыстно-насильственной преступностью. Общесоциальные и специальные экономические, политические, правовые, психологические, организационные, технические меры.

6. Виктимологические рекомендации по уменьшению вероятности стать жертвой вора, мошенника, грабителя, разбойника, вымогателя.

5. Предупреждение преступности в сфере экономической деятельности. Профилактические меры, осуществляемые правоохранительными органами, судами и контрольно-ревизионными органами.

Тема № 15. НЕОСТОРОЖНАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА, ПРИЧИНЫ И ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ

1. Понятие, общественная опасность и социальные последствия неосторожной преступности. Классификация преступлений, образующих ее совокупность.

2. Уровень, структура и динамика неосторожных преступлений в суверенной Беларуси. Влияние особенностей учета на объективность статистических данных.

3. Характеристика личности неосторожного преступника. Типология неосторожных преступников.

4. Причины и условия неосторожной преступности. Криминогенные детерминанты дорожно-транспортных преступлений (происшествий), техногенных катастроф.

Особенности психологического механизма, роль криминогенной ситуации в генезисе неосторожных преступлений. Классификация криминогенных ситуаций по степени сложности.

5. Предупреждение неосторожных преступлений: меры воздействия на человека; повышение конструктивной безопасности технических средств; меры, обеспечивающие безопасную эксплуатацию источников повышенной опасности. Значение ранней профилактики на стадии правонарушений.

6. Индивидуальная профилактика дорожно-транспортных происшествий.

Тема № 16. СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ ПРЕСТУПНОСТИ: КОРРУПЦИОННАЯ И ОРГАНИЗОВАННАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ, ТЕРРОРИЗМ

1. Понятие коррупции в международном и национальном праве. Виды коррупционных правонарушений согласно Закону Республики Беларусь «О борьбе с коррупцией».

2. Уровень, структура и динамика коррупционных преступлений в суверенной Беларуси. Латентность коррупционных преступлений.

3. Криминологическая характеристика личности коррупционера. Типология их по социально-ролевым признакам.

4. Экономические, политические, правовые и социально-психологические детерминанты коррупционной преступности. Криминогенные условия ее, имеющие организационный характер.

5. Борьба с коррупцией как направление общегосударственной политики Республики Беларусь. Уголовно-правовая борьба с коррупционными преступлениями. Роль иных отраслей законодательства. Значение законодательства о государственной службе.

6. Международное сотрудничество в деле противоборства коррупции. Конвенции ООН и Совета Европы о борьбе с коррупцией, их общая характеристика и значение.

7. Понятие организованной преступности. Основные тенденции развития. Интернационализация организованной преступности. Динамика преступлений, связанных с деятельностью преступных организаций, организованных групп в Беларуси.

8. Причины и условия появления и становления организованной преступности в странах СНГ, в Беларуси. Типичные признаки личности участников преступных сообществ. Их классификация.

9. Предупреждение организованной преступности. Меры экономического, социального, правового характера. Деятельность специальных структурных подразделений правоохранительных органов, осуществляющих борьбу с организованной преступностью в стране. Законы и государственные программы по борьбе с организованной преступностью в Республике Беларусь.

10. Международное сотрудничество в борьбе с организованной преступностью. Конвенции ООН о мерах по предупреждению транснациональной организованной преступности. Роль Интерпола в их реализации. Межгосударственные программы совместных мер борьбы с организованной преступностью и иными видами опасных преступлений на территории стран - участников СНГ.

11. Понятие терроризма, его виды. Уровень, структура и динамика терроризма в мире, в странах СНГ. Причины и условия терроризма. Особенности мотивации террористических проявлений: политические, идеологические, сепаратистские, религиозные, экономические, социальные, правовые и др. Условия формирования террористической мотивации. Условия, способствующие совершению террористических деяний.

12. Профилактика терроризма в Беларуси. Международные конвенции и организации по борьбе с терроризмом. Участие в них Республики Беларусь.

Литература: *Ахраменка Н.Ф., Барков А.В., Дубовец П.А.* Криминология. Типовая учебная программа для высших учебных заведений по специальности 1–24 01 02 «Правоведение»: утверждена 16 марта 2011 года Министерством образования Республики Беларусь. Минск: Учебно-методическое объединение вузов Республики Беларусь по гуманитарному образованию, 2011. 27 с.

Додаток 3

Програма вступного випробування до аспірантури за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (витяг) [Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна]

РОЗДІЛ 2.
КРИМІНОЛОГІЯ

Загальна частина

Тема № 1. ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ ТА СИСТЕМА КРИМІНОЛОГІЇ. МЕТОДОЛОГІЯ КРИМІНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКА КРИМІНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Поняття кримінології. Кримінологія як загальнотеоретична наука та навчальна дисципліна. Соціологічний, психологічний та юридичний аспекти кримінології.

Предмет кримінології. Загальна характеристика предмета кримінології. Завдання та функції кримінології.

Місце кримінології в системі юридичних та інших наук. Взаємодія кримінології з кримінальним правом та іншими науками кримінально-правового циклу: кримінальним процесом, криміналістикою, кримінально-виконавчим правом. Використання в кримінології даних кримінально-правової та інших галузей статистики. Зв'язок кримінології з іншими юридичними науками, зокрема: цивільного права, сімейного, адміністративного, трудового права. Зв'язок кримінології з окремими суспільними та природничими науками: філософією, економікою, соціологією, демографією, психологією, генетикою, судовою статистикою тощо.

Система кримінології. Поняття та загальна характеристика Загальної та Особливої частин кримінології.

Поняття методології кримінології та методики кримінологічного дослідження.

Загальна характеристика методів кримінології. Філософський діалектичний метод – основа методології кримінологічної науки. Загальнонаукові методи кримінологічних досліджень: аналіз, синтез, логічний, порівняльний, історичний, системно-структурний та інші методи. Міжгалузеві методи кримінологічних досліджень. Характеристика соціологічних, психологічних та статистичних методів кримінологічних досліджень.

Тема № 2. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНОЛОГІЇ

Становлення та розвиток кримінології як науки у XIX ст.

Розвиток кримінології на Україні в 20–30 роках XX століття. Причини та наслідки припинення кримінологічних досліджень в середині 30–х років та їх відновлення в кінці 50–х років XX століття.

Характеристика кримінологічної науки в Україні в період з 1960 року по 1990 рік. Головні здобутки вітчизняної кримінологічної науки за вказаний період.

Сучасний стан кримінологічної науки в Україні, проблеми та перспективи її розвитку.

Тема № 3. ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОСТІ

Поняття злочинності. Розвиток наукових позицій щодо розуміння сутності та природи злочинності. Співвідношення понять «злочинність» і «злочин».

Характеристика основних ознак злочинності: соціальний та правовий характер злочинності. Відносна масовість, історична мінливість та стійкість злочинності. Суспільна небезпека та «ціна» злочинності: зміст та співвідношення понять.

Основні форми злочинності. Тенденції розвитку злочинності в Україні в сучасний період.

Основні якісно-кількісні показники злочинності: рівень, структура, динаміка злочинності. Визначення показників злочинності. Зміст та джерела статистичної інформації.

Поняття рівня злочинності. Коефіцієнти злочинності. Значення визначення рівня злочинності при вивченні злочинності.

Поняття структури злочинності. Питома вага окремих видів злочинності у структурі злочинності. Підстави структурування злочинності. Значення вивчення структури злочинності для кримінологічних досліджень.

Поняття та способи вимірювання динаміки злочинності. Науково-практична мета аналізу динаміки злочинності.

Географія злочинності. Особливості якісних та кількісних показників за регіональною ознакою. Фактори, що обумовлюють особливості стану та розвитку злочинності в різних регіонах країни.

Поняття та види латентної злочинності. Причини латентності злочинності, методи її виявлення. Рівні латентності окремих видів злочинів.

Тема № 4. ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЗЛОЧИННОСТІ

Вчення про детермінізм як сукупність та взаємодію явищ, процесів. Причинність як одна з форм детермінації. Відмінність причинного зв'язку від інших видів зв'язку - зв'язку в часі, в просторі, функціонального, кореляційного, системно-структурного, зв'язку станів та інших.

Філософські підходи до розуміння структури причинного зв'язку та взаємодії причин та умов злочинності. Характеристика наукових концепцій причин злочинності.

Системний підхід до дослідження причин та умов злочинності. Співвідношення причин злочинності та конкретного злочину. Кримінологічне значення вивчення причин та умов злочинності.

Класифікація причин та умов злочинності. Визначення критеріїв класифікації причин та умов злочинності.

Причини та умови злочинності в Україні на сучасному етапі. Загострення економічної та соціальної ситуації. Політична нестабільність. Майнове та соціальне розшарування суспільства в умовах ринкової економіки як криміногенні детермінанти. Соціальні конфлікти. Криміногенно детерміновані форми психології суспільства як причина злочинності.

Тема № 5. ОСОБИСТІСТЬ ЗЛОЧИНЦЯ

Поняття особистості злочинця. Загальнофілософське поняття особистості та його зв'язок з кримінологічним поняттям особистості злочинця. Співвідношення понять «людина», «особа» та «особистість».

Завдання та значення вивчення особистості злочинця. Межі вивчення поняття особистості злочинця. Рівні кримінологічного вивчення особистості злочинця – індивідуальний, груповий, загальносоціальний.

Соціологічний та біологічний (антропологічний) напрямки вивчення особистості злочинця. Характеристика окремих наукових концепцій.

Загальні закономірності формування криміногенної спрямованості особистості.

Структура особистості злочинця. Кримінологічна характеристика особистості злочинця за окремими ознаками. Соціально-демографічна характеристика особистості злочинця. Характеристика особистості злочинця за соціально-рольовими ознаками. Морально-психологічні ознаки особистості злочинця. Характеристика особистості злочинця за кримінально-правовими ознаками.

Типологія особистості злочинця і класифікація злочинців. Критерії класифікації та підстави типологізації злочинців. Практичне значення типологізації та класифікації злочинців.

Тема № 6. ПРИЧИНИ ТА УМОВИ КОНКРЕТНОГО ЗЛОЧИНУ

Поняття причин та умов конкретного злочину. Механізм злочинної поведінки: поняття та основні структурні частини Види механізму злочинної поведінки. Умови формування криміногенної спрямованості особистості та їх роль у вчиненні злочину. Криміногенний вплив на особу соціального мікро- та макросередовища. Поняття та роль конкретної життєвої ситуації у формуванні мотиву і мети злочину та реалізації рішення вчинити злочин. Види конкретних життєвих ситуацій.

Віктимологічний аспект злочинної поведінки. Віктимність як сукупність властивостей потерпілого. Роль віктимної поведінки у механізмі злочинної поведінки. Види віктимної поведінки. Класифікація потерпілих від злочину.

Тема № 7. ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Поняття протидії злочинності. Співвідношення понять «протидія злочинності», «попередження злочинів», «профілактика злочинів», «запобігання злочинності», «припинення злочинів», «боротьба зі злочинністю».

Мета, завдання та рівні протидії злочинності. Принципи здійснення превентивної діяльності. Організаційні та правові засади протидії злочинності.

Система заходів протидії злочинності. Класифікація заходів протидії злочинності: загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи. Рання та безпосередня профілактика злочинів.

Загальна характеристика системи суб'єктів протидії злочинності. Види суб'єктів протидії злочинності: загальні та спеціальні суб'єкти. Характеристика превентивної діяльності окремих суб'єктів протидії злочинності. Правоохоронні органи в системі суб'єктів протидії злочинності. Класифікація суб'єктів за характером провідної функції, виконуваної ними у сфері протидії злочинності.

Особлива частина

Тема № 8. ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ

Поняття та основні ознаки організованої злочинності. Відмінність організованої та групової злочинності. Кримінологічна характеристика організованих злочинних угруповань.

Суспільна небезпека організованої злочинності. Стан та тенденції розвитку організованої злочинності в Україні. Латентність організованої злочинності.

Особливості детермінації організованої злочинності. Зв'язок організованої злочинності з корупцією та тіньовою економікою.

Кримінологічна характеристика особи керівника та учасника організованого злочинного угруповання. Кримінальний професіоналізм як характерна риса учасника організованого злочинного угруповання.

Протидія організованої злочинності. Організаційні та правові засади боротьби із організованою злочинністю. Загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи протидії організованій злочинності. Зарубіжний досвід боротьби з організованою злочинністю.

Тема № 9. ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Поняття та основні ознаки злочинності неповнолітніх. Рівень, структура і динаміка злочинності неповнолітніх. Латентність злочинності неповнолітніх.

Причини злочинності неповнолітніх. Роль факторів мікро- та макросередовища у формуванні криміногенної спрямованості неповнолітнього злочинця.

Кримінологічна характеристика особистості неповнолітнього злочинця. Особливості морально-психологічних властивостей неповнолітніх злочинців.

Протидія злочинності неповнолітніх. Суб'єкти протидії злочинності неповнолітніх. Система загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів протидії злочинності неповнолітніх.

Тема № 10. ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ

Поняття та структура економічної злочинності. Ознаки економічної злочинності. Стан та тенденції розвитку економічної злочинності в Україні. Латентність економічної злочинності в цілому та окремих видів злочинів у сфері економіки.

Кримінологічна характеристика окремих груп злочинів у сфері економіки. Злочини у кредитно-фінансовій сфері. Злочини у сфері господарської діяльності, підприємництва та приватизації. Поняття «тіньової економіки». Корупція як умова функціонування тіньової економіки та економічної злочинності. Поняття та причини корупції.

Кримінологічна характеристика особи, яка вчинила злочин у сфері економіки. Особливості ознак та властивостей «економічних» злочинців залежно від виду злочину у сфері економіки.

Причини та умови економічної злочинності. Соціально-економічні та правові фактори. Організаційно-управлінські фактори.

Протидія економічній злочинності. Організаційні засади протидії економічній злочинності. Система загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів протидії економічної злочинності. Удосконалення національного законодавства в економічній сфері.

Тема № 11. КОРИСЛИВА ЗЛОЧИННІСТЬ

Поняття та суспільна небезпечність корисливої злочинності. Структура насильницької злочинності. Стан та тенденції розвитку корисливої злочинності в Україні. Латентність корисливої злочинності.

Причини та умови корисливої злочинності.

Кримінологічна характеристика особи корисливого злочинця.

Протидія корисливій злочинності. Загально соціальне та спеціально-кримінологічне попередження корисливої злочинності. Система заходів та система суб'єктів протидії корисливій злочинності.

Тема № 12. НАСИЛЬНИЦЬКА ЗЛОЧИННІСТЬ

Поняття та структура насильницької злочинності. Суспільна небезпека насильницької злочинності.

Рівень, структура та динаміка насильницьких злочинів і хуліганства. Кримінологічна характеристика умисних вбивств, тілесних ушкоджень, хуліганства і зґвалтувань. Побутові насильницькі злочини.

Кримінологічна характеристика осіб, що вчинюють насильницькі злочини. Класифікація та основні типи насильницьких злочинців.

Причини насильницької злочинності і хуліганства. Мотивація насильницьких злочинів. Міжособистісні конфлікти як причина насильницької злочинності. Види конфліктів. Криміногенна роль пияцтва та наркоманії.

Протидія насильницьким злочинам і хуліганству. Суб'єкти та система заходів протидії насильницькій злочинності та хуліганства. Профілактика побутових конфліктів.

Тема № 13. РЕЦИДИВНА ТА ПРОФЕСІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ

Поняття, структура, стан та тенденції рецидивної злочинності. Причини та умови рецидивної злочинності. Кримінологічна характеристика особистості рецидивіста. Протидія рецидивній злочинності. Суб'єкти протидії рецидивній злочинності. Загально соціальні заходи протидії рецидивній злочинності. Особливості спеціально-кримінологічних заходів протидії рецидиву злочинів. Поняття професійної злочинності структура, стан та тенденції професійної злочинності в Україні.

Тема № 14. НЕОБЕРЕЖНІ ЗЛОЧИНИ

Поняття та структура необережної злочинності. Необережні злочини у сфері використання джерел підвищеної небезпеки.

Основні показники необережної злочинності. Латентність необережних злочинів.

Причини та умови необережної злочинної поведінки. Механізм необережної злочинної поведінки. Особливості мотивації необережних злочинів. Ситуація та її вплив на вчинення необережного злочину. Віктимогенні умови вчинення необережного злочину.

Кримінологічна характеристика особистості необережного злочинця.

Протидія необережній злочинності.

Тема № 15. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПИЯЦТВА, НАРКОМАНІЇ ТА ІНШИХ НЕГАТИВНИХ ЯВИЩ

Поняття негативних «фонових» явищ та їх вплив на злочинність.

Кримінологічна характеристика пияцтва та алкоголізму. Кримінологічна характеристика наркоманії. Проституція як «фонове» явище, що сприяє розвитку злочинності. Бродяжництво й безпритульність та їх вплив на злочинність.

Література: Програма вступного випробування до аспірантури Київського національного університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. URL: https://law.univ.kiev.ua/ua/all-you-need-is-law/1618 (дата звернення: 01.05.2019 р.).

Додаток И

Програма для підготовки та складання кандидатського іспиту зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (витяг) [Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, м. Сєвєродонецьк, Україна]

КРИМІНОЛОГІЯ

Тема № 1. КРИМІНОЛОГІЯ ЯК НАУКА

Об'єкт і предмет кримінології. Кримінологія та інші науки (соціологія, кримінальне право). Предметне поле кримінології (злочин, особа злочинця, жертви злочинів, криміногенні фактори, попередження злочинів). Система кримінологічного знання. Типи систем. Юридична кримінологія (загальна та особлива частини). Соціологічна кримінологія. Теоретична та емпірична кримінологія. Кримінологічна інженерія. Галузі кримінології (пенология, віктимологія). Макро- і мікрокримінологія. Функції кримінології (пізнавальна, аналітична, прогностична, профілактична). Місце кримінології в системі наукового знання. Кримінологія як соціально-правова наука. Взаємозвязок кримінології з науками кримінального циклу (кримінальне право, кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність). Типи зв'язків кримінології із соціологією, філософією, економікою, психологією, педагогікою, демографією та статистикою. Роль науки кримінології в законотворчої діяльності України.

Основні поняття: *кримінологія, об'єкт криимінології, предмет кримінології, соціальне, правове, структура кримінології, цілі кримінології, задачі кримінології, функції кримінології.*

Тема № 2. ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ КРИМІНОЛОГІЇ

Класична школа кримінального права. Кримінально-правові ідеї епохи Просвітництва. Основні ідеї представників класичної школи кримінального права (Ч. Бекаріа, Д. Бентам, П. Фейєрбах). Залежність злочинності від кримінальних санкцій та співрозмірності і незворотності покарання.

Антропологічний підхід. Психологічна школа. Антропологічна парадигма у кримінології. Антропологічний підхід Ч. Ломброзо. Теорія психоаналізу З.Фрейда. Антикриміногенні можливості клінічної кримінології. Основні положення теорії деструктивності Е. Фромма.

Соціологічний напрямок. Значення для становлення кримінології статистичних досліджень А. Кетле. Ідеї К. Маркса і Ф. Енгельса та їх вплив на розвиток вітчизняної кримінології. Вплив марксизму на радикальну кримінологію (США). Значення для розуміння соціального характеру злочинності соціологічних теорій Е. Феррі, Г. Тарда і теорії соціальної аномії Е. Дюркгейма. Дослідження злочинності представниками Чикагської школи. Злочин у теорії стигми та теорії диференційованої асоціації.

Основні поняття: *кримінально-правова, антропологічна, соціологічна парадигми; психологічний напрямок, соціальна аномія, стигматизація, соціальний характер злочинності.*

Тема № 3. МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА КРИМІНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Основні вимоги, що висуваються до кримінологічної інформації. Послідовність теоретичної підготовки дослідження. Етапи в конструюванні програми кримінологічного дослідження. Програма кримінологічного дослідження. Проблема специфіки об'єкта і предмета кримінологічного дослідження. Специфічні методи дослідження в кримінології. Суть методів, що використовуються у кримінології під час проведення емпіричних досліджень (методи вивчення документів, опитування, спостереження, експерименту, соціометрії, метод фокус-груп). Місце, яке займають статистичні дослідження та статистичні дані у кримінології. Межі статистичного дослідження та достовірність статистичних даних. Труднощі, що виникають під час аналізу статистичних даних (статистичної інформації). Послідовність етапів статистичного дослідження, специфіка та зміст кожного з них. Суть обробки та аналізу емпіричних даних. Суть та складові поняття «кримінологічна інженерія», значення цієї діяльності в запобіганні злочинності. Інформаційні потреби співробітника правоохоронних органів, а також інших осіб, що мають справу із кримінальними та криміногенними (фоновими) явищами. Потреба суб`єктів правоохоронної діяльності щодо забезпечення її результатами досліджень з кримінологічних проблем.

Основні поняття: *кримінологічна інформація, методологія, програма дослідження, методичний інструментарій.*

Тема № 4. СУСПІЛЬСТВО І ЗЛОЧИННІСТЬ

Соціальний порядок. Системність як ознака всіх соціальних явищ. Суспільство як система, що розвивається та регулюється самостійно. Суть соціального порядку, соціального контролю в соціальній системі. Значення понять «соціальна норма» та «девіація» («девіантна поведінка»). Нормальна та девіантна поведінка.

Правовий порядок. Суть соціальної дії права, його функції. Істотні відмінності та співвідношення соціального порядку і правопорядку. Стан правопорядку в Україні. Відмінність понять «девіантна поведінка» і «делінквентна поведінка».

Злочинність як соціальне явище. Суть такого явища як злочинність. Напрямки пояснення суті злочинності та дефініції поняття «злочинність». Складові злочинності як соціального явища. Соціальний механізм (складові) стійкого відтворення криміногенних факторів. Соціальна функція злочинності. Соціальні наслідки злочинності.

Основні поняття: *соціальний порядок, соціальний контроль, девіантна поведінка, правовий контроль, правопорядок, делінквентна поведінка, злочинність.*

Тема № 5. ЗЛОЧИН, ЗЛОЧИНЕЦЬ І ЖЕРТВА ЗЛОЧИНУ

Злочинна поведінка. Правове та соціологічне розуміння злочину. Доцільність такої диференціації. Механізм злочинної поведінки. Його складові (потреби, інтереси, мотиви, цілі тощо). Криміногенна ситуація (її елементи). Основні типи криміногенних ситуацій (передкримінальна та криміногенна ситуації). Типи злочинної поведінки (умисна, необережна тощо).

Особа як об'єкт кримінології. Зацікавленість в особі як об'єкті кримінологічних досліджень. Криміногенні характеристики особи. Суть та складові (елементи) кримінологічної характеристики осіб, що скоїли злочини, їх типологія та класифікація. Соціально-демографічні особливості різних видів злочинців. Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх і молоді. Специфіка особи неповнолітнього правопорушника і злочинця. Характеристика жіночої злочинності та її специфіка.

Віктимологічні аспекти злочину. Суть та структура віктимології. Основні напрямки віктимологічних кримінологічних досліджень. Поняття «жертва злочину» (у кримінології) та поняття «потерпілий» (у кримінальному процесі). Види типологій (та їх підстави) жертв злочинів. Поняття та види віктимності.

Основні поняття: *поведінка, дія, злочин, особистість злочинця, віктимологія, віктимність.*

Тема № 6. СТРУКТУРА ЗЛОЧИННОСТІ

Основні характеристики злочинності. Основні показники злочинності: стан, структура, рівень, динаміка, коефіцієнти злочинної активності.

Латентна злочинність Соціологічне та кримінологічне значення, співвідношення та зв'язок між показниками латентності та показниками злочинності, види латентності та її причини, рівні латентності різних злочинів, методи виявлення та вимірювання латентності, фактори природної і штучної латентності.

Специфіка регіональної злочинності. Основні показники злочинності у світі, в Україні, в регіоні. Основні характеристики злочинності в Луганській області в порівнянні з іншими регіонами України. Основні криміногенні фактори в регіоні.

Основні поняття: *злочинність, структура злочинності, рівень злочинності, динаміка злочинності, коефіцієнти злочинної активності, латентна злочинність.*

Тема № 7. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСОБИ

Стан і тенденції насильницьких злочинів. Основні форми злочинного насильства, їхній стан, рівень і динаміку, фактори злочинного насильства. Віктимологічні аспекти насильницьких злочинів та проблема сімейного насильства.

Суб'єкти злочинного насильства. Проблема визначення поняття «суб'єкт» у кримінології, його відмінність від поняття «суб'єкт» у кримінальному процесі та

кримінальному праві. Особливості особи вбивць, сексуальних злочинців і осіб, що скоюють злочини з особливою жорстокістю. Розповсюдженість психічних аномалій.

Запобігання злочинів проти особи. Причини та умови цього виду злочинності. Недоліки правоохоронної діяльності, що сприяють скоєнню злочинів проти особи. Віктимологічні проблеми запобігання злочинному насильству.

Основні поняття: *особисті права і свободи, насильство, убивство, розбій, грабіж.*

Тема № 8. ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ

Кримінологічна характеристика економічної злочинності. Фактори економічної злочинності, значення віктимної поведінки потерпілих як фактору, що сприяє вчиненню економічних злочинів. Зв'язок між економічною злочинністю та економічними процесами (приватизація, підприємництво, злочинність). Латентність економічних злочинів, тіньова економіка України та Луганської області.

Корупція в Україні. Види корупційних діянь. Фактори корупції в Україні.

Запобігання економічної злочинності. Проблема детінізації економіки та упорядкування економічних процесів. Шляхи протидії економічній злочинності (упорядкування використання бюджетних коштів, соціально-правовий контроль за економічною діяльністю та приведення правового забезпечення у відповідність з динамікою економічної діяльності). Шляхи зниження латентності цього виду злочинності.

Основні поняття: *власність, приватизація, підприємництво, тіньова економіка, корупція.*

Тема № 9. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СУСПІЛЬСТВА

Кримінологічна характеристика злочинів проти суспільства. Проблема забезпечення суспільної безпеки. Дезінтеграція, депопуляція і розрегульованість як наслідки злочинів проти суспільства.

Суспільна небезпека проституції і торгівлі людьми Кримінологічні характеристики проституції і торгівлі людьми (стан, динаміка, фактори).

Незаконний обіг наркотиків. Проблема «наркотизму» (медичні, соціальні, психологічні та інші складові). Кримінологічна характеристика незаконного обігу наркотиків (стан, динаміка, фактори).

Запобігання злочинам проти суспільства. Групи суб'єктів, що пов'язані із профілактичною діяльністю щодо цього виду злочинності. Проблема нормативно-ціннісної трансформації суспільства. Співвідношення соціального та державно-правового контролю у справі запобігання.

Основні поняття: *проституція, торгівля людьми, наркозлочинність, екологічні злочини.*

Тема № 10. КРИМІНАЛЬНА СУБКУЛЬТУРА

Поняття кримінальної субкультури. Теоретичні підстави дослідження проблеми кримінальної субкультури. Кримінологічні теорії, що пояснюють феномен залучення осіб

до кримінальних спільнот або інтеріоризації норм та цінностей злочинного світу (зокрема теорія диференціальної асоціації Едвіна Сатерленда). Контркультура та антикультура як споріднені із кримінальною субкультурою. Девіантні та делінквентні різновиди субкультури. Норми і цінності злочинного світу.

Функціонування кримінальної субкультури. Основні функції кримінальної субкультури: інтегративна, комунікативна, регулятивна. Кримінальна соціалізація. Етапи криміналізації особи. Вплив кримінальної субкультури впливає на молодь. ЗМІ як розповсюджувач кримінальної субкультури.

Стратифікація і мобільність у середовищі злочинців: функції системи статусів і ролей у кримінальній субкультурі; безпосередньо статуси і ролі у системі кримінальної субкультури; еліта й аутсайдери злочинного світу; фактори мобільності злочинців.

Основні поняття: *субкультура, цінності, норми, криміналізація, стратифікація, мобільність.*

Тема № 11. ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ

Професійна злочинність. «Злочинний професіоналізм». Основні ознаки злочинного професіоналізму (спеціалізація, кваліфікація, промисел, кримінальна субкультура). Особа рецидивістів, злочинців-професіоналів та кримінальних авторитетів. Характеристика особи злочинців-рецидивістів. Особливості їх соціально-демографічних характеристик на відміну від первинних злочинців – за статтю, віком, освітою, сімейним станом, а також особливості морально-психологічної сфери – потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, моральні уявлення та позиції, рівень інтелектуального розвитку, емоційні та вольові якості.

Поняття організованої злочинності. «Організована злочинність». Види злочинних організацій. Структура злочинної організації. Функціонування злочинної організації. Організована злочинність як соціально-історичний феномен.

Організована злочинність в Україні. Основні етапи еволюції організованої злочинності в Україні, починаючи з організованої злочинності у СРСР. Зміст основних етапів еволюції організованої злочинності в Україні (загально-кримінальний період та кримінально-економічний період). Перспективи боротьби з організованою злочинністю.

Основні поняття: *злочинний професіоналізм, злочинна група, злочинна організація, організована злочинність.*

Тема № 12. КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ І ПЛАНУВАННЯ

Специфіка кримінологічного прогнозування. Прогнозування інших соціальних процесів. Доцільність та можливість прогнозування. Види прогнозів (пошуковий прогноз, нормативний прогноз).

Основні методи прогнозування. Стратегічні підстави використання того чи іншого методу у дослідженні злочинності. Методи прогнозування, їх суть та характеристики (екстраполювання, експертних оцінок, моделювання тощо). Типова методика кримінологічного прогнозування, основні етапи її реалізації. Орієнтовний прогноз розвитку будь-якого виду злочинності (злочину) у регіоні.

Планування впливу на злочинність. Методи впливу на злочинність. Співвідношення прогнозування і планування заходів боротьби зі злочинністю. Структура програми та плану. Планування в органах внутрішніх справ. Локальний проект програми боротьби органу поліції з будь-яким видом злочинності.

Основні поняття: *пошуковий прогноз, нормативний прогноз, екстраполювання, експертна оцінка, моделювання, планування.*

Тема № 13. ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Правоохоронні органи і суд як суб'єкти попередження злочинам. Обставини, що визначають специфічну роль органів внутрішніх справ у запобіганні правопорушенням, зміст профілактичної діяльності кожної служби та підрозділу органів внутрішніх справ. Інформаційні потреби ОВС щодо забезпечення правоохоронної діяльності. Значення та межі кримінально-правового контролю всистемі соціального контролю.

Особа суб'єкта правоохоронної діяльності. Виправданість та обґрунтованість управлінських рішень та законодавства, які мають реалізовувати у своїй діяльності працівники правоохоронних органів. Проблема ефективності правоохоронної діяльності. Процес та джерела формування громадської думки про роботу поліції. Проблеми взаємодії правоохоронних органів з населенням. Матеріали дослідження громадської думки щодо ставлення населення до правоохоронних органів.

Глобальні тенденції реформування поліцейських структур. Найновіші тенденції реформування, його напрямки.

Основні поняття: *суб'єкти попередження, суд, прокуратура, поліція, установи виконання покарання, служба безпеки, органи юстиції.*

Тема № 14. ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНЕ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Попередження і профілактика злочинності. Загальні напрямки та методи попередження злочинності з огляду на специфічні характеристики різних злочинів. Проблема криміналізації та декриміналізації діянь. Принципи здійснення декриміналізації (законність, демократизм, гуманізм, справедливість, науковість тощо). Рівні та етапи профілактичної діяльності. Поняття «попередження», «профілактика», «превенція» та «запобігання» злочинності.

Соціальний контроль і злочинність. Культурний вплив. Проблема посилення соціального контролю. Торія соціалізації, роль у цьому процесі різних соціальних інститутів.

Партнерство поліції з населенням. Проблема взаємодії населення з державними структурами. Можливості допомоги населення в попередженні злочинності. Сучасні форми громадської антикримінальної активності.

Основні поняття: *попередження, профілактика, превенція, запобігання злочинності, реформування, виховання, партнерство.*

Тема № 15. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ДИНАМІКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Глобалізація кримінальних процесів. Глобалізація соціальних, економічних процесів та глобалізація кримінальних процесів. Взаємозв'язок кримінальних явищ із загальсоціальними тенденціями розвитку. Транснаціональна (транскордонна) злочинність у країнах СНД.

Глобальні зміни в структурі злочинності. Закономірність, згідно якої структура злочинності змінюється відповідно до тенденцій економічного та соціального розвитку, зміни технологій. Поява нових видів злочинності (міжнародний тероризм, комп'ютерна злочинність, релігійний екстремізм).

Міжнародний досвід контролю кримінальної динаміки. Міжнародний досвід контролю кримінальної динаміки. Досвід Комісії ООН з попередження злочинності і карного правосуддя.

Діяльність Міжнародного кримінологічного товариства та Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол). Специфіка діяльності Інтерполу.

Опорні поняття: *транснаціональна (транскордонна) злочинність, наркозлочинність, комп'ютерна злочинність, міжнародний тероризм, Інтерпол.*

Література: *Данилевський А.О., Зеленов Г.М., Кучер Ю.О. та ін.* Програма для підготовки та складання кандидатського іспиту зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Луганськ: РВВ ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка, 2013. URL: http://i.lekciya.com.ua/pravo/3283/index.html (дата звернення: 01.05.2019 р.).

Додаток І

Програма кандидатського іспиту з кримінології (спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право) [Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса, м. Харків, Україна]

РОЗДІЛ І.
ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема № 1. КРИМІНОЛОГІЯ ЯК САМОСТІЙНА ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ (ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ І СИСТЕМА КРИМІНОЛОГІЇ)

1. Поняття та предмет кримінології, її мета та функції.
2. Місце кримінології в системі наукових знань. Кримінологія і кримінальне право. Співвідношення кримінології з соціологією, психологією, педагогікою, статистикою та іншими суспільними і природничими науками.
3. Проблеми і завдання кримінології на сучасному етапі розвитку України і в перспективі.
4. Система кримінологічної науки. Кримінологічна класифікація Особливої частини кримінології.

Тема № 2. МЕТОДОЛОГІЯ, МЕТОДИ І МЕТОДИКА КРИМІНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Методика кримінологічних досліджень. Співвідношення методології і методів дослідження.
2. Комплексний характер методик кримінологічних досліджень.
3. Джерела кримінологічної інформації, основні вимоги до неї.
4. Основні методи кримінологічних досліджень: правова та інші галузі статистики, засоби суцільного та вибіркового дослідження, вивчення кримінальних справ та іншої офіційної документації, анкетний метод, інтерв'ю, спостереження, логіко-математичні методи, експеримент і т.д.
5. Узагальнення і аналіз кримінологічної інформації.
6. Особливості програм і методик кримінологічних досліджень. Умови та межі використання методів. Використання даних кримінологічних досліджень у практиці боротьби зі злочинністю.

Тема № 3. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНОЛОГІЇ ЯК НАУКИ

1. Періодизація історії розвитку кримінології. Кримінологічні ідеї у філософських і політологічних ученнях.
2. Класичний період розвитку кримінології (Ч. Беккаріа, І. Бентам, Дж. Говард та ін).
3. Антропологічна школа у кримінології та її біосоціальна концепція (Ч. Ломброзо, Е. Феррі, Р. Гарофало, Ж. Пінатель, Г. Годдард, К. Горні).
4. Соціологічна школа у кримінології та її теорії (Г. Тард, Е. Дюркгейм, Ф. фон Ліст та ін).
5. Етапи формування кримінології в радянський період. Кримінологічні наукові установи СРСР. Розвиток кримінології в Україні.
6. Стан кримінології в зарубіжних країнах. Аналіз теорій соціальної структури (теорії соціальної дезорганізації, аномії, культурної девіантності, теорія субкультур і теорія можливостей), теорії соціального процесу (теорії соціального навчання, диференційованого зв'язку, нейтралізації та контролю) та альтернативні теорії (теорія стигматизації, теорія конфлікту, феміністські теорії). Статистичні та віктимологічні дослідження.
7. Стан сучасної світової кримінології (міжнародні кримінологічні установи, конгреси ООН по запобіганню злочинності та кримінальному правосуддю, співробітництво України по запобіганню злочинності з іншими країнами світу). Діяльність Європейського товариства кримінологів.

Тема № 4. ПОНЯТТЯ, ВИЗНАЧЕННЯ, РИСИ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЇЇ РОЗВИТКУ

1. Наукові підходи до поняття злочинності в сучасній кримінології.
2. Загальна характеристика злочинності як соціально-правового явища (її відмінні риси та прикмети). Основні кількісно-якісні показники злочинності (рівень, структура, динаміка, коефіцієнти, характер, ціна, географія, топографія та ін.). Їх поняття та вимірювання. Соціальні та правові явища, які впливають на рівень та динаміку злочинності.
3. Поняття, види, виявлення та негативні наслідки латентної злочинності.
4. Основні характерні риси сучасної злочинності в Україні, тенденції її розвитку.

Тема № 5. ПРОБЛЕМИ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

1. Теорія кримінологічної детермінації, її методологічні основи.
2. Поняття кримінологічної детермінації, види детерміністичних зв'язків. Класифікація детермінантів злочинності.
3. Фактори злочинності: економічні, соціальні, правові, суспільно-психологічні, політичні, організаційно-управлінські.
4. Поняття причин та умов злочинності, а також окремих видів злочинів, їх класифікація.
5. Загальна характеристика «фонових явищ» злочинності: поняття, види, кримінологічні показники, роль у детермінації злочинності.
6. Загальна характеристика детермінантів злочинності в Україні на сучасному етапі.

Тема № 6. ОСОБИСТІСТЬ ЗЛОЧИНЦЯ

1. Методологічна база вивчення особистості злочинця в кримінології.
2. Поняття особистості злочинця та її основні підходи до її визначення кримінологічна структура особистості злочинця. Соціальне та біологічне і їх співвідношення в особистості злочинця. Формування особистості злочинця, його антисоціальна спрямованість і кримінальна мотивація поведінки.
3. Критичний аналіз основних зарубіжних та вітчизняних концепцій щодо особистості злочинця.
4. Типологія і класифікація злочинців за різними критеріями.
5. Наукове та практичне значення вивчення особистості злочинця.

Тема № 7. ПРИЧИНИ, УМОВИ, МЕХАНІЗМ КОНКРЕТНОГО ЗЛОЧИНУ

1. Поняття причин та умов вчинення окремого (одиничного) злочину. Класифікація умов.
2. Поняття та структура механізму вчинення злочину. Шляхи формування антисуспільної спрямованості особистості. Криміногенна орієнтація та криміногенна мотивація. Інститути соціалізації людей та їх недоліки.
3. Поняття конкретної життєвої ситуації її види та роль у вчиненні злочину. Привід і його значення при оцінці злочинної поведінки особи.

Тема № 8. ВІКТИМОЛОГІЯ – УЧЕННЯ ПРО ПОТЕРПІЛОГО ТА ЙОГО ПОВЕДІНКУ

1. Визначення віктимології, історія її виникнення та розвитку. Поняття «жертва» і «потерпілий від злочину». Теоретичні основи віктимології.
2. Класифікація жертв (потерпілих) за соціально-демографічними, професійними і соціально-правовими ознаками.
3. Види віктимної поведінки потерпілих. Віктимна поведінка як умова та привід злочину. Роль аморальної та неправомірної поведінки потерпілого у побутових, насильницьких і хуліганських злочинах, згвалтуванні, автотранспортних злочинах.
4. Стан віктимологічних досліджень в Україні. Міжнародні декларації щодо захисту прав потерпілих.

Тема № 9. ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

1. Поняття і структура запобігання злочинності. Ідея запобігання злочинності в історії людства.
2. Загальносоціальне і спеціально-кримінологічне запобігання злочинності. Віктимологічне запобігання злочинності.
3. Об'єкт запобігання злочинності, його поняття, характеристика, властивості, класифікація. Криміногенність об'єкта.
4. Методи запобіжного впливу на злочинність.

5. Основні принципи організації та діяльності по запобіганню злочинності.

6. Суб'єкти запобігання злочинності та головні напрями їх діяльності.

7. Координація запобіжної діяльності суб'єктів: поняття, форми, недоліки.

8. Інформаційне, правове та інше ресурсне забезпечення діяльності по запобіганню злочинності.

9. Кримінологічне прогнозування та планування: поняття, види, принципи, методи. Практика державного і регіонального кримінологічного планування запобігання злочинності в Україні.

10. Міжнародні установи й організації по запобіганню злочинності. Конгреси ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя. співробітництво України по запобіганню злочинності з іншими країнами світу. Система запобігання злочинності в зарубіжних країнах.

РОЗДІЛ ІІ.
ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема № 10. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ І МОЛОДІ

1. Поняття злочинності неповнолітніх і молоді. Злочинність неповнолітніх як вид загальної злочинності в Україні.

2. Рівень, структура та динаміка злочинності неповнолітніх в Україні.

3. Причини та умови злочинності неповнолітніх, а також окремих видів злочинів.

4. Особистість неповнолітнього злочинця: кримінологічна характеристика та типологія.

5. Морально-психологічні особливості неповнолітнього правопорушника, які пов'язані з його віком та рівнем моральної, громадської, соціальної зрілості. Зв'язок особливостей неповнолітнього злочинця з характером скоєних злочинів.

6. Особливості злочинності серед молоді.

7. Загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання злочинності неповнолітніх та молоді.

Тема № 11. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗАПОБІГАННЯ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

1. Загальна характеристика рецидивної злочинності в Україні.

2. Рецидивна злочинність як вид злочинності. Співвідношення рецидивної і первинної злочинності.

3. Зв'язок злісного рецидивізму з професійною злочинністю. Класифікація рецидивних злочинів і осіб, що їх учинили.

4. Кримінологічна характеристика злочинця-рецидивіста. Соціально-психологічні та моральні риси. Корисно-насильницька, паразитична, алкогольно-наркотична злочинна настанова у злісних рецидивістів. Типологія рецидивістів.

5. Особливості причин рецидивної злочинності. Загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання рецидивної злочинності.

6. Роль правоохоронних і громадських організацій у запобіганні рецидивної злочинності.

Тема № 12. ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ І ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З НЕЮ

1. Поняття організованої злочинності та її характеристика. Суспільна небезпека, тенденції і прогноз розвитку організованої злочинності в Україні. Дискусії щодо поняття й ознак організованої злочинності.

2. Криміногенні явища й процеси, які детермінують появу й розвиток організованої злочинності. Лідери злочинних угруповань, їх соціально-психологічна й моральна характеристика.

3. Загальносоціальне і спеціально-кримінологічне запобігання організованій злочинності.

4. Організаційно-правові заходи запобігання організованої злочинності.

Тема № 13. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

1. Поняття і загальна характеристика насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи.

2. Рівень, структура, динаміка тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи в Україні. Регіональні особливості насильницької злочинності.

3. Основні кримінологічні риси осіб, які скоюють вбивства та тяжкі тілесні ушкодження.

4. Причини й умови насильницьких злочинів. Система мотивацій насильницької злочинності. Види конфліктів як джерел насильницької злочинності.

5. Взаємозв'язок пияцтва, алкоголізму, наркоманії з насильницькою злочинністю. Значення дозвільних груп з негативною орієнтацією.

6. Загальносоціальне і спеціально-кримінологічне запобігання насильницьким злочинам проти життя й здоров'я особи.

Тема № 14. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

1. Кримінологічна характеристика злочинів проти власності в Україні. Основні тенденції змін у характері цих злочинів в сучасних умовах.

2. Кримінологічна характеристика особистості корисливого злочинця. Типологія корисливих злочинців.

3. Причини й умови, які сприяють вчиненню корисливих злочинів. Роль ситуативних чинників та віктимної поведінки потерпілих у механізмі вчинення злочинів проти власності.

4. Загальносоціальне і спеціально-кримінологічне запобігання корисливої злочинності в Україні.

Тема № 15. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

1. Поняття, ознаки і види економічної злочинності. Кримінологічна характеристика економічної злочинності (кількісно-якісні показники, характеристика особистості економічного злочинця). Проблеми її латентності.
2. Причини та умови злочинів у сфері економіки.
3. Запобігання економічній злочинності на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях.

Тема № 16. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗАПОБІГАННЯ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

1. Кримінологічна характеристика наркозлочинності (рівень, структура, динаміка, географія, «ціна»).
2. Особа наркозлочинця.
3. Організований наркобізнес.
4. Детермінація вчинення наркозлочинів.
5. Стратегічні напрями запобігання злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, її аналогів або прекурсорів.

Тема № 17. ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ З НЕОБЕРЕЖНОСТІ ТА ЇХ ЗАПОБІГАННЯ

1. Рівень, структура і динаміка необережних злочинів. Причини й умови необережних злочинів. Специфіка взаємозв'язку особи і ситуації в необережних злочинах.
2. Кримінологічна характеристика дорожньо-транспортних злочинів. Соціально-психологічні і моральні особливості особистості необережного злочинця. Аварійні ситуації і роль їх у створенні інших, крім водіїв, учасників руху. Детермінація злочинних порушень правил експлуатації транспорту. Запобігання дорожньо-транспортних злочинів.
3. Основні кількісно-якісні показники злочинних порушень правил охорони праці і техніки безпеки. Особистість злочинця даних злочинів. Особливості кримінологічної характеристика потерпілих, дії яких створили або сприяли скоєнню злочину і настанню тяжких наслідків. Детермінація порушень правил охорони праці і техніки безпеки. Мотиви порушень. Запобігання злочинних порушень правил охорони праці і техніки безпеки. Специфіка запобіжних заходів.

Тема № 18. ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

1. Кримінологічна характеристика злочинності жінок.
2. Особа злочинця–жінки, специфіка її формування.
3. Криміногенні явища, що детермінують злочинність жінок.

4. Особливості загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання злочинності жінок.

Тема № 19. ПРОФЕСІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ

1. Поняття і визначення професійної злочинності.
2. Кримінологічна характеристика професійної злочинності.
3. Основні кримінологічні риси особистості злочинця-професіонала.
4. Детермінація професійної злочинності.
5. Роль кримінальної субкультури у відтворенні професійної злочинності.
6. Загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання професійній злочинності.

Тема № 20. КОРУПЦІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

1. Визначення корупції як соціального явища, види корупційних проявів.
2. Кримінологічна характеристика корупційних правопорушень, проблеми латентності, засоби виявлення.
3. Детермінація сучасної корупції в Україні.
4. Законодавство у сфері запобігання і протидії корупції, практичні заходи запобігання і протидії.
5. Роль громадських організацій у зменшенні рівня корупції в Україні. Міжнародно-правові документи у сфері контролю корупції.

Література: *Батиргареева В.С., Борисов В.І., Голіна В.В. та ін.* Програма кандидатського іспиту з кримінології (спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): затверджена вченою радою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса від 18 листопада 2015 року, протокол № 9. Харків: НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса, 2015. 23 с.

Додаток Ї

Программа кандидатского экзамена по направлению подготовки 40.06.01 «Юриспруденция» по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право (извлечение) [Московский государственный юридический университет имени О.Е. Кутафина (МГЮА), г. Москва, Российская Федерация]

ЧАСТЬ II
КРИМИНОЛОГИЯ

Тема № 1. КРИМИНОЛОГИЯ КАК НАУКА

Понятие, предмет и система криминологии. Связь криминологии с другими науками. Методология и методы криминологических исследований. Задачи криминологии на современном этапе.

Тема № 2. ИСТОРИЯ КРИМИНОЛОГИИ

Предыстория криминологических знаний. Антропологическая школа. Социологическая школа. История отечественной криминологии.

Тема № 3. ПРЕСТУПНОСТЬ

Понятие преступности. Количественные и качественные признаки и показатели преступности. Уровень, структура, динамика и тенденция преступности в России. География преступности. Латентная преступность. Особенности современной Российской преступности и борьба с ней.

Тема № 4. ПРИЧИНЫ ПРЕСТУПНОСТИ

Понятие причинности в криминологии. Экономические отношения и преступность.

Социальные отношения и преступность. Нравственно-психологический комплекс преступности. Правовой комплекс преступности. Условия, способствующие совершению преступления. Самодетерминация преступности.

Тема № 5. ЛИЧНОСТЬ ПРЕСТУПНИКА

Основная характеристика личности преступника. Формирование личности преступников. Типология и классификация преступников. Личность преступника и индивидуальное предупреждение.

Тема № 6. ЖЕРТВЫ И СОЦИАЛЬНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ

Понятие виктимологии и роль жертвы в механизме совершения преступлений. Социальные последствия преступления и пути их минимизации. Основные направления виктимологической профилактики.

Тема № 7. ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ

Понятие, цели, система и принципы предупреждения преступности. Классификация мер предупреждения преступности. Субъекты предупреждения преступности. Общие и специальные меры предупреждения преступности. Федеральные и региональные программы по профилактике правонарушений.

Тема № 8. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Понятие криминологической характеристики преступлений. Структура криминологической характеристики преступлений. Значение и использование криминологической характеристики конкретных видов преступлений для разработки и реализации мер профилактики.

Тема № 9. ПОЛИТИЧЕСКАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ

Понятие, состояние, виды, формы и тенденции политической преступности в России. Личность преступников. Причины политической преступности в России и способствующие условия. Общие и специальные меры предупреждения.

Тема № 10. ТЕРРОРИЗМ

Понятие и общая характеристика терроризма. Личность террористов. Причины терроризма. Общие и специальные меры противодействия терроризму. Международный опыт борьбы с терроризмом.

Тема № 11. ОРГАНИЗОВАННАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ

Криминологические характеристики организованной преступности в России. Причины и условия организованной преступности. Личность организованного преступника. Взаимосвязь организованной преступности и коррупции. Общие и специальные меры предупреждения организованной преступности.

Тема № 12. КОРРУПЦИОННАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ

Понятие, виды, состояние и тенденции коррупционной преступности в России. Характеристика личности коррупционера. Причины и условия коррупционной преступности. Общие и специальные меры борьбы с коррупционной преступностью. Взаимосвязь и взаимообусловленность коррупции и организованной преступности.

Тема № 13. НАСИЛЬСТВЕННАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ

Понятие, виды, состояние насильственной преступности в России. Характеристика отдельных видов насильственной преступности. Причины и условия насильственной преступности. Основные направления предупреждения насильственной преступности.

Тема № 14. ПРЕСТУПЛЕНИЕ ПРОТИВ СОБСТВЕННОСТИ

Понятие, виды и состояние преступлений против собственности. Причины и условия преступлений против собственности. Характеристика личности преступников. Общие и специальные меры предупреждения.

Тема № 15. ПРЕСТУПЛЕНИЯ В СФЕРЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Понятие и криминологическая характеристика экономической преступности. Причины и условия преступлений. Характеристика личности преступников. Общие и специальные меры предупреждения.

Тема № 16. ПРЕСТУПНОСТЬ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ

Криминологическая характеристика преступности военнослужащих. Характеристика личности преступников военнослужащих срочной службы и преступников-командиров, (начальников). Причины и условия преступности военнослужащих. Общие и специальные меры предупреждения.

Тема № 17. ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ И НЕОСТОРОЖНАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ

Понятие, состояние и виды экологических и неосторожных преступлений. Причины и условия экономической и неосторожной преступности. Личность неосторожных преступников и лиц, совершающих экономические преступления. Общие и специальные меры предупреждения.

Тема № 18. РЕЦИДИВНАЯ И ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ

Понятие и виды рецидивной и профессиональной преступности. Причины и условия преступности. Личность профессионального и рецидивного преступника. Общие и специальные меры предупреждения.

Тема № 19. ПРЕСТУПНОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Понятие, состояние, динамика преступности несовершеннолетних. Личность несовершеннолетнего преступления. Потерпевшие от преступности несовершеннолетних. Причины и условия преступности несовершеннолетних. Общие и специальные меры предупреждения.

Тема № 20. ЖЕНСКАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ

Состояние, виды, динамика и тенденции преступности женщин. Причины и условия женской преступности. Основные направления предупреждения женской преступности в современных условиях Российской действительности.

Тема № 21. ПРЕСТУПНОСТЬ В СФЕРЕ ВЫСОКИХ ТЕХНОЛОГИЙ

Понятие и общая характеристика преступности в сфере высоких технологий. Причины и условия киберпреступности. Характеристика личности киберпреступников. Общие и специальные меры предупреждения.

Тема № 22. ПРЕСТУПНОСТЬ В МЕСТАХ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ

Преступность лиц, отбывающих наказания и преступность представителей органов, исполняющих наказание. Общая характеристика, состояние и виды преступности в местах лишения свободы. Характеристика личности преступников. Причины и предупреждение преступности в местах лишения свободы.

Тема № 23. МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В БОРЬБЕ С ПРЕСТУПНОСТЬЮ

Использование возможностей ООН и других международных организаций в борьбе с преступностью. Сотрудничество стран СНГ в борьбе с преступностью.

Литература: *Мацкевич И.М., Рарог А.И.* Программа кандидатского экзамена по направлению подготовки 40.06.01 «Юриспруденция» по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Москва: МГЮА, 2017. 25 с.

Додаток Й

Паспорт спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (витяг) [Україна]

Напрями досліджень: у галузі кримінології:

– Предмет кримінології; історія розвитку кримінології; розвиток кримінологічної науки в Україні; сучасна кримінологічна наука, проблеми її розвитку; функції кримінологічної науки; методологія, методики та техніка кримінологічних досліджень; кримінологічна інформація; проблеми комп'ютеризації та стандартизації кримінологічних досліджень; порівняльна кримінологія; міжнародне співробітництво у сфері кримінологічної науки.

– Злочини як соціальне явище; злочинність; теоретичні уявлення про злочинність: історичний екскурс, сучасний погляд, порівняльний огляд зарубіжних теорій; стан, тенденції та закономірності злочинності в Україні; регіональні (територіальні) особливості злочинності в Україні; кримінологічна характеристика та структуризація злочинності; соціологія злочинності; злочинність у різних народів; засади державного та громадського контролю за злочинністю.

– Причини та умови злочинності; сучасна теорія причин і умов (чинників, детермінант) злочинності; чинники (економічні, соціальні, моральні, психологічні та інші) впливу на злочинність; детермінація окремих видів злочинів; кримінологічна ситуація; кримінальна субкультура; причини конкретного злочину.

– Особистість злочинця та злочинна поведінка; криміналізація особистості; типологія особистості злочинця; механізм і прогнозування індивідуальної злочинної поведінки; вплив соціальних та особистих девіацій (алкоголізм, наркоманія, аномалії психіки тощо) на формування особистості злочинця; соціальне та біологічне в особистості злочинця; кримінологічна характеристика особистості злочинця загалом і за окремими видами злочинів.

– Кримінологічна віктимологія; її предмет, завдання та функції; жертва злочину в теорії кримінологічної віктимології; детермінація віктимної поведінки; механізм індивідуальної віктимної поведінки; віктимна ситуація; віктимологічна профілактика та поводження з потерпілими.

– Запобігання злочинності та її основні стратегії, кримінологічна політика держави; загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання злочинам; кримінологічне планування запобігання злочинності; запобігання організованій, професійній, рецидивній та іншим видам злочинності; нормативно-правове забезпечення запобігання злочинності; міжнародне співробітництво у сфері запобігання окремим видам злочинності.

– Організована, професійна, рецидивна та насильницька злочинність; злочинність неповнолітніх, молоді, жінок, військовослужбовців і інших категорій осіб; політична злочинність; тероризм; корупційна злочинність; злочинність у різних сферах господарства, управління, у сімейно-побутовій сфері; транснаціональна злочинність; торгівля людьми; нелегальна міграція та злочинність; злочинні посягання на авторські права тощо.

Література: Паспорти спеціальностей: Постанова Президії Вищої Атестаційної Комісії України від 21 травня 2008 року № 38–06/6. *Бюлетень Вищої атестаційної комісії України.* 2009. № 1. С. 17–19.

Додаток К

Примірний перелік та опис предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право» (витяг) [Україна]

Кримінологія:

– Предмет кримінології; кримінологічна (профілактична) політики в системі політики у сфері боротьби зі злочинністю; історія розвитку кримінології; розвиток кримінологічної науки в Україні; сучасна кримінологічна наука, проблеми її розвитку; функції кримінологічної науки; методологія, методики та техніка кримінологічних досліджень; кримінологічна інформація; проблеми комп'ютеризації та стандартизації кримінологічних досліджень; порівняльна кримінологія; міжнародне співробітництво у сфері кримінологічної науки.

– Злочини як соціальне явище; злочинність; теоретичні уявлення про злочинність: історичний екскурс, сучасний погляд, порівняльний огляд зарубіжних теорій; стан, тенденції та закономірності злочинності в Україні; регіональні (територіальні) особливості злочинності в Україні; кримінологічна характеристика та структуризація злочинності; кримінологічний аналіз злочинності; види кримінологічного аналізу: операційний та стратегічний; аналіз та оцінювання загроз і ризиків злочинності; соціологія злочинності; злочинність у різних народів; засади державного та громадського контролю за злочинністю.

– Причини та умови злочинності; сучасна теорія причин і умов (чинників, детермінант) злочинності; чинники (економічні, соціальні, моральні, психологічні та інші) впливу на злочинність; детермінація окремих видів злочинів; кримінологічна ситуація; кримінальна субкультура; причини конкретного злочину. причини правомірної поведінки.

– Особистість злочинця та злочинна поведінка; криміналізація особистості; типологія особистості злочинця; механізм і прогнозування індивідуальної злочинної поведінки; вплив соціальних та особистих девіацій (алкоголізм, наркоманія, аномалії психіки тощо) на формування особистості злочинця; соціальне та біологічне в особистості злочинця; кримінологічна характеристика особистості злочинця загалом і за окремими видами злочинів.

– Кримінологічна віктимологія; її предмет, завдання та функції; жертва злочину в теорії кримінологічної віктимології; детермінація віктимної поведінки; механізм індивідуальної віктимної поведінки; віктимна ситуація; віктимологічна профілактика та поводження з потерпілими.

– Запобігання злочинності та її основні стратегії, кримінологічна політика держави; загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання злочинам; кримінологічне планування запобігання злочинності; запобігання організованій, професійній, рецидивній та іншим видам злочинності; нормативно-правове забезпечення

запобігання злочинності; міжнародне співробітництво у сфері запобігання окремим видам злочинності.

– Організована, професійна, рецидивна та насильницька злочинність; злочинність неповнолітніх, молоді, жінок, військовослужбовців і інших категорій осіб; політична злочинність; тероризм; корупційна злочинність; злочинність у різних сферах господарства, управління, у сімейно-побутовій сфері; транснаціональна злочинність; торгівля людьми; нелегальна міграція та злочинність; злочинні посягання на авторські права тощо.

Література: Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 року № 1477. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-ta-opisu-predmetnih-napryamiv-doslidzhen-v-mezhah-specialnosti-081-pravo (дата звернення: 01.05.2019 р.).

Додаток Л

Паспорт специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право (извлечение) [Республика Беларусь]

Область исследования: Криминология.

Предмет, система, цели и задачи науки криминологии. Криминология и другие науки. Становление и развитие криминологии в зарубежных государствах и в Республике Беларусь. Криминологические теории генезиса преступности. Криминологические проблемы в современной, социально-политической и философской литературе. Преступность как общественная проблема и как объект криминологического изучения. Латентная преступность, ее виды, причины, последствия, методы объективизации. Современное состояние и тенденции развития преступности в Республике Беларусь и в мире. Учение о детерминации преступности. Механизм индивидуального преступного поведения. Личность преступника и ее криминологическое изучение. Криминальная виктимология. Криминологическое изучение общественных систем. Методология и методика криминологических исследований. Криминологическое прогнозирование. Криминологическая экспертиза нормативных правовых актов. Организация и планирование борьбы с преступностью. Предупреждение преступности, ее виды и уровни. Криминологические проблемы выделения и изучения отдельных видов преступности. Особенности предупреждения насильственной, корыстной, экономической, коррупционной, организованной, профессиональной, рецидивной, женской, неосторожной и иной преступности. Преступность несовершеннолетних. Региональные особенности преступности. Международное сотрудничество в области предупреждения преступности.

Литература: Паспорта специальностей: Приказ Высшей аттестационной комиссии Республики Беларусь от 04 июля 2018 года № 161. URL: http://www.vak.org.by/node/1117 (дата обращения: 01.05.2019 г.).

Додаток М

Паспорт специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право (извлечение) [Российская Федерация]

Область исследования: Криминология.

– Теория, история и методология криминологической науки.

– Сущность, закономерности и тенденции преступности. Прошлое, настоящее и будущее преступности.

– Виды преступности. Криминологическая типология и классификация преступлений.

– Система измерения преступности. Критерии объективности познания преступности.

– География и региональные различия преступности.

– Криминологическая детерминация преступности, отдельных ее видов и конкретных преступлений.

– Структура личности преступника как социального типа. Социальные и физиологические (биологические) свойства, качества личности преступника.

– Типология и классификация личности преступника.

– Криминологический механизм преступления. Взаимодействие личности преступника, ситуации и личности потерпевшего в механизме совершения преступления.

– Виктимология преступности. Виктимогенность, виктимность и виктимизация в криминологических закономерностях преступности и ее предупреждения.

– Система предупреждения преступности. Общесоциальное и специально-криминологическое предупреждение преступности, отдельных ее видов и конкретных преступлений.

– Индивидуализация превентивного антикриминогенного воздействия на преступников.

– Криминологическая политика в системе уголовной политики и обеспечении национальной безопасности. Иерархия криминальных угроз и критерии криминологической безопасности.

– Сравнительная криминология и мировая практика социально-правового контроля над преступностью.

– Международное правоохранительное сотрудничество в системе предупреждения преступности, отдельных ее видов и отдельных преступлений.

Литература: Паспорта специальностей: Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 25 февраля 2009 года № 59. URL: http://vak.ed.gov.ru/316 (дата обращения: 01.05.2019 г.).

Додаток Н

Паспорт специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право (извлечение) [Республика Узбекистан]

Область исследования: Криминология.

– История развития криминологических учении в Узбекистане.
– Сущность и содержание преступности как негативного социального явления.
– Структура и динамика общей и региональной преступности.
– Причины преступности, ее отдельных видов и преступлений.
– Исторические аспекты исследования причин преступности и их динамики.
– Социальная и индивидуальная профилактика преступности.
– Сравнительные исследования систем предупреждения преступности в Республики Узбекистан и за рубежом.

Литература: Паспорта специальностей научных и научно-педагогических кадров высшей квалификации: Постановление Президиума Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан от 24 сентября 2009 года № 157/11. URL: http://dissertant.uz/view_post.php?id=25 (дата обращения: 01.05.2019 г.).

Додаток О

Паспорт специальности 12.00.08 – Уголовное право (со спецификацией: уголовное право; криминология; уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза; уголовно-исполнительное право; теория оперативно-розыскной деятельности) (извлечение) [Республика Молдова]

Область исследования: Криминология.

Объект, цель и функции криминологической науки. Методология, методы и приемы криминологического расследования. Классические и современные криминологические теории преступности. История и направления развития отечественной криминологии. Преступность как социальная проблема и как объект криминологического исследования. Особенности и тенденции преступности в Республике Молдова и других странах. Детерминанты и причинность преступления. Состояние, структура и динамика преступности. Механизм преступного поведения. Личность преступника. Криминологическое прогнозирование. Жертва преступления. Виктимологическая профилактика. Социальная реакция на преступность: модели и тенденции. Современные тенденции в уголовной политике. Предупреждение преступности: закономерности и этапы. Индивидуальная профилактика преступности. Современные институты и стратегии борьбы с преступностью. Ресоциализация преступника. Программы лечения преступности. Криминологический анализ видов преступлений: особенности выявления и причинности, профилактика. Преступность несовершеннолетних. Насильственная преступность. Экономическая преступность. Экологическая преступность. Военная преступность. Организованная преступность. Беловоротничковая преступность. Женская преступность. Терроризм. Коррупция.

Литература: Номенклатура специальностей для научных работников: Постановление Правительства Республики Молдова от 14 сентября 2004 года № 1025 (с изменениями и дополнениями Утвержденными Постановлением Правительства от 20 июня 2006 года № 692). URL: http://www.cnaa.md/ru/nomenclature/law/120008/ (дата обращения: 01.05.2019 г.).

Додаток П

Перелік закладів вищої освіти та наукових установ в яких функціонують спеціалізовані вчені ради з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Місто	Установа, в якій функціонує СВР	Шифр СВР	Наказ Міністерства освіти і науки України	Офіційний веб-сайт
Київ	Академія адвокатури України	К 26.122.01	07 жовтня 2016 р. № 1222	http://aau.edu.ua/ua/svrada/
	Державний науково-дослідний інститут МВС України	Д 26.732.01	11 липня 2017 р. № 996	http://dndi.mvs.gov.ua/ua/structure/specialized-academic-council.php
	Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України	Д 26.236.03	11 липня 2017 р. № 996	http://idpnan.org.ua/ua/spetsializovani-vcheni-radi.html
	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	Д 26.001.05	24 жовтня 2017 р. № 1413	http://scc.univ.kiev.ua/rady/
	Національна академія внутрішніх справ МВС України	Д 26.007.03	24 жовтня 2017 р. № 1413	https://www.naiau.kiev.ua/naukova-diyalnist/speczializovani-vcheni-radu/
	ВНЗ «Національна академія управління»	К 26.889.02	28 грудня 2017 р. № 1714	https://nam.kiev.ua/spetsrada-k2688902.html
	ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»	К 26.142.05	24 травня 2018 р. № 527	http://maup.com.ua/ua/navchannya-u-maup/pidgotovka-naukovih-kadriv/specializovani-navchalni-radi.html

Харків	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	К 64.051.30	07 жовтня 2016 р. № 1222	http://jurfak.univer.kharkov.ua/naukghittia/ng_rada.php
	Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України	К 64.502.01	22 грудня 2016 р. № 1604	http://ivpz.org/spets-al-zovana-vchena-rada
	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	*Д* 64.086.01	22 грудня 2016 р. № 1604	http://nauka.nlu.edu.ua/?cat=17
	Харківський національний університет внутрішніх справ МВС України	*Д* 64.700.03	24 жовтня 2017 р. № 1413	http://univd.edu.ua/uk/dir/1510/spetsializovana-vchena-rada-d-6470003
Одеса	Національний університет «Одеська юридична академія»	*Д* 41.086.03	11 липня 2017 р. № 996	http://onua.edu.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=120&Itemid=405&lang=uk
	Одеський державний університет внутрішніх справ МВС України	К 41.884.04	18 грудня 2018 р. № 1412	http://oduvs.edu.ua/oglyad-universitetu/naukova-diyalnist/
Львів	*Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України	К 35.725.02	13 березня 2017 р. № 374	http://www2.lvduvs.edu.ua/spetsializovani-vcheni-rady
	Національний університет «*Львівська політехніка»	К 35.052.23	18 грудня 2018 р. № 1412	http://lp.edu.ua/research/disscoun/k-3505223
Кривий Ріг	*Донецький юридичний інститут МВС України	К 11.737.01	28 грудня 2017 р. № 1714	http://www.dli.donetsk.ua/science/spcouncils/11-737-01

Запоріжжя	Класичний приватний університет	К 17.127.07	16 липня 2018 р. № 775	http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/uk/node/1064
Дніпро	Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ МВС України	К.08.727.04.	24 травня 2018 р. № 527	http://dduvs.in.ua/naukova-diyalnist/spetsializovani-vcheni-radi/
Ірпінь	Національний університет державної фіскальної служби України	*Д* 27.855.03	24 травня 2018 р. № 527	http://www.nusta.edu.ua/spec-radu/#1497897067814-041b3bf4-47e1

Література: Перелік установ, в яких функціонують спеціалізовані вчені ради: дані Міністерства освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/merezha-specializovanih-vchenih-rad (дата звернення: 01.05.2019).

Додаток Р

Універсальна десяткова класифікація з кримінології

343.9	***Кримінологія***
343.9.01	Загальні теорії злочинів та злочинності
343.9.018	Пошукові методи кримінології
343.91	***Види злочинців, правопорушників***
343.911	Запеклі злочинці. Рецидивісти. Невиправні, професійні злочинці
343.912	Злочинці за природною схильністю, випадкові злочинці
343.913	Психічно хворі злочинці. Злочинці - сновиди. Кримінально невідповідальні та неосудні божевільні
343.914	Жінки як злочинці
343.915	Діти, молоді особи як злочинці. Злочинність неповнолітніх
343.916	Військовослужбовці як злочинці
343.917	Політичні злочинці. Політичні терористи
343.918	Інші види злочинців
343.918.1	Злочинці з точки зору їх професії. Вплив професії на злочини
343.918.2	Злочинці з точки зору особливих злочинних властивостей
343.919	Окремі злочинці. Відомі справи. Відомі судові процеси
343.92	***Вплив злочинного оточення на злочинність Вплив пори року, географічного розташування***
343.93	***Анатомія злочинців. Злочинний тип. Антропометрія злочинців***
343.94	***Фізіологія та біокримінологія***
343.95	***Кримінальна психологія. Судова психологія***
343.96	***Кримінальна патологія, психічна патологія. Неосудність та злочинність***
343.969	Психічні захворювання та злочинність
343.97	***Кримінальна соціологія. Злочин як соціальне явище. Порівняльна кримінологія. Причини злочину. Чинники впливу на злочин. Соціальні чинники злочину. Соціальне оточення***
343.971	Моральні, психологічні причини злочину
343.972	Релігійні причини злочину
343.973	Економічні причини злочину. Соціальна бідність та злочинність
343.974	Зараза злочинності. Наслідування злочинів. Масовий злочин. Злочинні збориша
343.975	Судова етнографія. Злочинність у різних народів (рас)
343.976	Алкоголізм, вживання наркотиків та злочини
343.979	Кримінапльна археологія. Історичні форми злочинності. Історія злочинності взагалі

Література: Універсальна Десяткова Класифікація (УДК). У двох книгах. Книга І. Таблиці. Київ: Книжкова палата України, 2000. С. 226.

ДЛЯ НОТАТОК

Навчально-довідкове видання

Денисов Сергій Федорович
завідувач кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби,
доктор юридичних наук, професор

Пузиревський Максим Вячеславович
аспірант кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК–ДОВІДНИК

Редактори **С.Ф. Денисов, М.В. Пузиревський**
Технічний редактор **О.М. Єрмоленко**
Комп'ютерний набір **М.В. Пузиревський**

Підписано до друку 07.05.2019 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Гарнітура Palatino Linotype.
Ум. друк. арк. 24,5. Ум. фарб.-відб. 24,5. Обл.-вид. арк. 22,79
Зам. 0086. Наклад 100 прим.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року
Тел.: (0462) 972-664

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
14035 м. Чернігів, вул. Станіславського, 40